

საქართველოს სახალხო დამცველი

პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2020 წლის
ანგარიში

2021

წინამდებარე ანგარიშის მომზადება შესაძლებელი გახდა "ღია საზოგადოების ფონდი"-ს ფინანსური მხარდაჭერით. ანგარიშში გამოთქმული მოსაზრება შესაძლოა არ გამოხატავდეს ფონდ "ღია საზოგადოება-საქართველოს" პოზიციას. შესაბამისად, ფონდი არ არის პასუხისმგებელი მასალის შინაარსზე.

სარჩევი

1. პრევენციის ეროვნული მექანიზმის საქმიანობის მიმოხილვა	6
შესავალი	6
პრევენციული ვიზიტები	7
მომზადებული/გამოქვეყნებული ანგარიშები	7
პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მანდატის დაბრკოლებების გარეშე განხორციელება - შეფასების ინსტრუმენტი	8
რეკომენდაციების შესრულების შეფასება	16
დიალოგი საერთაშორისო პარტნიორებთან	18
საზოგადოებასთან ურთიერთობა	20
ურთიერთობა არასამთავრობო და დონორ ორგანიზაციებთან	21
საკონსულტაციო საბჭო	22
სამუშაო მეთოდოლოგია	23
თანამშრომელთა სწავლება	23
2. პენიტენციური სისტემა	25
2.1. შესავალი	25
2.2. რეკომენდაციების შესრულების მდგომარეობა	27
2.3. წამებისა და სხვა სახის სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის და დასჯისგან დაცვა	38
2.3.1. ძალადობა	38
2.3.2. პრაქტიკა, რომელიც უტოლდება არასათანადო მოპყრობას	42
2.3.3. არასათანადო მოპყრობის გამომწვევი რისკ-ფაქტორები	51
2.3.4. არასათანადო მოპყრობის გამოვლენისა და დოკუმენტირების ხარვეზები	58
2.4. ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობა	61
2.5. პენიტენციური ჯანდაცვა	66
2.6. კონტაქტი გარე სამყაროსთან	71
2.7. პატიმრობის პირობები	76
2.7.1. ფიზიკური გარემო	76
2.7.2. დღის განრიგი და სარეაბილიტაციო აქტივობები	78
2.8. მოწყვლადი კატეგორიის პირები	81
2.8.1. არასრულწლოვნები	81

2.8.2. უცხო ქვეყნის მოქალაქეები და მოქალაქეობის არმქონე პირები	88
2.8.3. უვადო თავისუფლება აღკვეთილი მსჯავრდებულები	92
3. შინაგან საქმეთა სამინისტრო	106
3.1. მონიტორინგის მეთოდოლოგია	106
3.2. რეკომენდაციების შესრულების შეფასება	107
3.3. არასათანადო მოპყრობა	119
3.4. წამებისა და არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიები	126
3.4.1. უფლებების განმარტება	126
3.4.2. ადვოკატის ხელმისაწვდომობა და ოჯახის ინფორმირება	127
3.4.3. სამედიცინო შემოწმება	129
3.4.4. აუდიო და ვიდეო ჩანაწერები	131
3.4.5. დოკუმენტაციის წარმოება პოლიციის დაწესებულებებში	136
3.4.6. არასათანადო მოპყრობის სავარაუდო შემთხვევების გამოვლენა	139
3.5. დროებითი მოთავსების იზოლაციურებში არსებული მდგომარეობა	142
3.5.1. ფიზიკური გარემო	142
3.5.2. ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობა	144
3.5.3. აღკვეთის სინდრომის მართვა	145
3.6. შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიგრაციის დეპარტამენტის დროებითი განთავსების ცენტრი (რეკომენდაციების შესრულების მდგომარეობა)	147
4. ფსიქიატრიული დაწესებულებები	154
4.1. შესავალი	154
4.2. რეკომენდაციების შესრულების მდგომარეობა	155
4.3. პაციენტთა დაცვა ძალადობისგან, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობისგან	159
4.4. შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების პრაქტიკა	162
4.5. სამართლებრივი დაცვის გარანტიები	164
4.6. თერაპიული და უსაფრთხო გარემო	170
4.7. კვება	173
4.8. ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობა	173
4.9. ფსიქიატრიული დახმარება	176
4.9.1. ანტიფსიქოზური მედიკამენტებით მკურნალობა	176

4.9.2. ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაცია	177
4.10. სომატური (ფიზიკური) ჯანმრთელობა	181
5. ახალი კორონავირუსის (COVID-19) წინააღმდეგ მიმართული საკარანტინე ღონისძიებებით გამოწვეული თავისუფლების შეზღუდვის ადგილები.....	189
5.1. შესავალი.....	189
5.2. სამართლებრივი დაცვის გარანტიები	190
5.2.1. გამოყენებული ღონისძიების თანაზომიერება და გასაჩივრების მექანიზმები	190
5.2.2. არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიები.....	193
5.3. საკარანტინე სივრცეში პირის ღირსეულ პირობებში მოთავსება	194
5.4. საკარანტინე სივრცეში მოთავსებულ პირთა ჯანმრთელობის დაცვა.....	195
5.4.1. სომატური ჯანმრთელობა.....	195
5.4.2. ფსიქიკური ჯანმრთელობა	196
6. სახალხო დამცველის მოსაზრებები წამებასთან ბრძოლის 2021-2022 წლების სამოქმედო გეგმასთან დაკავშირებით.....	199
6.1. პენიტენციური სისტემა	201
6.2. ფსიქიატრიული დაწესებულებები	203
6.3. შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემა.....	204

1. პრევენციის ეროვნული მექანიზმის საქმიანობის მიმოხილვა

შესავალი

ახალი კორონავირუსით გამოწვეული პანდემია მნიშვნელოვანი გამოწვევა იყო მთელი მსოფლიოსთვის. სახელმწიფოებს საგანგებო რეჟიმში მოუწიათ საზოგადოებრივი ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების წესების გამკაცრება და სხვადასხვა არასტანდარტული ზომების მიღება, რამაც მნიშვნელოვანი შეზღუდვების დაწესება გამოიწვია ადამიანთა ყოველდღიურ ცხოვრებაზე. ამ ფონზე, ადამიანის უფლებების დარღვევის რისკები ბუნებრივად გაიზარდა.

ახალი კორონავირუსი სიახლე იყო საქართველოსთვისაც, სადაც საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის დაცვის მიზნით მიღებულ იქნა შესაბამისი ზომები, მათ შორის, შეიქმნა ისეთი არატრადიციული თავისუფლების შეზღუდვის ადგილები, როგორიცაა საკარანტინე სივრცეები. ვინაიდან, საკარანტინე სივრცეში პირის მოთავსებისას, ფიზიკური პირი ექვევა სახელმწიფოს წარმომადგენლების ეფექტური კონტროლის ქვეშ და ეს წარმოადგენს ადამიანის თავისუფლების შეზღუდვას, 2020 წლის მარტი-მაისის პერიოდში, სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა საკარანტინე სივრცეების მონიტორინგი განახორციელა.

პანდემიის მიუხედავად, სპეციალური პრევენციული ჯგუფი, მთელი წლის განმავლობაში, უსაფრთხოების ყველა ზომის დაცვით, აქტიურად განაგრძობდა დახურული დაწესებულებების საგანგებო მონიტორინგს. 2020 წელს 141 ვიზიტი განხორციელდა 109 თავისუფლების აღკვეთის/შეზღუდვის დაწესებულებაში. ვიზიტების მიზანი იყო შეგვეფასებინა თავისუფლების შეზღუდვისა და აღკვეთის ადგილებში ახალი კორონავირუსის (COVID-19) გავრცელების თავიდან აცილების მიზნით მიღებული ზომები და ამ ზომების გავლენა იქ მოთავსებული პირების უფლებებზე, მათი აუცილებლობა და პროპორციულობა, ასევე თანამშრომლების სამუშაო პირობების თაობაზე ინფორმაციის მიღება.

პრევენციული ვიზიტები

მომზადებული/გამოქვეყნებული ანგარიშები

141 ვიზიტი 109 თავისუფლების აღკვეთის/შეზღუდვის დაწესებულებაში:

- საცხოვრისი - 1 ვიზიტი
- 3 ფსიქიატრიული დაწესებულება - 5 ვიზიტი
- დროებითი განთავსების ცენტრი - 2 ვიზიტი
- 62 პოლიციის სამმართველო/დეპარტამენტი - 62 ვიზიტი
- 27 დროებითი მოთავსების იზოლატორი - 38 ვიზიტი
- 10 პენიტენციური დაწესებულება - 28 ვიზიტი
- 3 შშმ პანსიონატი - 3 ვიზიტი
- 2 შშმ ბავშვთა სახლი - 2 ვიზიტი

12 შეხვედრა გამართა საქართველოს 5 სხვადასხვა რეგიონში სისხლის სამართლის მიმართულებით მომუშავე ადგილობრივ ადვოკატებთან და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან

საგანგებო ვიზიტების შედეგად, პრევენციის ეროვნულმა მექანიზმმა 10 ანგარიში მოამზადა¹. მომზადებული ანგარიშები შესაბამის უწყებებს გადაეგზავნათ, რომელთაც ეთხოვათ ინფორმაციის წარმოდგენა ანგარიშში გაცემული რეკომენდაციების განხილვისა და შესრულების შესახებ.

- ✓ [პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიში](#)
- ✓ [N3 დაწესებულების მონიტორინგის ვიზიტის შემდგომი ანგარიში](#)
- ✓ [N3 დაწესებულების საგანგებო მონიტორინგის ვიზიტის შემდგომი ანგარიში](#)
- ✓ [ანგარიში N17 დაწესებულებაში განხორციელებული საგანგებო მონიტორინგის თაობაზე](#)
- ✓ [ბათუმის სამედიცინო ცენტრის ფსიქიატრიული სტაციონარის ვიზიტის შემდგომი ანგარიში](#)

¹ 10–დან 8 ანგარიში გამოქვეყნდა 2020 წელს, ხოლო 2 ანგარიში 2021 წელს. 2021 წელს გამოქვეყნებული ანგარიშებია: ანგარიში N10 პენიტენციურ დაწესებულებაში განხორციელებული მონიტორინგის შესახებ. ხელმისაწვდომია: <https://cutt.ly/Bx2SiCO>; ანგარიში თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში განხორციელებული მონიტორინგის შესახებ. ხელმისაწვდომია: <https://cutt.ly/9x2SkLl>

✓	ფსიქიკური ჯანმრთელობისა და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრის საგანგებო მონიტორინგის ანგარიში
✓	ახალი კორონავირუსის (COVID-19) წინააღმდეგ მიმართული საკარანტინე ღონისძიებებით გამოწვეული თავისუფლების შეზღუდვის ადგილების მონიტორინგის ანგარიში
✓	ანგარიში დროებითი განთავსების ცენტრში განხორციელებული საგანგებო მონიტორინგის თაობაზე

საქართველოს არაერთი საერთაშორისო პარტნიორი ხაზს უსვამს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ფუნქციის ფარგლებში მომზადებულ რეკომენდაციებს და მის იმპლემენტაციას საქართველოში ადამიანის უფლებების დაცვის ხარისხის გაუმჯობესების პროცესში. აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირმა საქართველოსთან გამართულ ადამიანის უფლებათა დიალოგზე მკაფიოდ განაცხადა, რომ სახალხო დამცველის რეკომენდაციები უნდა შესრულდეს.²

პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მანდატის დაბრკოლებების გარეშე განხორციელება - შეფასების ინსტრუმენტი

სახელმწიფო უწყებების მხრიდან, წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატური ოქმით განსაზღვრული ვალდებულებების შესრულების მიზნით, შევიმუშავეთ ინსტრუმენტი, რომელშიც ფაკულტატური ოქმით განსაზღვრული ვალდებულებები წარმოდგენილია ინდიკატორების სახით.³ თითოეული ინდიკატორის შესრულება ფასდება შესაბამისი ქულებით:

- 0 ქულა - ინდიკატორში წამოჭრილი საკითხი წარმოადგენს სისტემურ პრობლემას
- 1 ქულა - ინდიკატორში წამოჭრილი საკითხი პრობლემური იყო ნაწილობრივ
- 2 ქულა - ინდიკატორში წამოჭრილ საკითხთან დაკავშირებით არსებითი პრობლემები არ დაფიქსირებულა

ინდიკატორები \ უწყებები	შსს სისტემა	პენიტენციური სისტემა	ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტრო
მონიტორინგის ვიზიტის განხორციელება უსაფრთხოდ, შეზღუდვებისა და დაბრკოლებების გარეშე;	2	1	2
მონიტორინგისთვის საჭირო ინფორმაციაზე სრულყოფილი წვდომა	2	1	2
თავისუფლება აღკვეთილ/შეზღუდულ პირებთან დაყოვნების გარეშე,	2	1	2

² ინფორმაცია ხელმისაწვდომია - < <https://bit.ly/3e36SKO> >

³ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატური ოქმის მე-19, მე-20 და 22-ე მუხლები.

კონფიდენციალური შესაძლებლობა	საუბრის			
სახელმწიფო უწყებებიდან გამოთხოვილი ინფორმაციის/მონაცემების დროული მოწოდება		2	1	2
სახელმწიფო უწყებების მზაობა აწარმოონ კონსტრუქციული დიალოგი და გამართონ სამუშაო შეხვედრები რეკომენდაციების შესრულების მიზნით დაგეგმილ ან გატარებულ ზომებთან დაკავშირებით		1	0	1
ჯამი		9	4	9

ცხრილში მოცემული შეფასებები უჩვენებს თუ რამდენად ასრულებდნენ უწყებები 2020 წლის განმავლობაში წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატური ოქმით განსაზღვრულ ვალდებულებებს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მანდატის დაბრკოლების გარეშე განხორციელების კუთხით. შეფასებები უჩვენებს, რომ ამ მხრივ დადებითი მდგომარეობაა შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტროს სისტემაში. სამწუხაროდ, საკმაოდ გართულებულია მდგომარეობა იუსტიციის სამინისტროსთან თანამშრომლობის კუთხით, რაც საბოლოო ჯამში ფაკულტატური ოქმით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებას ვერ უზრუნველყოფს.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო

2020 წელს, შინაგან საქმეთა სამინისტროს დროებითი მოთავსების იზოლატორების, პოლიციის დაწესებულებებისა და მიგრაციის დეპარტამენტის დროებითი განთავსების ცენტრის მონიტორინგის ვიზიტები უსაფრთხოდ, შეზღუდვებისა და დაბრკოლებების გარეშე მიმდინარეობდა. სპეციალური პრევენციული ჯგუფისთვის შექმნილი იყო თანამშრომლობაზე ორიენტირებული გარემო. ჯგუფმა ვიზიტების დროს, სრულყოფილად მიიღო საჭირო ინფორმაცია, ასევე დაყოვნების გარეშე, კონფიდენციალურ გარემოში ესაუბრა პოლიციის სამმართველოებში და დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მოთავსებულ პირებს. სამინისტრომ ასევე სრულად და დროულად მოგვაწოდა წერილობით გამოთხოვილი ინფორმაცია.

მისასალმებელია შინაგან საქმეთა სამინისტროს მზაობა ჰქონდეს კონსტრუქციული დიალოგი სახალხო დამცველის აპარატთან. განსაკუთრებით კარგი პრაქტიკის მაგალითს წარმოადგენს მიგრაციის დეპარტამენტთან გამართული შეხვედრა, სადაც მივიღეთ ინფორმაცია, როგორც შესრულებული რეკომენდაციების შესახებ, ასევე რეკომენდაციების შესრულების მიზნით უახლოეს მომავალში დაგეგმილ აქტივობებზე.

საანგარიშო პერიოდში, პრევენციის ეროვნულ მექანიზმს კომუნიკაცია ჰქონდა შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან, ერთ-ერთი რეკომენდაციის შესრულებასთან დაკავშირებით. კერძოდ, პრევენციის ეროვნულ მექანიზმთან კომუნიკაციის შედეგად მომზადდა

ადმინისტრაციული/სისხლის სამართლის წესით დაკავებული პირის უფლებათა ჩამონათვალი, რომელიც 2020 წლის განმავლობაში, სამინისტროს შესაბამის სტრუქტურულ ქვედანაყოფსა და ტერიტორიულ ორგანოებში, პოლიციის განყოფილებების საერთო სივრცეში, თვალსაჩინო ადგილას განთავსდა.

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, არ შესრულებულა სახალხო დამცველის მიერ შინაგან საქმეთა სამინისტროს მისამართით გაცემული სისტემური რეკომენდაციები. მათ შორის, არც დიალოგი გამართულა მათ განსახილველად. სახალხო დამცველი იმედს იტოვებს, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტრო 2021 წელს გამართავს აქტიურ დიალოგს მის მიმართ გაცემული რეკომენდაციების შესასრულებლად.

საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო

2020 წელს, საქართველოს სახალხო დამცველმა სპეციალური ანგარიში გამოაქვეყნა,⁴ სადაც ვსაუბრობდით იმაზე, რომ ნახევრად ღია ტიპის დაწესებულებების მართვის მოდელი დაფუძნებულია პატიმართა არაფორმალურ იერარქიაზე, სადაც ე.წ. „ციხის მაყურებლები“ ციხეებში უზრუნველყოფენ მოჩვენებით წესრიგს, რაც მიზნად ისახავს პატიმართა გაჩუმებასა და მათთვის პრობლემებზე საუბრის აკრძალვას. აღნიშნული ანგარიშის გამოქვეყნებას მოჰყვა სახალხო დამცველზე საჯარო თავდასხმები და უკანონო ქმედებები იუსტიციის მინისტრისა და პენიტენციური სამსახურის მხრიდან. სახალხო დამცველისა და მისი აპარატის წარმომადგენლების მიმართ განხორციელებული უკანონო ქმედებების წახალისება დაიწყო 2020 წლის 21 იანვარს საქართველოს პარლამენტის ადამიანის უფლებათა დაცვისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის კომიტეტის სხდომაზე, სადაც საქართველოს იუსტიციის მინისტრმა, სახალხო დამცველის მნიშვნელოვანი მოხსენების საპასუხოდ სცადა მისი დისკრედიტაცია. მან სხდომაზე კანონმდებლობის უხეში დარღვევით აჩვენა სახალხო დამცველის რწმუნებულის პატიმართან საკანში კონფიდენციალური შეხვედრის ამსახველი ვიდეო ჩანაწერები და გააკრიტიკა რწმუნებულის მოქმედება. ამით სცადა მოეხდინა პიროვნულად სახალხო დამცველის და მთლიანი ინსტიტუციის დისკრედიტაცია, მის მიმართ ნდობის შემცირება და რადიკალურად განწყობილი ჯგუფების მიერ აგრესიის პროვოცირება.

2020 წლის 22 იანვარს სახალხო დამცველმა სახელმწიფო ინსპექტორს მიმართა და მოითხოვა იუსტიციის მინისტრის მიერ 2020 წლის 21 იანვარს საქართველოს პარლამენტში, ადამიანის უფლებათა დაცვისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის კომიტეტის სხდომაზე ვიდეო ჩანაწერების გასაჯაროების ფაქტის კანონიერების შესწავლა. ვიდეო ჩანაწერებიდან ორი - ასახავდა სახალხო დამცველის რწმუნებულების პენიტენციურ დაწესებულებებში პატიმრებთან ვიზიტის კონკრეტულ მონაკვეთებს. ჩანაწერები იმავე დღეს გამოქვეყნდა იუსტიციის სამინისტროს ოფიციალურ „Facebook“ გვერდზეც. საჯაროდ გავრცელებულ ჩანაწერებში სახალხო დამცველის რწმუნებულების სახეები არ არის დაფარული და მათი

⁴ N2, N8, N14 და N15 პენიტენციური დაწესებულებების მონიტორინგის ვიზიტის შემდგომი ანგარიში, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2019121618092132463.pdf> [ბოლოს ნანახია 01.03.21].

იდენტიფიცირება მარტივად შესაძლებელია. ნიშანდობლივია, რომ „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი უკრძალავს იუსტიციის სამინისტროს სახალხო დამცველის რწმუნებულისა და პატიმრის შეხვედრის რაიმე სახის მიყურადებას ან თვალთვალს.⁵

სახელმწიფო ინსპექტორმა N1/100/2020 გადაწყვეტილებით, ვიდეო ჩანაწერების გასაჯაროების ნაწილში, სამართალდამრღვევად ცნო როგორც იუსტიციის სამინისტრო, ისე სპეციალური პენიტენციური სამსახური და „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის დარღვევისთვის ორივე უწყება დააჯარიმა. ამასთან, ინსპექტორის სამსახურმა გაიზიარა სახალხო დამცველის მოთხოვნა და მიიღო გადაწყვეტილება პენიტენციურ დაწესებულებებში ელექტრონული საშუალებით მეთვალყურეობის შედეგად მონაცემთა დამუშავების კანონიერების შესწავლის მიზნით. შემოწმების შემდეგ სპეციალურ პენიტენციურ სამსახურს 16 რეკომენდაცია და მითითება მიეცა პრობლემების აღმოსაფხვრელად.

2020 წლის 23 იანვარს სახალხო დამცველი და მისი მოადგილე იმყოფებოდნენ N9 დაწესებულებაში პატიმრებთან შეხვედრის მიზნით. ვიზიტის დასრულების შემდეგ, პენიტენციური დაწესებულების დატოვებისთანავე N9 დაწესებულებასთან მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების წარმომადგენლები იყვნენ მობილიზებული. დაწესებულებაში ვიზიტის შესახებ ინფორმაცია მათ მიეწოდათ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მიერ და იუსტიციის სამინისტრომ დაადასტურა აღნიშნული. დაახლოებით 20:30 საათზე, სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ვებ და სოციალური მედიის გვერდზე გავრცელდა ინფორმაცია, სადაც აღწერილი იყო ინფორმაცია ვიზიტის შესახებ და ჩამოთვლილი იყო იმ პატიმართა სახელები და გვარები, ვისაც შეხვდნენ ან/და ვისთანაც შეხვედრის სურვილი გამოხატეს სახალხო დამცველმა და მისმა მოადგილემ. სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის/იუსტიციის სამინისტროს მიერ უხეშად დაირღვა საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ ორგანული კანონის მე-19 მუხლი: „საქართველოს სახალხო დამცველის/სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრის შეხვედრა დაკავებულებთან, პატიმრობაში მყოფ ან სხვაგვარად თავისუფლება შეზღუდულ პირებთან და მსჯავრდებულებთან, აგრეთვე ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში, მოხუცთა თავშესაფრებსა და ბავშვთა სახლებში მოთავსებულ პირებთან კონფიდენციალურია. რაიმე სახის მიყურადება ან თვალთვალი დაუშვებელია“. აღნიშნული დებულება ადგენს იმას, რომ სახალხო დამცველის ნებისმიერი შეხვედრა პატიმრებთან უნდა იყოს კონფიდენციალური, სანამ სახალხო დამცველი არ მიიღებს საწინააღმდეგო გადაწყვეტილებას. ამ მოთხოვნის საწინააღმდეგოდ, ინფორმაციის გავრცელება შესაძლებელია მხოლოდ პატიმრის მკაფიო თანხმობით. იგივე მოთხოვნა არის დადგენილი წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატიური

⁵ საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ ორგანული კანონი, მუხლი 19, ნაწ. 3.

ოქმის 21-ე მუხლის მიხედვით, სადაც აღნიშნულია, რომ პირადი მონაცემები არ უნდა გამოქვეყნდეს დაინტერესებული მხარის მკაფიო თანხმობის გარეშე.

საქართველოს კონსტიტუციის 35-ე მუხლით პირდაპირ არის დადგენილი, რომ სახალხო დამცველის საქმიანობისათვის დაბრკოლებათა შექმნა ისჯება კანონით. საქართველოს სახალხო დამცველის ინსტიტუტის - როგორც კონსტიტუციური ორგანოს საქმიანობა ეფუძნება ისეთ უმნიშვნელოვანეს და ფუნდამენტურ პრინციპებს, როგორიცაა სრული დამოუკიდებლობა ხელისუფლების ნებისმიერი შტოსგან, მიუკერძოებლობა, ობიექტურობა და საქმიანობის განხორციელების დროს კონფიდენციალურობა. იმ საკითხის გასაჯაროება თუ ვის ხვდება სახალხო დამცველი, ზრდის პატიმრის მიმართ არასათანადო მოპყრობის ან/და უკანონო ქმედების განხორციელების რისკს, იწვევს მათი უფლებრივი მდგომარეობის გაუარესებას. მსგავსი ინფორმაციის გასაჯაროებამ შესაძლოა აიძულოს პატიმრები თავი შეიკავონ სამომავლოდ სახალხო დამცველისთვის მომართვისა და მასთან შეხვედრისგან. აღნიშნული ფაქტის შემდეგ, ყველა პატიმარს გაუჩნდება ეჭვი, რომ მათი და სახალხო დამცველის შეხვედრის დეტალებს მეთვალყურეობს იუსტიციის სამინისტრო/პენიტენციური სამსახური და ის ნებისმიერ დროს შესაძლებელია გასაჯაროვდეს უწყების მიერ.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 352-ე მუხლის მიხედვით დასჯადია საქართველოს სახალხო დამცველზე ნებისმიერი ფორმით ზემოქმედება მისი სამსახურებრივი საქმიანობისათვის ხელის შეშლის მიზნით. იმავე მუხლის მე-2 ნაწილის მიხედვით, ისჯება იგივე ქმედება ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. იმ პატიმრების სახელების და გვარების გასაჯაროება, რომლებიც ხვდებიან სახალხო დამცველს ან/და მის რწმუნებულს, წარმოადგენს მის საქმიანობაზე ზემოქმედებას. ეს ეწინააღმდეგება „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მოთხოვნებს, სადაც აღნიშნულია, რომ ნებისმიერი შეხვედრა უნდა იყოს კონფიდენციალური. ამ ხელშეშლის მიზანია ის, რომ პატიმრებს გაუჩნდეთ უნდობლობა სახალხო დამცველის აპარატის მიმართ და ამ კუთხით შეიზღუდოს მისი ეფექტური ფუნქციონირება. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სახალხო დამცველმა 2020 წლის 24 იანვარს წინადადებით მიმართა საქართველოს გენერალური პროკურატურას, რათა დაეწყოს გამოძიება სისხლის სამართლის კოდექსის 352-ე მუხლით, ჩატარებინათ ყველა აუცილებელი საგამოძიებო მოქმედება დროულად და ეფექტურად და დაედგინათ შესაბამისი პასუხისმგებელი პირები.

2020 წლის 31 იანვარს საქართველოს გენერალური პროკურატურიდან მიღებულ პასუხში აღნიშნულია, რომ საგამოძიებო უწყების მიერ ვერ იქნა იდენტიფიცირებული გამოძიების დაწყების სამართლებრივი და ფაქტობრივი საფუძველი. პროკურატურამ სახალხო დამცველის მსჯავრდებულებთან შეხვედრის ფაქტის საიდუმლოების გამჟღავნება არ ჩათვალა კონფიდენციალურობის დარღვევად.

ზემოაღნიშნული ფაქტები სახალხო დამცველის საქმიანობაში ჩარევად შეფასდა ადამიანის უფლებების დამცველთა საკითხზე გაეროს სპეციალური მომხსენებლის,

ადამიანის უფლებათა ეროვნული ინსტიტუტების ევროპული ქსელის (ENNHRI), ადამიანის უფლებათა ეროვნული ინსტიტუტების გლობალური ალიანსის (GANHRI), ომბუდსმენის საერთაშორისო ინსტიტუტისა (IOI) და თანასწორობის ორგანოების ევროპული ქსელის (EQUINET) მიერ.⁶

დასაწინააღმდეგებია, რომ ყოველივე ზემოაღნიშნულის მიუხედავად, 2020 წელს სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენლებისთვის პენიტენციურ დაწესებულებებში ვიზიტებისა და მონიტორინგის განხორციელება არამარტო გართულდა, არამედ საფრთხის შემცველი გახდა. კერძოდ, უკანასკნელი თვეების განმავლობაში, დაწესებულებების ადმინისტრაციის და ე.წ. „ციხის მაყურებლების“ მიერ მართული პატიმრების გარკვეული ჯგუფი სისტემატიურად ახორციელებს სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენლებზე სიტყვიერ თავდასხმებს, მუქარას და აგრესიას.

ამ უკანონო ქმედებების მიზანი იყო პატიმრებთან ჩვენი კომუნიკაციისა და ციხის ტერიტორიაზე მონიტორინგის განხორციელების ხელშეშლა. მსგავს შემთხვევებს ადგილი ჰქონდა:

- 2020 წლის 31 ოქტომბერს და შემდგომ, განმეორებით, 2021 წლის 14 იანვარს ქსნის N15 დაწესებულებაში, სადაც პატიმართა კონკრეტულმა ჯგუფმა სახალხო დამცველის თანამშრომლებს არ მისცა ჯერ საარჩევნო უფლების რეალიზების პროცესზე დაკვირვების, შემდგომ კი დაწესებულების ექიმთან გასაუბრების საშუალება. აღნიშნული განსაკუთრებით შემამოფოთებელია იმ ფონზე, როდესაც N15 დაწესებულების ერთ-ერთი პატიმარი რამდენიმე დღის წინ კოვიდ-19-ის გართულებებით გარდაიცვალა და არაერთი პატიმრის ოჯახის წევრმა მოგვმართა პატიმრების მონახულების თხოვნით.
- 2020 წლის 4 დეკემბერს და 2021 წლის 13 იანვარს გლდანის N8 დაწესებულებაში ერთი და იგივე პატიმარი დაემუქრა სახალხო დამცველის აპარატის თანამშრომლებს და ციხეში ვიზიტის შეწყვეტა მოთხოვა. N8 დაწესებულება დახურული ტიპის ციხეა და ნიშანდობლივია, რომ აღნიშნული პატიმარი ყოველთვის მაშინ გადაადგილდება ციხის კონკრეტულ ტერიტორიაზე, როდესაც ჩვენი თანამშრომლები დაწესებულებაში ვიზიტს ახორციელებდნენ.
- რუსთავის N17 დაწესებულებაში 2021 წლის 13 იანვარს სახალხო დამცველის წარმომადგენლებთან აგრესიულად იქცეოდა პატიმართა კონკრეტული ჯგუფი, რომლებიც ასევე მოითხოვდნენ, რომ სახალხო დამცველს შეეწყვიტა ვიზიტები, ვინაიდან ციხეში „ყველაფერი კარგად იყო“.

ე.წ. კრიმინალური სუბკულტურის გავლენაა ის, რომ, მაშინ როდესაც პატიმართა დაახლოებით ნახევარი სასჯელს ნახევრად ღია (N14, N15 და N17) დაწესებულებებში იხდის, წლიდან წლამდე მცირდება აღნიშნული დაწესებულებებიდან სახალხო დამცველთან შემოსული მომართვები და განცხადებები. მაგალითად, 2020 წელს პატიმრებისგან

⁶ ხელმისაწვდომია ვებ-გვერდზე: < <https://bit.ly/3cs1eyF> > [ბოლოს ნანახია: 01.03.21].

შემოსული 1384 განცხადებებიდან, მხოლოდ 57 იყო ზემოაღნიშნული სამი ციხის პატიმრების მიერ გამოგზავნილი. აღნიშნული ადასტურებს იმას, რომ ე.წ. კრიმინალური სუბკულტურის გავლენით პატიმართა უამრავი პრობლემა სამწუხაროდ, ჩვენამდე არ მოდის და არ ხმაურდება. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ჩვენი პროაქტიული მუშაობა ნახევრად ღია დაწესებულებებში.

ამ საკითხების გამოსწორების მიზნით, სახალხო დამცველმა არაერთ სახელმწიფო უწყებას მიმართა რეაგირების მიზნით.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, სახალხო დამცველმა ინფორმაცია მიაწოდა გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტსა (SPT) და ევროპის საბჭოს წამების პრევენციის კომიტეტს (CPT), რათა მათ განახორციელონ საქართველოში ვიზიტი პატიმართა უფლებების დაცვის მიზნით.

სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მანდატისა და მეთოდოლოგიის უმნიშვნელოვანეს კომპონენტს წარმოადგენს სხვადასხვა დოკუმენტაციიდან მიღებული მოცულობითი ინფორმაციის კონფიდენციალურობის პრინციპის დაცვით დამუშავება. სამწუხაროა, რომ სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებს კვლავ ექმნებათ დაბრკოლებები განსაკუთრებული კატეგორიის პერსონალური მონაცემების წვდომის თვალსაზრისით. 2020 წელს სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებს N6, N10 და N18 დაწესებულებებში ერთიანი ელექტრონული ბაზის შესწავლის საშუალება არ მისცეს, რაც აუცილებელი იყო სახალხო დამცველის მიერ სამედიცინო მომსახურების ადეკვატურობისა და დროულობის შესაფასებლად. აღსანიშნავია, რომ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატური ოქმის მე-20 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი ცალსახად აკისრებს სახელმწიფოებს ვალდებულებას, რომ უზრუნველყონ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის დაუბრკოლებელი წვდომა დაკავებულ პირთა მოპყრობისა და დაკავების პირობებთან დაკავშირებულ ყველა ინფორმაციაზე.

2020 წლის ბოლოს პრევენციის ეროვნულმა მექანიზმმა დაიწყო წლიურ ანგარიშზე მუშაობა. 2020 წლის 13 ნოემბერს სახალხო დამცველის აპარატიდან N03-3/11348 წერილი⁷ გაიგზავნა იუსტიციის სამინისტროს სპეციალურ პენიტენციურ სამსახურში, რომლითაც მოთხოვნილი იქნა პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში გაცემული რეკომენდაციების შესრულების მდგომარეობის შესახებ ინფორმაცია, თუმცა აღნიშნულ წერილზე პასუხი არ მოუწოდებიათ. პასუხი ასევე არ იქნა მოწოდებული 2020 წლის ნოემბრისა და დეკემბრის თვეში გაგზავნილი წერილების⁸ უმრავლესობაზე. აღნიშნულმა მნიშვნელოვნად შეაფერხა სხვადასხვა მონაცემების დამუშავებისა და რეკომენდაციების შესრულების შეფასების პროცესი.

⁷ 2020 წლის 22 დეკემბერს გაიგზავნა განმეორებითი წერილი N03-3/12560, რაზეც პასუხი ასევე არ მიგვიღია.

⁸ ასე მაგალითად, სახალხო დამცველის აპარატის 30 დეკემბრის N03-2/12933 წერილი, 13 ნოემბრის N 03-6/11346 წერილი, 10 ნოემბრის N03-6/11167 წერილი, 10 ნოემბრის N 03-6/11166 წერილი, 9 ნოემბრის N03-1/11142 წერილი, 15 დეკემბრის N 03-3/12392 წერილი, 15 დეკემბრის N03-3/12391 წერილი.

სახალხო დამცველის მოადგილემ 2020 წლის 16 ოქტომბრის წერილით სპეციალური პენიტენციური სამსახურის გენერალურ დირექტორს შესთავაზა პირისპირ ან დისტანციურ (ონლაინ) რეჟიმში სამუშაო შეხვედრის გამართვა, სადაც სპეციალური პენიტენციური სამსახურისა და პრევენციის ეროვნული მექანიზმის თანამშრომლები სამუშაო ფორმატში იმსჯელებდნენ გაცემულ რეკომენდაციებზე, თუმცა, ჩვენს შეთავაზებაზე პასუხი არ მიგვიღია.

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

2020 წელს, ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში მონიტორინგის ვიზიტები უსაფრთხოდ, შეზღუდვებისა და დაბრკოლებების გარეშე მიმდინარეობდა. სპეციალური პრევენციული ჯგუფისთვის შექმნილი იყო თანამშრომლობაზე ორიენტირებული გარემო. ჯგუფმა ვიზიტების დროს, სრულყოფილად მიიღო საჭირო ინფორმაცია, ასევე დაყოვნების გარეშე, კონფიდენციალურ გარემოში ესაუბრა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში მყოფ ბენეფიციარებს. სამინისტრომ დროულად მოგვაწოდა წერილობით გამოთხოვილი ინფორმაცია.

დადებითად უნდა აღინიშნოს სამინისტროს მზაობა, მიაწოდოს სახალხო დამცველს ინფორმაცია ფსიქიკური ჯანდაცვის მიმართულებით განხორციელებულ/დაგეგმილ რეფორმებთან დაკავშირებით. ამასთანავე, პრევენციის ეროვნულ მექანიზმს პერიოდული კომუნიკაცია ჰქონდა სამინისტროს სხვადასხვა წარმომადგენლებთან.

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, წლის განმავლობაში არ შესრულებულა სახალხო დამცველის მიერ ფსიქიატრიული დაწესებულებების მისამართით გაცემული სისტემური რეკომენდაციები.

თანამშრომლობა სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურთან

2020 წლის 21-22 თებერვალს პრევენციის ეროვნული მექანიზმისა და სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის თანამშრომლებს შორის გაიმართა 2 დღიანი სამუშაო შეხვედრა. შეხვედრის დროს განხილულ იქნა სახალხო დამცველის აპარატსა და ინსპექტორის სამსახურს შორის თანამშრომლობის სხვადასხვა საკითხები.

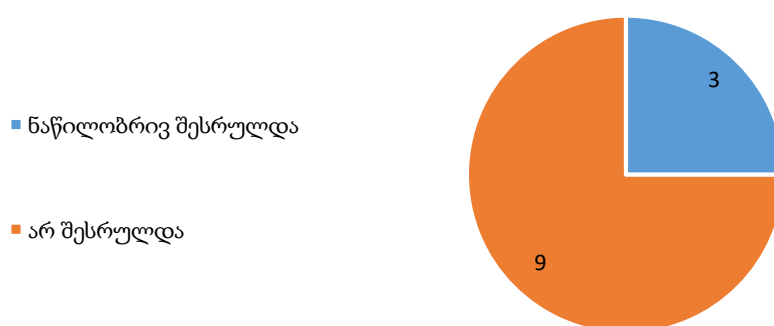
თანამშრომლობა ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროსთან

დადებითად უნდა შეფასდეს საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სსიპ ტურიზმის ეროვნულ ადმინისტრაციასთან თანამშრომლობა. საკარანტინე სივრცეების დისტანციური მონიტორინგის ფარგლებში, სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ საკარანტინე სივრცეში მყოფი პირების პრობლემების იდენტიფიცირების შემთხვევაში და სახალხო დამცველის აპარატში საკარანტინე სივრციდან პირების მომართვის შემთხვევაში, სპეციალური პრევენციული ჯგუფი პრობლემის მოსაგვარებლად უკავშირდებოდა სსიპ ტურიზმის ეროვნულ ადმინისტრაციას, რომელიც სწრაფ რეაგირებას ახდენდა.

რეკომენდაციების შესრულების შეფასება

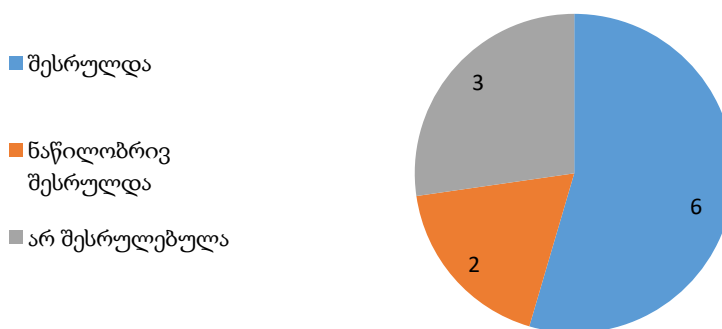
შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემა

პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში, საქართველოს სახალხო დამცველმა შინაგან საქმეთა სამინისტროს პოლიციის დაწესებულებებში და დროებითი მოთავსების იზოლაციორებში არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიზნით 12 რეკომენდაცია და 1 წინადადება გასცა. საქართველოს პარლამენტის მიმართ გაცემული ერთი წინადადება არ შესრულებულა. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიმართ გაცემული 12 რეკომენდაციიდან, ნაწილობრივ შესრულდა 3 რეკომენდაცია, ხოლო 9 რეკომენდაცია შეუსრულებელია.

პოლიციის დაწესებულებებში და დროებითი მოთავსების იზოლაციორებში არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიზნით გაცემული - 12 რეკომენდაცია

სახალხო დამცველმა დროებითი განთავსების ცენტრში განხორციელებული საგანგებო მონიტორინგის ანგარიშში⁹ საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის მისამართით 11 რეკომენდაცია გასცა, საიდანაც შესრულდა 6 რეკომენდაცია, ნაწილობრივ შესრულდა 2 რეკომენდაცია, ხოლო არ შესრულდა 3 რეკომენდაცია.

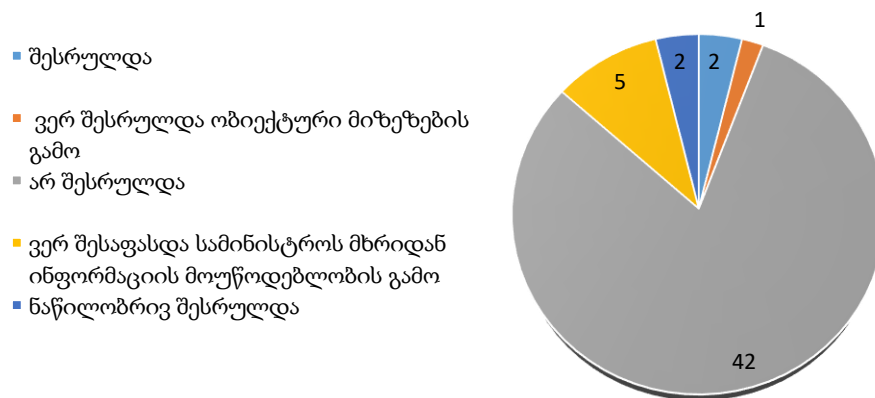
დროებითი განთავსების ცენტრის მიმართ გაცემული - 11 რეკომენდაცია

⁹სახალხო დამცველის ანგარიში დროებითი განთავსების ცენტრში განხორციელებული საგანგებო მონიტორინგის თაობაზე, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <<https://bit.ly/3pWVr9C>> [ბოლოს ნანახია: 09.01.21].

პენიტენციური სისტემა

პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში, საქართველოს სახალხო დამცველმა პენიტენციურ სისტემაში არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიზნით 53 რეკომენდაცია და 7 წინადადება გასცა. საქართველოს პარლამენტის მიმართ გაცემული 7 წინადადებიდან არცერთი არ შესრულებულა. არ შესრულდა საქართველოს მთავრობის მიმართ გაცემული ერთი რეკომენდაცია.

საქართველოს იუსტიციის მინისტრის მიმართ გაცემული 52 რეკომენდაციიდან, შესრულდა 2 რეკომენდაცია, ნაწილობრივ შესრულდა 2 რეკომენდაცია, 1 რეკომენდაცია ობიექტური მიზეზების გამო ვერ შესრულდა, 5 რეკომენდაციის შესრულების მდგომარეობა ვერ შეფასდა, ხოლო 42 რეკომენდაცია ამ ეტაპზე შეუსრულებელია.

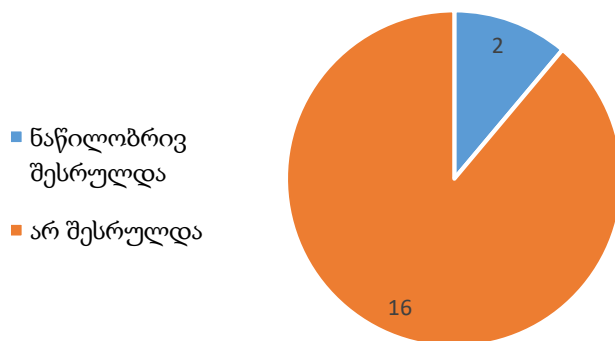
იუსტიციის სამინისტროს მიმართ გაცემული რეკომენდაციების რაოდენობა - 52

ფსიქიატრიული დაწესებულებები

პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში, საქართველოს სახალხო დამცველმა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიზნით 19 რეკომენდაცია და 1 წინადადება გასცა. მათგან საქართველოს პარლამენტის დადგენილებაში აისახა 18 და მიეცათ შესაბამისი დავალებები სახელმწიფო უწყებებს¹⁰. საქართველოს პარლამენტის მიმართ გაცემული წინადადება შესრულდა. საქართველოს მთავრობის მიმართ გაცემული ერთი რეკომენდაცია შესრულდა ნაწილობრივ.

¹⁰ საქართველოს პარლამენტის დადგენილება „2019 წელს საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“ საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიშის თაობაზე.

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიმართ გაცემული 18 რეკომენდაციიდან, ნაწილობრივ შესრულდა 2, ხოლო 16 რეკომენდაცია ამ ეტაპზე შეუსრულებელია.

ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიმართ გაცემული 18 რეკომენდაცია

დიალოგი საერთაშორისო პარტნიორებთან

2021 წლის 30 მარტს, ამერიკის შეერთებული შტატების სახელმწიფო დეპარტამენტმა ადამიანის უფლებათა შესახებ საქართველოს 2020 წლის ანგარიში გამოაქვეყნა. ანგარიშში მიმოხილულია პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული მდგომარეობა და წარმოდგენილია სახალხო დამცველის პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშის მიგნებები.¹¹

წამების პრევენციის ასოციაციამ (APT) დადებითად შეაფასა საქართველოს სახალხო დამცველის პრევენციის ეროვნული მექანიზმის საქმიანობა და თავის სოციალურ ქსელებში მექანიზმის საქმიანობის ამსახველი ვიდეორგოლი¹² გამოაქვეყნა. წამების პრევენციის ასოციაცია (APT) ხაზს უსვამს, რომ საქართველოს სახალხო დამცველის პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ COVID-19 პანდემიის დროს განხორციელებული მონიტორინგის და გაცემული რეკომენდაციების მიზანია:

- პატიმრების რაოდენობის შემცირება
- პატიმრების ჯანმრთელობის დაცვა და ადეკვატური სამედიცინო სერვისების მიწოდება
- გარე სამყაროსთან კონტაქტის კუთხით დაწესებული შეზღუდვების კომპენსირება

¹¹ ამერიკის შეერთებული შტატების სახელმწიფო დეპარტამენტის 2020 წლის ანგარიში, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://www.state.gov/reports/2020-country-reports-on-human-rights-practices/georgia/> [ბოლოს ნანახია: 31.03.21].

¹² წამების პრევენციის ასოციაცია (APT), ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://cutt.ly/6x2DdXN> [ბოლოს ნანახია: 17.02.21].

სახალხო დამცველის აპარატის მხრიდან კრიზისის პერიოდში, დახურულ დაწესებულებებში განხორციელებული მონიტორინგი ასევე დადებითად არის აღნიშნული ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის (OSCE/ODIHR) და წამების პრევენციის ასოციაციის მიერ გამოცემულ სახელმძღვანელოში.¹³

საანგარიშო პერიოდში პრევენციის ეროვნულ მექანიზმს აქტიური კომუნიკაცია ჰქონდა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან როგორც საქართველოში, ასევე საზღვარგარეთ. სახალხო დამცველი და პრევენციის ეროვნული მექანიზმის წარმომადგენლები ქვეყანაში და ზოგადად მსოფლიოში არსებული პანდემიის გამო (კორონავირუსი) ძირითადად ონლაინ იღებდნენ მონაწილეობას საერთაშორისო ორგანიზაციების ეგიდით გამართულ სხვადასხვა ფორუმებსა და შეხვედრებში. 2020 წლის 23 აპრილს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის თანამშრომელმა მონაწილეობა მიიღო წამების პრევენციის ასოციაციის (APT) მიერ ორგანიზებულ საერთაშორისო კვებინარში: „თავისუფლების შეზღუდვის ადგილები COVID-19-ით გამოწვეული პანდემიის დროს: უსაფრთხოების ზომები და ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული საკითხები მონიტორებისთვის“;

სახალხო დამცველმა გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტს (SPT), ევროპის საბჭოს წამების პრევენციის კომიტეტსა (CPT) და წამების საკითხებში სპეციალური მომხსენებელს გაუგზავნა წერილები, სადაც საუბარია სახალხო დამცველის აპარატის თანამშრომლებზე რიგ პენიტენციურ დაწესებულებებში პატიმრების მხრიდან განხორციელებულ უკანონო ქმედებებზე;

- 2020 წლის 31 იანვარს სახალხო დამცველი ნინო ლომჯარია და სახალხო დამცველის მოადგილე გიორგი ბურჯანაძე წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის (CPT) პრეზიდენტს მიკოლა გნატოვსკის, ამავე კომიტეტის აღმასრულებელ მდივანს რეგის ბრილლატს და სექციის ხელმძღვანელს ბორის ვოდხს შეხვდნენ;
- 2020 წლის 11-12 თებერვალს საქართველოს სახალხო დამცველის მოადგილემ გიორგი ბურჯანაძემ შეხვედრები გამართა ქალაქ ჟენევაში, რომლის მიზანი იყო გაერთიანებული ერების ორგანიზაციების შესაბამის ორგანოებთან პრევენციის ეროვნული მექანიზმის საქმიანობისა და გამოწვევების შესახებ მსჯელობა;
- 2020 წლის 3 თებერვალს გაიმართა ონლაინ შეხვედრა წამების პრევენციის ასოციაციის წარმომადგენელთან. შეხვედრის დროს განხილულ იქნა სახალხო დამცველის მანდატის განხორციელების თვალსაზრისით შექმნილი დაბრკოლებები;
- 2020 წლის 9 იანვარს გაიმართა შეხვედრა მიგრაციის პოლიტიკის განვითარების საერთაშორისო ცენტრის ICMPD-ის წარმომადგენელთან, დაბრუნების ფრენების ერთობლივი ოპერაციის მიმართულებით დაგეგმილ პროექტთან დაკავშირებით;

¹³ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი (OSCE/ODIHR) და წამების პრევენციის ასოციაცია (APT), COVID-19 პანდემიის დროს თავისუფლების შეზღუდვისა და თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებების მონიტორინგის სახელმძღვანელო, გვ. 10, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/453543.pdf> [ბოლოს ნანახია: 17.02.21].

- 2020 წლის 10 მარტს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის თანამშრომლები შეხვდნენ ბატონ რანდელ ბაროუსს (პენიტენციური და პრობაციის სისტემების მხარდაჭერის პროექტის ხელმძღვანელი). შეხვედრის დროს განხილულ იქნა პენიტენციურ სისტემაში არსებული მდგომარეობა და სამომავლო თანამშრომლობის პერსპექტივები;
- 2020 წლის 24 მარტს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის თანამშრომლებმა მონაწილეობა მიიღეს პრევენციის ეროვნული მექანიზმების დისტანციურ კონფერენციაში. კონფერენცია ორგანიზებული იყო წამების პრევენციის ასოციაციის მიერ. კონფერენციაზე განხილულ იქნა COVID-19-ის დროს თავისუფლების აღკვეთის/შეზღუდვის დაწესებულებების მონიტორინგთან დაკავშირებული საკითხები;
- 2020 წლის 7 აპრილს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის თანამშრომლები მონაწილეობდნენ ონლაინ შეხვედრაში, რომლის დროსაც განხილულ იქნა საერთაშორისო ორგანიზაციების და საერთაშორისო სახელშეკრულებო ორგანოების (SPT, CPT) მიერ გაყდრებული ინიციატივა პანდემიის პირობებში პატიმართა გათავისუფლების მექანიზმების ამოქმედებასთან დაკავშირებით;
- 2020 წლის 10 აპრილს გაიმართა ონლაინ შეხვედრა სომხეთის პრევენციის ეროვნული მექანიზმის წარმომადგენელთან. ჩართვისას განხილულ იქნა პანდემიის პირობებში გამოყენებული საკარანტინე ღონისძიებების სამართლებრივი ბუნება და მისი შესაბამისობა ეროვნულ და საერთაშორისო სამართალთან;
- 2020 წლის აპრილში გაიმართა ონლაინ შეხვედრა წამების პრევენციის ასოციაციის გენერალურ მდივანთან, ქალბატონ ბარბარა ბერნატთან. შეხვედრის დროს განხილულ იქნა პრევენციის ეროვნული მექანიზმების საქმიანობის გავლენის კვლევის სამომავლო გეგმები;
- 2020 წლის 18 დეკემბერს საქართველოს სახალხო დამცველის მოადგილემ გიორგი ბურჯანაძემ მონაწილეობა მიიღო ტუნისის პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ ონლაინ ორგანიზებულ საერთაშორისო კონფერენციაში „თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებების მონიტორინგი COVID-19 პანდემიის პირობებში“.

საზოგადოებასთან ურთიერთობა

თავისუფლების აღკვეთისა და შეზღუდვის ადგილებში ადამიანის უფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ საზოგადოების ინფორმირება და ცნობიერების ამაღლება პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ერთ-ერთ მთავარ პრიორიტეტს წარმოადგენს. საზოგადოებისთვის ინფორმაციის მიწოდება ხდება ვიზიტის შემდგომი, სპეციალური და წლიური ანგარიშების გამოქვეყნებით, ასევე სხვადასხვა ღონისძიებების ორგანიზებით, შეხვედრებითა და მედიის საშუალებით.

- 2020 წლის 20 თებერვალს გაიმართა ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული კონფერენცია სახელწოდებით: „დანაშაულის ჩადენიდან საზოგადოებაში

დაბრუნებამდე” სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების წარმომადგენელთათვის. პრევენციის ეროვნული მექანიზმის თანამშრომელმა გააკეთა მოხსენება თემაზე: „პირველი კონტაქტი სისხლის მართლმსაჯულების სისტემასთან: გამოძიება და სისხლისსამართლებრივი დევნა“; ამავე სახელწოდების კონფერენციაზე, მეორე დღეს, 21 თებერვალს, პრევენციის ეროვნული მექანიზმის თანამშრომელმა გააკეთა მოხსენება თემაზე: „სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულება: განაჩენის მიზნები, რისკებისა და საჭიროებების შეფასება, რეაბილიტაცია“;

- 2020 წლის აპრილში წამებისა და არასათანადო მოპყრობის თემაზე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ორგანიზებით გაიმართა ვებინარი, რომელშიც მოხსენებით პრევენციის ეროვნული მექანიზმის თანამშრომელი გამოვიდა;
- 2020 წლის 21 ივნისს ორგანიზაცია „ციხის საერთაშორისო რეფორმის“ ორგანიზებით გაიმართა ონლაინ კონფერენცია, რომელიც შეეხებოდა პენიტენციურ სისტემაში უმცირესობათა უფლებების დაცვისა და რეალიზების შესაძლებლობებსა და გამოწვევებს, პრევენტაცია მოამზადა ორგანიზაციამ „ინიციატივა სოციალური ცვლილებებისთვის“. ონლაინ ღონისძიებაზე ასევე მოხდა მსჯავრდებულებისთვის, ყოფილი მსჯავრდებულებისთვის და პრობაციონერებისთვის მომსახურების გზამკვლევის პრევენტაცია, რომელიც მოამზადა ორგანიზაციამ „სოციალური მუშაკები საზოგადოების კეთილდღეობისთვის“. მითითებული ღონისძიება ჩატარდა ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროექტის „პენიტენციური და პრობაციის რეფორმის ხელშეწყობა და მონიტორინგი სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობით.“ პროექტს ახორციელებს ორგანიზაცია „ციხის საერთაშორისო რეფორმა“ პარტნიორ ორგანიზაციებთან – „ინიციატივა მოწყვლადი ჯგუფების რეაბილიტაციისთვის და „ადამიანის უფლებათა ცენტრთან“ ერთად;
- 2020 წლის 26 დეკემბერს გაიმართა ონლაინ შეხვედრა საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის სტუდენტებთან. პრევენციის ეროვნული მექანიზმის (დეპარტამენტის) თანამშრომლებმა სტუდენტებს გააცნეს მათი მანდატი და მონიტორინგის მიგნებები;
- 2020 წლის განმავლობაში სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა საქართველოს 5 სხვადასხვა საინფორმაციო შეხვედრები გამართა. შეხვედრას ესწრებოდნენ ადგილობრივი სასწავლებლების სტუდენტები და სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები. შეხვედრაზე დამსწრე პირებს შესაძლებლობა ჰქონდათ გაცნობოდნენ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მანდატსა და მონიტორინგის მიგნებებს.

ურთიერთობა არასამთავრობო და დონორ ორგანიზაციებთან

2020 წელს პრევენციის ეროვნული მექანიზმი აქტიურად თანამშრომლობდა სხვადასხვა ადგილობრივ თუ საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციასთან და დონორთან.

2020 წელს არასამთავრობო ორგანიზაციებთან „ადამიანის უფლებათა ცენტრი“ და „ციხის საერთაშორისო რეფორმა“ გაფორმებული მემორანდუმის¹⁴ ფარგლებში განხორციელდა N8 დაწესებულებაში¹⁵ პატიმრობის პირობების და მოპყრობასთან დაკავშირებული საკითხების შესწავლა განსაკუთრებულ, მოწყვლად კატეგორიას მიკუთვნებულ პატიმართა სამ ჯგუფთან მიმართებაში: არასრულწლოვანი ბრალდებულები და მსჯავრდებულები, უვადო თავისუფლებააღკვეთილი პირები და უცხო ქვეყნის მოქალაქე (ბრალდებული, მსჯავრდებული) პატიმრები. არასამთავრობო ორგანიზაციებმა მონიტორინგი განხორციელეს ევროკავშირისა და „საქართველოს ღია საზოგადოების ფონდის“ მიერ დაფინანსებული პროექტების ფარგლებში.

საკონსულტაციო საბჭო

საკონსულტაციო საბჭოს საქმიანობის მიზანია პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ეფექტიანი საქმიანობისა და გამჭვირვალობის ხელშეწყობა. საბჭო სახალხო დამცველს წარუდგენს მოსაზრებას შემდეგ საკითხებზე: ა) პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ განსახორციელებელი აქტივობების გეგმის შესახებ; ბ) სამუშაო მეთოდოლოგიის შესახებ; გ) თემატური კვლევების შესახებ; დ) პრევენციის ეროვნული მექანიზმის წევრების პროფესიული სწავლების შესახებ; ე) პრევენციის ეროვნული მექანიზმის სხვა სტრატეგიული დოკუმენტების შესახებ; ვ) პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ეფექტიანი საქმიანობისათვის მნიშვნელოვან სხვა საკითხებზე. საბჭოს მოსაზრებას აქვს საკონსულტაციო ხასიათი. მისი მოწვეული წევრები ხელს უწყობენ პრევენციის ეროვნულ მექანიზმს აკადემიურ წრეებთან, დონორ ორგანიზაციებთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან კომუნიკაციის დამყარებაში.

საბჭოს წევრთა შემადგენლობაში სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენლების გარდა ასევე შედიან მოწვეული წევრები, რომელიც შეიძლება იყოს ა) პირი, რომელიც ეწევა საგანმანათლებლო/აკადემიურ საქმიანობას პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მანდატთან დაკავშირებულ სფეროში; ბ) წამების პრევენციის და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სფეროში მომუშავე საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრი; გ) წამების პრევენციის და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სფეროში მომუშავე საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციის წევრი; დ) წამების პრევენციის და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სფეროში მომუშავე ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის წევრი.¹⁶

2020 წლის 11 მარტს გაიმართა პრევენციის ეროვნული მექანიზმის საკონსულტაციო საბჭოს სხდომა, რომელზეც განხილული იქნა არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ წარმოდგენილი განაცხადი პრევენციის ეროვნულ მექანიზმთან ერთად პენიტენციურ

¹⁴ სახალხო დამცველის აპარატის არასამთავრობო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობის წესის შესაბამისად. ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/3r8l4G7> > [ბოლოს ნანახია: 25.02.2021].

¹⁵ N8 დაწესებულებაში ვიზიტები განხორციელდა 2020 წლის 4,5,6,7 აგვისტოს. ანგარიში ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/3uOjoDE> > [ბოლოს ნანახია: 25.02.2021].

¹⁶ იხილეთ შემდეგ ელექტრონულ მისამართზე: < <https://bit.ly/2O1Ekqg> > [ბოლოს ნანახია: 25.03.2021].

დაწესებულებაში განსახორციელებელ ვიზიტებთან დაკავშირებით. აღნიშნულ სხდომაზე ასევე განიხილეს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის სხვა აქტივობები. ხოლო 2020 წლის 28 დეკემბერს გაიმართა პრევენციის ეროვნული მექანიზმის საკონსულტაციო საბჭოს მეორე სხდომა, რომელზეც განხილულ იქნა პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ წლის მანძილზე განხორციელებული სამუშაო. შეხვედრაზე დამსწრე პირებმა ისაუბრეს იმ გამოწვევებზე, რასაც პრევენციის ეროვნული მექანიზმის წევრები აწყდებიან მათი საქმიანობის განხორციელების პროცესში.

სამუშაო მეთოდოლოგია

პრევენციის ეროვნული მექანიზმი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს სამუშაო მეთოდოლოგიის გადასინჯვასა და გაუმჯობესებას. ამ მიზნით გაიმართა არაერთი ღონისძიება და შეხვედრა.

საქართველოში ახალი კორონავირუსით გამოწვეული ეპიდემიის ფონზე, 2020 წელს პრევენციის ეროვნულ მექანიზმს განსაკუთრებულ პირობებში მოუწია მონიტორინგის ვიზიტების განხორციელება. მონიტორინგის ვიზიტების განხორციელებამდე, სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მოახდინა სამუშაო მეთოდოლოგიის არსებულ გამოწვევებთან ადაპტირება. განისაზღვრა პანდემიის პირობებში უსაფრთხო მონიტორინგის ვიზიტის განხორციელების წესები და წევრებს მიეცათ შესაბამისი მითითებები. შეძენილ იქნა ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები და წევრებს განემარტათ მათი გამოყენების წესები. ამ ზომების მიღების მიზანია მონიტორინგის ვიზიტის განხორციელების დროს, ახალი კორონავირუსის გავრცელების რისკის მინიმიზაცია, თანამშრომლებისა და დაწესებულებაში მყოფი პირების დაცვა.¹⁷

2020 წელს მომზადებული მონიტორინგის ინსტრუმენტები	
1	COVID-19-ის წინააღმდეგ მიმართული საკარანტინე ღონისძიებებით გამოწვეული თავისუფლების შეზღუდვის ადგილების მონიტორინგის ინსტრუმენტი
2	COVID-19-ის პირობებში, პენიტენციურ დაწესებულებებში საგანგებო მონიტორინგის განხორციელების ინსტრუმენტი
3	პენიტენციურ დაწესებულებებში არჩევნების მონიტორინგის ინსტრუმენტი
4	ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემების მქონე პირთათვის განკუთვნილი საცხოვრისის მონიტორინგის ინსტრუმენტი

თანამშრომელთა სწავლება

- 2020 წლის 30 სექტემბრიდან 2 ოქტომბრის ჩათვლით პრევენციის ეროვნული მექანიზმის თანამშრომელი მონაწილეობდა ტრენინგში, რომელიც გამიზნული იყო საჯარო დაწესებულებების მენეჯერებისთვის. საჯარო სამსახურის ბიურო, გაეროს

¹⁷ ქვეყანაში ეპიდემიოლოგიური ვითარების დამძიმების კვალდაკვალ, სახალხო დამცველმა გაატარა რისკის მინიმიზაციის დამატებითი ღონისძიებები და სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებს დაწესებულებებში შესვლამდე უტარებოდათ PCR ტესტირება.

განვითარების პროგრამის (UNDP) მხარდაჭერით, ახორციელებს პროექტს - „საჯარო სამსახურის რეფორმის იმპლემენტაციის პროცესში მმართველობის ახალი გზების დანერგვის ხელშეწყობა“;

- 2020 წლის 27 ოქტომბერს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის თანამშრომელი მონაწილეობდა ონლაინ შეხვედრაში/ტრენინგში არჩევნების მონიტორინგთან დაკავშირებით;
- 2020 წლის 8-10 ოქტომბერს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის თანამშრომლებს ჩაუტარდათ სწავლება/ტრენინგი წამების აკრძალვის/გამოძიების თემატიკაზე.

2. პენიტენციური სისტემა

2.1. შესავალი

საქართველოში ახალი კორონავირუსით გამოწვეული ეპიდემიის ფონზე, 2020 წელს პრევენციის ეროვნულ მექანიზმს განსაკუთრებულ პირობებში მოუწია მონიტორინგის ვიზიტების განხორციელება. წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატური ოქმით მინიჭებული მანდატის სრულყოფილად განხორციელების მიზნით, სახალხო დამცველს 2020 წლის განმავლობაში არ შეუჩერებია პრევენციული ვიზიტები პენიტენციურ დაწესებულებებში. მონიტორინგის ვიზიტები განხორციელდა N17, N3, N10, N11, N12, N8, N18 და N6 პენიტენციურ დაწესებულებებში.¹⁸ გარდა ამისა, 2020 წლის განმავლობაში, სპეციალური პრევენციული ჯგუფი სხვადასხვა მიზნით ახორციელებდა ვიზიტებს პენიტენციურ დაწესებულებებში და ესაუბრებოდა ადგილზე მყოფ პატიმრებსა და თანამშრომლებს.¹⁹

წინამდებარე ანგარიშში წარმოდგენილი შეფასებები ეფუძნება შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობისა და საერთაშორისო სამართლებრივი აქტების, ასევე სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ მოპოვებული მოცულობითი ინფორმაციის ანალიზს. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის სამუშაო მეთოდოლოგია მოიაზრებს სხვადასხვა წყაროსგან ინფორმაციის მიღებას: პატიმრებთან, ყოფილ პატიმრებთან, პერსონალთან ინდივიდუალურ და ჯგუფურ გასაუბრებას; დაწესებულებებში წარმოებული დოკუმენტაციის გაცნობას; დაწესებულებაში მიმდინარე პროცესებზე, ადგილზე დაკვირვებას და ფიზიკური გარემოს შეფასებას; სახალხო დამცველის აპარატში შემოსული განცხადებების/საჩივრების ანალიზს; სხვადასხვა უწყებებიდან ინფორმაციის გამოთხოვას; ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემების და უწყებების მიერ გამოქვეყნებული ანგარიშების/სიახლეების მოძიებას და სხვა.

მონიტორინგის ვიზიტების განხორციელებამდე, სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მოახდინა სამუშაო მეთოდოლოგიის არსებულ გამოწვევებთან ადაპტირება. განისაზღვრა პანდემიის პირობებში უსაფრთხო მონიტორინგის ვიზიტის განხორციელების წესები და

¹⁸ პენიტენციური დაწესებულებების მიხედვით მონიტორინგის ვიზიტების თარიღებია: N17 - 2020 წლის 30 აპრილი, 1 მაისი და 7 მაისი; N8 პენიტენციური დაწესებულების დაბა ქსანში განთავსებულ ნაწილი - 2020 წლის 26 ივნისი; N3 - 2020 წლის 12-13 ივლისი; N10 - 2020 წლის 3 სექტემბერი; N11 - 2020 წლის 26 ნოემბერი; N12 - 2020 წლის 26-27 ნოემბერი; N8 - 2020 წლის 3-4 დეკემბერი; N18 - 2020 წლის 3-4 დეკემბერი; N6 - 2020 წლის 17-18 დეკემბერი.

¹⁹ 2020 წელს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის წევრები იმყოფებოდნენ ყოფილ N9 დაწესებულებაში პატიმრების N12 დაწესებულებაში გადაყვანის თაობაზე ინფორმაციის მისაღებად (05.04.2020), N2 პენიტენციურ დაწესებულებაში ბრალდებულებთან გასაუბრების მიზნით (06-07.07.2020, 26.09.2020 და 29.09.2020), N8 დაწესებულებაში ბრალდებულებთან გასაუბრების მიზნით (01-02.09.2020); არასამთავრობო ორგანიზაციებთან „ადამიანის უფლებათა ცენტრი“ და „ციხის საერთაშორისო რეფორმა“ გაფორმებული მემორანდუმის ფარგლებში განხორციელდა მონიტორინგის ერთობლივი ვიზიტები N8 დაწესებულებაში (04-07.08.2020); N8 და N15 დაწესებულებებში განხორციელდა საგანგებო ვიზიტები პატიმართა მიერ საარჩევნო უფლების გამოყენების პროცესზე დაკვირვების მიზნით (31.10.2020).

წევრებს მიეცათ შესაბამისი მითითებები. შეძენილ იქნა ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები და წევრებს განემარტათ მათი გამოყენების წესები. ამ ზომების მიღების მიზანია მონიტორინგის ვიზიტის განხორციელების დროს, ახალი კორონავირუსის გავრცელების რისკის მინიმიზაცია, თანამშრომლებისა და დაწესებულებაში მყოფი პირების დაცვა.²⁰

წინამდებარე ანგარიშის შესაბამის თავებში დეტალურად არის წარმოდგენილი 2020 წელს პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული მდგომარეობა სხვადასხვა მიმართულებით. ქვეყანაში შექმნილმა ეპიდემიოლოგიურმა ვითარებამ ჯანმრთელობის დაცვის საკითხები პრიორიტეტად აქცია. აქედან გამომდინარე, 2020 წლის მონიტორინგის ერთ-ერთი მთავარი ფოკუსი სწორედ ჯანმრთელობის დაცვის და ეპიდემიოლოგიური კუთხით არსებული მდგომარეობა და გატარებული პრევენციული ღონისძიებების პატიმართა უფლებებზე გავლენა იყო. 2020 წელს, ეპიდემიის და სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მიერ გატარებული პრევენციული ღონისძიებების ფონზე, კიდევ უფრო ნათლად გამოიკვეთა ის სისტემური პრობლემები, რომელზეც სახალხო დამცველი წლებია მიუთითებს ანგარიშებში.

ეპიდემიის კონტექსტში, უპირველეს ყოვლისა, აღსანიშნავია პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული გადატვირთულობის პრობლემა. გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტი წევრ სახელმწიფოებს 2020 წლის აპრილის თვეში მოუწოდებდა, რამდენად ეს შესაძლებელი იყო, შეემცირებინა ციხის პოპულაცია და აქტიურად გამოეყენებინა სასჯელის მოხდის ვადამდე ადრე გათავისუფლების მექანიზმები, არასაპატიმრო სასჯელები და აღკვეთის ღონისძიებები.²¹ აღნიშნულის საჭიროებაზე სახალხო დამცველი ჯერ კიდევ 2020 წლის აპრილი-მაისის თვეში, N17 დაწესებულებაში განხორციელებული მონიტორინგის ვიზიტის შემდგომ ანგარიშში მიუთითებდა.²² არაერთ სახელმწიფოში პანდემიის ადრეულ ეტაპზევე განხორციელდა ციხის პოპულაციის შემცირების ღონისძიებები,²³ თუმცა საქართველოში ეს პროცესი მხოლოდ 2021 წლიდან დაიწყო,

²⁰ ქვეყანაში ეპიდემიოლოგიური ვითარების დამძიმების კვალდაკვალ, სახალხო დამცველმა გაატარა რისკის მინიმიზაციის დამატებითი ღონისძიებები და სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებს დაწესებულებებში შესვლამდე უტარებოდათ PCR ტესტირება.

²¹ წამების პრევენციის ქვეკომიტეტის რეკომენდაციები მონაწილე სახელმწიფოებისა და პრევენციის ეროვნული მექანიზმებისათვის კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებით, მე-9 პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი.CAT/OP/10, 2020 წლის 7 აპრილი. ხელმისაწვდომია: < <https://undocs.org/CAT/OP/10> >, [ბოლოს ნანახია: 28.01.2021].

²² სახალხო დამცველის N17 პენიტენციურ დაწესებულებაში განხორციელებული საგანგებო ვიზიტის შემდგომი ანგარიში. გვ.14. ხელმისაწვდომია < <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020061009033574571.pdf> >, [ბოლოს ნანახია: 29.01.2021].

²³ ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებში Covid-19 პრევენციის მიზნით პატიმართა მიერ პენიტენციური დაწესებულების დატოვების ცხრილი შეგიძლიათ იხილოთ კვლევაში „ციხე და პატიმრები ევროპაში პანდემიის დროს: ციხის პოპულაციაზე Covid-19-ის ზეგავლენის შუალედური შეფასება“, გვ.14, ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/3t1U6Bj> >, [ბოლოს ნანახია: 29.01.2021]. ამერიკის შეერთებული შტატების შესახებ ინფორმაცია იხილეთ ვებგვერდზე: <https://www.prisonpolicy.org/virus/virusresponse.html> >, [ბოლოს ნანახია: 29.01.2021]. ირანის პენიტენციური დაწესებულებებიდან პატიმართა საერთო რაოდენობის 22% , თურქეთში კი 30 % გაათავისუფლეს.

როდესაც საქართველოს პარლამენტმა ერთჯერადი, დროებითი და განსაკუთრებული ღონისძიების სახით მიიღო საქართველოს კანონი „ამნისტიის შესახებ“.²⁴ აღნიშნული აქტით ამნისტია დაახლოებით 1000²⁵ პატიმარს შეეხება და ზუსტი რაოდენობა დამოკიდებული იქნება სასამართლოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე, რომელმაც რიგ მუხლებთან მიმართებით დაზარალებულ პირთა თანხმობებიც უნდა გამოიკვლიოს. სახალხო დამცველი მიესალმება ამნისტიის შესახებ კანონის, როგორც ჰუმანური აქტის მიღებას და იმედს გამოთქვამს, რომ პატიმართა რაოდენობის შემცირება დადებითად აისახება პენიტენციურ დაწესებულებებში მყოფთა პატიმრობის პირობებზე. სახალხო დამცველი ხაზს უსვამს, რომ გარდა ერთჯერადი აქტისა, მნიშვნელოვანია, როგორც პენიტენციურ სისტემაში, ასევე სისხლის სამართლის პოლიტიკაში დაინერგოს მიდგომა, რომელიც გააქტიურებს სასჯელის მოხდის ვადამდე ადრე გათავისუფლების მექანიზმებს, არასაპატიმრო სასჯელებსა და აღკვეთის ღონისძიებებს.

2.2. რეკომენდაციების შესრულების მდგომარეობა

წინამდებარე ქვეთავის მიზანია მიმოიხილოს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში გაცემული რეკომენდაციები და მათი შესრულების მდგომარეობა. აღნიშნული საკითხების გარშემო დამატებით წარმოდგენილია ინფორმაცია შესაბამის თემატურ ქვეთავებში.

პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში, საქართველოს სახალხო დამცველმა პენიტენციურ დაწესებულებებში არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიზნით 53 რეკომენდაცია და 7 წინადადება გასცა. მათგან საქართველოს პარლამენტის დადგენილებაში აისახა 44 და მიეცათ შესაბამისი დავალებები სახელმწიფო უწყებებს²⁶.

საქართველოს პარლამენტის მიმართ გაცემული 7 წინადადებიდან არცერთი არ შესრულებულა. არ შესრულდა საქართველოს მთავრობის მიმართ გაცემული ერთი რეკომენდაცია. საქართველოს იუსტიციის მინისტრის მიმართ გაცემული 52 რეკომენდაციიდან, შესრულდა 2 რეკომენდაცია, ნაწილობრივ შესრულდა 2 რეკომენდაცია, 1 რეკომენდაცია ობიექტური მიზეზების გამო ვერ შესრულდა, 5 რეკომენდაციის შესრულების მდგომარეობა ვერ შეფასდა, ხოლო 42 რეკომენდაცია ამ ეტაპზე შეუსრულებელია. საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი პენიტენციური სისტემა, წარმოუდგენელია შესაბამისი საკანონმდებლო ჩარჩოს შემუშავების გარეშე. ამ პროცესში მნიშვნელოვანი როლი აკისრია საქართველოს პარლამენტს, რომლის ეფექტიან

²⁴ 2021 წლის 11 იანვრის საქართველოს კანონი „ამნისტიის შესახებ“, ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/36oBNML> >, [ბოლოს ნანახია: 29.01.2021].

²⁵ საქართველოს კანონის „ამნისტიის შესახებ“ განმარტებით ბარათში აღნიშნულია, რომ ამნისტია სავარაუდოდ 800 პატიმარს შეეხება, ამასთან კანონპროექტის მე-3 მოსმენაზე 30-ზე მეტი მუხლი დაემატა, რის შემდეგაც სავარაუდოდ რაოდენობა 1000-მდე გაიზარდა. კანონპროექტის განმარტებითი ბარათი ხელმისაწვდომია: <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/266349?>, [ბოლოს ნანახია: 29.01.2021].

²⁶ საქართველოს პარლამენტის დადგენილება „2019 წელს საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“ საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიშის თაობაზე.

მუშაობაზე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული პატიმართა უფლებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესება. დასაწინაა, რომ წლების განმავლობაში პარლამენტის მიმართ გაცემული წინადადებების უმრავლესობა კვლავ შეუსრულებელია. სახალხო დამცველი მზადყოფნას გამოთქვამს, პარლამენტთან მჭიდრო თანამშრომლობითა და კომუნიკაციით, შესაძლებელი გახადოს პენიტენციურ სისტემაში არსებითი ცვლილებების განხორციელება.

პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში, სახალხო დამცველმა პატიმართა გარე სამყაროსთან კონტაქტის გაუმჯობესების მიზნით, პარლამენტის მიმართ არსებითი ხასიათის წინადადებები შეიმუშავა. წინადადებებს შორის იყო: განსაკუთრებული რისკის დაწესებულებებში მოთავსებულ პატიმრებისთვის პაემნებისა და სატელეფონო ზარების რაოდენობის გაზრდა და მათთვის ვიდეოპაემნით სარგებლობის უფლების მინიჭება; ბრალდებულებისთვის, გამოძიების ინტერესების გათვალისწინებით, ხანგრძლივი პაემნით სარგებლობის უფლების მინიჭება; ხანგრძლივი პაემნის სატელეფონო საუბრით ან ვიდეოპაემნით შეცვლის შესაძლებლობა; უცხო ქვეყნის მოქალაქე მსჯავრდებულებისთვის, რომელთა ოჯახის საზღვარგარეთ ცხოვრების გამო ვერ სარგებლობენ ხანმოკლე და ხანგრძლივი პაემნებით, ვიდეოპაემნით სარგებლობის შესაძლებლობის მიცემა; დისციპლინური სახდელის სახით ოჯახთან კონტაქტის რაიმე სახით შეზღუდვის აკრძალვა, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ასეთ კონტაქტს დანაშაული უკავშირდება;²⁷ თუმცა, დასაწინაა, რომ არცერთი რეკომენდაცია არ შესრულებულა. ზემოაღნიშნული წინადადებების შესრულება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პანდემიის ფონზე, რადგან პენიტენციურ დაწესებულებებში მოქმედმა განსაკუთრებულმა პირობებმა მნიშვნელოვნად შეზღუდა ბრალდებულის/მსჯავრდებულის კონტაქტი გარე სამყაროსთან.

სახალხო დამცველი ასევე ითხოვდა ბრალდებულებისთვის მსჯავრდებულების მსგავსად 4 კვ.მ.-ის მინიმალური საცხოვრებელი ფართობი უზრუნველყოფის ვალდებულების საკანონმდებლო დონეზე განსაზღვრას, რაც ასევე არ შესრულებულა.

თავის მხრივ, საქართველოს მთავრობას არ შეუსრულებია რეკომენდაცია წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის ეფექტიანი დოკუმენტირებისა და გამოძიების მიზნით, უზრუნველყო ქვეყანაში სასამართლო სამედიცინო ექსპერტიზის სტამბოლის პროტოკოლის შესაბამისად ჩატარება.

2020 წლის განმავლობაში დაბალი იყო საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ჩვენთან თანამშრომლობის ხარისხი. მათ მიმართ გაგზავნილი წერილების უმრავლესობაზე პასუხი დაგვიანებით ან საერთოდ არ მიგვიღია, რამაც მნიშვნელოვნად შეაფერხა სხვადასხვა მონაცემების დამუშავებისა და პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ რეკომენდაციების შესრულების შეფასების პროცესი. წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის

²⁷ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის ვიზიტი საქართველოში, პარ. 119, CPT/Inf (2015).

წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატიური ოქმის 22-ე მუხლის შესაბამისად, სახელწიფო ორგანოები ვადლებულნი არიან შეისწავლონ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ წარმოდგენილი რეკომენდაციები და გამართონ მასთან დიალოგი იმპლემენტაციის შესაძლო ზომების გატარებასთან დაკავშირებით. დასაძინა, რომ იუსტიციის სამინისტროს/სპეციალური პენიტენციური სამსახურის წარმომადგენლები არ თვლიან თავს ვადლებულად მიაწოდონ პრევენციის ეროვნულ მექანიზმს ინფორმაცია სხვადასხვა ანგარიშებში გაცემული რეკომენდაციების განხილვისა და შესრულების შესახებ, რითაც აშკარად არღვევენ სახელმწიფოს საერთაშორისო ვადლებულებს. აღსანიშნავია, რომ იუსტიციის სამინისტრომ/სპეციალურმა პენიტენციურმა სამსახურმა, მხოლოდ საქართველოს პარლამენტს გაუგზავნა ინფორმაცია საქართველოს პარლამენტის დადგენილებაში ასახული დავალებების შესრულების შესახებ, რომელიც საქართველოს პარლამენტმა 2021 წლის 26 მარტს გადმოუგზავნა საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატს. იუსტიციის სამინისტროს მიერ საქართველოს პარლამენტისთვის მიწოდებული ინფორმაცია სრულად არ მოიცავს პასუხებს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ 2019 წლის ანგარიშში გაცემულ ყველა რეკომენდაციაზე.

წინამდებარე თავში წარმოდგენილი რეკომენდაციების შესრულების შეფასება ეფუძნება, როგორც საქართველოს პარლამენტის დადგენილებაში ასახული დავალებების შესრულების შესახებ, იუსტიციის სამინისტროს მიერ საქართველოს პარლამენტისთვის მიწოდებულ პასუხებს, ასევე პრევენციის ეროვნული მექანიზმისთვის საანგარიშო პერიოდში ხელმისაწვდომი წყაროებიდან მიღებულ ინფორმაციას.

სახალხო დამცველი შეშფოთებულია იმ ფაქტით, რომ კვლავ უკიდურესად დაბალია მის მიერ გაცემული რეკომენდაციების იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან შესრულების მაჩვენებელი. ცხადია, პანდემიით გამოწვეულმა ეპიდემიოლოგიურმა მდგომარეობამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა ზოგიერთი რეკომენდაციის შესრულების პროცესზე, მათ შორის, იყო რეკომენდაციები, რომლებიც ობიექტურად ვერ შესრულდებოდა, თუმცა რეკომენდაციების უმეტესობის შესრულებას ხელს არაფერი უშლიდა, პირიქით, მათი შესრულება კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი იყო პანდემიის პერიოდში. აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ არ შესრულებულა ისეთი რეკომენდაციები, რომელთა შესრულებაც არ არის დაკავშირებული მნიშვნელოვანი ფინანსური და სხვა სახის რესურსის მობილიზებასთან.

სამწუხაროდ, რჩება შთაბეჭდილება, რომ იუსტიციის სამინისტრო სახალხო დამცველის მიერ გაცემული რეკომენდაციების შესრულების მიზნით კონსტრუქციული დიალოგის წარმოების ნაცვლად,²⁸ სისტემაში არსებული პრობლემების არაღიარებით და მონიტორინგის ორგანოსთვის დაბრკოლებების შექმნით არის დაკავებული, რაც ქვეყნის მიერ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან

²⁸ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატიური ოქმის 22-ე მუხლი.

სასჯელის წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატიური ოქმით ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევას წარმოადგენს²⁹.

წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატიური ოქმის შესაბამისად, სახელმწიფო იღებს ვალდებულებას უზრუნველყოს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის დაუბრკოლებელი წვდომა დაკავებულ პირთა მოპყრობასა და დაკავების პირობებთან დაკავშირებულ ყველა ინფორმაციაზე.³⁰ მიუხედავად ამისა, პრევენციის ეროვნულ მექანიზმს წლების განმავლობაში დაბრკოლებები ექმნება განსაკუთრებული კატეგორიის პერსონალური მონაცემების წვდომის კუთხით. ფაკულტატიური ოქმით განსაზღვრული ვალდებულებების შეუსრულებლობას რამდენჯერმე შეეხო გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტი (SPT) საქართველოს მთავრობასთან გამართულ წერილობით კომუნიკაციაში. ქვეკომიტეტი ხაზს უსვამს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ ყველა შესაბამისი მონაცემის, მათ შორის, სამედიცინო დოკუმენტაციის, რეესტრებისა და სხვა ჩანაწერების დაუბრკოლებელი წვდომის უზრუნველყოფის აუცილებლობას.

სახალხო დამცველის რეკომენდაციის მიუხედავად, არ მომხდარა პენიტენციური დაწესებულებების თანამშრომლების გადამზადება პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მანდატისა და უფლებამოსილების შესახებ.

დაწესებულებებში წესრიგისა და უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად უმნიშვნელოვანესია პერსონალსა და პატიმრებს შორის კონსტრუქციული და ნდობაზე დაფუძნებული, პოზიტიური ურთიერთობების ჩამოყალიბება³¹. პენიტენციურ დაწესებულებებში 2020 წელს არ მომხდარა უსაფრთხოებისა და სამართლებრივი რეჟიმის განყოფილებების თანამშრომლების გადამზადება ისეთ საკითხებში, როგორცაა კონფლიქტის პრევენცია, მედიაცია და პენიტენციური სამსახურის მოსამსახურეთა ეთიკის პრინციპები. იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან პარლამენტისთვის გაგზავნილ პასუხში აღნიშნულია, რომ 2020-2021 წლებში პენიტენციურ სამსახურში თანამშრომელთა გადამზადების პროცესი კონფლიქტის პრევენციის, მედიაციისა და მოსამსახურეთა ეთიკის პრინციპებზე შეფერხდა ქვეყანაში შექმნილი ახალი კორონავირუსით (COVID 19) გამოწვეული ეპიდემიოლოგიური ვითარების გამო.

არ შესრულებულა რეკომენდაცია, რომლითაც სახალხო დამცველი მოითხოვდა პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული გადატვირთულობის პრობლემის დაძლევის გეგმაში პატიმართა საცხოვრებელი კორპუსების ფლიგელებში მომუშავე რეჟიმის თანამშრომლების რაოდენობის გაზრდას იმგვარად, რომ 15 პატიმარზე მოდიოდეს წესრიგისა და უსაფრთხოების დაცვაზე პასუხისმგებელი მინიმუმ ერთი თანამშრომელი. იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან პარლამენტისთვის გაგზავნილ პასუხში აღნიშნულია, რომ 2020 წლის პირველი მარტის მდგომარეობით პენიტენციურ დაწესებულებებში

²⁹ იხილეთ იქვე, მე-19, მე-20, 21-ე მუხლები.

³⁰ იხილეთ იქვე, მე-20 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი.

³¹ ნელსონ მანდელას წესები, წესი 38 (2), 76-ე წესის პირველი პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტი.

სამართლებრივი რეჟიმის განყოფილების თანამშრომელთა რაოდენობა 34-ით გაიზარდა, რაც მისასაღებელია, თუმცა არაა საკმარისი მდგომარეობის არსებითად შესაცვლელად. სახალხო დამცველი იმედს იტოვებს, რომ აქტიურად გაგრძელდება ახალი თანამშრომლების დასაქმების პროცესი.

სახალხო დამცველის მიერ გაცემული რეკომენდაციის მიუხედავად, N2 და N8 დაწესებულებებში ისევ ერთად არიან განთავსებული ბრალდებულები და მსჯავრდებულები, რაც ასევე ხშირად ხდება კონფლიქტების მიზეზი. შესაბამისად, დარღვეულია საერთაშორისო სტანდარტები³² და პატიმრობის კოდექსით დადგენილი მოთხოვნა.³³ საანგარიშო პერიოდში კერ შეფასდა რეკომენდაციის შესრულება პატიმრის განთავსების დროს ოჯახის საცხოვრებელი ადგილის გათვალისწინებასთან დაკავშირებით. პრევენციის ეროვნული მექანიზმი მომდევნო მონიტორინგის ვიზიტებისას განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს აღნიშნული რეკომენდაციის შესრულების მდგომარეობას. სახალხო დამცველი წლების განმავლობაში მოუწოდებს იუსტიციის მინისტრს, უზრუნველყოს, რომ დექსკალაციის ოთახის, როგორც უკიდურესი ზომის გამოყენება, ხდებოდეს მხოლოდ სათანადო დასაბუთებით, არა უმეტეს 24 საათისა და მულტიდისციპლინური მუშაობის პირობებში. მიუხედავად ამისა, ისევ აქვს ადგილი პატიმრების დექსკალაციის ოთახში ხანგრძლივ, არამიზნობრივ და დასჯის მიზნით მოთავსებას, რაც სახალხო დამცველის შეფასებით უტოლდება სასტიკ, არაადამიანურ და ღირსების შემლახავ მოპყრობას.

საკითხის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ჩვენი ყურადღების საგანია პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული კრიმინალური სუბკულტურა და არაფორმალური მმართველობა, რაც ხშირად ხდება პატიმართა შორის ძალადობის მიზეზი. არ შესრულებულა სახალხო დამცველის რეკომენდაცია პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული კრიმინალური სუბკულტურისა და არაფორმალური მმართველობის დაძლევის სტრატეგიის შემუშავებასთან დაკავშირებით.

წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტისა (CPT)³⁴ და სახალხო დამცველის რეკომენდაციის მიუხედავად, არ მომხდარა ძალადობის მსხვერპლთა დაცვა (სხვა დაწესებულებებში გადაყვანა ან კრიმინალური სუბკულტურის მიმდევარ პატიმრებთან შეხების არიდება). მონიტორინგების შედეგად ირკვევა, რომ 2020 წელს დაწესებულებების ადმინისტრაცია არათუ ძალადობის მსხვერპლ პატიმრებს არ იცავდა, არამედ არც სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენლებზე ე.წ. „ციხის მაყურებლების“ მიერ

³² გაეროს პატიმრებთან მოპყრობის მინიმალური სტანდარტული წესების მიღებული გაეროს გენერალური ასამბლეის რეზოლუციით 70/175 (ნელსონ მანდელას წესები) მიხედვით, ბრალდებულები და მსჯავრდებულები განცალკევებით უნდა იყვნენ განთავსებულნი. (წესი N11(ბ)).

³³ პატიმრობის კოდექსის მე-9 მუხლის მე-2 ნაწილი.

³⁴ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის საქართველოში ვიზიტის შესახებ ანგარიში (CPT/Inf (2019) 16), პარ. 47, 2018 წლის 10-21 სექტემბრის ვიზიტი, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: <https://rm.coe.int/1680945eca> [ბოლოს ნანახია: 21.01.21]

განხორციელებულ სიტყვიერ თავდასხმებზე, მუქარასა და აგრესიაზეც არ რეაგირებდა, რის გამოც სახალხო დამცველმა არაერთი საჯარო განცხადება გააკეთა³⁵.

სახალხო დამცველი დადებითად აფასებს ძალადობის შემთხვევების გამოვლენის, დოკუმენტირებისა და საგამოძიებო ორგანოსათვის შეტყობინების პროცედურის ეფექტიანობის გაზრდის მიზნით ახალი წესის დამტკიცებას,³⁶ რითაც განისაზღვრა ექიმის მიერ არასათანადო მოპყრობის სავარაუდო ფაქტის შესახებ შეტყობინების პირდაპირ საქართველოს სახელმწიფო ინსპექტორისთვის გაგზავნის ვალდებულება. ასევე მისასაღმებელია ცვლილება, რომლის მიხედვით ექიმი წამებისა და არასათანადო მოპყრობის შესახებ ეჭვის შემთხვევაში, ვალდებული გახდა მოახდინოს დაზიანების აღწერა, ფოტოგადაღება და საგამოძიებო ორგანოში გადაგზავნა განურჩევლად იმისა, მიიღო თუ არა პაციმრის ინფორმირებული თანხმობა. დასაანანია, რომ საანგარიშო პერიოდში პენიტენციური დაწესებულების ექიმებს არ ჩატარებით დაზიანების დოკუმენტირებისა და ფოტოგადაღების ტრენინგი. იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან პარლამენტისთვის გაგზავნილ პასუხში აღნიშნულია, რომ ახალი ბრძანების შესაბამისად შემუშავდა ახალი ტრენინგ-მოდული, რომლის მიხედვითაც იგეგმება სამედიცინო პერსონალის გადამზადება. პასუხში აღნიშნულია, რომ გადამზადების პროცესი შეფერხდა COVID 19-ის მიზეზით. იმედს ვიტოვებთ, რომ გადამზადების პროცესი დაიწყება უახლოეს პერიოდში.

არ შესრულებულა საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესების მიზნით გაცემული ძირითადი რეკომენდაციები. პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული პირობების გაუმჯობესება და საკნების განტვირთვა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პანდემიის პირობებში, რადგან გადატვირთულ საკნებში არსებული სანიტარულ-ჰიგიენური პირობები დიდ გამოწვევას წარმოადგენს საკნებში ინფექციის გავრცელების თავალსაზრისით.

სახალხო დამცველი თითოეული პაციმრის 4 კვ.მ. საცხოვრებელი ფართით დაკმაყოფილების მიზნით მოითხოვდა N2, N8, N14, N15, N17 დაწესებულებებში მყოფი პაციმრების საკნებში თანაბარ გადანაწილებას და გადაყვანას იმავე ტიპის სხვა დაწესებულებებში, პაციმართა საცხოვრებელი ადგილის გათვალისწინებით. რეკომენდაცია არ არის შესრულებული. აღსანიშნავია, რომ N2, N8, N14, N15, N17 დაწესებულებებში პაციმართა რაოდენობა წინა წელთან შედარებით მნიშვნელოვნად არ შეცვლილა. შესაბამისად, არ მომხდარა ზემოაღნიშნული პენიტენციური დაწესებულებების განტვირთვა. უფრო მეტიც, N15, N2 და N8 პენიტენციურ დაწესებულებებში 2020 წელს კვლავ ლიმიტით გათვალისწინებულზე მეტი პაციმარი იყო

³⁵ საქართველოს სახალხო დამცველის საგანგებო განცხადება პენიტენციურ დაწესებულებებში შექმნილ მდგომარეობასთან დაკავშირებით, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://cutt.ly/0j0Uo6Q> [ბოლოს ნანახია: 21.01.21]

³⁶ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2020 წლის 30 ნოემბრის №663 ბრძანება, პენიტენციურ დაწესებულებებში შესაძლო წამების და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის შედეგად ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა დაზიანების აღრიცხვის წესის დამტკიცების შესახებ.

მოთავსებული³⁷. სახალხო დამცველის რეკომენდაციის მიუხედავად, არ მომხდარა N2, N3, N8, N14, N15 და N17 დაწესებულებებში ვიზიტის შემდგომ ანგარიშებში ფიზიკურ გარემოსთან დაკავშირებით აღწერილი ხარვეზების გამოსწორება. სახალხო დამცველი ერთ-ერთი რეკომენდაციით N2, N3, N8, N14, N15 და N17 დაწესებულებებში ვიზიტის შემდგომ ანგარიშებში აღწერილი, ფიზიკურ გარემოსთან დაკავშირებული ხარვეზების გამოსწორებას მოითხოვდა. რეკომენდაცია შესრულდა ნაწილობრივ. იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან პარლამენტისთვის გაგზავნილ პასუხში აღნიშნულია, რომ 2019 წლის განმავლობაში N2 პენიტენციურ დაწესებულებაში გარემონტდა 19 საკანი საშხაპე ოთახებით; მოეწყო მოკლევადიანი შეხვედრების 14 ოთახი; დასრულდა ბუფერული ზონების უსაფრთხოების სისტემების სამონტაჟო სამუშაოები. N14 პენიტენციურ დაწესებულებაში დასრულდა ბარაკების ტიპის საცხოვრებელი შენობების რეკონსტრუქცია, აღიჭურვა და გადაკეთდა საკნების ტიპის საცხოვრებლად; დასრულდა ბუფერული ზონების უსაფრთხოების სისტემების სამონტაჟო სამუშაოები. დასრულდა კარანტინის ოთახების და სამარტოო საკნების რემონტი. N15 პენიტენციურ დაწესებულებაში გარემონტდა სამარტოო საკნები. მიუხედავად ამისა, ზემოაღნიშნულ დაწესებულებებში კიდევ რჩება სხვა მნიშვნელოვანი ხარვეზები, რაც გამოსასწორებელია.

საანგარიშო პერიოდში ვერ შეფასდა რეკომენდაციის შესრულება N17 დაწესებულებაში ე.წ. „ბარაკის“ ტიპის საცხოვრებლების გაუქმებასთან დაკავშირებით. მართალია, იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან პარლამენტისთვის გაგზავნილ პასუხში აღნიშნულია, რომ N17 პენიტენციურ დაწესებულებაში ჩატარდა 30-კაციანი რამდენიმე საკნის რეკონსტრუქცია და N17 პენიტენციურ დაწესებულებაში გაუქმდა ე.წ. ბარაკის ტიპის საცხოვრებელი, თუმცა იმის გათვალისწინებით, N17 დაწესებულებაში პრობლემურია მრავალადგილიანი საკნები, არ მიგვიღია ინფორმაცია თუ რა ბედი ეწია სხვა მრავალადგილიან საკნებს. მრავალადგილიანი საკნები გამოწვევას წარმოადგენს ეპიდემიოლოგიური თვალსაზრისით. აღნიშნულ საკნებში შეუძლებელია სანიტარულ-ჰიგიენური პირობების დაცვა, ხოლო მსჯავრდებულთა უმრავლესობა არ არის უზრუნველყოფილი 4 კვ.მ. პირადი საცხოვრებელი ფართით. პრევენციის ეროვნული მექანიზმი მომდევნო მონიტორინგის ვიზიტებისას განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს აღნიშნული რეკომენდაციის შესრულების მდგომარეობას.

სახალხო დამცველის რეკომენდაციის მიუხედავად, სახალხო დამცველის აპარატს არ მიეცა სამინისტროს მიერ მომზადებული მცირე დაწესებულებების კონცეფციის გაცნობისა და საკუთარი მოსაზრებების წარდგენის შესაძლებლობა.

სუფთა ჰაერზე ყოფნას დადებითი გავლენის მოხდენა შეუძლია პატიმართა როგორც ფიზიკურ, ასევე ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე. დახურული და განსაკუთრებული რისკის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში მყოფ პატიმრებს წინა წლების მსგავსად არ ეძლევათ 1 საათზე მეტი ხნით გასეირნების უფლება. დღის მანძილზე მხოლოდ 1 საათიანი გასეირნების შესაძლებლობის ფონზე N2 და N8 დაწესებულებებში ასევე პრობლემურია

³⁷ დეტალური ინფორმაცია იხილეთ შესაბამის ქვეთავში - პატიმრობის პირობები.

დღის განრიგით გათვალისწინებულ დროს გასეირნება. პატიმრების უმრავლესობას სეირნობის სურვილი არა აქვს. ძირითად მიზეზს წარმოადგენს ის, რომ დღის 6:00-7:00 საათი სეირნობისათვის ძალიან ადრეა, ასევე სასეირნო სივრცე არ არის მოწყობილი შესაბამისი ინფრასტრუქტურით. N8 დაწესებულებაში სასეირნო სივრცეები მოწყობილია შენობის სახურავზე. პატიმრების გადმოცემით მათთვის არ არის საინტერესო იქ დროის გატარება, რადგან სასეირნო სივრციდან ზეცის გარდა არაფერი ჩანს, არც ბუნებასთან კონტაქტის საშუალებაა.

N2, N3, N8, N14 და N15 დაწესებულებებში ახალი და მრავალფეროვანი სარეაბილიტაციო აქტივობების დანერგვის ნაცვლად, პენიტენციურ დაწესებულებებში განსაკუთრებული პირობების შემოღების გამო, უკიდურესად შეიზღუდა რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის კუთხით გატარებული ღონისძიებები და არსებული მდგომარეობა კიდევ უფრო გაუარესდა.³⁸ სახალხო დამცველი ერთ-ერთი რეკომენდაციით მოითხოვდა 2020 წელს პატიმრებისთვის სხვადასხვა სარეაბილიტაციო აქტივობებში ჩართვის მოტივაციის შექმნის მიზნით მუშაობის დაწყებას ისეთი მექანიზმის შემოღებაზე, რაც პირდაპირ გავლენას მოახდენს დარჩენილი სასჯელის ვადის შემცირებაზე ან სასჯელის სახის შეცვლაზე. რეკომენდაცია შესრულდა ნაწილობრივ. იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან პარლამენტისთვის გაგზავნილ პასუხში აღნიშნულია, რომ მიმდინარეობს მუშაობა აღნიშნულ საკითხზე, ხორციელდება საზღვარგარეთის პრაქტიკის და გამოცდილების შესწავლა და ანალიზი, რომელიც აპრობირდება და მოერგება ქართულ რეალობასა და მართლმსაჯულების სისტემას.

სახალხო დამცველი ერთ-ერთი რეკომენდაციით მოითხოვდა N2, N8, N14 და N15 დაწესებულებებში სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების რაოდენობის გაზრდას, რათა N2, N8, N14 და N15 დაწესებულებებში მომხდარიყო სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების რაოდენობის დაბალანსება პატიმართა რაოდენობასთან. რეკომენდაცია შესრულდა ნაწილობრივ. იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან პარლამენტისთვის გაგზავნილ პასუხში აღნიშნულია, რომ სამინისტრო იზიარებს აღნიშნულ რეკომენდაციას და წარმოადგენს ინფორმაციას ამ მიმართულებით 2020 წელს გადადგმული ნაბიჯების შესახებ. კერძოდ, პასუხში აღნიშნულია, რომ 2019 წელს ფსიქოლოგების საშტატო ერთეული 30-დან 40-მდე გაიზარდა, ხოლო სოციალური მუშაკების რიცხოვნება (შემთხვევის ადმინისტრატორები და შემთხვევის მმართველები) კი 2020 წელს 90-დან 120-მდე გაიზარდა.

სახალხო დამცველის რეკომენდაციის მიუხედავად, არ შესრულდა რეკომენდაცია, რომელიც იმ სოციალური მუშაკების გადამზადებას გულისხმობდა, რომელთაც არ აქვთ სოციალური მუშაობის სფეროში ბაკალავრის, მაგისტრის/მაგისტრთან გათანაბრებული, ან დოქტორის აკადემიური ხარისხი. იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან პარლამენტისთვის გაგზავნილ პასუხში აღნიშნულია, 2020 წელს გადამზადების პროგრამაში ჩართული იყო 9

³⁸ დეტალური ინფორმაცია იხილეთ შესაბამის ქვეთავში - დღის განრიგი და სარეაბილიტაციო აქტივობები.

სოციალური მუშაკი, თუმცა ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის გამო გადამზადება შეჩერდა. მიღებული პასუხით ირკვევა, რომ 2021 წელს განახლდება სერტიფიცირების პროცესი.

პენიტენციურ დაწესებულებებში განსაკუთრებული პირობების შემოღების გამო, სოციალური მუშაკები გარე პერიმეტრზე იმყოფებიან და იქედან ახორციელებენ საქმიანობას, შუშის ბარიერს მიღმა ხვდებიან მსჯავრდებულებს და ასევე დაწესებულების შიდა ტელეფონის მეშვეობით უწევენ მათ კონსულტაციებს. წლის განმავლობაში მნიშვნელოვნად იყო შემცირებული სოციალურ მუშაკებსა და პატიმრებს შორის კონტაქტი. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთ ვითარებაში, ბუნებრივია, სახალხო დამცველის მიერ წინა წლებში გაცემული რეკომენდაცია ყველა პენიტენციურ დაწესებულებაში ხანმოკლე პაემნების მინის ბარიერის გარეშე განხორციელების უზრუნველყოფის შესახებ ობიექტურად ვერ შესრულდებოდა. იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან პარლამენტისთვის გაგზავნილ პასუხში აღნიშნულია, რომ იუსტიციის სამინისტრო და სპეციალური პენიტენციური სამსახური მსჯავრდებულთა კონტაქტის პირობების შემდგომი გაუმჯობესებისთვის მნიშვნელოვნად მიიჩნევს ხანმოკლე პაემნების განხორციელებას მინის ბარიერის გარეშე. ამისათვის N12, N5, N2 და N6 პენიტენციურ დაწესებულებებში უკვე მოწყობილია მინის ბარიერის გარეშე ინფრასტრუქტურა (N6 დაწესებულებაში დაიწყო გამოყენება, რაც შეფერხდა ქვეყანაში შექმნილი ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობიდან გამომდინარე დაწესებული განსაკუთრებული პირობების ფარგლებში), ხოლო დანარჩენ დაწესებულებებში დაგეგმილია და ეტაპობრივად განხორციელდება საჭირო ინფრასტრუქტურის მოწყობა. პასუხში აღნიშნულია, რომ დღეის მდგომარეობით, მიზანშეწონილობიდან გამომდინარე, ყველა პენიტენციურ დაწესებულებაში ხანმოკლე პაემნები ხორციელდება მინის გამყოფი ბარიერის გამოყენებით, ქვეყანაში შექმნილი ეპიდემიოლოგიური ვითარებიდან გამომდინარე და ახალი კორონავირუსის გავრცელების პრევენციის მიზნით პენიტენციურ დაწესებულებებში შემოღებული განსაკუთრებული პირობების გათვალისწინებით.

სახალხო დამცველის მიერ გაცემული რეკომენდაციის მიუხედავად, არ გაზრდილა სოციალური მუშაკების როლი პატიმრებისთვის უფლებების, მოვალეობების, მოთხოვნის/საჩივრის შეტანისა და განხილვის პროცედურებზე პერიოდულად ინფორმირებასთან დაკავშირებით.

არ შესრულებულა სახალხო დამცველის რეკომენდაცია, რომელიც N3 დაწესებულებაში სატელეფონო კაბინების დამატებითი საიზოლაციო საშუალებებით იმგვარად აღჭურვას გულისხმობდა, რომ მსჯავრდებულების საუბრის კონფიდენციალურობა სრულად ყოფილიყო დაცული. იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან პარლამენტისთვის გაგზავნილ პასუხში აღნიშნულია, რომ N3 პენიტენციურ დაწესებულებაში სატელეფონო საუბრებისთვის განკუთვნილი სივრცეების დამატებითი საიზოლაციო საშუალებებით აღჭურვა განხორციელდება პენიტენციურ დაწესებულებებში შემოღებული

განსაკუთრებული პირობების დასრულებისა და ქვეყანაში ახალი კორონავირუსით გამოწვეული ეპიდემიოლოგიური ვითარების შეცვლის შემდგომ.

დახურულ და განსაკუთრებული რისკის დაწესებულებებში ისევ პრობლემას წარმოადგენს კონფიდენციალური წერილის გაგზავნა. კერძოდ, აღნიშნული ტიპის დაწესებულებებში შეუძლებელია კონფიდენციალური საჩივრის დასაწერად საჭირო კონვერტის მიღება ისე, რომ არ მოხდეს პატიმრის იდენტიფიცირება. ამასთან, პატიმრების უმრავლესობისთვის არ არის ხელმისაწვდომი მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებები (ფურცელი, კალამი, კონვერტი).

სახალხო დამცველის რეკომენდაციის მიუხედავად, არ შესრულებულა რეკომენდაცია, რომელიც გულისხმობდა იუსტიციის სამინისტროს გენერალური ინსპექციის მხრიდან N2, N8, N14 და N15 პენიტენციურ დაწესებულებებში საჩივრების კონფიდენციალურად გაგზავნის წესის დარღვევის შემთხვევების, საჩივრების შეტანის გამო პატიმრებზე განხორციელებული რეპრესიების ფაქტების შესწავლას და პასუხისმგებელ პირთა სათანადო დასჯას.

აღსანიშნავია, რომ პატიმართა საკნებში განთავსების დროს არ იყო გათვალისწინებული ლინგვისტური, რელიგიური და კულტურული თავისებურებები. მათ შორის, საკვების მომზადების დროს არ იყო გათვალისწინებული სხვადასხვა რელიგიური კონფესიების წარმომადგენელთა საჭიროებები. ენობრივი ბარიერი კვლავ მნიშვნელოვანი გამოწვევა იყო უცხოელი პატიმრებისთვის, რომლებსაც მათთვის გასაგებ ენაზე არ მიეწოდებოდათ ინფორმაცია დაწესებულებებში არსებული სერვისებისა და რეგულაციების შესახებ.

N8 პენიტენციურ დაწესებულებაში კვლავ გრძელდება პრაქტიკა, რომლის მიხედვითაც, თუ საკნისთვის დადგენილი სატელეფონო ზარის დღე არ ემთხვევა საერთაშორისო ზარის დღეს,³⁹ პატიმრები საზღვარგარეთ ვერ რეკავენ. ამას ემატება აპარატების ნაკლებობაც, რის გამოც შესაძლოა პატიმრის საკნის რიგის დღემ ისე ჩაიროს, რომ პატიმარმა დარეკვა ვერ მოასწროს.

N2 და N8 დაწესებულებებში მყოფი არასრულწლოვნებისთვის არ არის უზრუნველყოფილი ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული სარეაბილიტაციო აქტივობები. გარდა ამისა, არასრულწლოვნები არ არიან უზრუნველყოფილი ოთხჯერადი ჯანსაღი კვებით.

საანგარიშო პერიოდში ვერ შეფასდა რეკომენდაციის შესრულება N2 დაწესებულებაში მყოფი არასრულწლოვნებისთვის ოთხჯერადი ჯანსაღი კვების უზრუნველყოფამდე საკვების დღის განრიგით გათვალისწინებულ დროს მიწოდებასთან დაკავშირებით. პრევენციის ეროვნული მექანიზმი მომდევნო მონიტორინგის ვიზიტებისას განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს აღნიშნული რეკომენდაციის შესრულების მდგომარეობას.

³⁹ საერთაშორისო ზარებისთვის N8 დაწესებულებაში კვირაში სამი დღეა განსაზღვრული.

კვლავ აქვს ადგილი არასრულწლოვნების დეესკალაციის ოთახში მოთავსებას. დეესკალაციის ოთახში მოთავსებამდე არ ხდება მყისიერად ვერბალური დეესკალაციის მეთოდების გამოყენება სიტუაციის განმუხტვის მიზნით, ასევე არც დეესკალაციის ოთახში მოთავსების შემდეგ არ ხდება არასრულწლოვნებთან მულტიდისციპლინური მუშაობა.

სახალხო დამცველმა მნიშვნელოვანი რეკომენდაციები გასცა პენიტენციურ დაწესებულებებში დროული და ხარისხიანი სომატური (ფიზიკური) ჯანმრთელობის დაცვის სერვისების უზრუნველყოფის მიზნით. რეკომენდაციებს შორის იყო: პენიტენციური დაწესებულებების საშუალო სამედიცინო რგოლის, ექთნების, მათ შორის მორიგე ექთნების რაოდენობის მინიმუმ ორჯერ გაზრდა; პაციმრებისა და ექიმების უშუალო კონტაქტის უზრუნველყოფა არასამედიცინო პერსონალის მონაწილეობის გარეშე; დაწესებულებებში გამოოძახების ღილაკის დამოტაყება და სამედიცინო პერსონალის მიერ საკნების ყოველდღიური შემოვლის ვალდებულების დაწესება; სამედიცინო პერსონალისთვის დაწესებულებაში მინიმუმ ერთჯერადი კვების უზრუნველყოფა; დაწესებულებებში სტომატოლოგიის ექთნების დამატება; დაწესებულებების სამედიცინო პერსონალისთვის პროფესიული ტრენინგებისა და სწავლების ჩატარება; N8 და N15 დაწესებულებებში ექიმ სპეციალისტთა ვიზიტების სათანადო სიხშირის უზრუნველყოფა ისე, რომ პაციენტთა მოლოდინის ხანგრძლივობა არ აღემატებოდეს 2 კვირას; ამბულატორიული პაციენტის სამედიცინო ბარათების შევსების ხარვეზების გამოსწორება; პენიტენციურ სისტემაში ინფორმაციული ელექტრონული სისტემის დანერგვა; ყველა ზომის მიღება, რათა გეგმიური ამბულატორიული რეფერალის ვადა არ აღემატებოდეს 1 თვეს, გეგმიური სტაციონარული რეფერალის 4 თვეს, ხოლო სასწრაფო დაყოვნებული რეფერალის - 5 დღეს. სამწუხაროდ, არც ერთი ზემოაღნიშნული რეკომენდაცია არ შესრულებულა.

საანგარიშო პერიოდში ვერ შეფასდა რეკომენდაციის შესრულება N8 დაწესებულების საკმარისი რაოდენობის მედიკამენტებით უზრუნველყოფისა და მომარაგებასთან დაკავშირებული ხარვეზების აღმოფხვრის მიზნით, მედიკამენტების შესყიდვისას განვლილ პერიოდში დანიშნული მედიკამენტების მოთხოვნისა და ხარჯვის გაანალიზებული მონაცემების გავალისწინებასთან დაკავშირებით. პრევენციის ეროვნული მექანიზმი მომდევნო მონიტორინგის ვიზიტებისას განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს აღნიშნული რეკომენდაციის შესრულების მდგომარეობას. პენიტენციურ დაწესებულებებში დაწესებული შეზღუდვების ფონზე, კიდევ უფრო აქტუალური იყო პაციმრების ფსიქიკური ჯანმრთელობის დაცვის საკითხი. სამწუხაროა, რომ ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემების მართვა კვლავ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს პენიტენციური ჯანდაცვის სისტემისთვის. არ შესრულებულა სახალხო დამცველის მიერ ამ მიმართულებით გაცემული მნიშვნელოვანი რეკომენდაციები: არ დანერგილა ფსიქიკურ ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული სერვისების მიმწოდებლების მოზიდვის სტრატეგია; პენიტენციურ დაწესებულებებში არ ხდება ფსიქიკური ჯანმრთელობის პერიოდული სკრინინგი. არ გაზრდილა ფსიქიატრების რაოდენობა, შესაბამისად, ფსიქიატრის მიერ ერთ დღეში მიღებული პაციენტების რაოდენობა 15-ს

აღემატება; დაწესებულებებში არ არის უზრუნველყოფილი ექიმ ფსიქიატრის ვიზიტების სათანადო სიხშირე, ხოლო პაციენტის მოლოდინის დრო აღემატება 2 კვირას; კანონქვემდებარე ნორმატიულ დონეზე არ არის გაწერილი ფსიქიატრიული მულტიდისციპლინური გუნდის შემადგენლობა, გუნდის თითოეული წევრის ფუნქციები და ფსიქიატრიული დახმარების ორგანიზებისა და მიწოდების პროცედურა; არ შემუშავებულა კრიზისული შემთხვევის პრევენციის და მართვის სახელმძღვანელო. დაწესებულების სამედიცინო პერსონალი არ გადამზადებულა კრიზისული შემთხვევების პრევენციისა და მართვის საკითხებში; მულტიდისციპლინურ გუნდს არ შეუფასებია იმ ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემების მქონე პაციენტთა საჭიროებები, რომელთაც სტაციონარული მკურნალობა არ ესაჭიროებათ. არ არის შემუშავებული საჭიროებებზე მორგებული ბიო-ფსიქო-სოციალური დახმარების ინდივიდუალური გეგმა; მედიკამენტების გვერდითი მოვლენების მართვის მიზნით, არ არის უზრუნველყოფილი აგრანულოციტოზის, ნივთიერებათა ცვლის პროცესების და განსაკუთრებით ჰიპერგლიკემიის განვითარების რისკის კლინიკურ-ლაბორატორიული დინამიკური შეფასება და კონტროლი. საანგარიშო პერიოდში ვერ შეფასდა რეკომენდაციის შესრულება იმასთან დაკავშირებით, შეისწავლა თუ არა სახალხო დამცველის მოთხოვნის მიუხედავად, სპეციალური პენიტენციური სამსახურის გენერალური ინსპექციის სამედიცინო მომსახურების ხარისხის მართვის სამმართველომ ფსიქოტროპული მედიკამენტების გაცემის პრაქტიკა და რა ზომები მიიღო იმისთვის, რათა არ მოხდეს ფსიქოტროპული მედიკამენტების არამიზნობრივი მიღება. პრევენციის ეროვნული მექანიზმი მომდევნო მონიტორინგის ვიზიტებისას განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს აღნიშნული რეკომენდაციის შესრულების მდგომარეობას.

2.3. წამებისა და სხვა სახის სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის და დასჯისგან დაცვა

2.3.1. ძალადობა

2.3.1.1. დაწესებულების თანამშრომლების მხრიდან ძალადობა

2020 წელს პენიტენციურ დაწესებულებებში განხორციელებული მონიტორინგის ვიზიტების დროს⁴⁰ სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მხოლოდ ორ შემთხვევაში მიიღო ინფორმაცია დაწესებულების თანამშრომლების მხრიდან პატიმრებზე ფიზიკური ძალადობის სავარაუდო შემთხვევების შესახებ. ერთ შემთხვევაში, პატიმარმა განმარტა, რომ N8 დაწესებულების თანამშრომლებმა მას გადაუგრიხეს ხელები და ცემეს ხელებით და ფეხებით. მეორე შემთხვევაში პატიმარმა განაცხადა, რომ N6 დაწესებულების თანამშრომლებმა ის ძალის გამოყენებით შეიყვანეს დეესკალაციის ოთახში, დააწვინეს იატაკზე და იმის გამო, რომ პატიმარი ყვიროდა, მისივე სვიტრი დააფარეს სახეზე. პატიმრის

⁴⁰ 2020 წელს მონიტორინგის ვიზიტები განხორციელდა N17 პენიტენციურ დაწესებულებაში, N8 პენიტენციური დაწესებულების დაბა ქსანში განთავსებულ ნაწილში, N3 პენიტენციურ დაწესებულებაში, N10 პენიტენციურ დაწესებულებაში, N11, N12, N8, N18 და N6 პენიტენციურ დაწესებულებებში.

განმარტებით, სვიტრის დაფარების შედეგად ის ველარ სუნთქავდა, ჰქონდა გაგუდვის პანიკური შეგრძნება და განიცდიდა ძლიერ ფსიქოლოგიურ ტანჯვას.

დახურული ტიპის და განსაკუთრებული რისკის პენიტენციურ დაწესებულებებში ვიზიტების დროს სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მიიღო 4 შეტყობინება⁴¹ დაწესებულების თანამშრომლების მხრიდან პატიმრების მიმართ აგრესიული მიმართვის და სიტყვიერი შეურაცხყოფის შესახებ. მიღებული ინფორმაციის თანახმად, ზემოთ მითითებულ შემთხვევებში დაწესებულების თანამშრომლები პატიმრებს სიტყვიერ შეურაცხყოფას აყენებდნენ იმის გამო, რომ ისინი პროტესტის ნიშნად აცხადებდნენ შიმშილობას, აგზავნიდნენ საჩივრებს და რეკავდნენ სახალხო დამცველის აპარატში. ზოგ შემთხვევაში პატიმარები აცხადებდნენ, რომ დაწესებულების თანამშრომლები მათ არ აძლევდნენ კალამს და ფურცელს, რათა საჩივარი არ დაეწერათ და ემუქრებოდნენ, რომ სახალხო დამცველთან დარეკვის შემთხვევაში, დისციპლინური სახდელის სახით, შეუზღუდავდნენ სატელეფონო საუბრის უფლებას.⁴²

პენიტენციურ დაწესებულებებში პატიმრების მიმართ ძალადობის კუთხით არსებული მდგომარეობის შეფასებისას, პრევენციული ვიზიტების დროს მიღებული შეტყობინებების გარდა გასათვალისწინებელია პატიმრების მიერ სახალხო დამცველის აპარატის მიმართ გაგზავნილი განცხადება/საჩივრები, სადაც პატიმრები დაწესებულების თანამშრომლების მხრიდან განხორციელებულ ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ ძალადობაზე მიუთითებდნენ. 2020 წელს სახალხო დამცველის აპარატში დახურული ტიპის და განსაკუთრებული რისკის პენიტენციური დაწესებულებებიდან 12 ასეთი განცხადება/საჩივარი შემოვიდა, რომელიც ყველა შემთხვევაში რეაგირებისთვის გაიგზავნა სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურში. აღნიშნული 12 შემთხვევიდან 6 განცხადება/საჩივარი შემოვიდა N6 პენიტენციურ დაწესებულებიდან, 3 განცხადება/საჩივარი - N3 პენიტენციური დაწესებულებიდან და 3 განცხადება/საჩივარი - N8 პენიტენციური დაწესებულებიდან.

N3 პენიტენციური დაწესებულებიდან მიღებულ სამივე განცხადება/საჩივარში პატიმრები მიუთითებდნენ დეესკალაციის ოთახებში ყოფნის დროს დაწესებულების თანამშრომლების, მათ შორის ხელმძღვანელი პირების მხრიდან განხორციელებული ფიზიკური ძალადობის ფაქტებზე. პატიმრების განმარტებით, ძალადობა გამოიხატებოდა ცემაში, ხელების ამოტრიალებაში და ხელბორკილების ხანგრძლივი დროით მჭიდროდ დადებაში, რის შედეგადაც პატიმრებმა სხეულის დაზიანებები მიიღეს. 1 შემთხვევაში პატიმარი აცხადებდა, რომ მას სცემეს წყლით სავსე ბოთლით, რათა ძალადობის კვალი სხეულზე არ დარჩენოდა. N6 დაწესებულებიდან მიღებული შეტყობინებებიდან 4 შემთხვევაში პატიმრები მიუთითებდნენ, რომ დაწესებულების თანამშრომლების, მათ შორის ხელმძღვანელი პირების მხრიდან მათ მიმართ ძალადობა ასევე, დეესკალაციის ოთახებში ყოფნის ან ამ ოთახებში გადაყვანის დროს მოხდა. გარდა ფიზიკური

⁴¹ 2 შეტყობინება N6 დაწესებულებაში მყოფი პატიმრის შესახებ და 2 შეტყობინება N8 დაწესებულებაში მყოფი პატიმრის შესახებ.

⁴² ზემოთ მითითებულ ყველა შემთხვევაში, პატიმრებმა უარი განაცხადეს სახალხო დამცველის მიერ სამართლებრივი რეაგირების განხორციელებაზე.

ძალადობისა, N6 დაწესებულებაში მყოფმა ერთმა პაციმარმა აღნიშნა, რომ ადგილი ჰქონდა გაუპატიურების მუქარას, ხოლო მეორემ აღნიშნა, რომ, დეესკალაციის ოთახში სასმელი წყალი ხანგრძლივი დროით არ მიაწოდეს. რაც შეეხება N8 პენიტენციურ დაწესებულებას, მიღებული სამი განცხადება/საჩივრიდან ერთ-ერთი განცხადება/საჩივარი შეეხებოდა დაწესებულებაში მყოფი 3 პაციმრის მიმართ განხორციელებულ სავარაუდო ძალადობის ფაქტებს. N8 დაწესებულებაში მყოფი პაციმრები აცხადებდნენ, რომ დაწესებულების თანამშრომლების, მათ შორის ხელმძღვანელი პირების მხრიდან, ფიზიკურ ძალადობასთან ერთად, ერთ შემთხვევაში ადგილი ჰქონდა გაუპატიურების მუქარას, ხელბორკილების გამოყენებით მიღზე ჩამოკიდებას 10-15 წუთის განმავლობაში, ასევე, დეესკალაციის ოთახში სამედიცინო დახმარების, საკვების და სასმელი წყლის მიუწოდებლობას.

პენიტენციური დაწესებულებების თანამშრომლების მიერ პაციმართა მიმართ ძალადობის მასშტაბის შეფასებისას, პრევენციული ვიზიტების დროს მიღებული შეტყობინებების გარდა, საგულისხმოა სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის მიერ წარმოებული სისხლის სამართლის საქმეების შესახებ არსებული მონაცემები. სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად,⁴³ პენიტენციური სამსახურის თანამშრომლების მხრიდან პაციმართა მიმართ 2020 წელს ჩადენილ ფიზიკური ან/და ფსიქოლოგიური ძალადობის სავარაუდო ფაქტთან დაკავშირებით, გამოძიება დაიწყო 30 სისხლის სამართლის საქმეზე, მათ შორის, 5 სისხლის სამართლის საქმეზე - 144³-ე მუხლით და 25 სისხლის სამართლის საქმეზე - 333-ე მუხლით. აღნიშნული 30 სისხლის სამართლის საქმიდან 27 სისხლის სამართლის საქმეში პაციმარი მიუთითებდა მის მიმართ განხორციელებული ფიზიკური ძალადობის ფაქტზე, ხოლო 3 შემთხვევაში ადგილი ჰქონდა არაადამიანურ და დამამცირებელ მოპყრობას. მითითებული 30 შემთხვევიდან სავარაუდო ძალადობის ფაქტს ადგილი ჰქონდა შემდეგ პენიტენციურ დაწესებულებებში: N2 დაწესებულებაში - 1 შემთხვევა, N3 დაწესებულებაში - 4 შემთხვევა, N6 დაწესებულებაში - 9 შემთხვევა, N7 დაწესებულებაში - 1 შემთხვევა, N8 დაწესებულებაში - 13 შემთხვევა, N18 დაწესებულებაში - 2 შემთხვევა. აღსანიშნავია, რომ არცერთ სისხლის სამართლის საქმეზე სპეციალური პენიტენციური სამსახურის თანამშრომლის მიმართ საქართველოს გენერალურ პროკურატურას სისხლისსამართლებრივი დევნა არ დაუწყია.

2.3.1.2. პაციმართა შორის ძალადობა

პენიტენციურ დაწესებულებებში კერძო პირებს შორის განხორციელებული კონფლიქტების დროს, სახელმწიფოს დაცვის პოზიტიური ვალდებულება წარმოეშობა.⁴⁴ ადმინისტრაცია ვალდებულია, იცოდეს, არსებობს თუ არა ძალადობის საფრთხე და მის

⁴³ საქართველოს სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის 2020 წლის 8 დეკემბრის SIS 22000020027 წერილი.

⁴⁴ წამების, სხვა სასტიკი არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის თაობაზე გაეროს სპეციალური მომხსენებლის ანგარიში E/CN.4/2003/68, პარა.26. ხელმისაწვდომია: < <https://undocs.org/E/CN.4/2003/68> >, [ბოლოს ნანახია: 01.12.2020].

აღსაკვეთად უნდა მიიღონ გონივრული ზომები.⁴⁵ 2020 წელს კვლავ პრობლემურია პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული გადატვირთულობა და არაფორმალური მმართველობა, რაც ხშირად განაპირობებს პატიმართა შორის ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ ძალადობას. დაპირისპირების მიზეზს ძირითადად წარმოადგენს საყოფაცხოვრებო საკითხები, ერთი პატიმრის მიერ, მეორე პატიმრის სატელეფონო ბარათის უნებართვოდ გამოყენება, სიგარეტის მოთხოვნა/წართმევა და თანხის გამოძალვა.

პატიმრები სპეციალურ პრევენციულ ჯგუფთან საუბრობენ, რომ დაწესებულებებში კონფლიქტები და ფიზიკური დაპირისპირებები ხდება და რომ ეს „ციხის ცხოვრებისთვის“, ისევე, როგორც თავისუფალი ცხოვრებისთვის ჩვეულებრივი ამბავია. თუმცა, კრიმინალური სუბკულტურის გავლენით და რეპრესიების შიშიდან გამომდინარე, პატიმრების უმრავლესობა ერიდება სპეციალურ პრევენციულ ჯგუფთან კონფლიქტების დეტალებზე საუბარს. N8 პენიტენციურ დაწესებულებაში ვიზიტის დროს სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მიიღო სამი შეტყობინება უცხოელი პატიმრების მიმართ სხვა პატიმრების მხრიდან ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის შესახებ. მიღებული ინფორმაციის თანახმად, უცხოელ პატიმრებს ქართველი თანამესაკნეები ცემდნენ, ართმევდნენ პირად ნივთებს და ტელეფონზე დარეკვის და მალაზიაში პროდუქტების ყიდვის მიზნით, უნებართვოდ სარგებლობდნენ მათი პლასტიკური ბარათებით. როგორც ზემოთ მითითებული პატიმრები აცხადებდნენ, მათ საკნის შეცვლის თხოვნით მიმართეს დაწესებულების თანამშრომელს, თუმცა ადმინისტრაციამ დროული რეაგირება არ განახორციელა, რის გამოც მათ პროტესტის ნიშნად თვითდაზიანებები მიიყენეს და მხოლოდ ამის შემდეგ გადაიყვანეს სხვა საკანში. ერთ შემთხვევაში, საქართველოს მოქალაქე და ქართული ენის არ მცოდნე ხანდაზმულმა პატიმარმა პრევენციული ჯგუფის წევრებს აცნობა, რომ მის საკანში მყოფი ახალგაზრდა ქართველი პატიმრები მას სისტემატიურად აყენებდნენ სიტყვიერ შეურაცხყოფას, ემუქრებოდნენ მოკვლით და დამამცირებელი მოპყრობით. აღნიშნულმა პატიმარმა განაცხადა, რომ დაწესებულების თანამშრომლებს ვერ უმხელდა პრობლემას თანამესაკნეების მხრიდან ანგარიშსწორების შიშით. პატიმარი გასაუბრებისას ტიროდა და დახმარებას ითხოვდა. ჯგუფის წევრებმა, პატიმართან შეთანხმებით ინფორმაცია მიაწოდეს დაწესებულების ადმინისტრაციას, რის შედეგადაც პატიმარი სხვა საკანში გადაიყვანეს.

N2 და N8 დაწესებულებების მიერ წარმოებული დოკუმენტაციის გაცნობის შედეგად ირკვევა, რომ ხშირია თანამესაკნეებს შორის ფიზიკური და ვერბალური დაპირისპირებების შემთხვევები. კვლავ ფიქსირდება შემთხვევები, როდესაც დაპირისპირება ხდება ერთსა და იმავე საკანში მოთავსებულ ბრალდებულსა და მსჯავრდებულს შორის. გარდა ამისა ხშირია შემთხვევები, როდესაც საკანში ერთ პატიმარს რამდენიმე პატიმარი უპირისპირდება, რაც სახალხო დამცველის შეფასებით

⁴⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ი.ე. მოლდოვას წინააღმდეგ (I.E. v. the Republic of Moldova (app no. 45422/13)), პარა. 46.

განსაკუთრებით სახიფათოა, რადგან ამ დროს მაღალია პაციმრის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებისა და სიცოცხლის მოსპობის რისკი.

რაც შეეხება ნახევრად ღია ტიპის პენიტენციურ დაწესებულებებს, სერიოზულ გამოწვევად რჩება პენიტენციური დაწესებულებების არაფორმალური მეთოდებით მმართველობა, რაც მიზნად ისახავს პატიმართა გაჩუმებას, პრობლემებზე საუბრის აკრძალვას და დაწესებულებებში მოჩვენებითი წესრიგის შენარჩუნებას. არაფორმალური მმართველობა პატიმართა შორის ფიზიკური და მძიმე ფსიქოლოგიური ძალადობით ხასიათდება, რაც ძირითადად გამოძალვაში, დამცირებაში, გარიყვასა და იმ პატიმრების მიმართ, რომლებიც არ დაემორჩილებიან არაფორმალური მმართველობის წესებს, სადამსჯელო ღონისძიებების გატარებაში გამოიხატება.

სპეციალური პენიტენციური სამსახურის სამედიცინო დეპარტამენტის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2020 წლის განმავლობაში პენიტენციურ დაწესებულებაში მყოფმა 2574 პატიმარმა მიიღო სხეულის დაზიანება, რომელთაგან 302 იყო იდენტიფიცირებული როგორც, სხვა პირის მიერ მიყენებული დაზიანება, ხოლო 177 შემთხვევაში პატიმარმა არ მიუთითა დაზიანების წარმოშობის წყაროს შესახებ.⁴⁶ პატიმართა შორის ძალადობის შემთხვევების შესახებ, დაწესებულების ადმინისტრაციები შეტყობინებას უგზავნიან იუსტიციის სამინისტროს გენერალურ ინსპექციას, რომელიც იწყებს გამოძიებას. 2020 წელს იუსტიციის სამინისტროს გენერალურმა ინსპექციამ, პატიმართა შორის 465 სავარაუდო ძალადობის ფაქტის შესახებ მიიღო ინფორმაცია.⁴⁷ 2020 წლის 1 იანვრიდან 2020 წლის 31 დეკემბრამდე პერიოდში პენიტენციურ დაწესებულებაში პატიმრების მხრიდან სხვა პატიმრების მიმართ ჩადენილი დანაშაულების ფაქტებზე სისხლისსამართლებრივი დევნა დაიწყო 17 პატიმრის მიმართ, მათ შორის ერთი პატიმრის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა დაიწყო 144³ მუხლით, რაც დამამცირებელ ან არაადამიანურ მოპყრობას გულისხმობს.⁴⁸

2.3.2. პრაქტიკა, რომელიც უტოლდება არასათანადო მოპყრობას

2.3.2.1. განსაკუთრებული რისკის და დახურული ტიპის პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული რეჟიმი და შეზღუდვები, როგორც არასათანადო მოპყრობა

გასული წლების მსგავსად, განსაკუთრებული რისკის და დახურული ტიპის დაწესებულებების მართვა ეფუძნება სტატიკური უსაფრთხოების პრინციპებს, რაც გულისხმობს მაქსიმალურად მკაცრი შეზღუდვების, აკრძალვების, რეჟიმის დაწესებას და

⁴⁶ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის სამედიცინო დეპარტამენტის 2020 წლის 3 დეკემბრის №287296/01 წერილი და 2021 წლის 27 იანვრის №19225/01 წერილი.

⁴⁷ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს გენერალური ინსპექციის 2020 წლის 1-ლი დეკემბრის №15562 წერილი და 2021 წლის 14 იანვრის №306 წერილი.

⁴⁸ საქართველოს გენერალური პროკურატურის 2020 წლის 26 ნოემბრის №13/66231 წერილი და 2020 წლის 23 თებერვლის №13/10082 წერილი.

არ არის ორიენტირებული მსჯავრდებულთა ქცევის პოზიტიური ცვლილებისკენ.⁴⁹ გარდა ამისა, აღნიშნულ დაწესებულებებში სათანადო მულტიდისციპლინური მუშაობის არარსებობის ფონზე, აქტიურად გამოიყენება პატიმრების იზოლირება და დექსკალაციის ოთახში მოთავსება, რასაც ქვემოთ, შესაბამის ქვეთავში მიმოვიხილავთ.

დახურული და განსაკუთრებული რისკის პენიტენციურ დაწესებულებებში მყოფი პატიმრები მათთვის საინტერესო აქტივობების გარეშე 23 საათის განმავლობაში იმყოფებიან საკანში და მხოლოდ 1 საათის განმავლობაში იმყოფებიან სასაქონლო ეზოებში, რომლის მწირი ინფრასტრუქტურა ვერ უზრუნველყოფს პატიმართა განტვირთვას და რეკრეაციას.⁵⁰ მსჯავრდებულებს, რომლებსაც დადგენილი აქვთ საშიშროების მაღალი რისკი, კანონმდებლობით მეტად აქვთ შეზღუდული გარე სამყაროსთან კონტაქტი. განსაკუთრებული პირობების დაწესების შედეგად გარე სამყაროსთან ფიზიკური კონტაქტის შეზღუდვა კიდევ უფრო მიძიმებდა აისახა განსაკუთრებული რისკის დაწესებულებაში მოთავსებულ პატიმრებზე. სამწუხაროა, რომ განსაკუთრებული პირობების მოქმედების პერიოდში, როდესაც შეზღუდული იყო პაემანი, პენიტენციურ დაწესებულებებში მაინც გამოიყენებოდა გარკვეულ შემთხვევებში დისციპლინური სახდელის სახით ტელეფონით სარგებლობისა და პირადი სახის კორესპოდენციის აკრძალვა.

პენიტენციურ დაწესებულებებში მყოფი პატიმრების მნიშვნელოვან ნაწილს აწუხებს ფსიქოლოგიური/ფსიქიკური პრობლემები და რეგულარულად იღებს ფსიქოტროპულ მედიკამენტებს. შესაბამისად, დაწესებულებაში არსებული შემზღუდველი რეჟიმი და გარესამყაროსთან კონტაქტის შეზღუდვა ამწვავებს მათ ფსიქიკურ მდგომარეობას. არსებული შემზღუდველი გარემო, იწვევს პატიმრების მხრიდან აგრესიას როგორც პერსონალის, ასევე სხვა პატიმრების მიმართ და ქმნის ძალადობრივ გარემოს, რასაც მოყვება პატიმრების მხრიდან პროტესტი გამოხატვა შიმშილობისა და თვითდაზიანებების მიყენების ფორმით და ადმინისტრაციის მიერ მათ მიმართ უსაფრთხოების ღონისძიებების გამოყენება.

დაწესებულების თანამშრომლები პატიმრების მიერ შიმშილობას და თვითდაზიანებას აღიქვამენ როგორც პატიმრების მხრიდან შეგნებულად მათი სამუშაო პირობების გართულების მცდელობას. ასე მაგალითად, N6 დაწესებულების თანამშრომელთა განმარტებით, პატიმრების მხრიდან ხშირია თანამშრომლების შეურაცხყოფის

⁴⁹ "განსაკუთრებული რისკის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში შეძლებისდაგვარად უნდა გავრცელდეს ჩვეულებრივ ციხეებში არსებული რეგულაციები. განსაკუთრებული რისკის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში უსაფრთხოების ზომები გამოყენებულ უნდა იქნეს მხოლოდ იმ ზომით, რა ზომითაც ისინი აუცილებელია" ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი, მინისტრთა კომიტეტის ლ (82) 17 რეკომენდაცია წევრი სახელმწიფოებისათვის, საშიში პატიმრების პატიმრობა და მოპყრობა (მიღებულია მინისტრთა კომიტეტის მიერ 1982 წლის 24 სექტემბერს მინისტრების მოადგილეების 350-ე შეხვედრაზე, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: <https://bit.ly/39DLIFD>, [ბოლოს ნანახია: 31.01.2021].

⁵⁰ აღნიშნული ეზოები წარმოადგენს საკნის ტიპის ოთახებს, რომელიც ოთხივე მხრიდან დახურულია კედლით, ხოლო ღია ჭერში დამონტაჟებულია მეტალის გისოსები. ეზოებში მინიმალურად არის წარმოდგენილი სავარჯიშო ინვენტარი.

შემთხვევები. მათი თქმით, პატიმრებს აგრესია თანამშრომლებზე გადააქვთ, ცდილობენ რომ სამუშაო გაურთულონ, დაძაბულები ამყოფონ. საგულისხმოა, რომ N6 დაწესებულებიდან საგამოძიებო ორგანოში გაგზავნილი შეტყობინებების თანახმად, 2020 წლის 1 იანვრიდან, 2020 წლის 18 დეკემბრის ჩათვლით, ფიზიკური დაპირისპირების 7 სავარაუდო შემთხვევა ფიქსირდება, საიდანაც 3 იყო პატიმრებს შორის კონფლიქტი ხოლო 4 - პატიმრებსა და დაწესებულების თანამშრომელს შორის.

სპეციალური პრევენციული ჯგუფის შეფასებით, დახურული (N2 და N8) და განსაკუთრებული რისკის (N3 და N6) პენიტენციურ დაწესებულებებში მოთავსებულ პატიმართა გარე სამყაროსთან კომუნიკაციის შეზღუდვის არსებული პრაქტიკა და მათ საჭიროებებზე მორგებული აქტივობების არარსებობა, არა მხოლოდ ეწინააღმდეგება ნორმალიზაციის პრინციპს⁵¹ არამედ უარყოფით გავლენას ახდენს პატიმართა ფიზიკურ და ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე, რაც თავის მხრივ ზრდის პატიმრების მიმართ ძალადობის რისკებს,⁵² პირდაპირ ეწინააღმდეგება საერთაშორისო სტანდარტებს⁵³ და შეიძლება გაუტოლდეს სასტიკ, არაადამიანურ და დამამცირებელ მოპყრობას.

სპეციალური პრევენციული ჯგუფის შეფასებით, მნიშვნელოვანია, რომ დაწესებულებაში სისტემატიურად მიმდინარეობდეს თითოეული ინციდენტების გამომწვევი მიზეზების შესწავლა და მათი პრევენციის კონკრეტული გეგმის შემუშავება, რომელიც მიზნად უნდა ისახავდეს პატიმართა ქცევის პოზიტიურ ცვლილებებს და ხორციელდებოდეს კომუნიკაციისა და ზრუნვის ატმოსფეროში. დახურული ტიპის და განსაკუთრებული რისკის დაწესებულებებში მოთავსებული პატიმრები უნდა სარგებლობდნენ შედარებით მსუბუქი დღის რეჟიმით, თავიანთი თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების ფარგლებში. კერძოდ, მათ უნდა მიეცეთ დაწესებულების სხვა პატიმრებთან შეხვედრისა და სხვადასხვა საქმიანობით დაკავების შესაძლებლობა. მიზნად უნდა იქნეს დასახული პერსონალსა და პატიმარებს შორის პოზიტიური ურთიერთობის ჩამოყალიბება.

2.3.2.2. პატიმრების ხანგრძლივი იზოლირება, როგორც არასათანადო მოპყრობა

2020 წელს განხორციელებული შემოწმების შედეგად ირკვევა, რომ გასული წლების მსგავსად, დახურული და განსაკუთრებული რისკის დაწესებულებებში პრობლემურია პატიმრების ხანგრძლივი დროით იზოლირების პრაქტიკა.

N3 დაწესებულებაში ვიზიტის დროს გაირკვა, რომ გაზრდილია საკანში მარტო განთავსებული პატიმრების რაოდენობა. 2020 წელს ვიზიტის დროს საკანში მარტო განთავსებული იყო 34 პატიმარი, მაშინ როდესაც 2019 წლის 16-17 სექტემბერს

⁵¹ "ციხის ცხოვრება, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, მიახლოებული უნდა იყოს საზოგადოებრივი ცხოვრების პოზიტიურ ასპექტებთან". ციხის ევროპული წესები, წესი N5. ხელმისაწვდომია <<https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>> [ბოლოს ნანახია: 31.01.2021].

⁵² იხილეთ სახალხო დამცველის ანგარიში „პატიმრობის პირობების გავლენა პატიმართა ჯანმრთელობაზე“, 2018 წელი, გვ. 118-124, ხელმისაწვდომია <<http://www.ombudsman.ge/res/docs/2019060317571314166.pdf>>, [ბოლოს ნანახია: 31.01.2021].

⁵³ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი (CPT) 21-ე ზოგადი ანგარიში, CPT/info(2011) 28, სტრასბურგი, ევროპის საბჭო, 2011, პუნქტი 52.

განხორციელებული ვიზიტისას ეს რიცხვი შეადგენდა 27-ს. დაწესებულებაში ისევ აქვს ადგილი პატიმრების თვეებისა და წლების განმავლობაში მარტო მოთავსებას. მაგალითად, ერთ შემთხვევაში პატიმარი საკანში მარტო იყო განთავსებული 2018 წლის 22 მარტიდან, ხოლო ორ შემთხვევაში 2018 წლის 18 აგვისტოდან მოყოლებული და მათი საკანში მარტო ყოფნა გრძელდებოდა სპეციალური პრევენციული ჯგუფის ვიზიტის პერიოდშიც (2020 წლის ივლისი).

გარდა ამისა, 2020 წელს N6 დაწესებულებაში ვიზიტის დროს პატიმრების ნახევარზე მეტი მოთავსებული იყო განცალკევებით, რომელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი თვეების განმავლობაში იმყოფებოდა საკანში მარტო.

პენიტენციური დაწესებულების დებულების შესაბამისად, როგორც წესი, პატიმრები თავსდება ერთ ან ორადგილიან საკნებში.⁵⁴ პატიმრის ერთ ან ორადგილიან საკანში მოთავსების შესახებ გადაწყვეტილების მიღება წარმოადგენს დირექტორის დისკრეციას და ამ გადაწყვეტილების დასაბუთების ვალდებულება ნორმატიულად განსაზღვრული არ არის. შესაბამისად, აღნიშნული დებულება, განსაკუთრებული რისკის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების დირექტორს შესაძლებლობას აძლევს დასაბუთებული გადაწყვეტილების გარეშე პატიმარი ხანგრძლივი დროით მოათავსოს ერთადგილიან საკანში და შეუზღუდოს სხვა პატიმართან კონტაქტის შესაძლებლობა ხანგრძლივი ვადით.

წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი ყოველთვის განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს პატიმრების იზოლაციის საკითხს, რადგანაც ამ ღონისძიებას შეუძლია უკიდურესად დააზიანოს ადამიანის ფსიქიკური, სომატური თუ სოციალური კეთილდღეობა. ეს ზიანი შეიძლება დადგეს დაუყოვნებლივ და გაიზარდოს, რაც უფრო ხანგრძლივი და განუსაზღვრელი ვადით არის პატიმარი იზოლირებული. თავისუფლების აღკვეთის აღსრულება თავისთავად არ მოიცავს აღსრულების პროცესში პატიმრებისთვის დამატებითი შეზღუდვების დაწესებას და შესაბამისად, მათი გამოყენება დასაბუთებული უნდა იყოს.⁵⁵

პატიმრების თვეებისა და წლების განმავლობაში იზოლაციის პირობებში ყოფნა პირდაპირ ეწინააღმდეგება საერთაშორისო სტანდარტებს და სახალხო დამცველის შეფასებით წარმოადგენს არასათანადო მოპყრობას.⁵⁶ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2018 წლის ანგარიშში სახალხო დამცველის მიერ გაცემული იქნა რეკომენდაცია, რომლითაც მოითხოვდა პატიმრების განცალკევების მაქსიმალური ვადის განსაზღვრას ასევე, განცალკევების ღონისძიების გადასინჯვის ვალდებულების გაწერას, განცალკევების

⁵⁴ საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2015 წლის 27 აგვისტოს N108 ბრძანებით დამტკიცებული N6 პენიტენციური დაწესებულების დებულება, მუხლი 15.

⁵⁵ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის 21-ე ზოგადი მოხსენება, პარ. 55. CPT/Inf (2011) 28 <https://rm.coe.int/1680696a88> [ბოლოს ნანახია 31.01.2021]

⁵⁶ იხ. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ჰარაკჩიევი და ტოლუმოვი ბულგარეთის წინააღმდეგ (HARAKCHIEV AND TOLUMOV v. BULGARIA) App. nos. 15018/11 and 61199/12, პარ. 204.

ლონისძიების გამოყენებიდან 14 დღის შემდეგ და შემდგომში, ამავე დროის ინტერვალით.⁵⁷ დასაბუთებულია, რომ აღნიშნული რეკომენდაცია კვლავაც შეუსრულებელია.

2.3.2.3. დეესკალაციის ოთხეუბში და სამარტოო (უსაფრტხო) საკნებში პატიმრების მოტავსება, როგორც არასათანადო მოპყრობა

სახალხო დამცველის მიერ წლების განმავლობაში გაცემული რეკომენდაციების მიუხედავად, 2020 წელსაც აქვს ადგილი პატიმრების დეესკალაციის ოთახში⁵⁸ და სამარტოო (უსაფრტხო) საკანში⁵⁹ ხანგრძლივ, ასევე, არამიზნობრივ და დასჯის მიზნით მოტავსებას, რაც სახალხო დამცველის შეფასებით უტოლდება სასტიკ, არაადამიანურ და ღირსების შემლახავ მოპყრობას.

დეესკალაციის ოთახებში და სამარტოო (უსაფრტხო) საკნებში პატიმრების ხანგრძლივი მოტავსება

წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის მიერ 2018 წელს საქართველოსთვის გაცემულ რეკომენდაციაში აღნიშნულია, რომ დეესკალაციის ოთახში პირის მოტავსების მაქსიმალური დრო არავითარ შემთხვევაში არ უნდა იყოს 24 საათზე მეტი.⁶⁰ სახალხო დამცველი წლების განმავლობაში მოითხოვდა დეესკალაციის ოთახში მოტავსების ვადის 24 საათამდე შემცირებას. მიუხედავად ამისა, პენიტენციური დაწესებულებების დებულებების შესაბამისად, დეესკალაციის ოთახში ბრალდებულის/მსჯავრდებული გადაყვანის ვადად კვლავ 72 საათია განსაზღვრული. ამასთანავე, არ არის შეზღუდული დეესკალაციის ოთახში და სამარტოო (უსაფრტხო) საკანში უსაფრტხოების მიზნით პატიმრის განმეორებით მოტავსების რაოდენობა.

⁵⁷ პრევენციის ეროვნული მექანიზმი 2018 წლის ანგარიში, გვ. 55, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020011615511256803.pdf> [ბოლოს ნანახია 01.01.2021]

⁵⁸ პენიტენციური დაწესებულებების დებულებების თანახმად, თუ ბრალდებული/მსჯავრდებული, საფრტხეს უქმნის საკუთარ ან სხვის სიცოცხლეს ან/და ჯანმრთელობას, შესაბამისი ინფრასტრუქტურის გათვალისწინებით, სამედიცინო პერსონალის რეკომენდაციის ან/და დაწესებულების უფლებამოსილი მოსამსახურის პატაკის საფუძველზე გამოცემული დაწესებულების დირექტორის ბრძანებით, იგი შეიძლება განთავსდეს დაწესებულების სათანადოდ აღჭურვილ დეესკალაციის ოთახში სამედიცინო პერსონალის უწყვეტი ხელმისაწვდომობის და დაწესებულებაში უსაფრტხოების უზრუნველყოფაზე პასუხისმგებელი პირის 24 საათიანი ვიზუალური საშუალებებით მეთვალყურეობის პირობებში. ბრალდებული/მსჯავრდებული დეესკალაციის ოთახში შეიძლება განთავსდეს იმ საფრტხის აღმოფხვრამდე, რამაც მისი დეესკალაციის ოთახში მოტავსება განაპირობა, მაგრამ არაუმეტეს 72 საათისა. პირის დეესკალაციის ოთახში მოტავსება ის რაოდენობა შეზღუდული არ არის.

⁵⁹ პენიტენციური დაწესებულებების დებულებების თანახმად, ბრალდებულის/მსჯავრდებულის მიერ საკუთარი თავის, გარშემომყოფთა და ქონების დაზიანების თავიდან აცილების, დაწესებულებაში დანაშაულისა და სხვა სამართალდარღვევის აღკვეთის, ბრალდებულის/მსჯავრდებულის მიერ მოსამსახურის კანონიერი მოთხოვნისადმი დაუმორჩილებლობის, თავდასხმის მოგერიების, ჯგუფური დაუმორჩილებლობის ან/და მასობრივი არეულობის აღკვეთის მიზნით, დაწესებულების დირექტორის ბრძანებით, ბრალდებული/მსჯავრდებული შეიძლება მოტავსდეს სამარტოო საკანში არაუმეტეს 24 საათისა.

⁶⁰ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის 2018 წლის 10-21 სექტემბრის საქართველოში ვიზიტის შესახებ ანგარიში (CPT/Inf (2019) 16), პარ. 94, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: <https://rm.coe.int/1680945eca> [ბოლოს ნანახია: 31.01.2021]

2020 წელს N2, N3, N6 და N8 პენიტენციურ დაწესებულებებში განხორციელებული მონიტორინგის ვიზიტების შედეგად ირკვევა, რომ პატიმრების დეესკალაციის ოთახში და სამარტოო (უსაფრთხო) საკნებში გადაყვანა უმეტეს შემთხვევაში ხდება მაქსიმალური ვადით და ადგილი აქვს ერთი და იგივე პირის ფაქტობრივად უწყვეტ მოთავსებას რამდენიმე დღის განმავლობაში, წუთებისა და საათების ინტერვალებით. ასე, მაგალითად, N3 დაწესებულებაში, ერთ შემთხვევაში პატიმარი 2020 წლის თებერვლიდან ივნისის ჩათვლით პერიოდში დეესკალაციის ოთახში გადაყვანილი იყო 27-ჯერ, საიდანაც აღნიშნული პატიმარი 4 შემთხვევაში დეესკალაციის ოთახში ფაქტობრივად უწყვეტად წუთებისა და საათების ინტერვალებით მოთავსებული იყო 9, 7, 6 და 4 დღის განმავლობაში. გარდა ამისა, ზოგიერთ შემთხვევაში, დეესკალაციის ოთახიდან პატიმრის გამოყვანისა და შეყვანის დროდ ერთი და იგივე საათი და წუთია მითითებული, რაც აჩენს საფუძვლიან ეჭვს, რომ პატიმრის გამოყვანა ხდება ფორმალურად მისი საკანში ხელახალი დაბრუნების მიზნით.⁶¹ N6 დაწესებულებაში ვიზიტის დროს გაირკვა, რომ დეესკალაციის ოთახში პატიმრებს მაქსიმუმ 14 დღემდე ვადითაც ათავსებდნენ. ასევე, N6 დაწესებულებაში ადგილი აქვს დეესკალაციის ოთახში მოთავსებული პატიმრების მიმართ ხელბორკილების დადების პრაქტიკას. დოკუმენტაციის ანალიზით ირკვევა, რომ პატიმრებისთვის ხელბორკილების დადება ხდება საშუალოდ 3-4 საათით, თუმცა დაფიქსირებულია 6 საათით ან 9 საათით ხელბორკილების დადების შემთხვევებიც (ერთ-ერთ პატიმარს ღამის 12 საათზე დაადეს და დილით 9 საათზე მოხსნეს). 2020 წლის განმავლობაში 17 დეკემბრის ჩათვლით ხელბორკილები გამოყენებულ იქნა 33 შემთხვევაში.

N8 დაწესებულებაში განხორციელებული მონიტორინგის შედეგად გაირკვა, რომ დეესკალაციის ოთახების და სამარტოო (უსაფრთხო) საკნების გამოყენება არასრულწლოვნებთან მიმართებითაც კი ხდება. ასე, მაგალითად, 2020 წლის 1 იანვრიდან 7 აგვისტოს ჩათვლით პერიოდში არასრულწლოვანი პატიმრები სამარტოო (უსაფრთხო) საკანში 10 შემთხვევაში მოათავსეს და აქედან 1 შემთხვევაში არასრულწლოვანი 6 დღე-ღამის განმავლობაში ფაქტობრივად უწყვეტად იმყოფებოდა. დაწესებულებაში არსებული დოკუმენტაციის მიხედვით, ის 24 საათის გასვლის შემდეგ გამოყავდათ სამარტოო (უსაფრთხო) საკნიდან და რამდენიმე წუთში აბრუნებდნენ უკან. სახალხო დამცველი თვლის, რომ დაუშვებელია სამარტოო (უსაფრთხო) საკანსა და დეესკალაციის ოთახში არსებულ არასათანადო პირობებში და მითუმეტეს, ხანგრძლივად არასრულწლოვნის მოთავსება. აღნიშნული პრაქტიკა პირდაპირ ეწინააღმდეგება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვას, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიზნებს, ბავშვის უფლებათა კონვენციის სულისკვეთებას და წარმოადგენს მათ მიმართ არაადამიანურ და დამამცირებელ მოპყრობას.⁶²

დეესკალაციის ოთახების და სამარტოო (უსაფრთხო) საკნების არამიზნობრივი გამოყენება

⁶¹ დეტალურად, იხილეთ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის N3 დაწესებულების საგანგებო მონიტორინგის ვიზიტის შემდგომი ანგარიში (2020 წლის 12-13 ივლისი), გვ.5. ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020122514202220362.pdf> [ბოლოს ნანახია: 31.01.2021]

⁶² დეტალურად, იხილეთ ანგარიშის თავი - არასრულწლოვნები.

დეესკალაციის ოთახში/სამარტოო (უსაფრთხო) საკანში პაციმრის მოთავსება კვლავინდებურად ვერ უზრუნველყოფს პაციმრის მიერ საკუთარი თავის დაზიანების თავიდან აცილებას და მის დამშვიდებას. დეესკალაციის ოთახები და სამარტოო (უსაფრთხო) საკნები არ არის მოწყობილი იმგვარად, რომ მინიმუმამდე იყოს დაყვანილი თვითდაზიანების რისკი და ამ საკნებში არსებული პაციმრობის პირობები ხშირად, პაციმრების ფსიქო-ემოციური მდგომარეობის გაუარესების მიზეზიც ხდება. დეესკალაციის ოთახში და სამარტოო (უსაფრთხო) საკანში მოთავსებამდე ან მოთავსების პარალელურად არ ხდება მულტიდისციპლინური გუნდის მუშაობა, კრიზისის პრევენციისა და აღმოფხვრის მიზნით. დაწესებულების თანამშრომლები არ არიან გადამზადებულნი კრიზისული შემთხვევის არაძალისმიერი მეთოდებით მართვის უნარებსა და დეესკალაციის მეთოდებში.

2020 წელს დახურულ და განსაკუთრებული რისკის პენიტენციურ დაწესებულებებში ჩატარებული შემოწმების შედეგად გაირკვა, რომ ფსიქო-სოციალური მხარდამჭერი სერვისების და სიტუაციის მართვის სხვა რესურსის არარსებობის გამო, ადმინისტრაცია დეესკალაციის ოთახში და სამარტოო (უსაფრთხო) საკანში ხანგრძლივი დროით ათავსებს პაციმარს, რომელსაც აქვს ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემები. სახალხო დამცველი და სპეციალური პრევენციული ჯგუფი მიიჩნევს, რომ ფსიქიკური პრობლემების მქონე პაციმრების დეესკალაციის ოთახში და სამარტოო (უსაფრთხო) საკანში ხანგრძლივად მოთავსება და სათანადო ფსიქიატრიული დახმარების მიუწოდებლობა არღვევს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-15 მუხლის მოთხოვნებს და წარმოადგენს სასტიკ, არაადამიანურ და ღირსების შემლახავ მოპყრობას.⁶³ დეესკალაციის ოთახებში და სამარტოო (უსაფრთხო) საკნებში ფსიქიკური პრობლემების მქონე პაციმრების მოთავსება უნდა იყოს მხოლოდ უკიდურესი ზომა და ამ ღონისძიების გამოყენებამდე, უსაფრთხოების მიზნის მისაღწევად, დაწესებულების პერსონალმა უნდა გამოიყენოს სხვა, შედარებით ნაკლებად შემზღუდველი საშუალებები, როგორც არის პერსონალის მიერ უშუალო მეთვალყურეობა და ელექტრონული საშუალებით მეთვალყურეობა. იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული საშუალებები არასაკმარისია, დეესკალაციის ოთახში და სამარტოო (უსაფრთხო) საკანში გადაყვანა უნდა გამოიყენებოდეს როგორც იმწუთიერი, გადაუდებელი ღონისძიება, რომლის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 24 საათს და პარალელურად, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს პაციმრისთვის მულტიდისციპლინური ჯგუფის (ფსიქოლოგის, სოციალური მუშაკის, ექიმის და საჭიროების შემთხვევაში, ფსიქიატრის) მიერ ადეკვატური დახმარების გაწევა. ხოლო, თუ მულტიდისციპლინური გუნდის მუშაობა არასაკმარისი იქნება ფსიქიკური პრობლემების მქონე პაციმრის უსაფრთხოების დაცვის მიზნის მისაღწევად, დაუყოვნებლივ უნდა მოხდეს მისი გადაყვანა N18 ბრალდებულთა და მსჯავრდებულთა სამკურნალო

⁶³ საქმეზე კუჩერუკი უკრაინის წინააღმდეგ (Kucheruk v. Ukraine)(no. 2570/04) ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ, ფსიქიკური პრობლემების მქონე პაციმრის განმარტოებით და ხელბორკილებით ხანგრძლივი და განმეორებითი მოთავსება იმის გამო, რომ დაწესებულებას არ გააჩნდა საკმარისი რესურსი პაციმრის ქცევის სამართავად და ფსიქიატრიული დახმარების მისაწოდებლად, მიიჩნია ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის (წამების აკრძალვა) დარღვევად. პარ. 131.

დაწესებულების ფსიქიატრიულ განყოფილებაში ან სხვა ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში.

დეესკალაციის ოთახების და სამარტოო (უსაფრთხო) საკნების დასჯის მიზნით გამოყენება

პენიტენციურ დაწესებულებებში ჩატარებული შემოწმების დროს, სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ მიღებული ინფორმაციის თანახმად, ზოგიერთ შემთხვევაში პატიმრების დეესკალაციის ოთახში და სამარტოო (უსაფრთხო) საკნებში მოთავსება რეალურად ხორციელდება ნორმატიული საფუძვლის (საკუთარი ან სხვისი სიცოცხლის და ჯანმრთელობის დაზიანების რისკი), არსებობის გარეშე. კერძოდ, პატიმრების განცხადებით, მითითებულ საკნებში მოთავსების რეალურ მიზეზს დაწესებულების თანამშრომლების მოვალეობების შეუსრულებლობის გამო, პატიმრების მიერ პროტესტის გამოხატვა, სარეჟიმო მოთხოვნების დარღვევა და დაწესებულების თანამშრომლებისთვის სიტყვიერი შელაპარაკება წარმოადგენს. ასე მაგალითად, N8 დაწესებულებაში მყოფი პატიმარი მოთავსებული იყო დეესკალაციის ოთახში. მისი გადმოცემით, დეესკალაციის ოთახში მოთავსების რეალური მიზეზი გახდა კუთვნილი სატელეფონო საუბრის მოთხოვნა. პატიმარი განმარტებით, დაწესებულების თანამშრომლებმა იცოდნენ, რომ მას უნდა დაერეკა ჟურნალისტებთან და ესაუბრა დაწესებულებაში მის მიმართ უფლებების დარღვევის ფაქტებზე. მისი განმარტებით, ის არც აღელვებული ყოფილა და არც თვითდაზიანების შემთხვევა არ ჰქონია.

აღსანიშნავია, რომ დეესკალაციის ოთახებში და სამარტოო (უსაფრთხო) საკნებში პატიმრებს შეზღუდულად მიეწოდებათ პირადი ჰიგიენის დაცვისა და ჭურჭლის სარეცხი საშუალებები; ამ ოთახებში მოთავსებული პატიმრების ტანსაცმელი ინახება დაწესებულების თანამშრომლებთან და პატიმრებს საკუთარ ტანსაცმელზე წვდომა შეზღუდული აქვთ. დეესკალაციის ოთახებში და სამარტოო საკნებში ყოფნის დროს, პატიმრებს უმეტესად არ ეძლევათ შხაპის მიღების და გასეირნების საშუალება; მათ შეზღუდული აქვთ მაღაზიით სარგებლობის, სატელეფონო ზარით, პირადი მიმოწერით და პაემნით სარგებლობის უფლება. გამომდინარე იქიდან, რომ დეესკალაციის ოთახში და სამარტოო საკანში მოთავსებისას პატიმრებს ეზღუდებათ კანონმდებლობით მინიჭებული უფლებები, უარესდება მათი საცხოვრებელი პირობები, არ მიეწოდებათ ფსიქო-სოციალური დახმარება, გამოკითხული პატიმრები დეესკალაციის ოთახში მოთავსებას აღიქვამდნენ როგორც „ჭკუის სასწავლებელ“ ღონისძიებას. ამასთან პატიმრები აცხადებენ, რომ დეესკალაციის ოთახებში და სამარტოო საკნებში მოთავსების პარალელურად, მათ მიმართ ხდება დისციპლინური სახდელების გამოყენება.

წამების პრევენციის ევროპულმა კომიტეტმა საქართველოში განხორციელებული ვიზიტის შემდგომ ანგარიშში სერიოზული შეშფოთება გამოხატა დეესკალაციის ოთახის გამოყენების პრაქტიკასთან დაკავშირებით. კომიტეტმა დეესკალაციის ოთახების 72 საათიანი ვადით ხშირი გამოყენების პრაქტიკა შეაფასა, როგორც დე ფაქტო დასჯა. ამასთანავე, კომიტეტმა აღნიშნა, რომ ძალიან ბევრი გამოკითხული პატიმრისთვის

დეესკალაციის ოთახში მოთავსება აღიქმებოდა, როგორც მათ მიერ გამოვლენილი რთული ქცევის საპასუხო სასჯელი.⁶⁴

2.3.2.4. პატიმრების სრული შემოწმების პრაქტიკა, როგორც არასათანადო მოპყრობა

პატიმრების სრული შემოწმება კვლავ რუტინულად მიმდინარეობს და არ ეფუძნება იმწუთიერად პატიმრისაგან მომდინარე რისკების შეფასებას. აღნიშნულის თაობაზე სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა არაერთი ინფორმაცია მიიღო N8, N12 და N2 დაწესებულებებიდან. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ მონიტორინგების დროს პატიმრებისგან მიღებული ინფორმაციით, დაწესებულებებში სკანერით შემოწმების შემთხვევაშიც, ადგილი აქვს დამატებით პატიმრების სრული გაშიშვლების და ბუქნების გაკეთების პრაქტიკას. ამასთან, გაირკვა, რომ სრული შემოწმებისას ხდება პატიმრების ყველა სხეულის ნაწილის ერთდროულად გაშიშვლება და არა ნაწილ-ნაწილ, რაც ეწინააღმდეგება დაწესებულების დებულებას და საერთაშორისო სტანდარტებს⁶⁵ და სახალხო დამცველის შეფასებით წარმოადგენს პატიმრების მიმართ დამამცირებელ მოპყრობას. აღნიშნული პრაქტიკა განსაკუთრებით შემაშფოთებელია არასრულწლოვნებთან მიმართებით, ვინაიდან იგი შესაძლოა უფრო მეტად დამაზიანებელი იყოს ბავშვისთვის.⁶⁶

დაწესებულებების დებულების მიხედვით, პირის სრული შემოწმება უნდა ჩატარდეს იმგვარად, რომ არ მოხდეს შესამოწმებელი პირის სრული გაშიშვლება.⁶⁷ ამასთან, დაწესებულებების დებულებები, საერთოდ არ ითვალისწინებს ბუქნის გაკეთებას.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სახალხო დამცველი მოუწოდებს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალურ პენიტენციურ სამსახურს, რომ დაუყონებლივ აღმოიფხვრას სრული გაშიშვლებისა და ბუქნების გაკეთების არსებული პრაქტიკა. სრული შემოწმება უნდა განხორციელდეს მხოლოდ კონკრეტული და დასაბუთებული ეჭვის საფუძველზე, ადამიანის პატივისა და ღირსების პატივისცემის პირობებში და მკაფიოდ დადგენილი პროცედურებით. ასევე, ყველა პენიტენციურ დაწესებულებაში უნდა დამონტაჟდეს სკანერის აპარატი და უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სრული შემოწმების ალტერნატივად მისი გამოყენება. ამასთანავე, სკანერის, როგორც ალტერნატიული მეთოდის, გამოყენების შემთხვევაში არ უნდა მოხდეს შემოწმების სხვა დამატებითი მეთოდების გამოყენება. აღნიშნულს, ითვალისწინებს დაწესებულებების დებულებები, რომლის მიხედვითაც, პირს ეძლევა არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა დათვალიერებით სრულ შემოწმებასა და სკანერის აპარატით შემოწმებას შორის. სკანერის აპარატით შემოწმების შემდეგ, პირის

⁶⁴ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის საქართველოში ვიზიტის შესახებ ანგარიში (CPT/Inf (2019) 16), პარა. 101, 2018 წლის 10-21 სექტემბრის ვიზიტი, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: < <https://rm.coe.int/1680945eca> > [ბოლოს ნანახია: 02.02.2021].

⁶⁵ ნელსონ მანდელას წესი 50.

⁶⁶ დეტალურად იხილეთ თავი არასრულწლოვნების შესახებ.

⁶⁷ მაგ. N8 პენიტენციური დაწესებულების დებულება, მუხლი. 64¹, პუნქტი

დათვალიერებით შემოწმება დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ სკანერით შემოწმებისას დადასტურდება, რომ პირი ფლობს აკრძალულ/არანებადართულ ნივთს.⁶⁸

2.3.3. არასათანადო მოპყრობის გამომწვევი რისკ-ფაქტორები

2.3.3.1. პენიტენციური დაწესებულებების გადატვირთულობა

გასული წლების მსგავსად, 2020 წელს კვლავ პრობლემად რჩებოდა პენიტენციური დაწესებულებების გადატვირთულობა. ევროპის საბჭოს მიერ გამოქვეყნებული კვლევის თანახმად, 2020 წლის აპრილის მდგომარეობით საქართველოში 9471 პატიმარი იმყოფებოდა, რაც გულისხმობს იმას, რომ 100000 მოსახლეზე 242 პატიმარი მოდიოდა.⁶⁹ ამ მონაცემით, გასული წლების მსგავსად, საქართველო კვლავ მე-3 ადგილს იკავებდა ევროპაში.

საანგარიშო პერიოდში, პენიტენციურ დაწესებულებებში განხორციელებული პრევენციული ვიზიტების შედეგად გაირკვა, რომ პატიმრების დიდი რაოდენობით და დაწესებულების თანამშრომლების⁷⁰ მცირე რაოდენობის თანაფარდობით გამოწვეული დისბალანსი კერ უზრუნველყოფს დაწესებულებებში უსაფრთხო, დაცული და მოწესრიგებული გარემოს. გადატვირთულობის პრობლემა დგას როგორც ნახევრად ღია, ასევე დახურული ტიპის პენიტენციურ დაწესებულებებში.

სახალხო დამცველი და სპეციალური პრევენციული ჯგუფი კვლავ უსვამს ხაზს იმ გარემოებას, რომ დიდი ზომის ნახევრად ღია ტიპის პენიტენციურ დაწესებულებებში წესრიგისა და უსაფრთხოების დაცვის თვალსაზრისით, ზოგადად არაკეთილსაიმედო მდგომარეობაა. ასე, მაგალითად, N17 ნახევრად ღია დაწესებულებაში, სპეციალური პრევენციული ჯგუფის ვიზიტის დროს,⁷¹ 1700 მსჯავრდებული იხდიდა სასჯელს, სამართლებრივი რეჟიმისა განყოფილების 1 თანამშრომელზე 100 პატიმარი მოდიოდა, რაც წესრიგისა და უსაფრთხოების კუთხით დიდი გამოწვევას წარმოადგენს.⁷² ასევე, მაგალითად, N12 დაწესებულებაში ვიზიტის დროს,⁷³ ნახევრად ღია ნაწილში 250 პატიმარი იმყოფებოდა და მხოლოდ 3 თანამშრომელი მორიგეობდა.

პატიმრობისა და თავისუფლების აღკვეთის პენიტენციურ დაწესებულებებში ერთად არიან განთავსებული ბრალდებულები და მსჯავრდებულები, რაც ხშირად კონფლიქტების

⁶⁸ იხილეთ იქვე მუხლი 64¹

⁶⁹ ევროპის საბჭოს კვლევა „კოვიდ -19 პანდემიის გავლენა ციხის მოსახლეობაზე - შუალედური შეფასება“ გვ. 16-17. < <https://bit.ly/2MVB9Qr> > [ბოლოს ნანახია. 11.02.2021].

⁷⁰ სამართლებრივი რეჟიმის და უსაფრთხოების განყოფილების თანამშრომლები

⁷¹ N17 დაწესებულებაში მონიტორინგის ვიზიტები განხორციელდა 2020 წლის 30 აპრილის 1 მაისს და 7 მაისს.

⁷² დაწესებულების შიგნით, ყაზარმულ რეჟიმზე იმყოფებოდა 50 თანამშრომელი. 34 სამართლებრივი რეჟიმის და 7 უსაფრთხოების განყოფილების თანამშრომელი (ამ განყოფილების უფროსების ჩათვლით) ასევე, ცენტრალური ადმინისტრაციის 9 მენეჯერი (დირექტორი, მოადგილეები და განყოფილების უფროსები). თანამშრომლები მორიგეობენ დღეგამოშვებით. ცვლაში სამართლებრივი რეჟიმის განყოფილების 17 თანამშრომელი იყო.

⁷³ N12 დაწესებულებაში მონიტორინგის ვიზიტები განხორციელდა 2020 წლის 26-27 ნოემბერს.

მიზეზი ხდება. დარღვეულია საერთაშორისო სტანდარტები⁷⁴ და პატიმრობის კოდექსის დადგენილი მოთხოვნა ბრალდებულების მსჯავრდებულებისაგან განცალკევებით განთავსების შესახებ.⁷⁵

დიდი ზომის დახურული ტიპის დაწესებულებებში⁷⁶ არსებული გადაცირთულობის გამო, პატიმრების გადანაწილებისას ადმინისტრაციის ყურადღება მთლიანად ეთმობა უკვე დაპირისპირებული პატიმრების სხვადასხვა საკანში თუ ფლიგელში განთავსებას. ამის გამო, პატიმრების საკნებში განაწილების დროს, ყურადღების მიღმა რჩება სხვა საკითხები, მაგ. პატიმრის პიროვნული თვისებები, ჩვევები, ქცევა, რისკები. შედეგად, განსხვავებული კატეგორიისა და მსოფლმხედველობის მქონე პატიმრებს ერთ საკანში უწევთ თანაცხოვრება, რაც დახურული სივრცის პირობებში ხშირად ხდება პატიმართა შორის უთანხმოების მიზეზი. დაპირისპირების მიზეზს ძირითადად წარმოადგენს საყოფაცხოვრებო საკითხები, ერთი პატიმრის მიერ მეორე პატიმრის სატელეფონო ბარათის უნებართვოდ გამოყენება, სიგარეტის მოთხოვნა/წართმევა და თანხის გამოძალვა. დაპირისპირების მიზეზი ზოგჯერ ხდება რელიგიური შეხედულებები, ეთნიკური წარმომავლობა და ენობრივი ბარიერით გამოწვეული კომუნიკაციის პრობლემა.

სახალხო დამცველს მიაჩნია, რომ როგორც უსაფრთხოების და წესრიგის კუთხით, ასევე ინფექციის კონტროლის თვალსაზრისით, არსებული რისკებიდან გამომდინარე უნდა მოხდეს დიდი პენიტენციური დაწესებულებების მცირე და დაბალანსებული ინფრასტრუქტურის მქონე დაწესებულებებად გარდაქმნა, როგორც ეს გათვალისწინებული იყო პენიტენციური და დანაშაულის პრევენციის სისტემების განვითარების სტრატეგიითა და 2019-2020 წლების სამოქმედო გეგმით.⁷⁷ ამასთან, სახალხო დამცველი ხაზს უსვამს, რომ გადაცირთულობის შემცირების მიზნით, მნიშვნელოვანია, როგორც პენიტენციურ სისტემაში თანამშრომელთა რაოდენობის გაზრდა, ასევე პატიმრების რაოდენობის შემცირება, მათ შორის სასჯელის მოხდის ვადამდე ადრე გათავისუფლების მექანიზმების, არასაპატიმრო სასჯელების და არასაპატიმრო აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენების გზით.

2.3.3.2. პენიტენციური დაწესებულებების არაფორმალური მმართველობა

გასული წლების მსგავსად, 2020 წელსაც პატიმრების ძალადობისაგან დაცვის თვალსაზრისით, კვლავ სერიოზულ გამოწვევად რჩება პენიტენციური დაწესებულებების არაფორმალური მეთოდებით მმართველობა. დაწესებულებების ადმინისტრაციების მიერ ადგილი აქვს არაფორმალური ლიდერებისთვის (ე.წ. მაყურებლებისთვის)

⁷⁴ გაეროს პატიმრებთან მოპყრობის მინიმალური სტანდარტული წესების მიღებული გაეროს გენერალური ასამბლეის რეზოლუციით 70/175 (ნელსონ მანდელას წესები) მიხედვით, ბრალდებულები და მსჯავრდებულები განცალკევებით უნდა იყვნენ განთავსებულნი. (წესი N11(ბ)).

⁷⁵ პატიმრობის კოდექსის მე-9 მუხლის მე-2 ნაწილი.

⁷⁶ N8 პენიტენციურ დაწესებულებაში 2020 წლის 3-4 დეკემბრის მდგომარეობით დაახლოებით 2400 პატიმარი იმყოფებოდა; N2 პენიტენციურ დაწესებულებაში სტატისკის ეროვნული სამსახურის დეკემბრის მონაცემებით 900-მდე პატიმარი იმყოფებოდა.

⁷⁷ ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: < <https://bit.ly/2T2d8qP> > [ბოლოს ნანახია 18.01.2021]

უფლებამოსილების დელეგირებას და მათი მეშვეობით პენიტენციური დაწესებულებების არაფორმალურ მმართველობას, რაც მიზნად ისახავს პატიმართა გაჩუმებას, მათთვის პრობლემებზე საუბრის აკრძალვას და დაწესებულებებში მოჩვენებითი წესრიგის შენარჩუნებას. არაფორმალური მმართველობა პატიმართა შორის ფიზიკური და მძიმე ფსიქოლოგიური ძალადობით ხასიათდება. ფსიქოლოგიური ძალადობა ძირითადად გამოძალვაში, დამცირებაში, გარიყვასა და სხვა ქმედებაში გამოიხატება. შედეგად, პატიმართა გარკვეული ნაწილი, რომლებიც პრივილეგირებულ მდგომარეობაში იმყოფებიან, რეპრესიული მეთოდებით ახორციელებენ არაფორმალურ მმართველობას, რაც ხშირ შემთხვევაში იწვევს პატიმართა შორის ძალადობას და გამოიხატება სადამსჯელო ღონისძიებების გატარებაში იმ პატიმრების მიმართ, რომლებიც არ დაემორჩილებიან არაფორმალური მმართველობის წესებს.

საგულისხმოა, რომ არაფორმალური ლიდერებისთვის უფლებამოსილების დელეგირების არსებობის ფაქტზე 2019 წელს გამოქვეყნებულ ანგარიშში წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტიც მიუთითებს. წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებს მისცენ მითითება N15 პენიტენციური დაწესებულების თანამშრომლებს და ხელმძღვანელობას, მუდმივად ყურადღებით დააკვირდნენ და მიიღონ ყველა საჭირო ზომა, რათა არ დაუშვან და ებრძოლონ პატიმართა შორის ძალადობას და დაშინებას. ეს ზომები უნდა მოიცავდეს პატიმართა ქცევის მუდმივ მონიტორინგს (მათ შორის, სავარაუდო მოძალადეების და მსხვერპლების გამოვლენას), პატიმართა შორის დაშინების/ძალადობის დადასტურებული და სავარაუდო შემთხვევების სათანადო დოკუმენტირებას და შეტყობინებას, ასევე, ყველა შემთხვევის გამოძიებას.⁷⁸ 2019 წლის მსგავსად, 2020 წელს პენიტენციურ დაწესებულებებში განხორციელებული შემოწმების დროს სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მიიღო ინფორმაცია N8 პენიტენციურ დაწესებულებაში პრივილეგირებული პატიმრების მიერ სხვა პატიმრების მიმართ განხორციელებული ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის შესახებ. მიღებული ინფორმაციის თანახმად, დაწესებულებაში არიან ადმინისტრაციასთან დაახლოებული მსჯავრდებულები, რომელთაც გარკვეული სახის გავლენები აქვთ სხვა პატიმრებზე და საჭიროების შემთხვევაში, ადმინისტრაცია მათ იყენებს პატიმრებთან „ურთიერთობების მოსაგვარებლად“ (შიმშილობის, საჩივრების დაწერის შემთხვევებში, სხვა ფორმით უკმაყოფილების გამოხატვის ან კონფლიქტური სიტუაციების დროს). პრივილეგირებული პატიმრები სხვა პატიმრებისგან განსხვავებით, თავისუფლად გადაადგილდებიან დაწესებულების ტერიტორიაზე, აკონტროლებენ პატიმრებს, შედიან საკნებში და ურჩ პატიმრებს ფიზიკურად უსწორდებიან.

2019 წლის ანგარიშში სახალხო დამცველმა აღნიშნა, რომ პენიტენციური დაწესებულებების სათანადო მართვის პრობლემის ფონზე, არაფორმალური მმართველობის მასშტაბები ნელ-ნელა იზრდება, რაც პატიმრების მიმართ ძალადობის

⁷⁸ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის 2018 წლის 10-21 სექტემბრის საქართველოში ვიზიტის შესახებ ანგარიში (CPT/Inf (2019) 16), პარ. 53, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: <https://rm.coe.int/1680945eca> [ბოლოს ნანახია: 28.01.2021].

მნიშვნელოვან რისკ-ფაქტორს წარმოადგენს და დროულ რეაგირებას მოითხოვს. სახალხო დამცველმა მოუწოდა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს, რომ არაფორმალური მმართველობის აღმოფხვრისათვის შეემუშავებინა გეგმა და გაეტარებინა შესაბამისი ღონისძიებები. ამასთან, მითითებული ღონისძიებების გატარება უნდა მოხდეს პატიმრების უფლებებისა და უსაფრთხოების დაცვის პირობებში, უნდა გამოირიცხოს ძალადობრივი და რეპრესიული მეთოდების გამოყენება, რათა თავიდან იქნეს აცილებული შესაძლო წამება და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობა ან დასჯა.⁷⁹

სამწუხაროდ, საქართველოს იუსტიციის სამინისტრომ და სპეციალურმა პენიტენციურმა სამსახურმა არ დაადასტურა პენიტენციურ დაწესებულებების არაფორმალური მმართველობის პრაქტიკის არსებობა და ამის ნაცვლად, სახალხო დამცველის ინსტიტუტზე განხორციელდა უკანონო ქმედებები იუსტიციის მინისტრისა და პენიტენციური სამსახურის მხრიდან, რაც საგანგაშოა. გარდა ამისა, უკანასკნელი თვეების განმავლობაში, დაწესებულებების ადმინისტრაციის და ე.წ. „ციხის მაყურებლების“ მიერ მართული პატიმრების გარკვეული ჯგუფი სისტემატიურად ახორციელებდა სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენლებზე სიტყვიერ თავდასხმებს, მუქარას და აგრესიას, რაც მიზნად ისახავდა პატიმრებთან სპეციალური პრევენციული ჯგუფის კომუნიკაციისა და ციხის ტერიტორიაზე მონიტორინგის განხორციელების ხელშეშლას. ასე მაგალითად, 2020 წლის 31 ოქტომბერს და შემდგომ, განმეორებით, 2021 წლის 14 იანვარს N15 დაწესებულებაში პატიმართა კონკრეტულმა ჯგუფმა სახალხო დამცველის თანამშრომლებს არ მისცა ჯერ საარჩევნო უფლების რეალიზების პროცესზე დაკვირვების, შემდგომ კი დაწესებულების ექიმთან გასაუბრების საშუალება; 2020 წლის 4 დეკემბერს და 2021 წლის 13 იანვარს N8 დაწესებულებაში ერთი და იგივე პატიმარი დაემუქრა სახალხო დამცველის აპარატის თანამშრომლებს და ციხეში ვიზიტის შეწყვეტა მოთხოვა;⁸⁰ N17 დაწესებულებაში 2021 წლის 13 იანვარს სახალხო დამცველის წარმომადგენლებთან აგრესიულად იქცეოდა პატიმართა კონკრეტული ჯგუფი, რომლებიც ასევე მოითხოვდნენ, რომ სახალხო დამცველს შეეწყვიტა ვიზიტები, ვინაიდან ციხეში „ყველაფერი კარგად იყო“.⁸¹

სახალხო დამცველის შეფასებით, პენიტენციურ დაწესებულებებში პრივილეგირებული პატიმრების მიერ სახალხო დამცველის ინსტიტუტის მიმართ აგრესიის ასეთი ფორმით და მასშტაბებით გამოვლინება კიდევ უფრო ნათლად წარმოაჩენს არაფორმალური მმართველობის რეპრესიულ, ძალადობრივ მეთოდებს და ძალადობის იმ რისკ-ფაქტორებს,

⁷⁹ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიში. გვ.55-58. ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020033122424787329.pdf> [ბოლოს ნანახია: 02.02.2021]

⁸⁰ N8 დაწესებულება დახურული ტიპის დაწესებულებაა და ნიშანდობლივია, რომ აღნიშნული პატიმარი ყოველთვის მაშინ გადაადგილდებოდა დაწესებულების კონკრეტულ ტერიტორიაზე, როდესაც სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრები დაწესებულებაში ვიზიტს ახორციელებდნენ.

⁸¹ იხილეთ საქართველოს სახალხო დამცველის 2021 წლის 20 იანვრის საგანგებო განცხადება პენიტენციურ დაწესებულებებში შექმნილ მდგომარეობასთან დაკავშირებით. < <https://bit.ly/2YBaizd> [ბოლოს ნანახია: 02.02.2021].

რომლის წინაშეც სხვა არაპრივილეგირებული პატიმრები დგანან. ასევე ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ მათ აქვთ მხარდაჭერა ადმინისტრაციის მხრიდან.

არაფორმალური მეთოდებით მმართველობის წესების თანახმად, საჩივრის დაწერა მიუღებელია და საჩივრის დამწერი შესაბამისად დაისჯება. რეპრესიების შიშიდან გამომდინარე, პატიმრები იძულებული არიან დაიცვან არაფორმალური წესები, რომლის დაუცველობის შემთხვევაში, პატიმარი ირიყება სოციუმიდან, მასთან ყოველგვარი ურთიერთობა პატიმრებისთვის მიუღებელი ხდება, რაც იწვევს მისი ღირსების, სტატუსისა და პატივისცემის დაკარგვას. აღნიშნული გარემოებიდან გამომდინარე, პრობლემებთან დაკავშირებით, საჩივრის დაწერის ნაცვლად მიმართავენ გავლენიან, პრივილეგირებულ პატიმრებს და დაპირისპირების შემთხვევაში, ადმინისტრაციას არ აწვდიან ინფორმაციას კონფლიქტის ფაქტის შესახებ.

2020 წელს სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა N17 დაწესებულებაში მონიტორინგის ვიზიტი განახორციელა, რა დროსაც პატიმრები კონფიდენციალურ გარემოში საუბრობდნენ დაწესებულებაში არსებულ პრობლემებზე, რაც ჯგუფის მიერ დოკუმენტაციის შემოწმების შედეგადაც დადასტურდა. პატიმრების უმრავლესობას პრეტენზიები ჰქონდა საყოფაცხოვრებო პირობებთან, სამედიცინო მომსახურების დროულობასა და ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებით, თუმცა, სუბკულტურის გავლენით, პატიმრები თავს იკავებდნენ სახალხო დამცველისთვის განცხადებების და საჩივრების გაგზავნისგან. ვიზიტის დროს, სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებისთვის თვალშისაცემი იყო მსჯავრდებულთა გარკვეული ჯგუფის აქტიურობა, რაც სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებთან მსჯავრდებულთა კომუნიკაციის პროცესში ჩარევასა და პრობლემურ საკითხებზე მოსაუბრე მსჯავრდებულების გარიდებაში გამოიხატებოდა. ეს მოვლენა ჯგუფისთვის უცხო არ არის და ასევე აშკარა იყო 2019 წელს N14 და N15 დაწესებულებებში ჩატარებული მონიტორინგის ვიზიტების დროს.

სახალხო დამცველს მიაჩნია, რომ პენიტენციური დაწესებულებების არაფორმალური მეთოდებით მმართველობის გავლენით, წლიდან წლამდე მცირდება აღნიშნული დაწესებულებებიდან სახალხო დამცველთან შემოსული მომართვები და განცხადებები. მაშინ როდესაც პატიმართა დაახლოებით ნახევარი სასჯელს ნახევრად ღია ტიპის (N14, N15 და N17) დაწესებულებებში იხდის, 2020 წელს პატიმრებისგან შემოსული 1384 განცხადებებიდან, მხოლოდ 57 იყო ზემოაღნიშნული სამი დაწესებულების პატიმრების მიერ გამოგზავნილი. გარდა ამისა, ყურადსაღებია იუსტიციის სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაცია პენიტენციურ დაწესებულებებში სავარაუდოდ მომხდარი პატიმართა შორის ძალადობის ფაქტების შესახებ, რომლის თანახმად, 2020 წელს პატიმართა დაპირისპირების სულ 465 შემთხვევაზე მიიღეს ინფორმაცია და აქედან მხოლოდ 8 შეტყობინება გაიგზავნა N17 დაწესებულებიდან, 1 შეტყობინება გაიგზავნა N14 დაწესებულებიდან, ხოლო N15 დაწესებულებიდან არცერთი შეტყობინება არ გაგზავნილა.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სახალხო დამცველს აუცილებლად მიაჩნია, რომ საქართველოს მთავრობამ მიიღოს მყისიერი ზომები ციხეებში კრიმინალური

სუბკულტურის მართვის მოდელის შესაცვლელად და საქართველოს პარლამენტმა, საპარლამენტო ზედამხედველობის მექანიზმების გამოყენებით, შეისწავლოს ნახევრად ღია დაწესებულებების მართვის უკანონო მოდელი, რათა ყველა პატიმარს ჰქონდეს მათ პრობლემებზე და უფლებადარღვევებზე მიმართვის შესაძლებლობა შესაბამისი დაწესებულებებისთვის ან ორგანიზაციებისთვის. ამასთან, მომავალში სახალხო დამცველის საქმიანობის ხელშეშლის თავიდან აცილების მიზნით, მნიშვნელოვანია, საქართველოს პროკურატურამ დაიწყოს გამოძიება სახალხო დამცველის საქმიანობის ხელშეშლისა და მუქარის ფაქტებთან დაკავშირებით.

2.3.3.3. პენიტენციური დაწესებულების პერსონალის სამუშაო და საცხოვრებელი პირობები პანდემიის ფონზე

აღსანიშნავია, რომ 2020 წელს მსოფლიოში გავრცელებული პანდემიის გამო პენიტენციურ დაწესებულებებში განსაკუთრებული პირობების შემოღებით, დაწესებულებებში კიდევ უფრო შემცირდა პერსონალის რაოდენობა. დაწესებულების თანამშრომლების უმეტესობას პენიტენციურ დაწესებულებიდან გაუსვლელად უწევდა კვირებისა და თვეების განმავლობაში დაწესებულებებში მუშაობა და მძიმე საყოფაცხოვრებო პირობებში ცხოვრება, რაც უარყოფითად აისახა მათ ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე და მათზე დაკისრებული მოვალეობების შესრულების ხარისხზე. მნიშვნელოვნად დამძიმდა დაწესებულებების თანამშრომლების სამუშაო გრაფიკი და პირობები, რამაც დამატებითი გამოწვევები გააჩინა პატიმართა უსაფრთხოების დაცვის თვალსაზრისით.

2020 წლის 29 მარტს სპეციალურ პენიტენციურ სამსახურში შეირჩა 780 თანამშრომელი,⁸² რომლებმაც ორი თვის განმავლობაში იცხოვრეს პენიტენციური დაწესებულებების ტერიტორიაზე მათთვის სპეციალურად მოწყობილ საცხოვრებელ სივრცეებში (ე.წ. ყაზარმულ რეჟიმზე).

2020 წლის 30 მაისს დაიწყო 29 მარტიდან ყაზარმულ რეჟიმზე მყოფი 780 თანამშრომლის ეტაპობრივი როტაციის პრინციპი ამოქმედდა. თავდაპირველად, მორიგეობის მოდელი დაეფუძნა შემდეგ პრინციპს- 7 დღე შინ, 14 დღე კარანტინი, 1 თვე სამსახურში ყოფნა. 14-დღიან კარანტინს, თანამშრომლები ატარებდნენ პენიტენციური სამსახურის ერთ-ერთ მოსამზადებელ ბაზაზე შექმნილ საკარანტინო ყაზარმაში ან საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ხელშეწყობითა და სახელმწიფოს დაფინანსებით დაქირავებულ სასტუმროში მოწყობილ სპეციალურ საკარანტინო სივრცეში. მოგვიანებით, როტაციის მოდელი შეიცვალა და ის დაეფუძნა შემდეგ პრინციპს: 7 დღე თავისუფალი დასვენება, 14 დღე თვითიზოლაცია შინ, PCR ტესტირება, 21 დღე სამსახურში ყოფნა. 2020 წლის 28 ნოემბრიდან ყაზარმულ რეჟიმზე მყოფი

⁸² პატიმრებთან უშუალო კონტაქტში მყოფი სამართლებრივი რეჟიმისა და უსაფრთხოების განყოფილების თანამშრომლები. იხ. სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის საქმიანობის შემაჯამებელი ანგარიში მე-10 გვერდი.

თანამშრომლების სამუშაო გრაფიკი კვლავ შეიცვალა და გადავიდა დაწესებულებაში ერთი თვის განმავლობაში გაუსვლელად ყოფნის რეჟიმზე⁸³.

სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ 2020 წელს პენიტენციურ დაწესებულებებში განხორციელებული ვიზიტების დროს, ყაზარმულ რეჟიმზე მყოფი პერსონალის მიმართ გამოიკვეთა საერთო სახის პრობლემები, კერძოდ, ყაზარმულ რეჟიმზე მყოფი პერსონალის არასაკმარისი ოდენობა და გარესამყაროსთან კონტაქტის გარკვეულწილად შეზღუდვის ფაქტი.

N17 პენიტენციური დაწესებულების მონიტორინგის⁸⁴ შედეგად გაირკვა, რომ 29 მარტიდან დაწესებულების 50 თანამშრომელი⁸⁵ დარჩა ყაზარმულ რეჟიმზე, რომელთაგან 34 იყო სამართლებრივი რეჟიმის განყოფილების თანამშრომელი და 7 უსაფრთხოების განყოფილების თანამშრომელი (განყოფილების უფროსების ჩათვლით). სამართლებრივი რეჟიმის განყოფილების თანამშრომლები დაწესებულების ტერიტორიაზე განაწილებულნი იყვნენ 4 საცხოვრებელ კორპუსში არსებულ საგუშაგოებზე⁸⁶. ოთხივე კორპუსში იყო თითო საგუშაგო და თითოეულ საგუშაგოზე მორიგეობდა 4 თანამშრომელი. 1 თანამშრომელი მორიგეობდა საექიმო-სამედიცინო პუნქტში.

იმ დაწესებულებებში, სადაც 2020 წელს მონიტორინგის ვიზიტები განხორციელდა გაირკვა, რომ ყაზარმულ რეჟიმზე მყოფ თანამშრომლებს ოჯახის წევრები უკავშირდებოდნენ დაწესებულების სამორიგეოში არსებული ტელეფონით, თუმცა აღნიშნული ტელეფონით თანამშრომლების მიერ ზარის განხორციელება არ იყო შესაძლებელი. ოჯახის წევრებთან საკუთარი ინიციატივით დაკავშირების სურვილის შემთხვევაში, N17 დაწესებულების თანამშრომლები თხოვნით მიმართავდნენ დირექტორს და დირექტორის მოადგილეებს, რომლებიც მათ საკუთარი ტელეფონებით აკავშირებდნენ. რაც შეეხება სხვა დაწესებულებებს, ადმინისტრაციის თანამშრომლები სახლში რეკავდნენ მათთვის განკუთვნილი მობილური ტელეფონით, რომელიც ადმინისტრაციის შენობაში იყო განთავსებული.

სახალხო დამცველს მიაჩნია, რომ დაწესებულებაში ყაზარმულ რეჟიმზე მყოფი თანამშრომლებისთვის რთული სამუშაო პირობებით შექმნილი სტრესის შემსუბუქების მიზნით, რეკომენდირებულია მათ ჰქონდეთ ოჯახთან და ახლობლებთან დამოუკიდებლად და არასამუშაო დროს, შეუზღუდავად დაკავშირების, მათ შორის ვიდეო-ზარის განხორციელების შესაძლებლობა.

სახალხო დამცველი, ასევე უარყოფითად აფასებს იმ საცხოვრებელ პირობებს, სადაც ყაზარმულ რეჟიმზე მყოფ თანამშრომლებს უწევთ ცხოვრება. თანამშრომელთა

⁸³ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის საქმიანობის შემაჯამებელი ანგარიში იხ. მე-10 და მე-12-გვერდები.

⁸⁴ 30.04.2020, 01.05.2020 და 07.05.2020 ვიზიტები.

⁸⁵ ცენტრალური ადმინისტრაციის 9 მენეჯერის - დირექტორის, მოადგილეების და განყოფილების უფროსების ჩათვლით.

⁸⁶ აღნიშნული თანამშრომლები მორიგეობდნენ დღეგამოშვებით.

საცხოვრებლად, ძირითადად გამოყოფილია ხანგრძლივი პაემნების ოთახები, თუმცა ეს ოთახები ყველა თანამშრომელს ვერ იტევს და ზოგიერთ მათგანს სხვა არასაცხოვრებელ სივრცეში უწევს ცხოვრება. შესაბამისად თანამშრომლებისთვის არ არის შექმნილი პრივატული გარემო, ჰიგიენის დაცვის ადეკვატური პირობები და თანამშრომლებს მუდმივად აქვთ განცდა, რომ სამუშაო დღე არასდროს სრულდება, რაც ნეგატიურად აისახება მათ ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე.

არასათანადო მოპყრობის რისკების კუთხით, შეიძლება ითქვას, რომ არსებული ვითარება, რაც უკავშირდება პანდემიის პერიოდში თანამშრომლების დატვირთულ სამუშაო გრაფიკს, პატიმართა მიმართ მათ დამოკიდებულებებზეც აისახება. N8 პენიტენციურ დაწესებულებაში მონიტორინგის⁸⁷ დროს, სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრები უშუალოდ შეესწრნენ ფაქტს, თუ როგორ ეჩხუბებოდა თანამშრომელი პატიმარს და ორივე ერთ ხმაზე ხმამალა უყვიროდნენ ერთმანეთს. მოგვიანებით მონიტორინგის ჯგუფის წევრებთან თანამშრომელმა აღნიშნა რომ ის გადაიღალა. გარდა პატიმრებისადმი უხეში მიმართვებისა, აშკარა იყო თანამშრომელთა აგრესიული და შეურაცხყოფელი დამოკიდებულება ერთმანეთის მიმართ. სახალხო დამცველი თვლის, რომ მძიმე სამუშაო პირობებით გამოწვეული სტრესი არსებითად აუარესებს დაწესებულების თანამშრომლების ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას და ქმნის პატიმრების მიმართ ძალადობის რისკს.

სახალხო დამცველს მიაჩნია, რომ საჭიროა გაიზარდოს სამართლებრივი რეჟიმის და უსაფრთხოების განყოფილების მორიგე თანამშრომლების რაოდენობა, ვინაიდან სტრესულ და იზოლირებულ გარემოში ხანგრძლივმა ყოფნამ და დატვირთულმა სამუშაო გრაფიკმა შეიძლება გამოიწვიოს დასაქმებულთა დემოტივირება, რამაც შეიძლება უარყოფითი გავლენა მოახდინოს შესრულებული სამუშაოს ხარისხზე და ასევე განაპირობოს კადრების გადინება.

2.3.4. არასათანადო მოპყრობის გამოვლენისა და დოკუმენტირების ხარვეზები

წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის წინააღმდეგ კონვენცია სახელმწიფოებს ავალდებულებს უზრუნველყონ წამების და არასათანადო მოპყრობის ფაქტების დროული და მიუკერძოებელი გამოძიება.⁸⁸ ამისათვის, სახელმწიფო ვალდებულია დანერგოს ძალადობის შემთხვევების გამოვლენის ქმედითი მექანიზმი, რათა დაუსჯელი არ დარჩეს ადამიანის უფლებათა სერიოზული დარღვევის ფაქტები.⁸⁹

⁸⁷ 2020 წლის 4-7 აგვისტოს მონიტორინგი.

⁸⁸ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის წინააღმდეგ კონვენცია, მუხლი 12.

⁸⁹ იხ. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ქინანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Keenan v. United Kingdom) Appl. No. 27229/95, პარა. 122. იხილეთ ასევე, კელასკეს-როდრიგესი ჰონდურასის წინააღმდეგ, ადამიანის უფლებათა ინტერამერიკული სასამართლო, პარა. 174.

პენიტენციურ სისტემაში ძალადობის შემთხვევების გამოვლენისთვის მნიშვნელოვან როლს უნდა ასრულებდნენ დაწესებულების ექიმები, რომელთაც უნდა გამოიჩინონ მაქსიმალური ძალისხმევა, რომ პატიმართა სხეულზე არსებული დაზიანებები აღრიცხონ „სტამბოლის პროტოკოლის“⁹⁰ შესაბამისად. პენიტენციურ დაწესებულებებში ძალადობის შემთხვევების დოკუმენტირების მექანიზმი საქართველოს იუსტიციის მინისტრის N633 ბრძანებით რეგულირდება,⁹¹ რომლის თანახმად, იმ შემთხვევაში, თუ პატიმარი ექიმს განუცხადებს წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობის თაობაზე ან თუ თავად ექიმს გაუჩნდება ეჭვი ამის თაობაზე, პატიმრის თანხმობით, მის სხეულზე არსებული დაზიანებები უნდა დაფიქსირდეს აღნიშნული ბრძანებით დამტკიცებულ სპეციალურ ფორმაში, უნდა მოხდეს დაზიანებების ფოტოგადაღება და დოკუმენტირებული ფაქტის შესახებ შეტყობინების გაგზავნა სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურში.

სპეციალური პენიტენციური სამსახურიდან მიღებული ინფორმაციის თანახმად, 2020 წელს პენიტენციური დაწესებულებების ექიმებმა ზემოაღნიშნული წესის შესაბამისად, მხოლოდ 10 შემთხვევა აღრიცხეს საგულისხმოა, რომ 2019 წლის მსგავსად,⁹² 2020 წელს აღნიშნული წესის შესაბამისად, პენიტენციურ დაწესებულებებში ექიმებს არ მოუხდენიათ არცერთი შემთხვევის დოკუმენტირება, სადაც სავარაუდო მოძალადე დაწესებულების თანამშრომელი იქნებოდა. ყველა შემთხვევაში, დოკუმენტირება განხორციელებულია პატიმრის დაწესებულებაში შესახლებისას, როდესაც პატიმარი სავარაუდო წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ჩამდენად შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომელს მიუთითებდა.⁹³ სახალხო დამცველს მიჩნია, რომ ბრალდებულების დაზიანებების დოკუმენტირების შემთხვევაშიც, დაწესებულებების ექიმების მიერ სათანადოდ არ გამოიყენება დოკუმენტირების მითითებული მექანიზმი. აღნიშნული დასკვნა ეყრდნობა შემდეგ მონაცემებს: 2020 წელს

09.07.2020. ხელმისაწვდომია: https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_04_ing.pdf [ბოლოს ნანახია: 28.01.2021].

⁹⁰ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობისა და დასჯის ეფექტური გამოძიებისა და დოკუმენტირების სახელმძღვანელო - სტამბოლის პროტოკოლი, (Istanbul Protocol) / გაერო, 2004. ქართულ ენაზე ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/3apCq2K> >, [ბოლოს ნანახია: 31.01.2021].

⁹¹ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2020 წლის 30 ნოემბრის N633 ბრძანება პენიტენციურ დაწესებულებებში შესაძლო წამების და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის შედეგად ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა დაზიანების აღრიცხვის წესის დამტკიცების შესახებ. აღნიშნულმა ბრძანებამ 2020 წლის 1-ლი დეკემბრიდან ჩაანაცვლა საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2016 წლის 26 ოქტომბრის N131 ბრძანება.

⁹² საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2019 წლის 9 დეკემბრის N367169/01 წერილის თანახმად, 2019 წლის 1 იანვრიდან, 31 ოქტომბრის ჩათვლით, სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2016 წლის 26 ოქტომბრის N131 ბრძანებით დამტკიცებული წესის შესაბამისად, პენიტენციურ დაწესებულებებში შემოსახლებული ბრალდებულების სხეულზე არსებული დაზიანების დოკუმენტირება მოხდა N8 და N2 პენიტენციურ დაწესებულებებში, 15 ბრალდებულის მიმართ. ამ შემთხვევაშიც დოკუმენტირება მოხდა ბრალდებულთა შემოსახლებისას.

⁹³ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის სამედიცინო დეპარტამენტის უფროსის 2020 წლის 15 ნოემბრის №274047/01 წერილი და 2021 წლის 27 იანვრის №19222/01 წერილი.

დაწესებულებებში შესახლებული 37 ბრალდებული მიუთითებდა, რომ დაზიანება დაკავების შემდეგ მიიღო, ხოლო 40 ბრალდებული მიუთითებდა, რომ დაზიანება დაკავებისას იყო მიღებული.⁹⁴ აღნიშნულ 77 შემთხვევაში, იმის გათვალისწინებით, რომ დაზიანებები მიღებული იყო პოლიციის კონტროლის ქვეშ ყოფნის პერიოდში, მიუხედავად იმისა, განაცხადა თუ არა პირმა მის მიმართ არასათანადო მოპყრობის შესახებ, ექიმს მაინც ჰქონდა ეჭვის შეტანის საკმარისი წინაპირობები. აქედან კი მხოლოდ 10 შემთხვევა დადოკუმენტირდა და 67 შემთხვევა დარჩა სათანადო ყურადღების მიღმა.

ამ მხრივ, საინტერესოა საქართველოს სახელმწიფო ინსპექტორის მიერ მოწოდებული ინფორმაცია პატიმრების მიმართ განხორციელებული ძალადობის ფაქტების შესახებ მიღებულ შეტყობინებებთან დაკავშირებით. კერძოდ, მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2020 წელს პენიტენციური სამსახურის თანამშრომლების მხრიდან პატიმართა მიმართ ფიზიკური ან/და ფსიქოლოგიური ძალადობის სავარაუდო ფაქტთან დაკავშირებით, გამოძიება დაიწყო 30 სისხლის სამართლის საქმეზე. აღნიშნული 30 საქმიდან 25 საქმეზე გამოძიების დაწყებას საფუძვლად დაედო პატიმრის მიერ გაგზავნილი განცხადება/საჩივრიდან მიღებული ინფორმაცია. აღნიშნული ცხადყოფს, რომ ამ პატიმრების მიმართ პენიტენციურ დაწესებულებებში სავარაუდოდ განხორციელდა ძალადობა, თუმცა ძალადობის ფაქტების დაფიქსირებისთვის არ მიმართეს დაწესებულების ექიმებს ან ექიმებმა არ/ვერ გამოავლინეს ძალადობის შემთხვევები⁹⁵. ასე, მაგალითად, N6 პენიტენციურ დაწესებულებაში მყოფი ერთ-ერთი მსჯავრდებულის განმარტებით, დაწესებულების თანამშრომლების მხრიდან მის მიმართ განხორციელებული ფიზიკური ძალადობის შემდეგ, მას აღენიშნებოდა დაზიანებები. ძალადობის ფაქტიდან რამდენიმე წუთში დაწესებულების თანამშრომლებმა შეახვედრეს ექიმს, თუმცა შეხვედრას თვითონაც ესწრებოდნენ და ექიმს უთხრეს, რომ დაზიანებები არ დაეფიქსირებინა. აღნიშნული ფაქტის შემდეგ მსჯავრდებული დეესკალაციის ოთახში დაახლოებით 6 დღის განმავლობაში იმყოფებოდა და პერიოდულად ითხოვდა ექიმთან შეხვედრას, მისი სხეულის დაზიანებების აღწერის მიზნით, თუმცა მასთან ექიმი არ მისულა. ასევე, ერთ შემთხვევაში N8 პენიტენციურ დაწესებულებაში მყოფმა პატიმარმა განმარტა, რომ დაწესებულების თანამშრომლების მხრიდან განხორციელებული ფიზიკური ძალადობის შემდეგ, მას აღენიშნებოდა დაზიანებები, თუმცა დაწესებულების სამედიცინო პერსონალმა დაზიანებების დოკუმენტირებაზე უარი განუცხადა.

სახალხო დამცველის შეფასებით, ის გარემოება, რომ პენიტენციურ დაწესებულებში განხორციელებული სავარაუდო ძალადობის ფაქტების დოკუმენტირება არ ხდება ზემოთ მითითებული წესის შესაბამისად, მნიშვნელოვნად აბრკოლებს მათ გამოძიებას. კერძოდ, უმეტეს შემთხვევაში სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურში შეტყობინება განცხადების/საჩივრის სახით შედის დაგვიანებით, რაც ართულებს საქმესთან

⁹⁴ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის სამედიცინო დეპარტამენტის 2020 წლის 3 დეკემბრის №287296/01 წერილი და 2021 წლის 27 იანვრის №19225/01 წერილი.

⁹⁵ შესაბამისად, პატიმრებმა ზემოაღნიშნული მექანიზმის გამოყენების გარეშე მიაწოდეს ინფორმაცია საგამოძიებო ორგანოს.

დაკავშირებული მტკიცებულებების მოძიებას. ასე მაგალითად: სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურმა სპეციალური პენიტენციური სამსახურისგან 6 სისხლის სამართლის საქმეზე ვიდეო-ჩანაწერები ვერ მიიღო, ვინაიდან შეტყობინების მიღებისას გასული იყო ვიდეო-კამერის ჩანაწერის შენახვის ვადა, აქედან 4 შემთხვევაში 1 თვიანი ვადა, ხოლო 2 შემთხვევაში 5 დღიანი ვადა. 8 სისხლის სამართლის საქმეზე კი, ვერ იქნა დანიშნული სამედიცინო ექსპერტიზა, რადგან სავარაუდო მსხვერპლებს აღარ აღენიშნებოდათ დაზიანებები და ამასთან დაზიანებები ექიმის მიერ არ იყო დოკუმენტირებული.⁹⁶ ზემოაღნიშნულ შემთხვევებში, შეტყობინების დაგვიანებით მიღების გამო, ინსპექტორის სამსახურმა ვერ შეძლო ნეიტრალური მტკიცებულებების მოპოვება.

სახალხო დამცველი წლებია მიუთითებს ანგარიშებში იმ გარემოებებზე, რაც ხელს უშლის აღნიშნული მექანიზმის ეფექტიანობას.⁹⁷ კერძოდ, პრობლემურია არაკონფიდენციალურ გარემოში პატიმრის და ექიმის შეხვედრის დამკვიდრებული პრაქტიკა. 2020 წელს პატიმრები გასაუბრებისას კვლავ აღნიშნავდნენ, რომ ექიმთან მათ შეხვედრას, როგორც წესი, ესწრება დაწესებულების უსაფრთხოების თანამშრომელი. სახალხო დამცველის შეფასებით, სათანადო კვალიფიკაციის და ინფორმაციის არქონის პირობებში, ექიმები ვერ ახერხებენ დაზიანებების დოკუმენტირების მნიშვნელობის და მიზნის ახსნას და პატიმრის ნდობის მოპოვებას.

2.4. ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობა

ახალი კორონავირუსის გავრცელების პრევენციის მიზნით პენიტენციურ დაწესებულებებში შემოღებული იქნა განსაკუთრებული ზომები.⁹⁸ დაწესებულებების შესასვლელებში განთავსდა სადეზინფექციო სითხე, მოეწყო დეზობარიერი და სადეზინფექციო კორიდორი. დაწესებულებაში შემსვლელ პირებს, თერმო-სკრინინგის შემდეგ, გადაეცემათ ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები (ხალათები, პირბადეები, ხელთათმანები, სახის დამცავი ფარები, ჩაჩები და ბახილები).

განხორციელებული ვიზიტებისას პენიტენციური დაწესებულებების პერსონალი უზრუნველყოფილი იყო ინდივიდუალური დაცვისა და სადეზინფექციო საშუალებებით. რაც შეეხება ტრენინგებსა და ინსტრუქტაჟს, მხოლოდ სამედიცინო პერსონალის ნაწილმა გაიარა ტრენინგი COVID-19-ის დიაგნოსტიკასა და მკურნალობის საკითხებზე.⁹⁹ დაწესებულებების სხვა თანამშრომლებს COVID-19-თან დაკავშირებული რაიმე სახის ტრენინგი არ ჩატარებიათ. მნიშვნელოვანია, რომ ინფექციის კონტროლის ღონისძიებების

⁹⁶ სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის 2020 წლის 8 დეკემბრის წერილი SIS 2 20 00020027.

⁹⁷ იხილეთ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიში. გვ. 49-51. ხელმისაწვდომია: < <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020033122424787329.pdf> > [ბოლოს ნანახია: 31.01.2021].

⁹⁸ „პენიტენციურ დაწესებულებებში განსაკუთრებული პირობების შემოღების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის გენერალური დირექტორის 2020 წლის 5 მარტის N4109 ბრძანება.

⁹⁹ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მიერ გამოქვეყნებული ინფორმაციის თანახმად, ტრენინგები გაიარა 70 სამედიცინო პერსონალმა. იხ. ბმული <<https://bit.ly/3o1Z3q2>> [ბოლოს ნანახია: 31.01.2021].

ეფექტიანად განხორციელების უზრუნველსაყოფად, როგორც სამედიცინო, ასევე არასამედიცინო პერსონალს ჩაუტარდეს სწავლება ინფექციის კონტროლის (COVID-19-ზე განსაკუთრებული ფოკუსით) შესახებ. სასწავლო თემატიკა უნდა მოიცავდეს, სულ მცირე, შემდეგ საკითხებს: პათოგენი, ინფექციის გადაცემის გზები, სიმპტომები და დაავადების კლინიკური მიმდინარეობა; ხელების ჰიგიენა და რესპირატორული ეტიკა; ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების გამოყენება და გარემოსთან დაკავშირებული პრევენციული ღონისძიებები, მათ შორის დასუფთავება და დეზინფექცია.¹⁰⁰

დადებითად უნდა აღინიშნოს, რომ დაწესებულების თანამშრომლებს 2 კვირაში ერთხელ უტარდებოდათ PCR ტესტი, შემდეგ კი 72 საათში ერთხელ სწრაფი ტესტი ანტიგენზე.¹⁰¹ N2 და N8 დაწესებულებებში მოთავსებისას კი პატიმართათვის სწრაფი ტესტირების ჩატარება 2020 წლის ივნისიდან დაიწყო. რაც შეეხება უკვე დაწესებულებებში მყოფ პატიმრებს, მათ არ უტარდებოდათ სკრინინგი (მათ შორის თერმოსკრინინგი) ახალ კორონავირუსთან დაკავშირებით. სამედიცინო პერსონალის განმარტებით, ამის აუცილებლობა არ იყო, რადგან პატიმრებს გარე სამყაროსთან კონტაქტი არ ჰქონდათ. მათივე განცხადებით, როგორც წესი, ცხელებიანი მსჯავრდებული თავად მიმართავს სამედიცინო პერსონალს და მას ადგილზე გაეწევა სამედიცინო დამხმარება ან თუ ადგილზე ვერ მოხერხდება მაღალი ტემპერატურის მართვა, მსჯავრდებულს გადაიყვანენ სამოქალაქო სექტორის საავადმყოფოში.¹⁰² დადებითად უნდა აღინიშნოს, რომ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ინფორმაციით, 2020 წლის 12 ოქტომბრიდან PCR ტესტი უტარდება ყველა ბრალდებულს საკარანტინე პერიოდის გავლის შემდეგ,¹⁰³ პენიტენციურ დაწესებულებაში შესახლებაამდე.¹⁰⁴ ამასთან, პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ 2020 წლის ნოემბერში განხორციელებული ვიზიტების დროს დადგინდა, რომ ამ პერიოდისთვის საჭიროების

¹⁰⁰ Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention (Interim guidance), WHO, 2020 წლის მარტი, გვ. 9.

¹⁰¹ 2020 წლის ოქტომბრის თვიდან.

¹⁰² იმ შემთხვევაში, თუ მსჯავრდებულს ტემპერატურასთან ერთად აღენიშნება ახალი კორონავირუსით გამოწვეული დაავადებისთვის დამახასიათებელი სხვა სიმპტომები, პაციენტის იზოლირება და გადაუდებელი წესით სამოქალაქო სექტორის კლინიკაში გადაყვანა მოხდება.

¹⁰³ N2, N5 და N8 დაწესებულებებში მოეწყო სამედიცინო საკარანტინე სივრცეები. ამასთან 2020 წლის 30 მაისიდან ყოფილი N9 დაწესებულების ტერიტორიაზე მოეწყო პენიტენციური სისტემის ტრიაჟის ცენტრი, 2020 წლის ივნისის დასაწყისიდან N2, N5 და N8 დაწესებულებებში დაიწყო ახალ შესახლებული პატიმრებისთვის სწრაფი ტესტის ჩატარება. თუ სწრაფი ტესტი უარყოფითია, ის დაიშვება პენიტენციური დაწესებულების ტერიტორიაზე, მაგრამ მოთავსდება სამედიცინო საკარანტინო ზონაში 21 დღის განმავლობაში, სადაც მასზე ყოველდღიურად ხორციელდება სამედიცინო კონტროლი. მხოლოდ ამ პერიოდის უსიმპტომოდ დასრულების შემდეგ, შესაძლებელია პატიმრის დაშვება დაწესებულებაში მყოფ ბრალდებულთა დანარჩენ კონტიგენტთან იმ შემთხვევაში კი თუ სწრაფი ტესტი დადებითია, პატიმარი არ დაიშვება პენიტენციურ სისტემაში და გადაჰყავთ შემდგომი სამედიცინო დაკვირვებისთვის/შემოწმებისთვის პენიტენციური სისტემის ტრიაჟის ცენტრში 16-დღიანი პერიოდის გასვლის შემდეგ, პატიმარს მე-17 დღეს უტარდება PCR ტესტი. თუ ტესტის პასუხი უარყოფითია, ხდება მისი გადაყვანა ე.წ. მიმღებ პენიტენციურ დაწესებულებაში. იხ. სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის შემაჯამებელი ანგარიში. ბმული ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3iWSsMq>>; [ბოლოს ნანახია: 29.01.2021].

¹⁰⁴ იხილეთ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის 13 ოქტომბრის განცხადება. <<https://bit.ly/3oGhz7x>> [ბოლოს ნანახია: 03.02.2021].

შემთხვევაში უკვე შესაძლებელი იყო დაწესებულებაში მყოფი პატიმრისთვის, მაღალი ტემპერატურის ან/და სხვა სიმპტომების არსებობისას, ახალი კორონავირუსის ანტიგენზე სწრაფი ტესტის ჩატარება. ამასთან, N10 პენიტენციური დაწესებულების ტერიტორიაზე მოწყობილმა საკარანტინე სივრცემ 2020 წლის 19 ივნისიდან დაიწყო ფუნქციონირება, სადაც 82 პატიმრის განთავსებაა შესაძლებელი. საკარანტინე სივრცეში თავსდებიან ის პატიმრები, რომელთაც სამედიცინო დახმარების აღმოსაჩენად აღმოსავლეთ საქართველოში მდებარე სამოქალაქო სექტორის სამედიცინო დაწესებულებებში 24 საათზე მეტი ვადით მოთავსება დასჭირდათ. საკარანტინე სივრცეში პატიმრები 2 კვირის ვადით თავსდებიან. აღსანიშნავია, რომ 2020 წლის 26 ივნისს დაწესებულებაში ვიზიტის დროს საკარანტინე სივრცეში მოთავსებული პატიმრების უმრავლესობას პოსტოპერაციული პაციენტები წარმოადგენდნენ, რომლებიც მუდმივ მეთვალყურეობას და დაკვირვებას საჭიროებდნენ.

საყურადღებოა, რომ ახალ კორონავირუსთან დაკავშირებით რამე დამატებითი ზომები დაწესებულებაში მყოფ ხანდაზმულ მსჯავრდებულებთან და მძიმე ქრონიკული დაავადებების მქონე პაციენტებთან, როგორც განსაკუთრებულ რისკ ჯგუფთან, მიმართებით არ მიუღიათ.¹⁰⁵ ამ პირების ჯანმრთელობის მდგომარეობის საგანგებო მონიტორინგი არ მიმდინარეობდა. სახალხო დამცველს მიაჩნია, რომ უზრუნველყოფილი უნდა იყოს განსაკუთრებული რისკ ჯგუფის¹⁰⁶ მსჯავრდებულების იდენტიფიცირება და მათზე განსაკუთრებული ზრუნვა.¹⁰⁷ უნდა გაძლიერდეს მსჯავრდებულთა ჯანმრთელობის სკრინინგი საექვო სიმპტომების აღმოჩენის მიზნით.¹⁰⁸ ხანდაზმული პატიმრების მიმართ, რომლებიც რეალურ საფრთხეს არ უქმნიან საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას უნდა ამოქმედდეს სისხლის სამართლის კოდექსითა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული მექანიზმები, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს ხანდაზმულობის გამო მსჯავრდებულის სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან გათავისუფლება;¹⁰⁹ იმ შემთხვევაში კი თუ ეს ვერ ხერხდება, ეპიდემიოლოგიური თვალსაზრისით, განსაკუთრებული რისკ ჯგუფის პატიმრები მოთავსებული იქნან კეთილსაიმედო პირობებში, განსაკუთრებული სამედიცინო მეთვალყურეობის ქვეშ.

გარდა ამისა, სამედიცინო პერსონალს არ ჰქონდა სამოქმედო გეგმა (გაიდლაინი) პენიტენციურ დაწესებულებებში COVID-19 ის პრევენციისა და მართვისთვის. სახალხო

¹⁰⁵ გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტის (SPT) რეკომენდაციები მონაწილე სახელმწიფოებისა და პრევენციის ეროვნული მექანიზმებისათვის კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებით (მიღებულია 2020 წლის 25 მარტს), მე-9 პუნქტის „ა“ და „მ“ ქვეპუნქტები. არაოფიციალური თარგმანი ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: იხ. ბმული <<https://bit.ly/3p0womA>> [ბოლოს ნანახია: 31.01.2021].

¹⁰⁶ განსაკუთრებულ რისკ ჯგუფს მიეკუთვნებიან ხანდაზმულები და მძიმე, ქრონიკული დაავადებების მქონე მსჯავრდებულები.

¹⁰⁷ წამების პრევენციის ქვეკომიტეტის რეკომენდაციები მონაწილე სახელმწიფოებისა და პრევენციის ეროვნული მექანიზმებისათვის კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებით (მიღებულია 2020 წლის 25 მარტს), მე-9 პუნქტის „ა“ და „მ“ ქვეპუნქტები.

¹⁰⁸ Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention (Interim guidance), WHO, 2020 წლის მარტი, გვ. 9.

¹⁰⁹ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 284, ნაწილი 3.

დამცველს მიაჩნია, რომ სამინისტროს მხრიდან უნდა მოხდეს აღნიშნული დოკუმენტის შემუშავება, სადაც როგორც სამედიცინო ასევე არასამედიცინო პერსონალისთვის გაწერილი იქნება დეტალურად, რა ფუნქცია აქვთ და როგორ უნდა მოიქცნენ COVID-19-ის პრევენციისა და მართვისთვის. განსაკუთრებით იმ პირობებში, როდესაც დაწესებულებებში გამოვლინდა COVID-19-ის შემთხვევები. სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მიერ გავრცელებული ინფორმაციის თანახმად, 2020 წლის 31 დეკემბერიდან პენიტენციურ დაწესებულებებში მოთავსებულ ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა გეგმიური PCR ტესტირება დაიწყო,¹¹⁰ თავდაპირველად ტესტირება N5 და N11 დაწესებულებებში ჩატარდა, ამის შემდეგ ტესტირებები ჩატარდა სხვა დაწესებულებებში, ასევე სამოქალაქო სექტორის საავადმყოფოში მყოფ პატიმრებთან. აღნიშნული ტესტირებების საფუძველზე Covid-19 არაერთ პატიმარს დაუდგინდა. მნიშვნელოვანია, რომ სპეციალურმა პენიტენციურმა სამსახურმა პენიტენციურ დაწესებულებებში განაგრძოს პატიმართა გეგმიური PCR ტესტირება, რათა დროულად იქნეს გამოვლენილი ინფიცირების შემთხვევები.

განხორციელებული ვიზიტების დროს ინდივიდუალური დაცვის საშუალებებს ის პერსონალი იყენებდა, რომლებიც დაწესებულებაში გარედან შედიოდა.¹¹¹ ხოლო ყაზარმულ რეჟიმზე მყოფი პერსონალი ინდივიდუალური დაცვის საშუალებებს არ იყენებდა, რადგან ეს პირები დაწესებულებაში შესვლამდე იმყოფებიან კარანტინში, უტარდებათ ტესტი Covid-19-ზე და აღარ წარმოადგენენ ვირუსის გავრცელების საფრთხეს.

პატიმრების პირბადით აღჭურვა ხდებოდა მათი დაწესებულებიდან გაყვანისას ან/და დაწესებულებაში სხვა პირებთან შეხვედრის დროს. დაწესებულებების ტერიტორიაზე გადაადგილებისას პატიმართა ინდივიდუალური დაცვის საშუალებებით მომარაგება არ ხდებოდა. ამასთან, მათ სადეზინფექციო და ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების შეძენის შესაძლებლობაც არ აქვთ. რაც შეეხება Covid-19-ის გავრცელების პრევენციის ზომებთან დაკავშირებით ინფორმირებას, სამწუხაროდ, დაწესებულებაში ყოფნის პერიოდში რაიმე სახის საინფორმაციო მასალა Covid-19-თან და ინფექციის გავრცელების პრევენციულ ზომებთან დაკავშირებით პატიმრებს არ მიუღიათ. საცხოვრებელ კორპუსებში Covid-19-ის შესახებ რაიმე სახის საინფორმაციო პოსტერი გამოკრული არ იყო. ასეთ ინფორმაციას ისინი ტელევიზიით იღებდნენ. საქართველოს სახალხო დამცველს მნიშვნელოვნად მიაჩნია დაწესებულების ადმინისტრაციამ გადადგას ნაბიჯები პატიმართა ინფექციის კონტროლის საკითხებზე ინფორმირებულობის გაზრდის მიზნით. პატიმართა ინდივიდუალური დაცვის საშუალებებით მომარაგებისა და ინფორმირების აუცილებლობაზე უთითებს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტიც.¹¹²

¹¹⁰ სრული ინფორმაცია იხილეთ ბმულზე <<https://bit.ly/2XFw9Bd>> [ბოლოს ნანახია: 14.01.2021]

¹¹¹ მაგალითად, სამედიცინო პერსონალი რომელიც მუდმივად დაწესებულებაში არ იმყოფება.

¹¹² წამების პრევენციის ქვეკომიტეტის რეკომენდაციები მონაწილე სახელმწიფოებისა და პრევენციის ეროვნული მექანიზმებისათვის კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებით (მიღებულია 2020 წლის 25 მარტს), მე-9 პუნქტის „ა“ და „ი“ ქვეპუნქტები. არაოფიციალური თარგმანი ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: იხ. ბმული <<https://bit.ly/3p0womA>> [ბოლოს ნანახია: 02.02.2021].

ინფექციის კონტროლის მოთხოვნების დაცვის მიზნით, მნიშვნელოვანია დაწესებულებებში უზრუნველყოფილი იყოს კეთილსაიმედო სანიტარულ-ჰიგიენური მდგომარეობა. ეს საკითხი აქტუალურია არა მხოლოდ ახალი კორონავირუსის გავრცელების კუთხით, არამედ ზოგადად სხვა ნებისმიერი გადამდები დაავადების პრევენციის თვალსაზრისით. დაწესებულებების პერსონალის განმარტებით, განსაკუთრებული პირობების ამოქმედების შემდეგ დაწესებულებებში ტარდება სპეციალური დეზინფექცია. დაწესებულებების პერსონალის განმარტებით, თუ პატიმრები უარს აცხადებენ საკანში შესაბამისი სამუშაოების ჩატარებაზე, მაშინ საკანში დეზინფექცია არ ტარდება. პენიტენციურ დაწესებულებებში საკნების და სხვა სივრცეების ზოგადი დასუფთავების პრაქტიკა არ შეცვლილა. საკნებს თვითონ პატიმრები ალაგებენ, ხოლო საერთო სივრცეებს - სამეურნეო ნაწილში დასაქმებული მსჯავრდებულები.

ეპიდემიოლოგიური თვალსაზრისით გამოწვევას წარმოადგენს ის ფაქტიც, რომ დიდ პენიტენციურ დაწესებულებებში არის მრავალადგილიანი საკნები¹¹³ და ფიზიკური დისტანცირება, ასევე სანიტარული პირობების სათანადო დაცვა შეუძლებელია. მსჯავრდებულთა უმრავლესობა არ არის უზრუნველყოფილი 4 კვ.მ. საცხოვრებელი ფართით.¹¹⁴ ამასთან, N17 დაწესებულებაში, პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ვიზიტის დროს, საკნების მნიშვნელოვან ნაწილში მსჯავრდებულთა რაოდენობა 2 ათეულს აღემატებოდა, ხოლო ერთ-ერთ საკანში 32 მსჯავრდებული იყო განთავსებული. ამ საკნებში არსებული სანიტარულ-ჰიგიენური პირობების გათვალისწინებით, ცხადია, ასეთი საკნები ინფექციის გავრცელების კუთხით დიდ გამოწვევას წარმოადგენს.

ცხადია, რომ ინფექციის პრევენციის მიზნით, აუცილებელია, ხელი შეეწყოს ფიზიკური დისტანციის დაცვას და ამ მიზნით მაქსიმალურად თავიდან უნდა იქნას აცილებული მსჯავრდებულების ერთ სივრცეში კონცენტრაცია.¹¹⁵ ასევე დაწესებულებაში უნდა გაიზარდოს სანიტარულ-ჰიგიენური ნორმების დაცვის ხარისხი, რისთვისაც ყველა მსჯავრდებული სახელმწიფოს ხარჯზე უზრუნველყოფილი უნდა იყოს პირადი ჰიგიენის დაცვის აუცილებელი საშუალებებით.¹¹⁶ ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ პირბადეს, შესაბამისი წესების დაცვით, იყენებდნენ ის მსჯავრდებულები, რომლებსაც აღენიშნებათ რესპირატორული დაავადებების სიმპტომები.

¹¹³ N2 და N8 დაწესებულებებში არის 10 ადგილიანი საკნებიც, N17 დაწესებულებაში კი საკნების ნაწილში მსჯავრდებულთა რაოდენობა ორ ათეულს აღემატება. გარდა ამისა, N8 და N15 დაწესებულებებში პატიმრების რაოდენობა აღემატებოდა დაწესებულების ლიმიტს, რაც იწვევს გადატვირთულობას.

¹¹⁴ საქართველოს კანონის „პატიმრობის კოდექსის“ მე-15 მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, 1 მსჯავრდებულზე საცხოვრებელი ფართობის ნორმა ბრალდებულთა/ მსჯავრდებულთა სამკურნალო დაწესებულებასა და თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში არ უნდა იყოს 4 კვ. მეტზე ნაკლები.

¹¹⁵ Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention (Interim guidance), WHO, 2020 წლის მარტი, გვ. 9.

¹¹⁶ წამების პრევენციის ქვეკომიტეტის რეკომენდაციები მონაწილე სახელმწიფოებისა და პრევენციის ეროვნული მექანიზმებისათვის კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებით (მიღებულია 2020 წლის 25 მარტს), მე-9 პუნქტის „j“ ქვეპუნქტი.

სახალხო დამცველი ჯერ კიდევ მაისის თვეში აღნიშნავდა,¹¹⁷ რომ ყველა პენიტენციურ დაწესებულებაში უნდა განხორციელდეს ინფექციის გავრცელების რისკების შეფასება და მომზადდეს COVID-19-ის პრევენციისა და კონტროლის კარგად გააზრებული გეგმა. ამ გეგმის მომზადებისას გამოყენებულ უნდა იქნას პენიტენციურ დაწესებულებებსა და დაკავების სხვა ადგილებში COVID-19-ის პრევენციისა და კონტროლის მზადყოფნის შეფასების მიზნით ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ მომზადებული კითხვარი,¹¹⁸ ასევე გათვალისწინებული უნდა იყოს პატიმართა რაოდენობის შემცირების მიზნით სასჯელის მოხდისაგან ვადაზე ადრე გათავისუფლებისა და არასაპატიმრო ზომების გამოყენების შესაძლებლობა.¹¹⁹ სახალხო დამცველის შეფასებით, COVID-19-ის პრევენციის და კონტროლის გეგმის არსებობა პენიტენციურ დაწესებულებებში სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც COVID-19-ის პანდემია უმოკლეს ვადებში ვერ აღმოიფხვრება და განმეორებითი ეპიდემიოლოგიური ტალღა გამორიცხული არ არის (contingency planning)¹²⁰. გარდა ამისა, მას შემდეგ რაც ქვეყანაში შესაძლებელი გახდება COVID-19-ზე ვაქცინაციის ჩატარება, მნიშვნელოვანია, რომ პენიტენციური დაწესებულების პერსონალისა და პატიმრების ვაქცინაცია განხორციელდეს.

2.5. პენიტენციური ჯანდაცვა

2020 წელს კვლავ პრობლემად რჩება სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა¹²¹ და კვალიფიკაცია.¹²² სამედიცინო დოკუმენტაციის წარმოება, სამედიცინო კონფიდენციალურობის დაცვა,¹²³ არაგადამდები დაავადებების სკრინინგული გამოკვლევა, სამედიცინო რეფერალის დროული განხორციელება და პრევენციული ჯანდაცვის კუთხით არსებული მდგომარეობა. 2020 წელს ქვეყანაში შექმნილი

¹¹⁷ ანგარიში ხელმისაწვდომია ბმულზე: < <https://bit.ly/3oorYor> > [ბოლოს ნანახია: 26.01.2021].

¹¹⁸ კითხვარი ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: < <https://bit.ly/2XWHcWR> >. [ბოლოს ნანახია: 26.01.2021].

¹¹⁹ წამების პრევენციის ქვეკომიტეტის რეკომენდაციები მონაწილე სახელმწიფოებისა და პრევენციის ეროვნული მექანიზმებისათვის კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებით (მიღებულია 2020 წლის 25 მარტს), მე-9 პუნქტის "b" ქვეპუნქტი.

¹²⁰ Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention (Interim guidance), WHO, 2020 წლის მარტი, გვ. 12.

¹²¹ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი (CPT) 2007 წელს საბერძნეთში განხორციელებული ვიზიტის შესახებ ანგარიშში უთითებს, რომ ერთ ექიმზე - 300, ხოლო ერთ ექთანზე 50 პატიმარზე მეტი არ უნდა მოდიოდეს. დიდ პენიტენციურ დაწესებულებებში პატიმრებისა და ექთნების რაოდენობის თანაფარდობა მაღალია და შესაბამისად, საჭიროა საშუალო სამედიცინო პერსონალის დამატება.

¹²² კვლავ აღინიშნება პრობლემები უწყვეტი სამედიცინო განათლების სფეროში. სამედიცინო პერსონალისთვის. სამედიცინო დეპარტამენტიდან მიღებული ინფორმაციის თანახმად, 2020 წელს ფთიზიატრებს ჩაუტარდათ ტრენინგი „ლატენტური ტუბერკულოზური ინფექციის (LTBI) მართვის სიახლეები“, სხვა ტრენინგები უშუალოდ სპეციალობასთან დაკავშირებულ საკითხებზე არ ჩატარებულა. სამედიცინო პუნქტებში არსებულ კომპიუტერებს წვდომა აქვს მხოლოდ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს საიტზე. ინტერნეტზე არსებული შეზღუდვის გამო, სამედიცინო პერსონალი მოკლებულია მიიღოს სრულყოფილი, ოპერატიული ინფორმაცია დიაგნოსტიკისა და მკურნალობის თანამედროვე მეთოდების, გაიდლაინების, პროტოკოლების, მედიკამენტების შესახებ. ეს, თავის მხრივ, სამედიცინო მომსახურების ხარისხზეც აისახება.

¹²³ განხორციელებული ვიზიტების დროს, პატიმრები კვლავ მიუთითებდნენ ექიმთან შეხვედრის დროს დაწესებულების არასამედიცინო თანამშრომლის დასწრების პრობლემაზე.

ეპიდემიოლოგიური ვითარების გამო შეიზღუდა დაწესებულებებში ექიმ-სპეციალისტთა ვიზიტები და სამედიცინო რეფერალის განხორციელება, რამაც გავლენა მოახდინა სამედიცინო მომსახურების დროულ მიწოდებაზე.

დროული სამედიცინო მომსახურებისთვის მნიშვნელოვანია დაწესებულებებში უზრუნველყოფილი იქნას პირველადი ჯანდაცვის რგოლის ხელმისაწვდომობა. წინა წლების მსგავსად კვლავ დიდი მოთხოვნაა პირველადი ჯანდაცვის ექიმთან შეხვედრაზე, ნახევრად ღია დაწესებულებებში მოთავსებულ მსჯავრდებულებისთვის ნაკლებად რთულია პირველადი ჯანდაცვის ექიმთან მოხვედრა, რადგან თავად მიდიან ექიმთან თუმცა ხშირად რიგში დგომა უწევთ. დახურული ტიპის დაწესებულებებში კი დიდ მოთხოვნასთან ერთად, პაციმარი ექიმთან დაწესებულების თანამშრომელს მიჰყავს, რაც ზრდის მოცდის დროს.¹²⁴ განხორციელებული ვიზიტებისას ოჯახის ექიმების ხელმისაწვდომობის პრობლემაზე უთითებენ პაციმრები. სამედიცინო პერსონალის განმარტებით კი, არიან ძლიერ დატვირთულები.

2019-2020 წლებში სამედიცინო დეპარტამენტში განხორციელებული რეორგანიზაციის შემდეგ პენიტენციური დაწესებულებებიდან 113 სამედიცინო მუშაკი გათავისუფლდა. სამედიცინო დეპარტამენტიდან მიღებული პასუხის¹²⁵ თანახმად კი, 2020 წლის ნოემბრის თვიდან, ღია კონკურსის წესით, 32 სამედიცინო პერსონალი დასაქმდა.¹²⁶ 2020 წლის ბოლოს პენიტენციურ დაწესებულებებში დასაქმებული სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა 253-ს შეადგენდა, 109 პოზიცია კი ვაკანტური იყო. სამედიცინო პერსონალის ასეთი მკვეთრი შემცირება და ჯერ კიდევ შეუვსებელი ვაკანსიების არსებობა გავლენას ახდენს დროული და ადეკვატური სამედიცინო მომსახურების მიწოდებაზე. 2019 წელს სახალხო დამცველმა საქართველოს იუსტიციის მინისტრს ექთნების რაოდენობის ორჯერ გაზრდის რეკომენდაციით მიმართა,¹²⁷ ამის ნაცვლად კი მათი რაოდენობა შემცირდა. მნიშვნელოვანია, რომ დროულად მოხდეს ვაკანსიების შევსება, რათა არ შეფერხდეს სამედიცინო მომსახურების მიწოდება.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, განხორციელებული რეორგანიზაციის შედეგად ტუბერკულოზის სამკურნალო და სარეაბილიტაციო N19 დაწესებულების ლიკვიდაცია და შერწყმა მოხდა ბრალდებულთა და მსჯავრდებულთა სამკურნალო N18 დაწესებულებასთან. ამასთან N18 დაწესებულებაში გაუქმდა ქირურგიული და რეანიმაციისა და ანესთეზიოლოგიის განყოფილებები, ხანგრძლივი მოვლის განყოფილება კი თერაპიულ განყოფილებას შეუერთდა. საყურადღებოა N18 დაწესებულებაში არსებული

¹²⁴ დაწესებულების თანამშრომლების ნაკლებობა და დატვირთული სამუშაო რეჟიმი გავლენას ახდენს პაციენტის ექიმთან დროულად მიყვანაზე. მათ გარდა ექიმთან მიყვანისა, პაციმრები გაჰყავთ სასაქონლო, აბაზანით სარგებლობისთვის, ესწრებიან საკვების დარიგებას და სხვა.

¹²⁵ სამედიცინო დეპარტამენტის 2020 წლის 03 დეკემბრის N287297/01 პასუხი.

¹²⁶ დადებითად უნდა აღინიშნოს, რომ 2020 წლის თებერვალში გაიზარდა ყველა დაწესებულებაში მყოფი სამედიცინო პერსონალის ანაზღაურება. იხ. ბმული <<https://bit.ly/39yfTc6>> [ბოლოს ნანახია: 29.01.2021].

¹²⁷ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის წლიური ანგარიში, იხ. ბმული: <<https://bit.ly/3bzHWJz>> [ბოლოს ნანახია: 14.01.2021].

საკადრო პრობლემები, კერძოდ, სამედიცინო და დამხმარე პერსონალის ნაკლებობა.¹²⁸ განსაკუთრებით კი ფსიქიატრიული განყოფილება, სადაც საშტატო განრიგით გათვალისწინებული ხუთი ექიმიდან სამი ექიმის ადგილი ვაკანტურია.¹²⁹ აღნიშნული მდგომარეობა იწვევს ფსიქიატრიული განყოფილების ექიმების პროფესიულ გადაწვას და უარყოფითად მოქმედებს პაციენტების სამედიცინო მომსახურების ხარისხზე. საკადრო საკითხებთან დაკავშირებული მდგომარეობის გართულებას ხელი შეუწყო, ქვეყანაში არსებული ეპიდემიოლოგიური ვითარებიდან გამომდინარე, სამედიცინო პერსონალის სამოქალაქო სექტორში შეთავსებით მუშაობის აკრძალვამაც, რის შემდეგაც სამედიცინო პერსონალის ნაწილმა სამოქალაქო კლინიკებში მუშაობა არჩია.

დროული და ადეკვატური სამედიცინო მომსახურების მისაღებად მნიშვნელოვანია ექიმ-სპეციალისტებთან დროული რეფერირება. ქვეყანაში არსებული ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის გათვალისწინებით, პენიტენციურ დაწესებულებებში შეიზღუდა ექიმ-სპეციალისტთა ვიზიტები. სამედიცინო რეფერალი კი მხოლოდ გადაუდებელ შემთხვევებში და გეგმიურად დიალიზის, ქიმიოთერაპიის კურსის ჩასატარებლად, ან ოპერაციის შემდგომი პერიოდის გამო განმეორებით კონსულტაციის/სამედიცინო მანიპულაციის მიზნით ხორციელდება. სხვა შემთხვევებში გეგმიური რეფერალისთვის დარეგისტრირება ხდება, თუმცა რეფერალის განხორციელება შეჩერებულია.¹³⁰ 2019 წლის დეკემბრიდან დაიწყო პროექტი, რომელიც 2016 წლიდან დაგროვილი ე.წ. სამედიცინო რიგის, ანუ სამედიცინო მომსახურების მომლოდინეთა მომსახურებას და ამ რიგის განულებას ისახავს მიზნად, თუმცა ერთიანი ელექტრონული ბაზის შესწავლისას დადგინდა, რომ კვლავ არიან პაციენტები, რომლებიც სამედიცინო რეფერალს ელოდებიან 2018 და 2019 წლიდან.¹³¹

¹²⁸ სამედიცინო დეპარტამენტიდან მიღებული პასუხის თანახმად, 2020 წლის 13 ნოემბრისთვის N18 ბრალდებულთა და მსჯავრდებულთა სამკურნალო დაწესებულებაში სულ 36 ვაკანსია ჰქონდათ, მათ შორის 4 ექიმის, 3 განყოფილების უფროსი ექიმის, 14 დამხმარე პერსონალის, 3 დიასახლისის, 3 ექთნის, 2 ექიმი-ენდოსკოპისტის, 1 ექიმი ნარკოლოგის, 3 ექიმი რადიოლოგის, 1 ექიმი სტომატოლოგის, 2 ფარმაცევტის ვაკანსიები.

¹²⁹ სპეციალური პრევენციული ჯგუფის ვიზიტის დროს ფსიქიატრიულ განყოფილებაში 50 პაციენტი იყო მოთავსებული.

¹³⁰ აღსანიშნავია, რომ სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებს N6, N10 და N18 დაწესებულებებში ერთიანი ელექტრონული ბაზის შესწავლის საშუალება არ მისცეს. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მანდატისა და მეთოდოლოგიის უმნიშვნელოვანეს კომპონენტს წარმოადგენს სხვადასხვა დოკუმენტაციიდან მიღებული მოცულობითი ინფორმაციის კონფიდენციალურობის პრინციპის დაცვით დამუშავება. სამწუხაროა, რომ ეს არ არის პირველი შემთხვევა, როდესაც სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებს შეექმნათ დაბრკოლებები განსაკუთრებული კატეგორიის პერსონალური მონაცემების წვდომის თვალსაზრისით.

¹³¹ მაგალითად, ერთ-ერთი პაციენტი 2018 წლის 16 ოქტომბერს დარეგისტრირებული იქნა ნეიროქირურგის კონსულტაციისთვის, დისკექტომიის შემდგომი პერიოდი, ქავილი და წვა. ერთ-ერთი პაციენტი დარეგისტრირებული იქნა 2018 წლის 31 აგვისტოს, გიდ-ის სტაბილური სტენოკარდია, შუნტირების შ.პ. პოლტერომონიტორინგისთვის; ასევე ერთ-ერთი პაციენტი დარეგისტრირებული იქნა ვენური სისტემის ულტრასონოგრაფიაზე 2019 წლის 5 აპრილს.

2020 წელს კვლავ პრობლემად რჩებოდა სამედიცინო დოკუმენტაციის სრულყოფილად წარმოება,¹³² რაც მნიშვნელოვანია სამედიცინო მომსახურების უწყვეტობის კუთხით. სამედიცინო ბარათების არათანმიმდევრულობა და მკურნალობის შედეგების შესახებ ინფორმაციის არ არსებობა ართულებს მკურნალობის ადეკვატურობის შეფასებას. სამედიცინო პერსონალის მიერ არ კეთდება შემაჯამებელი ეპიკრიზები,¹³³ სადაც მოკლედ აისახება გასული წლის განმავლობაში პაციენტის ჯანმრთელობის დინამიკა, ჩატარებული კონსულტაციები, განხორციელებული კონსულტაციები, განხორციელებული რეფერალი, გამოკვლევები, დასმული დიაგნოზები, ჩატარებული მკურნალობა და მისი შედეგები. სამედიცინო ბარათების შესწავლის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში სამედიცინო პერსონალის მიერ უგულებელყოფილია პაციენტის მდგომარეობა და ანალიზის შედეგები.¹³⁴ ამბულატორიული პაციენტის სამედიცინო ბარათების ხარვეზებით შევსების გამო, რთულია იმის ობიექტურად შეფასება, თუ როგორ იცვლებოდა წლის განმავლობაში პაციენტის ჯანმრთელობის მდგომარეობა. ამასთან, ანგარიშში „პაციენტობის პირობების გავლენა პაციენტთა ჯანმრთელობაზე“ სახალხო დამცველი ყურადღებას ამახვილებს სამედიცინო პერსონალისთვის და მთლიანად პენიტენციური სისტემისთვის მისაღები ინფორმაციული ელექტრონული საინფორმაციო სისტემის დანერგვაზე, რომელიც მაქსიმალურად აღმოფხვრის სამედიცინო დოკუმენტაციის წარმოებასთან დაკავშირებულ პრობლემებს და უზრუნველყოფს პაციენტთა გამოკვლევის, მკურნალობის და შემდგომი ანალიზისთვის სარწმუნო და სრულყოფილი სამედიცინო ინფორმაციის შეგროვებას, ოპერატიულ გაცვლას და ხელმისაწვდომობას.

აღსანიშნავია, რომ სამოქალაქო სექტორის სტაციონარული და ამბულატორიული სამედიცინო დაწესებულებები ვალდებული არიან ყველა იდენტიფიცირებული პაციენტის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ ინფორმაცია გადასცეს ჯანმრთელობის

¹³² ხარვეზები აღმოჩნდა ბარათების წარმოებაში, ბარათებში არ არის კურსუსები (სამედიცინო ჩანაწერები), იქ კი სადაც ჩანაწერებია, არა არის მითითებული დანიშნულებები, დიაგნოზები და მკურნალობის შედეგები.

¹³³ ექიმის დასკვნა, ამომწურავი წერილობითი განმარტება დაავადების წარმოშობის, განვითარების, მიმდინარეობის, მკურნალობის ხასიათისა და შედეგის შესახებ.

¹³⁴ მაგალითად, ერთ-ერთ პაციენტის სისხლის ანალიზში არის ცვლილებები, გამოხატულია ლეიკოციტოპენია (ლეიკოციტების რაოდენობის შემცირება), თრომბოციტოპენია (თრომბოციტების ნაკლებობა), ანემია (ერიტროციტებში ჰემოგლობინისა და სისხლში ერიტროციტების რაოდენობის შემცირება). ამ მონაცემების მიუხედავად არ ჩატარებულა კონსულტაცია თერაპევტთან და ინფექციონისტთან. ასევე ერთ-ერთ პაციენტს დაწესებულებაში მოთავსებისას ჩაუტარდა სისხლის ანალიზი გადამდები დაავადებების მარკერებზე, რითაც დადგინდა სიფილისის და ვირუსული “C” ჰეპატიტის მარკერების არსებობა. საყურადღებოა „AST“ მაჩვენებლის მომატება. ვენეროლოგის მიერ ჩატარებული კონსულტაციის შედეგად დაესვა დაუზუსტებელი ათაშანგის დიაგნოზი და დაენიშნა ბიცილინოთერაპია. „C“ ჰეპატიტთან დაკავშირებით კონსულტაცია არ ჩატარებია და მკურნალობაც არ ჰქონდა დანიშნული.

შესახებ ელექტრონული ჩანაწერების (EHR) სისტემაში.¹³⁵ იქიდან გამომდინარე, რომ პენიტენციურ დაწესებულებებში პაციენტები სამედიცინო მომსახურებას ამბულატორიულად იღებენ მნიშვნელოვანია, რომ მათი ჯანმრთელობის შესახებ ინფორმაცია შეტანილ იქნას ელექტრონული ჩანაწერების (EHR) სისტემაში, რაც ხელს შეუწყობს აღნიშნული ინფორმაციის სისტემატიზებას.

ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემების მართვა კვლავ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს პენიტენციური ჯანდაცვის სისტემისთვის. იმისთვის, რომ პაციენტმა ადეკვატური ფსიქიატრიული დახმარება მიიღოს მნიშვნელოვანია მოხდეს მისი დროული რეფერირება ფსიქიატრთან. ფსიქიკური ჯანმრთელობის სკრინინგი N2 და N8 დაწესებულებებში პირველადი მოთავსებისას ერთჯერადად, იმ სკრინინგ ინსტრუმენტით ხდება, რომელიც სამედიცინო ბარათში იქნა ინტეგრირებული. სხვა დაწესებულებებში ფსიქიკური ჯანმრთელობის სკრინინგი აღარ ტარდება, რადგან სამედიცინო ბარათის ეს ნაწილი უკვე შევსებულია. ზემო აღნიშნული კითხვარის ერთჯერადი შევსება კი არასაკმარისია. პიროვნებისთვის თავისუფლების აღკვეთა თავისთავად არის მასიური ფსიქოტრავმა, რომელმაც შესაძლოა ხელი შეუწყოს ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემების გამოვლენას ან მის დეკომპენსაციას. ადრეული დიაგნოსტიკა და პრევენციული მიდგომა, რომელიც აქტუალურია დაავადებების მართვასა და პროფილაქტიკაში, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს პენიტენციურ სისტემაში პაციენტთა ფსიქიკური ჯანმრთელობის დაცვის დროს. ფსიქიკური და ქცევითი აშლილობის ტვირთი გაცილებით მაღალია პენიტენციურ დაწესებულებებში და ასეთი პაციენტების რაოდენობა მკვეთრად აღემატება პაციენტების რაოდენობას სამოქალაქო სექტორში.¹³⁶

უშუალოდ დაწესებულებაში ყოფნის პერიოდში ფსიქიატრთან პაციენტის რეფერირება ოჯახის ექიმის, მორიგე ექიმის და იშვიათ შემთხვევაში ფსიქოლოგის მიერ ხდება. ოჯახის ექიმებს პაციენტთა ფსიქიკური ჯანმრთელობის მდგომარეობის ობიექტურად შესაფასებლად ინსტრუმენტი არ გააჩნიათ. პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში ხაზგასმულია ოჯახის ექიმებისთვის პაციენტთა ფსიქიკური ჯანმრთელობის მდგომარეობის ობიექტურად შესაფასებელი ინსტრუმენტის დანერგვის მნიშვნელობა.¹³⁷

დაწესებულებებში ფსიქიატრიული დახმარება მხოლოდ ფსიქიატრის ერთჯერადი ან განმეორებითი კონსულტაციებითა და მედიკამენტური მკურნალობით შემოიფარგლება, რაც თანამედროვე ბიო-ფსიქო-სოციალური მიდგომის და მტკიცებულებაზე დაფუძნებული ჯანდაცვის პრინციპებს არ შეესაბამება. პენიტენციურ დაწესებულებებში,

¹³⁵ საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2019 წლის 3 იანვრის ბრძანება „ჯანმრთელობის შესახებ ელექტრონული ჩანაწერების სისტემის (EHR) ფუნქციონირებისა და წარმოების წესის განსაზღვრის შესახებ“.

¹³⁶ კვლევა პენიტენციურ დაწესებულებებში ფსიქიკური პრობლემების მქონე პირთა შესახებ Torrey EF, Kennard AD, Eslinger D, Lamb R, Pavle J. More Mentally Ill Persons Are in Jails and Prisons Than Hospitals: A Survey of the States Treatment Advocacy Center. 2010. ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3j9pKrM> [ბოლოს ნანახია: 02.02.2021].

¹³⁷ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის წლიური ანგარიში, გვ. 75 იხ. ბმული <<https://bit.ly/3bzHWJz>> [ბოლოს ნანახია: 14.01.2021].

მათ შორის N18 ბრალდებულთა და მსჯავრდებულთა სამკურნალო დაწესებულების ფსიქიატრიულ განყოფილებაშიც, პაციენტებთან არ მიმდინარეობს მულტიდისციპლინური მუშაობა. მნიშვნელოვანია, რომ ფსიქოლოგი და სოციალური მუშაკი ჩართული იყვნენ ფსიქიატრიული შეფასების პროცესსა და მართვაში, ამისთვის კი ფსიქიატრსა და დაწესებულების სოციალურ სამსახურს შორის კომუნიკაცია უნდა გაიზარდოს. მნიშვნელოვანია, რომ ნორმატიულ დონეზე გაიწეროს ფსიქიატრიული დახმარების საფუძვლები, სადაც მულტიდისციპლინური გუნდის თითოეული წევრის ფუნქცია და მოვალეობები დეტალურად იქნება გაწერილი. საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ქვეყანაში არსებული ეპიდემიოლოგიური ვითარების გათვალისწინებით ექიმ-სპეციალისტთა პენიტენციურ დაწესებულებებში შესვლის შეზღუდვა ფსიქიატრებსაც შეეხო. აღსანიშნავია, რომ პენიტენციური დაწესებულებების შტატში ფსიქიატრი მხოლოდ N8 და N18 დაწესებულებებშია, სხვა დაწესებულებებში კი ფსიქიატრი მოწვეული ექიმ-სპეციალისტია. N8 და N18 დაწესებულების ფსიქიატრები სხვა დაწესებულებებშიც ატარებდნენ კონსულტაციებს. თუმცა იმის გათვალისწინებით, რომ N8 და N18 დაწესებულებებში ფსიქიატრებს დიდი დატვირთვით უწევთ მუშაობა, სხვა დაწესებულებებში კონსულტაციების ჩატარება კიდევ უფრო მეტად ზრდის მათ დატვირთვას, რამაც შესაძლოა კონსულტაციების ხარისხზეც მოახდინოს გავლენა.

სამედიცინო დეპარტამენტიდან მიღებული პასუხის თანახმად, სამოქალაქო სექტორის სპეციალისტებით დაკომპლექტებულმა სამმა მობილურმა ჯგუფმა,¹³⁸ რომელმაც 2019 წლის ნოემბრიდან დაიწყო ფუნქციონირება საპილოტე რეჟიმში 2020 წლის მარტის თვის ჩათვლით იფუნქციონირა N8 დაწესებულებაში. აღნიშნული ჯგუფი მულტიდისციპლინურ ზრუნვას ახორციელებდა ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემების მქონე პაციენტების მიმართ და 150-მდე ბენეფიციარს მიაწოდა შესაბამისი სერვისი. მნიშვნელოვანია, რომ აღნიშნული პროგრამა კვლავ გაგრძელდეს. სახალხო დამცველი არაერთ ანგარიშში უთითებს, რომ უწყებათაშორისი კოორდინაციის გზით, გარკვეული სერვისები, რომლებიც თემში ინერგება, შესაძლებელია ხელმისაწვდომი გახდეს პენიტენციურ დაწესებულებებშიც.¹³⁹ იმისთვის, რომ ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემების მქონე პაციენტებს ხელი მიუწვდებოდეთ სათანადო ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის პროგრამებზე დაწესებულებებში, საჭირო პერსონალის¹⁴⁰ მობილიზებასთან ერთად, მიზანშეწონილია სერვისის მიმწოდებლების მოზიდვა და სამოქალაქო ინტერვენციის წახალისება.

2.6. კონტაქტი გარე სამყაროსთან

კორონავირუსის გავრცელების პრევენციის მიზნით მიღებულმა ზომებმა ყველაზე დიდი გავლენა პაციენტების გარე სამყაროსთან კონტაქტის უფლების რეალიზებაზე მოახდინა. ამ

¹³⁸ სამოქალაქო სექტორში არსებული მოდელის გათვალისწინებით, მობილური ჯგუფები დაკომპლექტებულია ექიმი-ფსიქიატრის, ფსიქოლოგის და ექთნის შემადგენლობით, რომლებიც ფსიქიკური პრობლემების მქონე პაციენტებთან მუშაობენ.

¹³⁹ ანგარიში „პაციენტობის პირობების გავლენა პაციენტთა ჯანმრთელობაზე, გვ. 81.

¹⁴⁰ ფსიქიატრი, ფსიქოლოგი, სოციალური მუშაკი.

პერიოდში ნათლად გამოიკვეთა იმ რეკომენდაციების შესრულების აუცილებლობა, რომელსაც სახალხო დამცველი წლებია გასცემს შესაბამისი უწყებების მიმართ. პანდემიამდე არსებული ნორმატიული ჩარჩო და დამკვიდრებული პრაქტიკა ისედაც ვერ უზრუნველყოფდა პატიმრების გარე სამყაროსთან სათანადო კონტაქტს. კერძოდ, პატიმრების დაწესებულებაში განთავსებისას ხშირად უგულებელყოფილი იყო მათი ოჯახის საცხოვრებელი ადგილი, რის გამოც პატიმრები ვერ სარგებლობდნენ ხანმოკლე და ხანგრძლივი პაემნის უფლებით. ამასთან, პატიმრობის კოდექსი არ უშვებს ხანგრძლივი პაემნის სატელეფონო ზარში ან ვიდეოპაემანში გადაცვლის შესაძლებლობას. განსაკუთრებული რისკის პენიტენციურ დაწესებულებებში მყოფი პატიმრები მოკლებული იყვნენ ვიდეოპაემნის განხორციელების შესაძლებლობასაც. რიგ პენიტენციურ დაწესებულებებში იკვეთებოდა ტელეფონების არასაკმარისი რაოდენობა და კონფიდენციალურ გარემოში საუბრის შეუძლებლობა.

ზემოაღნიშნული პრობლემების ფონზე, დამატებითი შეზღუდვების დაწესებამ გარე სამყაროსთან კონტაქტის კუთხით კიდევ უფრო მეტი გამოწვევა გააჩინა. 2020 წლის 5 მარტიდან განსაკუთრებული პირობების შემოღებით ბრალდებულებსა და მსჯავრდებულებს შეუჩერდეთ პატიმრობის კოდექსით განსაზღვრული საოჯახო, ხანგრძლივი და ხანმოკლე პაემნებით სარგებლობის, თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების გარეთ ხანმოკლე გასვლის, აგრეთვე, განსაკუთრებულ, პირად გარემოებებთან დაკავშირებით პენიტენციური დაწესებულების დროებით დატოვების უფლება.¹⁴¹ აღნიშნული შეზღუდვა ნაწილობრივ შემსუბუქდა 2020 წლის 25 მაისიდან და პატიმრებს მიეცათ შესაძლებლობა მინის გამყოფ ბარიერის მიღმა ესარგებლათ კუთვნილი ხანმოკლე პაემნის უფლებით.¹⁴² ხანმოკლე პაემნებით სარგებლობის უფლება აღდგენილი იყო 2020 წლის 28 ნოემბრამდე¹⁴³, თუმცა ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის გართულებასთან ერთად პატიმრებს, როგორც ხანმოკლე პაემნები ასევე ამანათების მიღების უფლება 2021 წლის 1-ელ იანვრამდე შეეზღუდათ.¹⁴⁴ დღევანდელი მდგომარეობით, ხანმოკლე პაემნის უფლების პატიმრებს 2021 წლის 1 თებერვლიდან აღუდგათ. აქედან გამომდინარე, პატიმრებს 10 თვეზე მეტია, შეჩერებული აქვთ ხანგრძლივი და საოჯახო პაემნის¹⁴⁵ უფლება, ამ 10 თვის განმავლობაში კი ხანმოკლე პაემნით სარგებლობის უფლება დაშვებული იყო 6 თვის განმავლობაში. მიუხედავად იმისა, რომ ამჟამად აღდგენილია ხანმოკლე პაემნები, არაპროგნოზირებადია, რა

¹⁴¹ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის გენერალური დირექტორის 2020 წლის 5 მარტის N4109 ბრძანება. მუხლი 2.

¹⁴² საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის გენერალური დირექტორის 2020 წლის 25 მაისის N7281 ბრძანება, რომელმაც ცვლილება შეიტანა N4109 ბრძანებაში 2¹ მუხლის დამატებით.

¹⁴³ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის გენერალური დირექტორის 2020 წლის 28 ნოემბრის N17994 ბრძანება.

¹⁴⁴ ამანათების მიღების უფლება პატიმრებს 2020 წლის 28 დეკემბრიდან აღუდგათ და დღევანდელი მდგომარეობით კვლავ სარგებლობენ ამ უფლებით. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ვებ-გვერდზე: < <https://bit.ly/36CtGfU> > [ბოლოს ნანახია: 16.01.2021].

¹⁴⁵ პატიმრობის კოდექსის მე-17³ მუხლის თანახმად, საოჯახო პაემანი არის ქალი მსჯავრდებულების უფლება სპეციალურად გამოყოფილ ოთახში 3 საათის განმავლობაში შეხვდნენ ოჯახის წევრებს.

პერიოდამდე იქნება ნებადართული. ამას ემატება პენიტენციური დაწესებულებების გარეთ მოქმედი შეზღუდვებიც, რომელიც პატიმრების ოჯახის წევრებს ურთულებს გადაადგილებას და ხანმოკლე პაემნით სარგებლობის უფლების რეალიზებას.

ცხადია, განსაკუთრებული პირობების შემოღება და ფიზიკური კონტაქტის შეზღუდვა შეესაბამება პატიმართა სიცოცხლის და ჯანმრთელობის დაცვის მიზანს, თუმცა აქვე უმნიშვნელოვანესია, შეზღუდვების საპირწონედ შეთავაზებული იყოს გარე სამყაროსთან კონტაქტის ალტერნატიული საშუალებები.¹⁴⁶ დანაწევრებით უნდა აღინიშნოს, რომ 2020 წელს შეზღუდვების საკომპენსაციოდ გატარებული ღონისძიებები ძალზედ მწირი იყო. 2020 წლის 16 მარტიდან, პაემნებზე დაწესებული შეზღუდვების კომპენსირების მიზნით, პატიმრებს მიეცათ 15 წუთიანი უფასო სატელეფონო სასაუბრო დრო, რასაც აპრილში ერთჯერადად კიდევ 20 წუთიანი სასაუბრო დრო დაემატა წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის (ICRC) საქართველოს დელეგაციის ფინანსური მხარდაჭერით.¹⁴⁷ აქვე საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ სახალხო დამცველს სპეციალური პენიტენციური სამსახურისგან საკომპენსაციოდ გატარებული დეტალური ღონისძიებების თაობაზე გამოთხოვილი ინფორმაცია დღემდე არ მიუღია. სპეციალური პენიტენციური სამსახურის სოციალურ ქსელებში და ვებ-გვერდზე განთავსებულ ინფორმაცია იკითხება იმგვარად, რომ 15 წუთიანი უფასო სატელეფონო სასაუბრო დრო განსაკუთრებული პირობების მოქმედების პერიოდში ყოველ თვე უნდა გადასცემოდეთ პატიმრებს, თუმცა 2020 წლის ზაფხულში და შემოდგომის პერიოდში განხორციელებული მონიტორინგების ვიზიტებისას, პატიმრები აღნიშნავდნენ, რომ უფასო სატელეფონო სასაუბრო დრო მხოლოდ გაზაფხულის პერიოდში გამოეყოთ.

სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ 15 წუთიანი უფასო სასაუბრო დროის დამატება არ არის სათანადო კომპენსაცია პაემნების შეზღუდვების პირობებში. პენიტენციურმა სამსახურმა უნდა გაიზიაროს ევროპულ სახელმწიფოთა პრაქტიკა¹⁴⁸ და სატელეფონო საუბრის დროს

¹⁴⁶ გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტის რეკომენდაციები მონაწილე სახელმწიფოებისა და პრევენციის ეროვნული მექანიზმებისათვის კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებით (მიღებულია 2020 წლის 25 მარტს), მე-9 პუნქტის „კ“ ქვეპუნქტები. იხ. ბმული < <https://undocs.org/CAT/OP/10> >, [ბოლოს ნანახია: 17.01.2021].

¹⁴⁷ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის საქმიანობის შემაჯამებელი ანგარიში, გვ.9 და გვ.11. ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/3oFB4xg> >, [ბოლოს ნანახია: 17.01.2021].

¹⁴⁸ დამატებითი უფასო სატელეფონო დრო გაცილებით მაღალია სხვადასხვა ქვეყნებში. ასე მაგალითად: საფრანგეთში ყოველი პატიმრისთვის დამატებით გამოიყო 40 ევროს ღირებულების ყოველთვიური უფასო პაკეტი, რაც შეესაბამება დამატებით 11 საათს ადგილობრივ და 5 საათს მობილურ ოპერატორებთან სასაუბროდ. ასევე ოჯახის წევრებისთვის დაინერგა ხმოვანი შეტყობინების დატოვების სერვისი. იტალიის პენიტენციურ დაწესებულებებში გაიზარდა სატელეფონო დრო და უფასო გახდა პატიმრებისთვის, რისთვის 3600 ტელეფონის შეიძინეს. პორტუგალიაში თითოეულ პატიმარს გაუსამაგდა სატელეფონო ლიმიტების ოდენობა. კატალონიაში კვირაში 10 ნებადართული სატელეფონო ზარი გაიზარდა 20-მდე და უფასოა ეკონომიკურად რთულ მდგომარეობაში მყოფი პატიმრებისთვის. ასევე საპილოტე რეჟიმში ზოგიერთ დაწესებულებაში პატიმრებისთვის სმარტფონები შეიძინეს. ევროპული სახელმწიფოები ზრუნავენ ვიდუპაემნების გააქტიურებაზე, რისთვისაც იყენებენ უკვე არსებულ ინფრასტრუქტურას და ასევე ამატებენ ახალ აპარატურას. პანდემიის პირობებში პენიტენციურ დაწესებულებებში გატარებული საკომპენსაციო ღონისძიებების თაობაზე სახელმწიფოების მიხედვით ინფორმაცია ხელმისაწვდომია: <https://www.euopris.org/covid-19-prevention-measures-in-european-prisons/> [ბოლოს ნანახია: 17.01.2021].

გაზრდასთან ერთად, იზრუნოს პატიმართა ოჯახის წევრებთან ვიზუალური კონტაქტის შენარჩუნებაზე. ამდენად, მნიშვნელოვანია, საკანონმდებლო დონეზე შესაძლებელი გახდეს ხანგრძლივი პაემნების გადაცვლა სატელეფონო ზარებში. ასევე ხანმოკლე და ხანგრძლივი პაემნების გადაცვლა ვიდეო-პაემნებში. მნიშვნელოვანია, ვიდეო-პაემნის განხორციელების შესაძლებლობა მიეცეთ განსაკუთრებული რისკის დაწესებულებაში მყოფ პატიმრებსაც.

გარდა განსაკუთრებული რისკის პენიტენციური დაწესებულებებისა, ვიდეოპაემნების ინფრასტრუქტურა არ არის N2, N10, N12 და N18 დაწესებულებებში. იმ დაწესებულებებში კი, სადაც ვიდეო-ზარის განხორციელება შესაძლებელია, პანდემიის განმავლობაში ვიდეოპაემნის გამოყენების არა ზრდის, არამედ კლების ტენდენცია შეინიშნება.¹⁴⁹ ის ფაქტი, რომ ვიდეოპაემნის უფლების სათანადო რეალიზება ვერ ხდება მეტწილად უკავშირდება პატიმრის ოჯახის წევრის დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს რომელიმე ტერიტორიულ ერთეულში გამოცხადების აუცილებლობას.¹⁵⁰ ამდენად, მნიშვნელოვანია, რომ გადაიხედოს ვიდეოპაემნის განხორციელების წესი, რათა მისი არსებულ გამოწვევებთან ადაპტირების გზით უზრუნველყოფილი იყოს ვიდეოპაემნის უფრო აქტიური და ხშირი გამოყენება. ამასთანავე, მნიშვნელოვანია, იუსტიციის სამინისტრომ დაიწყოს მუშაობა ისეთი უსაფრთხო აპლიკაციის შექმნაზე, რომლითაც გამარტივდება ვიდეოპაემნების განხორციელება.¹⁵¹ უსაფრთხო აპლიკაციის დანერგვის მნიშვნელობაზე სახალხო დამცველი განსაკუთრებული პირობების შემოღებისთანავე მიუთითებდა, თუმცა მთელი წლის განმავლობაში ამ კუთხით ნაბიჯები არ გადადგმოლა.¹⁵²

პენიტენციურ სისტემაში კვლავ გამოწვევად რჩება დისციპლინური სახდელის სახით გარე სამყაროსთან კონტაქტის საშუალებების შეზღუდვის პრაქტიკა. პანდემიის პირობებშიც კი, როდესაც პატიმრის გარე სამყაროსთან კონტაქტის პრაქტიკულად ერთადერთ საშუალებას სატელეფონო საუბარი წარმოადგენდა, ეს უფლებაც იზღუდებოდა. მაგალითისთვის მარტის, აპრილის და მაისის თვეებში, როდესაც ხანმოკლე პაემნებიც შეჩერებული იყო დისციპლინური სახდელის სახით სატელეფონო საუბრის უფლების შეზღუდვა 124 – ჯერ არის გამოყენებული, 2020 წლის იანვრიდან - ნოემბრის ჩათვლით კი საერთო ჯამში 467-

¹⁴⁹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით 2020 წლის იანვრის თვეში პენიტენციურ დაწესებულებებში ჯამში 456 ვიდეო-პაემანი განხორციელდა, 2020 წლის ნოემბრის თვეში კი მხოლოდ 373. 2020 წლის აპრილის თვეში, როდესაც ყველაზე მკაცრი შეზღუდვები მოქმედებდა მხოლოდ 101 ვიდეო-პაემანი განხორციელდა.

¹⁵⁰ პატიმრობის კოდექსის მე-17¹ მუხლის მე-3 ნაწილი და საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 5 აპრილის N55 ბრძანება „მსჯავრდებულთან ვიდეოპაემნით სარგებლობის წესის დამტკიცების თაობაზე“.

¹⁵¹ მაგალითისთვის, პენიტენციური დაწესებულებებიდან უსაფრთხო ვიდეოზარების განხორციელება. გაერთიანებული სამეფოს მაგალითი. ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <<https://www.digitalmarketplace.service.gov.uk/g-cloud/services/323059409385538>>, [ბოლოს ნანახია: 18.01.2021].

¹⁵² იხილეთ სახალხო დამცველის N17 პენიტენციურ დაწესებულებაში 2020 წლის 30 აპრილის, 1-ლი და 7 მაისის საგანგებო მონიტორინგის ვიზიტის შემდგომი ანგარიში. გვ. 21. ხელმისაწვდომია <<https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020061009033574571.pdf>> [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

ჯერ.¹⁵³ სახალხო დამცველი კიდევ ერთხელ აღნიშნავს, რომ დაუშვებელია დისციპლინური სახდელის სახით გარე სამყაროსთან კონტაქტის უფლების შეზღუდვა,¹⁵⁴ რაზეც ასევე მიუთითებს წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი საქართველოში 2018 წელს განხორციელებულ ვიზიტის შემდგომ ანგარიშში.¹⁵⁵ პანდემიის პერიოდში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პატიმარს ჰქონდეს სატელეფონო კომუნიკაცია ოჯახი წევრებთან, მითუმეტეს, რომ შესაძლოა მედიით არაერთი დაუზუსტებელი ინფორმაცია გავრცელდეს პენიტენციურ დაწესებულებებში ვირუსული ინფექციის გავრცელების თაობაზე, რაც პატიმართა ოჯახის წევრებში შფოთს და სტრესს იწვევს. მეორე მხრივ კი ოჯახის წევრების ჯანმრთელობის მდგომარეობა შესაძლოა გახდეს პატიმრების შფოთვის მიზეზი.

გარე სამყაროსთან კონტაქტის საშუალებას და არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის უმნიშვნელოვანეს გარანტიას წარმოადგენს საჩივრის კონფიდენციალურად შეტანის შესაძლებლობა, როგორც თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების სისტემაში, ისე მის გარეთ.¹⁵⁶ 2020 წელს მონახულებულ ყველა პენიტენციურ დაწესებულებაში საჩივრის ყუთები განთავსებული იყო,¹⁵⁷ თუმცა კვლავ ვიდეომეთავლყოფიერების არეალში ხვდება, რაც კონფიდენციალური საჩივრის ავტორის იდენტიფიცირების შესაძლებლობას იძლევა. საჩივრის უფლების რეალიზებისათვის, მნიშვნელოვანია პატიმრების თაბახის ფურცლებით, კონფიდენციალური საჩივრების კონვერტებით და საწერი კალმებით მომარაგება. N8 და N6 დაწესებულებაში მყოფ პატიმრებთან გასაუბრებით ირკვევა, რომ ადმინისტრაცია მათ არ აწვდის საჭირო მასალას და აბრკოლებს საჩივრების გაგზავნას. იმ შემთხვევაში კი თუ პატიმრები შეძლებენ საჩივრის დაწერას და ყუთში მოთავსებას ან დაწესებულების თანამშრომლისთვის მის გასაგზავნად გადაცემას,¹⁵⁸ პატიმრებმა ხშირად არ იციან მივიდა თუ არა მათი კორესპონდენცია ადრესატამდე. პატიმრებს ეჭვი აქვთ, რომ მათი წერილები/საჩივრები არასასურველი შინაარსის გამო იბლოკება. პატიმრები აღნიშნავენ, რომ იბლოკება სახალხო დამცველის სახელზე გაგზავნილი კორესპონდენცია.¹⁵⁹ სახალხო დამცველი მოუწოდებს იუსტიციის სამინისტროს შესაბამის

¹⁵³ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის სისხლის სამართლის სტატისტიკის ანგარიშები თვეების მიხედვით. ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/39CVbb4>>, [ბოლოს ნანახია: 18.01.2021].

¹⁵⁴ გაეროს ნარკოტიკებისა და დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ბიურო (UNODC), დინამიკური უსაფრთხოების სახელმძღვანელო, ნიუ იორკი, 2015, p. 22, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <<https://bit.ly/3bVGGR6>> [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

¹⁵⁵ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის საქართველოში ვიზიტის შესახებ ანგარიში (CPT/Inf (2019) 16), პარ. 100, 2018 წლის 10-21 სექტემბრის ვიზიტი, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: <<https://rm.coe.int/1680945eca>> [ბოლოს ნანახია: 20.01.21].

¹⁵⁶ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი, სტანდარტები, პარ. 54. ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <<https://rm.coe.int/16806ce96b>> [ბოლოს ნანახია: 18.01.2021].

¹⁵⁷ 2020 წლის 26 ივნისის N10 პენიტენციურ დაწესებულებაში განხორციელებული ვიზიტისას გაირკვა, რომ 16 მარტის შემდეგ, დაწესებულების საჩივრების ყუთები არ გახსნილა დაწესებულების ადმინისტრაციის მიერ.

¹⁵⁸ განსაკუთრებული პირობების შემოღების შემდეგ პატიმრები წერილებს და საჩივრებს სოციალური მუშაკის ნაცვლად დაწესებულების უსაფრთხოების ან რეჟიმის თანამშრომლებს გადასცემენ გასაგზავნად.

¹⁵⁹ 2020 წელს ივლისი-აგვისტოს პერიოდში სახალხო დამცველის ცხელ ხაზზე N6 დაწესებულებიდან 7 შეტყობინება შემოვიდა პატიმრის მიერ სახალხო დამცველის აპარატში და სხვა უწყებებში გასაგზავნი

სამსახურებს შეისწავლონ ზემოაღნიშნული პრობლემები და მოახდინონ რეაგირება პატიმართა საჩივრების დაუბრკოლებლად და კონფიდენციალურად გაგზავნის უზრუნველსაყოფად.

2.7. პატიმრობის პირობები

2.7.1. ფიზიკური გარემო

მსოფლიო მასშტაბით გავრცელებული პანდემიის გათვალისწინებით, პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება კიდევ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს, თუმცა მიუხედავად ამისა, 2020 წელს, წინა წლების მსგავსად პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებითად არ შეცვლილა პატიმართა საცხოვრებელი პირობები.

2020 წელს კვლავ გადატვირთულობის პრობლემა იდგა, როგორც ნახევრად ღია, ასევე დახურული ტიპის ისეთი დიდი ზომის პენიტენციურ დაწესებულებებში, როგორიცაა: N15¹⁶⁰, N8¹⁶¹ და N2¹⁶² პენიტენციური დაწესებულებები. სამწუხაროა, რომ N17 პენიტენციურ დაწესებულებაში დღემდე არ გაუქმებულა ე.წ. „ბარაკული“ ტიპის საერთო საცხოვრებლები, სადაც შეუძლებელია სანიტარულ-ჰიგიენური პირობების დაცვა, ხოლო მსჯავრდებულთა უმრავლესობა არ არის უზრუნველყოფილი 4 კვ.მ. პირადი საცხოვრებელი ფართით, რაც თავისთავად გამოწვევას წარმოადგენს ეპიდემიოლოგიური¹⁶³ თვალსაზრისით.

წერილების დაბლოკვის შესახებ. სახალხო დამცველის აპარატმა გადამოწმების შემდეგ დაადგინა, რომ პატიმართა საჩივრები სახალხო დამცველის კანცელარიაში არ შემოსულა.

¹⁶⁰ N15 პენიტენციურ დაწესებულებაში პატიმართა განთავსების ლიმიტია 1 388; მსჯავრდებულთა რაოდენობა დადგენილ ლიმიტს 2020 წლის მანძილზე 12 თვის განმავლობაში აღემატებოდა: იანვარი-39,8%, თებერვალი-40,9%, მარტი-39,2%, აპრილი-36,7%, მაისი-33,4%, ივნისი-31,7%, ივლისი-34,9%, აგვისტო-35,1%, სექტემბერი-34,3%, ოქტომბერი-34,5%, ნოემბერი-37,5%, დეკემბერი-34,8%; ინფორმაცია ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <<https://bit.ly/3pYqAup>> [ბოლოს ნანახია:02.02.21].

¹⁶¹ N8 პენიტენციურ დაწესებულებაში პატიმართა განთავსების ლიმიტია 2 426; პატიმართა რაოდენობა დადგენილ ლიმიტს აღემატებოდა 5 თვის განმავლობაში: აგვისტო-10,6%, სექტემბერი-13,6%, ოქტომბერი-13,3%, ნოემბერი-4,6%, დეკემბერი-5,2%; ინფორმაცია ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <<https://bit.ly/3pLizJ9>> [ბოლოს ნანახია:02.02.21].

¹⁶² N2 პენიტენციურ დაწესებულებაში პატიმართა განთავსების ლიმიტია 1 068; პატიმართა რაოდენობა დადგენილ ლიმიტს 2 თვის განმავლობაში აღემატებოდა: თებერვალი-2,2% და მარტი-3,1% ინფორმაცია ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <<https://bit.ly/2NYniJb>> [ბოლოს ნანახია:02.02.21].

¹⁶³ მსჯავრდებულთა სიმრავლისა და სათანადო განთავსების შეუძლებლობის გამო ჰაერი გაჯერებულია თამბაქოს კვამლით; ასეთ პირობებში რთულია სანიტარულ-ჰიგიენური პირობების დაცვა და მაღალია ინფექციური დაავადებების გავრცელების საშიშროება.

საანგარიშო პერიოდში, პენიტენციურ დაწესებულებებში კვლავ პრობლემური იყო საკნებში არსებული სანიტარიულ-ჰიგიენური პირობების¹⁶⁴, ვენტილაციის¹⁶⁵, განათების¹⁶⁶ და ყველა მსჯავრდებულისთვის პატიმრობის კოდექსის მე-15 მუხლით დადგენილი 4 კვ.მ. მინიმალური ფართობით¹⁶⁷ უზრუნველყოფის საკითხი. ასევე, დღემდე შეუსრულებელია სახალხო დამცველის არაერთ ანგარიშში გაცემული წინადადება ბრალდებულების მინიმალურ საცხოვრებელ ფართად 4 კვ.მ.-ის განსაზღვრასთან დაკავშირებით.

2020 წლის ივლისის თვეში დაიწყო ოზურგეთის რაიონის დაბა ლაითურში პენიტენციური დაწესებულების სარეკონსტრუქციო სარეაბილიტაციო სამუშაოები, რომლის დამთავრება 2022 წლის ზაფხულში იგეგმება¹⁶⁸. როგორც სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის საქმიანობის შემაჯამებელ ანგარიშშია მითითებული, დაბა ლაითურის შერეული რისკის პენიტენციური დაწესებულება იქნება პირველი საპატიმრო საქართველოში, რომელიც თავისი ინფრასტრუქტურული შესაძლებლობებით, რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის მიზანს სრულყოფილად მოემსახურება. ამავე ანგარიშის მიხედვით, მომავალში გათვალისწინებულია ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება, კერძოდ, იგეგმება რამდენიმე ახალი, მცირე ზომის (600-700 მსჯავრდებულზე გათვლილი) დახურული ტიპის, თანამედროვე ევროპული სტანდარტების შესაბამისი პენიტენციური დაწესებულების მშენებლობა, რომლებიც რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის მიზნის მიღწევის შესაბამის პირობებს შექმნის და რომელთა საპროექტო სამუშაოები დასრულების ეტაპზეა.

¹⁶⁴ არ არის დამაკმაყოფილებელი სანიტარულ-ჰიგიენური მდგომარეობა N8, N17 და N18 დაწესებულებებში, სადაც გავრცელებულია ტარაკნები. N8 დაწესებულების შიდა კლასიფიკაციის საკნები ნაწილობრივ მიწის საფარს ქვეშაა მოქცეული, საკნებში შეინიშნება სინესტე. N8 დაწესებულების ე.წ. უსაფრთხო და სამართო საკნებში და დერეფანში წყალგაყვანილობის გაუმართაობის გამო შეინიშნება სინესტე.

¹⁶⁵ N6 დაწესებულების საცხოვრებელ, N8 დაწესებულების საცხოვრებელ და ე.წ. უსაფრთხო საკნებში ხელოვნური ვენტილაცია არ არის საკმარისი, ამავე დაწესებულების სამართო საკნებსა და შიდა კლასიფიკაციის საკნებში, ასევე N17 დაწესებულების საცხოვრებელ საკნებში ხელოვნური ვენტილაცია საერთოდ არ არის. ხელოვნური ვენტილაცია ასევე არაა საკმარისი N2 დაწესებულების საცხოვრებელ, შიდა კლასიფიკაციის, სამართო საკნებსა და საშხაპეებში. N2, N3, N6, N8 დაწესებულებების დეესკალაციის ოთახებში არ იღება ფანჯრები, შესაბამისად, ბუნებრივი ვენტილაცია პატიმრებისთვის ხელმისაწვდომი არ არის.

¹⁶⁶ N3 დაწესებულების საცხოვრებელ საკნებში, ასევე N2 და N8 დაწესებულებების შიდა კლასიფიკაციის საკნებში, ე.წ. უსაფრთხო საკნებში და სამართო საკნებში ბუნებრივი განათება არ არის საკმარისი.

¹⁶⁷ N2, N8, N14, N15 და N17 დაწესებულებები.

¹⁶⁸ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის საქმიანობის შემაჯამებელი ანგარიში მე-5 გვერდი < <https://bit.ly/3bKxLjR> > [ბოლოს ნანახია: 03.02.21].

მიგვაჩნია, რომ მიღებული უნდა იქნეს ყველა ზომა, ნორმალიზაციის პრინციპზე¹⁶⁹ დაფუძნებული ისეთი მცირე და დაბალანსებული ინფრასტრუქტურის მქონე პენიტენციური დაწესებულებების შესაქმნელად, სადაც უზრუნველყოფილი იქნება პატიმართა რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციისთვის აუცილებელი გარემო. ამასთან მნიშვნელოვანია, რომ სახალხო დამცველს მიეცეს სამინისტროს მიერ მომზადებული მცირე დაწესებულებების კონცეფციის გაცნობისა და საკუთარი მოსაზრებების წარდგენის შესაძლებლობა.

2.7.2. დღის განრიგი და სარეაბილიტაციო აქტივობები

პენიტენციურ სისტემაში წლების განმავლობაში¹⁷⁰ გამოწვევას წარმოადგენდა პატიმართა რეაბილიტაცია-რესოციალიზაცია. 2020 წელს, წინა წელთან შედარებით, პენიტენციურ დაწესებულებებში უკიდურესად შეიზღუდა რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის კუთხით გატარებული ღონისძიებები და არსებული მდგომარეობა კიდევ უფრო გაუარესდა.¹⁷¹

2020 წელს, რეაბილიტაციის კუთხით არსებული მძიმე ვითარება განაპირობა პანდემიის გამო პენიტენციურ დაწესებულებებში განსაკუთრებული პირობების შემოღებამ,¹⁷² რომლის ფარგლებშიც, იმავე წლის 30 მარტს განხორციელდა სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების დაწესებულებების გარე პერიმეტრზე გაყვანა და ისინი დღემდე გარე პერიმეტრიდან ახორციელებენ საქმიანობას, შუშის ბარიერს მიღმა ხვდებიან მსჯავრდებულებს და ასევე დაწესებულების შიდა ტელეფონის მეშვეობით უწყვენ მათ კონსულტაციებს.¹⁷³ ამავე პერიოდში პენიტენციურ დაწესებულებებში შეჩერდა სარეაბილიტაციო აქტივობები. წლის განმავლობაში პენიტენციურ დაწესებულებებში განხორციელებული ვიზიტების დროს, გასაუბრებისას პატიმრები აღნიშნავდნენ, რომ მაქსიმალურად შეიზღუდა სოციალურ მუშაკებთან და ფსიქოლოგებთან შეხვედრები, კონსულტაციები.

რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციის კუთხით კიდევ უფრო დამძიმდა ვითარება განსაკუთრებული რისკის დაწესებულებებში.¹⁷⁴ ამ ფონზე, დახურული და

¹⁶⁹ნორმალიზაციის პრინციპის შესაბამისად, ცხოვრება ციხეში შეძლებისდაგვარად უნდა უახლოვდებოდეს საზოგადოებაში ცხოვრების პოზიტიურ ასპექტებს, ციხის ევროპული წესები, ნაწილი პირველი, მე-5 პრინციპი.

¹⁷⁰იხილეთ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიში, რომელიც ხელმისაწვდომია შემდეგ ელექტრონულ მისამართზე: <<https://bit.ly/2NG6jvz>> , გვ. 61-64, [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

¹⁷¹იხილეთ N3 დაწესებულების საგანგებო მონიტორინგის ვიზიტის შემდგომი ანგარიში, რომელიც ხელმისაწვდომია შემდეგ ელექტრონულ მისამართზე: <<https://bit.ly/3pVAvOn>> , გვ. 14-15. ასევე, N17 პენიტენციურ დაწესებულებაში განხორციელებული საგანგებო ვიზიტის შემდგომი ანგარიში. ხელმისაწვდომია შემდეგ ელ. მისამართზე: <<https://bit.ly/2ZUYTXy>> , გვ. 18, [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

¹⁷² საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის გენერალური დირექტორის 2020 წლის 5 მარტის N4109 ბრძანებით დამტკიცდა პენიტენციურ დაწესებულებებში განსაკუთრებული პირობების შემოღება.

¹⁷³ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის 21 დეკემბრის №300956/01 პასუხი.

¹⁷⁴საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის გვერდზე არსებული სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, 2020 წლის 1 იანვრიდან ოქტომბრის თვის ჩათვლით N3 და N7 დაწესებულებებში მხოლოდ 1 სარეაბილიტაციო აქტივობა განხორციელდა: N3 დაწესებულებაში –რეკრეაციული პროგრამა 4 პატიმრის

განსაკუთრებული რისკის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში მყოფ პატიმრებს, წინა წლების მსგავსად არ ეძლევათ დღეში საათზე მეტი ხნით გასეირნების უფლება. კვლავ პრობლემურია დღის განრიგით გათვალისწინებულ დროს¹⁷⁵ გასეირნება.¹⁷⁶ საინტერესო და თავშესაქცევი აქტივობების გარეშე საკანში 23 საათი ყოფნა დახურულ და განსაკუთრებული რისკის დაწესებულებებში მოთავსებულ პატიმრებში აძლიერებს პროტესტის, უსამართლობის და უიმედობის განცდას, რაც დამატებით პრობლემებს აჩენს წესრიგის და უსაფრთხოების დაცვის თვალსაზრისით. რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციის მხრივ სიტუაცია არ იყო ბევრად უკეთესი ნახევრად ღია ტიპის დაწესებულებებში, სადაც მართალია პატიმრები დღის განმავლობაში თავისუფლად გადაადგილდებიან დაწესებულების ტერიტორიაზე, მაგრამ ისინი ძირითადად არ იყვნენ დაკავებული რაიმე სახით აქტივობით.¹⁷⁷

სამინისტროდან მიღებული ინფორმაციის თანახმად, მსჯავრდებულთა პროფესიული მომზადებისა და გადამზადების ცენტრის მიერ დისტანციურ რეჟიმში ხორციელდება N2, N5, N11 და N16 პენიტენციურ დაწესებულებებში უცხო ენის შემსწავლელი კურსები. დამატებით, მიმდინარეობს მუშაობა სხვა დისტანციურ აქტივობებზე, რომლებიც დამუშავების პროცესშია.¹⁷⁸ სახალხო დამცველი მიესალმება ცენტრის მიერ გადადგმულ ნაბიჯს მსჯავრდებულთათვის სარეაბილიტაციო აქტივობების ჩატარების ასეთი ალტერნატივის შეთავაზებასთან დაკავშირებით და იმედოვნებს, რომ დისტანციური სარეაბილიტაციო აქტივობები ყველა პენიტენციურ დაწესებულებას მოიცავს.

სხვა ქვეყნების გამოცდილების თანახმად, პანდემიით გამოწვეული შეზღუდვების ფონზე, კონფლიქტების პრევენციისთვის და უნარების განვითარებისათვის, ყველა შესაძლებლობა უნდა იქნეს გამოყენებული მანამდე არსებული კურსებისა და პროგრამების გამოწვევებთან ადაპტირებისთვის და შესაძლებლობის შემთხვევაში დისტანციურ/ონლაინ რეჟიმში გატანისათვის.¹⁷⁹ აქტივობები შესაძლოა განხორციელდეს, როგორც ცოცხალ რეჟიმში, დისტანციის დაცვით (იქ სადაც ამის შესაძლებლობაა), ასევე

მონაწილეობით, ხოლო N7 დაწესებულებაში არტ-თერაპია 1 პატიმრის ჩართულობით. N6 დაწესებულებაში არცერთი აქტივობა არ ჩატარებულა. ამავე პერიოდში N3 დაწესებულებაში საწარმოო დასაქმებაში მონაწილეობდა 2, ხოლო N6 დაწესებულებაში 7 პატიმარი. სტატისტიკური მონაცემები ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3regzlv>. [ბოლოს ნანახია: 19.01.2021].

¹⁷⁵ N2 და N8 დაწესებულებებში მყოფი პატიმრები ხშირად უარს ამბობენ გასეირნებაზე, რადგან სასეირნოდ გასვლას დილით ადრე, 7–8 საათზე სთავაზობენ, მაშინ როცა ამ დროს გასეირნება დღის განრიგით გათვალისწინებული არ არის

¹⁷⁶ დაწესებულებებში პრობლემებია სასეირნო ეზოების მოწყობისა და სპორტული ინვენტარის სიმცირესთან დაკავშირებით.

¹⁷⁷ ასე მაგალითად, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის გვერდზე არსებული სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, 2020 წლის 1 იანვრიდან ოქტომბრის თვის ჩათვლით, N14 დაწესებულებაში მხოლოდ 2 პროგრამა ჩატარდა (ჯგუფური ინტერვენციები და არტ-თერაპია), N15 დაწესებულებაში – 3 (ჯგუფური ინტერვენციები, არტ-თერაპია, რეკრეაციული პროგრამა), ხოლო N17 დაწესებულებაში – 1 რეკრეაციული პროგრამა.

¹⁷⁸ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის 21 დეკემბრის №300956/01 პასუხი.

¹⁷⁹ იხილეთ „კოვიდ–19–ის საპასუხოდ გატარებული ღონისძიებების ძირითადი გზამკვლევი გადაწყვეტილების მიმღებთათვის“ (მსოფლიო პრაქტიკა და რეკომენდაციები). გვ. 30–33, დოკუმენტი ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3r2rOES>. [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

პირდაპირ რეჟიმში – ონლაინ, ან შესაძლებელია წინასწარ მომზადდეს ვიდეო ჩანაწერები და უზრუნველყოფილ იქნას მათი ჩვენება პატიმრებისათვის. სასწავლო მიზნებისთვის შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს დაწესებულების შიგნით არსებული ტელევიზორები, რადიო, კომპიუტერული რესურსი, როგორც ინფორმაციის გავრცელების საშუალება პატიმართა სწავლების პროცესში ჩართვისათვის. წახალისებულ უნდა იქნეს საკანს შიდა აქტივობებიც, როგორც შეიძლება იყოს მაგალითად სკეჩების მომზადება, ლიტერატურული კონკურსები და მუსიკალური საქმიანობა.¹⁸⁰

მიღებული ინფორმაციის¹⁸¹ თანახმად, 2020 წელს, პენიტენციურ დაწესებულებებში სასჯელის მოხდის მხოლოდ 85 ინდივიდუალური გეგმა. ასეთი მცირე რაოდენობის გეგმის შედგენა არ არის განპირობებული პანდემიით გამოწვეული ვითარებით, ვინაიდან მაგალითად, 2019 წელს, მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში არ იყო გავრცელებული პანდემია, სულ 84 სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა შედგა. გარდა ამისა, სახალხო დამცველმა თავის არაერთ ანგარიშში¹⁸² აღნიშნა, მსჯავრდებულთა სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შედგენისა და განხორციელების კუთხით არსებული მნიშვნელოვანი ხარვეზების შესახებ, რაც რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციის პროცესის უმნიშვნელოვანესი კომპონენტია და დღემდე უმთავრეს გამოწვევას წარმოადგენს. აქვე უნდა ითქვას, რომ 2020 წლის 12 მარტს საქართველოს იუსტიციის მინისტრის N502 ბრძანებით დამტკიცდა სრულწლოვან მსჯავრდებულთა და ყოფილ პატიმართა რესოციალიზაციისა და რეაბილიტაციის მიზნით რისკისა და საჭიროებების შეფასების, აგრეთვე ინდივიდუალური გეგმის მომზადების, განხორციელებისა და მონიტორინგის წესი (შემთხვევის მართვის წესი). სახალხო დამცველი იმედს იტოვებს, რომ 2021 წელს მაინც მოხერხდება ახალი წესის შესაბამისად ყველა პენიტენციურ დაწესებულებაში შემთხვევების მართვის მაქსიმალური რაოდენობის დაფარვა.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ვინაიდან უცნობია რამდენი ხნით გაგრძელდება განსაკუთრებული პირობები, სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ უპირველეს ყოვლისა, მნიშვნელოვანია დაუყოვნებლივ შემუშავდეს პენიტენციურ დაწესებულებებში სარეაბილიტაციო აქტივობების განხორციელების ალტერნატიული შესაძლებლობები. რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციის პროცესის გაძლიერების, მრავალფეროვანი და სისტემატიური სარეაბილიტაციო აქტივობების განხორციელების მიზნით, მნიშვნელოვანია 2021 წელს გაიზარდოს პენიტენციურ დაწესებულებებში სოციალურ

¹⁸⁰ ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე გაერთიანებულ სამეფოში მოქმედი სარეაბილიტაციო ღონისძიებების უზრუნველყოფი ორგანიზაციის ვებგვერდზე: <<https://bit.ly/3qWOlmy>>. [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

¹⁸¹ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის 21 დეკემბრის N300956/01 პასუხის თანახმად, 2019 წელს პენიტენციურ დაწესებულებებში სულ შედგა 84 სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა (N5 დაწესებულებაში-25, N11 დაწესებულებაში-39, N16 დაწესებულებაში-10, ხოლო N17 დაწესებულებაში-10). 2020 წელს კი შედგა 85 სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა (N5 დაწესებულებაში-15, N11 დაწესებულებაში-29, N16 დაწესებულებაში-28, ხოლო N17 დაწესებულებაში- 13).

¹⁸² იხილეთ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2018 წლის ანგარიში. ანგარიში ხელმისაწვდომია შემდეგ ელექტრონულ მისამართზე: < <https://bit.ly/3aU7394> >, გვ. 41, [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

მუშაკთა და ფსიქოლოგთა რაოდენობა.¹⁸³ ასევე უნდა გაძლიერდეს პატიმრებთან მუშაობა წახალისების გზით, სხვადასხვა აქტივობებში ჩართვის მოტივაციის შესაქმნელად.¹⁸⁴

მიუხედავად იმისა, რომ პირობით ვადამდე გათავისუფლება ან სასჯელის მოუხდელი ნაწილის უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით შეცვლა არ წარმოადგენს მსჯავრდებულის ძირითად კონსტიტუციურ უფლებას, იგი არის მნიშვნელოვანი კანონისმიერი შესაძლებლობა, რათა მსჯავრდებულს ჰქონდეს მოტივაცია მსჯავრდების შემდგომ პერიოდში, სრულად იყოს ორიენტირებული რესოციალიზაციის პროცესზე და შედეგად ჰქონდეს ამ მექანიზმის ეფექტურად სარგებლობის იმედი.¹⁸⁵

2.8. მოწყვლადი კატეგორიის პირები

2.8.1. არასრულწლოვნები

არასრულწლოვანი ბრალდებული, რომლის მიმართაც აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობა იქნა გამოყენებული, თავსდება პატიმრობის დაწესებულების (N2, N8) არასრულწლოვანთა განყოფილებაში, ხოლო არასრულწლოვანი მსჯავრდებული, რომელსაც სასჯელად თავისუფლების აღკვეთა შეეფარდა – არასრულწლოვანთა (N11) სარეაბილიტაციო დაწესებულებაში. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი ასევე ითვალისწინებს თავისუფლებააღკვეთილი არასრულწლოვნის დროებით გადაყვანის შესაძლებლობას სხვა დაწესებულებაში (N2, N8) უსაფრთხოების მიზნით.¹⁸⁶

2.8.1.1. პატიმრობის პირობები

ახალი კორონავირუსის შესაძლო გავრცელების პრევენციის მიზნით 2020 წლის 5 მარტიდან ყველა პენიტენციურ დაწესებულებაში განსაკუთრებული პირობები ამოქმედდა.¹⁸⁷ შეიზღუდა პატიმრების გარე სამყაროსთან კონტაქტის შესაძლებლობები¹⁸⁸ და

¹⁸³ წლებია სახალხო დამცველი თავის ანგარიშებში სათანადო რაოდენობის და კვალიფიკაციის მქონე პერსონალის (სოციალური მუშაკები და ფსიქოლოგები) ნაკლებობაზე საუბრობს. ამჯერადაც, საანგარიშო პერიოდში, 2020 წლის 30 აპრილს N17 დაწესებულებაში განხორციელებული ვიზიტის დროს 1 702 მსჯავრდებული იმყოფებოდა და დასაქმებული იყო 2 ფსიქოლოგი და 8 სოციალური მუშაკი. ანუ 1 სოციალურ მუშაკზე დაახლოებით 212, ხოლო ფსიქოლოგზე 851 მსჯავრდებული მოდიოდა.

¹⁸⁴ მიუხედავად იმისა, რომ პირობით ვადამდე გათავისუფლება ან სასჯელის მოხდის ნაწილის უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით შეცვლა არ წარმოადგენს მსჯავრდებულის ძირითად კონსტიტუციურ უფლებას, იგი არის მნიშვნელოვანი კანონისმიერი შესაძლებლობა, რათა მსჯავრდებულს ჰქონდეს მოტივაცია მსჯავრდებულის შემდგომ პერიოდში, სრულად იყოს ორიენტირებული რესოციალიზაციის პროცესზე და შედეგად ჰქონდეს ამ მექანიზმით ეფექტურად სარგებლობის იმედი. <https://ombudsman.ge/res/docs/2020033122424787329.pdf>, გვ 64, [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

¹⁸⁵ იხილეთ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიში. ანგარიში ხელმისაწვდომია შემდეგ ელექტრონულ მისამართზე: <https://ombudsman.ge/res/docs/2020033122424787329.pdf> გვ. 64, [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

¹⁸⁶ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, 89-ე მუხლის პირველი ნაწილი.

¹⁸⁷ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის გენერალური დირექტორის 2020 წლის 5 მარტის N4109 ბრძანებით დამტკიცდა პენიტენციურ დაწესებულებებში განსაკუთრებული პირობები.

¹⁸⁸ პატიმრებს შეუჩერდათ პატიმრობის კოდექსით განსაზღვრული საოჯახო, ხანგრძლივი და ხანმოკლე პაემნებით სარგებლობის, თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების გარეთ ხანმოკლე გასვლის, აგრეთვე

უკიდურესად შეიზღუდა სარეაბილიტაციო აქტივობები.¹⁸⁹ 2020 წლის 30 მარტს განხორციელდა სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების¹⁹⁰ დაწესებულებების გარე პერიმეტრზე გაყვანა და ისინი დღემდე გარე პერიმეტრიდან ახორციელებენ საქმიანობას, შუშის ბარიერს მიღმა ხვდებიან მსჯავრდებულებს და ასევე დაწესებულების შიდა ტელეფონის მეშვეობით უწყვენ მათ კონსულტაციებს.¹⁹¹

მიუხედავად იმისა, რომ განსაკუთრებული პირობების ხანგრძლივი დროით შემოღების მაღალი ალბათობა არსებობდა, გაჭიანურდა სარეაბილიტაციო აქტივობების ჩატარების ალტერნატიული გზების ძიების პროცესი. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ განხორციელებული მონიტორინგის ვიზიტის დროს, N11 დაწესებულებაში უკვე დაწყებული იყო დისტანციური სწავლება (საგაკვეთილო პროცესი).

განსაკუთრებული პირობების შემოღების შედეგად, არასრულწლოვნებს გარე სამყაროსთან კონტაქტი ისევე შეეზღუდათ, როგორც სრულწლოვან პატიმრებს.¹⁹² შეზღუდვის საკომპენსაციოდ სრულწლოვანი პატიმრების მსგავსად, სატელეფონო ლიმიტზე 3 თვის განმავლობაში თვეში დაუმატეს უფასო 15 წუთი¹⁹³ გარდა ამისა, წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტმა უზრუნველყო თითოეულ პატიმარზე ერთჯერადად 20 წუთის ხანგრძლივობის სასაუბრო დროის დარიცხვა. სხვა დამატებითი საკომპენსაციო ღონისძიება ამ მხრივ არ გატარებულა. სახალხო დამცველის შეფასებით შეზღუდვების საკომპენსაციოდ გატარებული ღონისძიებები, სრულწლოვან პატიმრებთან მიმართებითაც კი არ იყო სათანადო, არათუ არასრულწლოვნებისთვის, რომელთაც გარე სამყაროსთან კონტაქტის კუთხით განსაკუთრებული მხარდაჭერა ესაჭიროებათ.¹⁹⁴

განსაკუთრებულ, პირად გარემოებებთან დაკავშირებით პენიტენციური დაწესებულების დროებით დატოვების უფლება. ამასთან, გათავისუფლებისთვის მომზადების თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში მოთავსებულ მსჯავრდებულებს შეუჩერდათ დაწესებულების გარეთ, სწავლის ან/და მუშაობის შემთხვევაში და საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილ დასვენებისა და უქმე დღეებში გასვლის უფლება.

¹⁸⁹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის გვერდზე არსებული სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, 2020 წლის 1 იანვრიდან ოქტომბრის თვის ჩათვლით, N2 დაწესებულებაში მყოფი არასრულწლოვნები ჩართული იყვნენ არტ-თერაპიაში, ფსიქო-სოციალურ თერაპიასა და კულტურულ ღონისძიებაში. ხოლო N8 დაწესებულებაში მყოფი არასრულწლოვნები- საგანმანათლებლო პროგრამის შესწავლასა და არტ-თერაპიაში. საგაკვეთილო პროცესი შეჩერებული იყო და სასწავლო მასალები არასრულწლოვნებს საკანში მიეწოდებოდათ. სტატისტიკური მონაცემი ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/3r03CDr> > [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

¹⁹⁰ N8 დაწესებულების არასრულწლოვანთა განყოფილებაში ფსიქოლოგმა აგვისტოს თვის დასაწყისში განაახლა დაწესებულებაში ვიზიტები და პირისპირ ხვდებოდა პატიმრებს.

¹⁹¹ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის 21 დეკემბრის №300956/01 პასუხი.

¹⁹² იხილეთ ამავე ანგარიშში თავი: კონტაქტი გარე სამყაროსთან.

¹⁹³ გარდა ამისა, წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტმა უზრუნველყო თითოეულ პატიმარზე ერთჯერადად 20 წუთის ხანგრძლივობის სასაუბრო დროის დარიცხვა.

¹⁹⁴ ინსტიტუციის თანამშრომლებმა ხელი უნდა შეუწყონ ბავშვის ხშირ კონტაქტს ფართო საზოგადოებასთან. აქ იგულისხმება კომუნიკაცია ოჯახთან, მეგობრებთან და მაღალი რეპუტაციის მქონე ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან. იხილეთ გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტის ზოგადი კომენტარი #10 მართლმსაჯულების სისტემაში ბავშვის უფლებების შესახებ წესი 89.

მართალია, მიზნობრივი აქტივობების არარსებობა საზიანოა ნებისმიერი პატიმრისათვის, მაგრამ განსაკუთრებით არასრულწლოვნებისათვის, რომლებსაც გამორჩეულად სჭირდებათ ფიზიკური აქტივობა და აზროვნების სტიმულირება. დღის განმავლობაში მათ უნდა სთავაზობდნენ განათლების სრულ პროგრამას, სპორტულ აქტივობებს, პროფესიულ-ტექნიკურ ტრენინგებს, რეკრეაციულ ღონისძიებებს და სხვა საკნის გარე მიზნობრივ საქმიანობებს.¹⁹⁵ კორონავირუსის შესაძლო გავრცელების პრევენციის მიზნით დაწესებულმა შეზღუდვებმა უარყოფითი გავლენა იქონია არასრულწლოვანთა როგორც ფიზიკურ, ისე ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე. N11 დაწესებულებაში მყოფ არასრულწლოვნებს სარეაბილიტაციო აქტივობების დეფიციტის ფონზე დაერღვათ დღის რეჟიმი, რის გამოც ამავე დაწესებულების სამედიცინო პერსონალის თქმით, არასრულწლოვნები უჩივიან უძილობას და თავის ტკივილს. გაცილებით მძიმე ვითარებაა N2 და N8 დაწესებულებებში, სადაც სარეაბილიტაციო აქტივობებთან ერთად საგაკვეთილო პროცესიც შეჩერდა.¹⁹⁶ ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, უპირველეს ყოვლისა, პანდემიით გამოწვეულ ვითარებაში მნიშვნელოვანია სასწრაფო წესით მოძიებულ იქნას სარეაბილიტაციო აქტივობების ჩატარების ალტერნატიული შესაძლებლობები, დისტანციურ რეჟიმში აქტიურად განხორციელდეს შეხვედრები სოციალურ მუშაკთან, ფსიქოლოგთან და დაიგეგმოს სხვადასხვა სახის ინდივიდუალური საჭიროებებზე¹⁹⁷ მორგებული აქტივობები. არასრულწლოვანთა ფსიქო-ემოციური მდგომარეობის დამძიმების თავიდან ასაცილებლად მნიშვნელოვანია მაქსიმალურად ხელი შეეწყოს არასრულწლოვანთა გარე სამყაროსთან კომუნიკაციას ყველა უსაფრთხო საშუალებით.

არასრულწლოვან ბრალდებულს/მსჯავრდებულს უნდა ჰქონდეს სხვა ბრალდებულთან/მსჯავრდებულთან შედარებით გაუმჯობესებული საყოფაცხოვრებო და კვების პირობები.¹⁹⁸ არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში ცხოვრების წესი რაც შეიძლება მეტად უნდა უახლოვდებოდეს საზოგადოებაში ცხოვრების პოზიტიურ ასპექტებს.¹⁹⁹

¹⁹⁵ იხილეთ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, „არასრულწლოვნები, რომელთაც თავისუფლება აღეკვეთათ სისხლის სამართლის კანონმდებლობის საფუძველზე.“ ამონარიდი 24-ე საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (2015) 1], გამოქვეყნდა 2015 წელს. წესი 107, ხელმისაწვდომია: <https://rm.coe.int/16809534f0> [ბოლოს ნანახია: 27.01.2021].

¹⁹⁶ 2020 წლის 4-7 აგვისტოს N8 დაწესებულებაში განხორციელებული ვიზიტის დროს საგაკვეთილო პროცესი შეჩერებული იყო და სასწავლო მასალები არასრულწლოვნებს საკანში მიეწოდებოდათ. ამავდროულად არასრულწლოვანთა განყოფილების ბიბლიოთეკაში მოეწყო შესაბამისი ტექნიკური აღჭურვილობა საგაკვეთილო პროცესის ონლაინ რეჟიმში ჩასატარებლად, თუმცა როდის დაიწყებოდა გაკვეთილების ონლაინ რეჟიმში ჩატარება, ამაზე ინფორმაცია ადმინისტრაციას არ ჰქონდა.

¹⁹⁷ N8 დაწესებულებისგან განსხვავებით, სადაც არასრულწლოვნებისთვის სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმები არ შედგენილა, N11 დაწესებულებაში ყველა არასრულწლოვანისთვის შედგენილია სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმები, თუმცა შეფასებისა და სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური დაგეგმვის ეტაპზე არასრულწლოვნებისთვის ხდება უკვე არსებული მომსახურებების შეთავაზება და ამ შემთხვევაში არ გამოდიან ბენეფიციარის საჭიროებიდან.

¹⁹⁸ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მუხლი 83, პუნქტი 1.

¹⁹⁹ ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2008) 11, წევრი სახელმწიფოებისადმი სანქციებს ან ზომებს დაქვემდებარებული არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების ევროპის წესების შესახებ.

N2 და N8 დაწესებულებებში არასრულწლოვანთა საცხოვრებელი საკნები ფაქტიურად არ განსხვავდება სრულწლოვანთა საცხოვრებელ საკნებში არსებული საცხოვრებელი პირობებისგან. საკნებში არის დამთრგუნველი გარემო და არ შეესაბამება ბავშვის საუკეთესო ინტერესს. N8 დაწესებულების არასრულწლოვანთა განყოფილების საცხოვრებელ საკნებში ბუნებრივი და ხელოვნური ვენტილაცია არასაკმარისია, საკნებში სანიტარულ-ჰიგიენური მდგომარეობა არადამაკმაყოფილებელია, გავრცელებულია ბაღლინჯოები და ტარაკნები. სრულწლოვანი პატიმრების მსგავსად, არასრულწლოვანი პატიმრებიც კვირაში მხოლოდ 2-ჯერ სარგებლობენ შხაპის მიღების უფლებით²⁰⁰. ვიზიტის დროს, N8 დაწესებულებაში ბრალდებულები და მსჯავრდებულები ერთ საკანში იყვნენ მოთავსებული, რაც პატიმრობის კოდექსის²⁰¹ მოთხოვნის დარღვევაა.

პეკინის წესების კომენტარში მითითებულია, რომ პატიმრობაში მყოფი არასრულწლოვნის მოთავსების დროს უპირატესობა უნდა მიენიჭოს ღია ტიპის დაწესებულებას დახურული ტიპის დაწესებულებასთან შედარებით. ამასთან, თითოეული დაწესებულება უნდა იყოს გამოსასწორებელი ან საგანმანათლებლო ხასიათის და არა ციხის ტიპის.²⁰² სახალხო დამცველმა თავის არაერთ ანგარიშში აღნიშნა, რომ N2 და N8 დაწესებულებებში არსებული არაკეთილსაიმედო²⁰³ მდგომარეობიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, რომ არასრულწლოვანი პატიმრები თავსდებოდნენ არასრულწლოვანთა სპეციალიზებულ დაწესებულებაში. არასრულწლოვანთა N2 და N8 დაწესებულებებში მოთავსება მნიშვნელოვნად აფერხებს რეაბილიტაციის პროცესს და ეწინააღმდეგება არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა საუკეთესო ინტერესებს.

იუსტიციის მინისტრის მიერ პენიტენციური და დანაშაულის პრევენციის სისტემების განვითარების სტრატეგიისა და 2019-2020 წლების სამოქმედო გეგმის თანახმად, 2019 წლის სექტემბრისთვის მზად უნდა ყოფილიყო განცალკევების გეგმა, რომელიც მიზნად ისახავდა N8 დაწესებულებებიდან არასრულწლოვანთა გადაყვანას, ხოლო 2020 წლის დეკემბრისთვის N2 და N11 დაწესებულებებში არასრულწლოვნებისთვის ცალკე ინფრასტრუქტურის მოწყობას.²⁰⁴ აღსანიშნავია, რომ გეგმაში მითითებული ამოცანები არ შესრულებულა. წამების პრევენციის ევროპულმა კომიტეტმა საქართველოში განხორციელებული ვიზიტისას მიიღო დაპირება, რომ N11 არასრულწლოვანთა

(მიღებულია მინისტრთა კომიტეტის მიერ 2008 წლის 5 ნოემბერს მინისტრების მოადგილეთა 1040-ე შეხვედრაზე). წესი 53.3.

²⁰⁰იხილეთ იქვე, წესი 65.2: არასრულწლოვანები შეუფერხებლად უნდა სარგებლობდნენ აბაზანა-ტუალეტებით, რომლებიც ჰიგიენურია და იძლევა განმარტოების საშუალებას.

²⁰¹პატიმრობის კოდექსის მე-9 მუხლის მე-2 ნაწილი.

²⁰²გაეროს მინიმალური სტანდარტული წესები არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების ადმინისტრირების შესახებ, წესი 19.

²⁰³იხილეთ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2016 წლის ანგარიში. ხელმისაწვდომია შემდეგ ელექტრონულ მისამართზე: <https://ombudsman.ge/res/docs/2019040513214458561.pdf>, გვ. 195 -199, [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

²⁰⁴ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2019 წლის 22 თებერვალის №385 ბრძანება, პენიტენციური და დანაშაულის პრევენციის სისტემების განვითარების სტრატეგიისა და 2019-2020 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების თაობაზე, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/4490017> [ბოლოს ნანახია: 31.01.21].

სარეაბილიტაციო დაწესებულებაში მოხდებოდა არასრულწლოვან ბრალდებულთა ნაწილის მშენებლობა, რომელიც უნდა გახსნილიყო 2021 წელს.²⁰⁵ სამწუხაროდ, 2020 წელს არ გადადგმულა ნაბიჯები ამ მიმართულებით.

სამივე დაწესებულებაში უზრუნველყოფილია არასრულწლოვანთა სამჯერადი კვება. არასრულწლოვანთა კვების მენიუ ფაქტიურად არ გასხვავდება სრულწლოვანი პატიმრების კვების მენიუსგან. მენიუში არ შედის ცოცხალი ბოსტნეული, ხოლო ხილი²⁰⁶ მხოლოდ კომპოტის სახით მიეწოდებათ. გამომდინარე იქიდან, რომ არასრულწლოვანი არის მოზარდი და მას სრულფასოვანი კვება ესაჭიროება, არასრულწლოვანთა ჯანმრთელობისა და სრულყოფილი განვითარებისთვის აუცილებელია ოთხჯერადი კვება.²⁰⁷

2.8.1.2. სამართლებრივი დაცვის გარანტიები

პატიმრობის დაწესებულებაში/თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში მოთავსებულ არასრულწლოვან ბრალდებულს/მსჯავრდებულს დაწესებულების უფლებამოსილმა პირმა დაუყოვნებლივ უნდა მისცეს საშუალება წერილობით გაეცნოს ინფორმაციას თავისი უფლებების (მათ შორის საჩივრის შეტანის უფლება) და მოვალეობების შესახებ და გასაჩივრების კანონით დადგენილი წესის თაობაზე.²⁰⁸ არასრულწლოვან ბრალდებულს/მსჯავრდებულს ინფორმაცია მისთვის გასაგები ფორმით უნდა მიეწოდოს.²⁰⁹ N8 დაწესებულებაში გამოკითხული არასრულწლოვანების უმეტესობა არ იყო ინფორმირებული მათი უფლებების და მოთხოვნა-საჩივრის მექანიზმის შესახებ. აქვე უნდა ითქვას, რომ არასრულწლოვანთა უფლებების წერილობითი ნუსხა ფაქტიურად არ განსხვავდება სრულწლოვან პატიმართათვის განკუთვნილი წერილობითი ნუსხისგან.

სახალხო დამცველის შეფასებით, მნიშვნელოვანია არასრულწლოვანს დაწესებულებაში შემოსვლისას სტრუქტურირებულად, მისთვის გასაგებ (მარტივ) ენაზე მიაწოდოს უფლება-მოვალეობების და მოთხოვნა-საჩივრის მექანიზმის შესახებ წერილობითი ინფორმაცია. მნიშვნელოვანია გაიზარდოს სოციალური მუშაკის როლი, რათა დაწესებულებაში მიღების შემდგომ სოციალურმა მუშაკმა დეტალურად აუხსნას არასრულწლოვანს მისი უფლებები და მოვალეობები, მოთხოვნის/საჩივრის შეტანისა და განხილვის პროცედურები. ასევე, სათანადო პერიოდულობით ინდივიდუალურად ან ჯგუფურად იმუშაოს პატიმრებთან მათი უფლებებისა და მოვალეობების, მოთხოვნის/საჩივრის შეტანისა და განხილვის პროცედურის თემატიკაზე; მათ შორის, ზემოაღნიშნული ინფორმაცია

²⁰⁵ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის 2018 წლის 10-21 სექტემბრის საქართველოში ვიზიტის შესახებ ანგარიში (CPT/Inf (2019) 16), პარ. 66, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: <<https://rm.coe.int/1680945eca>> [ბოლოს ნანახია: 31.01.2021].

²⁰⁶ ხილს ძირითადად ახლობლებისგან, ამანათის საშუალებით იღებენ.

²⁰⁷ იხილეთ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიში. ხელმისაწვდომია შემდეგ ელ. მისამართზე: <https://ombudsman.ge/res/docs/2020033122424787329.pdf> გვ. 71-72, [ბოლოს ნანახია: 20.01.2021].

²⁰⁸ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, 94-ე მუხლი, პუნქტი 1.

²⁰⁹ იხ. იქვე, 94-ე მუხლი, პუნქტი 3.

არასრულწლოვანისთვის გასაგებ (მარტივ) ენაზე შექმნილი ბროშურის სახით მიეწოდოს არასრულწლოვანს და გამოეკრას პატიმრისათვის ხელმისაწვდომ ადგილებში.

2.8.1.3. უსაფრთხოების ღონისძიებები

2020 წელს განხორციელებული ვიზიტების²¹⁰ დროს დადგინდა, რომ N8 და N11 დაწესებულებებში პრობლემურია არასრულწლოვანთა შემოწმების პროცედურები. გარდა ამისა, N8 დაწესებულებაში ადგილი აქვს არასრულწლოვანთა მიმართ უსაფრთხო საკნების არაფორმალური დასჯის მიზნით გამოყენებას.

წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ სრული შემოწმება უნდა განხორციელდეს მხოლოდ კონკრეტული და დასაბუთებული ეჭვის საფუძველზე, შესაბამის გარემოში და განხორციელდეს ღირსების პატივისცემის პირობებში²¹¹. სრული შემოწმებისას არ უნდა მოხდეს პირის სხეულის სხვადასხვა ნაწილების ერთდროულად გაშიშვლება.²¹² N8 და N11 დაწესებულებებში არასრულწლოვანთა სრული შემოწმება არ ეფუძნება უსაფრთხოების კუთხით მომდინარე იმპუთიური რისკის ინდივიდუალურ შეფასებას. ამასთანავე, N8 და N11 დაწესებულებებში არასრულწლოვანთა შემოსახლების დროს პირადი სრული შემოწმება სრული გაშიშვლებით და ბუქნის გაკეთებით ხორციელდება, რაც საერთაშორისო სტანდარტებს ეწინააღმდეგება და შეიძლება გაუტოლდეს არასათანადო მოპყრობას.

სრული შემოწმების აუცილებლობის შემთხვევაში, პატიმარს უნდა შესთავაზონ სკანირება, როგორც სრული პირადი შემოწმების ალტერნატიული მეთოდი. N11 დაწესებულებაში არ არის დამონტაჟებული სკანერის აპარატი და არც დაწესებულების დებულება განსაზღვრავს სკანერის გამოყენებას.²¹³ მართალია, N8 დაწესებულებაში ფუნქციონირებს სკანერის აპარატი, თუმცა ის გამოიყენება სრულ შემოწმებასთან ერთად და არა როგორც სრული შემოწმების ალტერნატივა, რაც მიუღებელია.

სახალხო დამცველი მოუწოდებს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალურ პენიტენციურ სამსახურს, რომ დაუყონებლივ აღმოიფხვრას სრული გაშიშვლებისა და ბუქნების

²¹⁰ N11 დაწესებულებაში ვიზიტი განხორციელდა 2020 წლის 26 ოქტომბერს, ხოლო N8 დაწესებულებაში 4-7 აგვისტოს.

²¹¹ ევროპის საბჭო: წამების პრევენციის კომიტეტი, ანგარიში ბულგარეთის მთავარობისადმი ბულგარეთში განხორციელებული ვიზიტის შესახებ, რომელიც წამებისა და არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის ევროპულმა კომიტეტმა (CPT) 2014 წლის 24 მარტიდან 3 აპრილის ჩათვლით განახორციელა, გამოქვეყნდა 2015 წლის 29 იანვარს, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე ვებგვერდზე: <http://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-bgr-20140324-en-23> [ბოლოს ნანახია: 30.01.2021].

²¹² ევროპის საბჭო: წამების პრევენციის კომიტეტი, ანგარიში ჩეხეთის მთავარობისადმი ჩეხეთში განხორციელებული ვიზიტის შესახებ, რომელიც წამებისა და არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის ევროპულმა კომიტეტმა (CPT), 2014 წლის 1-10 აპრილის ჩათვლით განახორციელა, პარა. 85, გამოქვეყნდა 2015 წლის 31 მარტს, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე ვებგვერდზე: <http://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-cze-20140401-en-30> [ბოლოს ნანახია: 30.01.2021].

²¹³ საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრი 2015 წლის 27 აგვისტოს №118 ბრძანება, საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს N11 პენიტენციური დაწესებულების დებულების დამტკიცების შესახებ.

გაკეთების არსებული პრაქტიკა. სრული შემოწმება უნდა განხორციელდეს მხოლოდ კონკრეტული და დასაბუთებული ეჭვის საფუძველზე, ადამიანის პატივისა და ღირსების პატივისცემის პირობებში და მკაფიოდ დადგენილი პროცედურებით. უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სრული შემოწმების ალტერნატივად სკანერის გამოყენება²¹⁴ ამასთანავე, სკანერის, როგორც ალტერნატიული მეთოდის, გამოყენების შემთხვევაში არ უნდა მოხდეს შემოწმების სხვა დამატებითი მეთოდების გამოყენება.

წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი მიუთითებს, რომ არასრულწლოვანთა ნებისმიერი ფორმით იზოლაცია რისკის ქვეშ აყენებს მათ ფიზიკურ ან/და ფსიქიკურ ჯანმრთელობას და ამიტომ, იგი მხოლოდ უკიდურესი ზომის სახით უნდა გამოიყენებოდეს და მისი ხანგრძლივობა რამდენიმე საათს არ უნდა აღემატებოდეს.²¹⁵

N8 დაწესებულებაში კვლავ პრობლემას წარმოადგენს არასრულწლოვანი პატიმრების დეესკალაციის ოთახსა და უსაფრთხო საკანში მოთავსების პრაქტიკა, რომელიც მათ არაფორმალურ დასჯას ემსახურება. კერძოდ, N8 დაწესებულებაში 2020 წლის 1 იანვრიდან 7 აგვისტოს ჩათვლით დაფიქსირდა არასრულწლოვანების უსაფრთხო საკანში მოთავსების 10 შემთხვევა. ამ 10 შემთხვევიდან 1 შემთხვევაში არასრულწლოვანი ექვსი დღე-ღამის განმავლობაში, 24 საათის გასვლის შემდგომ გამოჰყავდათ უსაფრთხო საკნიდან და უმრავლეს შემთხვევაში, მხოლოდ რამდენიმე წუთის შემდეგ კვლავ აბრუნებდნენ იქ. ამავე პერიოდში დეესკალაციის ოთახში 3 დღე-ღამით მოთავსებული იყო ერთი არასრულწლოვანი, რომელსაც სუიციდის მცდელობა ჰქონდა.

ამავე დაწესებულების არასრულწლოვანთა განყოფილების ადმინისტრაციის განმარტებით, არასრულწლოვანებთან არ მიმდინარეობს დისციპლინური სამართალწარმოების პროცედურები, რადგან არასრულწლოვანებთან მიმართებით დისციპლინური წარმოება შედარებით რთულია და კანონი ითვალისწინებს გარკვეულ მოთხოვნებს, რომელთა შესრულება პრაქტიკულ სირთულეებს უკავშირდება.²¹⁶ ამ სირთულეების თავიდან ასაცილებლად, დისციპლინურ დასჯებს არასრულწლოვანი პატიმრების მიმართ არ იყენებენ.²¹⁷ დისციპლინური გადაცდომის დროს ცდილობენ,

²¹⁴ იხილეთ ამავე ანგარიშში 2.3.2.4. ქვეთავი, პატიმრების სრული შემოწმების პრაქტიკა, როგორც არასათანადო მოპყრობა.

²¹⁵ ამონარიდი წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის მე-18 საერთო ანგარიშიდან (CPT/Inf (2008) 25) პარა: 26. ხელმისაწვდომია: < <https://rm.coe.int/1680696a85> > [ბოლოს ნანახია: 22.01.2021].

²¹⁶ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის 93-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, არასრულწლოვან ბრალდებულს/მსჯავრდებულს უფლება აქვს, დისციპლინური დარღვევის საქმის განხილვისას ჰყავდეს ადვოკატი. ზეპირი მოსმენის დაწყებამდე არასრულწლოვან ბრალდებულს/მსჯავრდებულს განემარტება ადვოკატის მოწვევის უფლება, რომელიც შესაბამისი თანხმობის მიღების შემთხვევაში ხორციელდება განმარტებიდან 6 საათის განმავლობაში. თუ დადგენილ ვადაში ადვოკატი არ გამოცხადდება, არასრულწლოვან ბრალდებულს/მსჯავრდებულს საზოგადოებრივი ადვოკატი დაენიშნება.

²¹⁷ 2020 წლის 1 იანვრიდან 7 აგვისტოს ჩათვლით არცერთ არასრულწლოვანს არ დაკისრებია დისციპლინური სახდელი

პრობლემა მოაგვარონ არასრულწლოვანთან გასაუბრების გზით. ხოლო თუ ვერ მოხერხდა არასრულწლოვნის დამშვიდება, მაშინ შესაძლოა, იგი მოათავსონ უსაფრთხო საკანში.

აღსანიშნავია, რომ უსაფრთხო საკნები ნაწილობრივ მიწის საფარს ქვეშაა მოქცეული, უსაფრთხო საკნებსა და დეესკალაციის ოთახებში შეიმჩნევა სინესტე, არადამაკმაყოფილებელია ბუნებრივი და ხელოვნური განათება და ვენტილაცია. გარდა ამისა, ასეთ საკნებში ყოფნის პერიოდში არასრულწლოვნებს არ მიეწოდებათ პირადი ჰიგიენის საშუალებები და გამოსაცვლელი ტანსაცმელი, ასევე ეზღუდებათ ისეთი უფლებები, როგორიცაა: მაღაზიით, სატელეფონო ზარით, პირადი მიმოწერით და პაემნით სარგებლობის უფლება.²¹⁸ ზემოაღნიშნული კი ეწინააღმდეგება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვას, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიზნებს და ბავშვის უფლებათა კონვენციის სულისკვეთებას. სახალხო დამცველი თვლის, რომ დაუშვებელია უსაფრთხო საკანსა და დეესკალაციის ოთახში არსებულ არასათანადო პირობებში არასრულწლოვნის მოთავსება და აღნიშნული შესაძლოა გაუტოლდეს არაადამიანურ და დამამცირებელ მოპყრობას. სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ უსაფრთხო საკნების ნაცვლად უნდა არსებობდეს სპეციალურად მოწყობილი დამამშვიდებელი ოთახი, რომელიც მხოლოდ უკიდურესი ზომის სახით უნდა გამოიყენებოდეს და მისი ხანგრძლივობა რამდენიმე საათს არ უნდა აღემატებოდეს. ამ დროის განმავლობაში, არასრულწლოვნებისთვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სათანადო ადამიანური კავშირი და მიმდინარეობდეს მულტიდისციპლინური მუშაობა მათი დამშვიდების, რისკებისა და საჭიროებების შეფასებისა და ქცევის კორექციისთვის აუცილებელი სამომავლო აქტივობების დაგეგმვის მიზნით.

2.8.2. უცხო ქვეყნის მოქალაქეები და მოქალაქეობის არმქონე პირები

2020 წლის 1-ლი დეკემბრის მონაცემებით პენიტენციურ დაწესებულებებში 584 უცხო ქვეყნის მოქალაქე და მოქალაქეობის არმქონე პატიმარი იმყოფებოდა,²¹⁹ რაც პატიმართა საერთო რაოდენობის 6.3 %-ს შეადგენდა.²²⁰ სამწუხაროდ, მონიტორინგის შედეგები ცხადჰყოფს, რომ არ არის მიღებული პოზიტიური ზომები მათი ღირსეულ, თანაბარ პირობებში სასჯელის მოხდის უზრუნველსაყოფად.²²¹ უცხოელ პატიმართა ყოფა პენიტენციურ დაწესებულებებში უკიდურესად მძიმეა და არსებითად განსხვავდება საქართველოს მოქალაქეთა პატიმრობის პირობებისგან.

²¹⁸ N8 დაწესებულებაში განხორციელებული ვიზიტის დროს, უსაფრთხო საკანში მყოფ არასრულწლოვანს არ ჰქონდა პირადი ჰიგიენის საშუალებები და გამოსაცვლელი ტანსაცმელი.

²¹⁹ 2020 წლის დასაწყისში პენიტენციურ დაწესებულებებში 728 უცხოელი პატიმარი იმყოფებოდა, თუმცა 2020 წლის 1 მარტიდან 20 აგვისტომდე, 125 უცხოელმა მსჯავრდებულმა დატოვა საქართველოს პენიტენციური სისტემა და სასჯელის მოხდა წარმოშობის ქვეყანაში განაგრძო. სპეციალური პენიტენციური სამსახურის 2020 წლის საქმიანობის შემაჯამებელი ანგარიში. გვ.16 <https://bit.ly/3oBGnNX> [ბოლოს ნანახია: 02.02.2021].

²²⁰ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის სისხლის სამართლის სტატისტიკის 2020 წლის ნოემბრის თვის ერთიანი ანგარიშის დანართი. გვ. 116 ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/3oHUBwK> > [ბოლოს ნანახია: 15.01.2021].

²²¹ ციხის ევროპული წესები 37.1.

პენიტენციურ დაწესებულებაში შესახლებისთანავე, უცხოელი პატიმრები განსაკუთრებულად მოწყვლად მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან. უცხო ქვეყნის პენიტენციურ დაწესებულებაში მოთავსება ადამიანს თავისთავად უძლიერებს შიშს მის ფიზიკურ უსაფრთხოებაზე, მითუმეტეს რომ პენიტენციურ დაწესებულებებში არაფორმალური მმართველობის გავლენები და დაძაბული გარემო ადვილი შესამჩნევია. ენის ბარიერიდან გამომდინარე გაურკვეველ მდგომარეობაში მყოფებს, არ აქვთ ინფორმაცია მათი უფლება-მოვალეობებზე და არ იციან, ვის მიმართონ, თუ დახმარება დასჭირდებათ. დღეების და კვირების განმავლობაში შესაძლოა ოჯახის წევრებთან დაკავშირებაც ვერ მოახერხონ, რის გამოც ყოველგვარი ფინანსური და ემოციური მხარდაჭერის გარეშე რჩებიან. ვერ ახერხებენ საჭირო ნივთების შეძენას და შესაძლოა გამოსაცვლელი ან თბილი ტანისამოსიც არ ჰქონდეთ. საკანში შესახლებულები ვერ ესაუბრებიან თანამესაკნეებს, არ ხვდებიან ფსიქოლოგი, ვერ იღებენ ინფორმაციას ტელევიზიით, რაც კიდევ უფრო ამძიმებს მათ ემოციურ მდგომარეობას.

უცხოელ პატიმართა მძიმე მდგომარეობის შესამსუბუქებლად, მნიშვნელოვანია, საკნებში განაწილებისას მაქსიმალურად იქნას გათვალისწინებული მათი ენობრივი და კულტურული თავისებურებები. გასაუბრებისას არაერთი პატიმარი გამოხატავდა სურვილს, რომ საკნებში მათივე ქვეყნის მოქალაქეებთან ერთად მოეთავსებინათ. გარდა ენობრივი ბარიერისა, ქართველებთან და მესამე ქვეყნების მოქალაქეებთან ერთად განთავსება, დახურული ტიპის დაწესებულებებში, სადაც პატიმრები 23 საათის განმავლობაში საკანში იმყოფებიან, კონფლიქტების მაპროვოცირებელი მიზეზიც ხდება.²²² ის პატიმრები, რომლებიც უკვე იმყოფებოდნენ მათი ქვეყნის მოქალაქეებთან ერთად საკანში, აღნიშნავდნენ, რომ ამისათვის მათ დიდი ბრძოლა დასჭირდათ. ზოგიერთმა მათგანმა შიმშილობასაც კი მიმართა იმისათვის, რომ ადმინისტრაციას სხვა საკანში გადაეყვანა. N8 დაწესებულებაში არის შემთხვევები, როდესაც უცხოელ პატიმრებს, ქართველი პატიმრები ხმაურს აიძულებენ, რათა ადმინისტრაციამ ისინი სხვა საკანში გადაიყვანოს. ამის მიზეზი არის ის რომ, უცხოელ პატიმრებს, რომელთაც არ აქვთ ფინანსური შესაძლებლობები არ შეუძლიათ დაწესებულების მაღაზიაში შეიძინონ საჭირო ნივთები, ტბილეული ან სიგარეტი და ქართველ პატიმრებს უწევთ მათთვის განაწილება. N8 დაწესებულებაში მყოფი უცხოელი პატიმრები აცხადებდნენ, რომ არაერთი საკანი აქვთ შეცვლილი. საკნების ხშირი ცვლილება შესაძლოა არასათანადო მოპყრობასაც კი გაუტოლდეს, თუ გავითვალისწინებთ იმასაც, რომ საკნიდან საკანში გადაყვანამდე პატიმრებს შიდა კლასიფიკაციის საკნებში²²³ ათავსებენ. ახალ საკნებში

²²² N8 პენიტენციურ დაწესებულებაში ქართველ პატიმრებთან ერთ საკანში მყოფი პატიმრები მიუთითებენ სატელეფონო და სადებეტო ბარათების მათი სურვილის საწინააღმდეგოდ გამოყენებაზე, ქართველი პატიმრების მიერ დადგენილ სავალდებულო დღის რეჟიმზე, ე.წ. „საერთოში“ მონაწილეობის მიღების ვალდებულებაზე და ასევე იმაზე, რომ ქართველი პატიმრები უცხოენოვანი სატელევიზიო არხების ყურების საშუალებას არ აძლევდნენ.

²²³ დაწესებულებების დებულებების მიხედვით შიდა კლასიფიკაციის საკანების დანიშნულებაა დაწესებულებაში ახალშესახლებულ პატიმარზე დაკვირვება და შესწავლა მისი შესაბამის სპეციალურ საკანში განაწილების მიზნით. შიდა კლასიფიკაციის საკნებში არსებული პირობები პატიმრებისთვის

უცხოელ პატიმრებს ახალ სტრესთან და პრობლემებთან უწყვეტ გამკლავება, რაც არ არის დაკავშირებული თავისუფლების აღკვეთის გარდაუვალ ტანჯვასთან, და პატიმრობის პირობების სხვა ფაქტორებთან ერთობლიობაში, უტოლდება არასათანადო მოპყრობას.²²⁴

უცხოელ პატიმართა მძიმე ყოფას ართულებს ენის ბარიერით გამოწვეული პრობლემები. პენიტენციური დაწესებულებების თანამშრომლები, გარდა ერთეულისა, არ ფლობენ საერთაშორისო ენებს. პატიმრებს კი არ აქვთ შესაძლებლობა დაეუფლონ ქართულ ენას. მდგომარეობა გართულდა კორონავირუსის პრევენციისთვის გატარებული ზომების ფონზე, რის შედეგადაც ენის შემსწავლელი კურსებიც შეჩერებულია და სოციალური მუშაკისგანაც ვერ იღებენ სხვადასხვა უწყებებთან კომუნიკაციაში დახმარებას. ენის არცოდნის და დაწესებულებაში თარჯიმნების არარსებობის გამო, უცხოელი პატიმრები ვერ ეკონტაქტებიან ფსიქოლოგებს და გართულებულია სამედიცინო პერსონალთან კომუნიკაციაც. ენობრივი ბარიერი უარყოფითად აისახება დაწესებულების თანამშრომლებთან ურთიერთობებზეც.²²⁵ პატიმრები მიიჩნევენ, რომ თანამშრომლების უმრავლესობა და დაწესებულებების ადმინისტრაცია მათ ქართველი პატიმრების თანასწორად არ აღიქვამს და დისკრიმინაციულად ეპყრობა. ერთეულ შემთხვევებში პატიმრები საუბრობდნენ თანამშრომლების მხრიდან სიძულვილის ენის გამოყენებაზეც. დისკრიმინაციულ მოპყრობას ასევე, ადგილი აქვს სამედიცინო მომსახურების მიღებისას. უცხოელი პატიმრების მოსაზრებით, ექიმთან შეხვედრას ქართველი პატიმრები უფრო სწრაფად ახერხებენ. დისკრიმინაციული მდგომარეობის კუთხითაც, რადგან არ არის გათვალისწინებული პატიმართა კულტურული და რელიგიური კვებითი თავისებურებები, მაშინ როდესაც, პენიტენციური დაწესებულებების კვების რაციონი სრულიად მორგებულია მათი რელიგიებისგან განსხვავებულ კალენდარს.

ყველაზე დიდი პრობლემა უცხოელი პატიმრებისთვის გარე სამყაროსთან²²⁶ და ოჯახთან კონტაქტის შენარჩუნებაა. გარდა იმისა, რომ პატიმრები პრაქტიკულად ვერ სარგებლობენ პაემნის უფლებით ოჯახის წევრების საზღვარგარეთ ცხოვრების გამო, ტელეფონით კომუნიკაციაც კი არაერთ დაბრკოლებასთან არის დაკავშირებული. N8 პენიტენციურ დაწესებულებაში კვლავ გრძელდება პრაქტიკა, რომლის მიხედვითაც, თუ საკნისთვის დადგენილი სატელეფონო ზარის დღე არ ემთხვევა საერთაშორისო ზარის დღეს,²²⁷

დისკომფორტის შემქმნელია, ვინაიდან საცხოვრებელ საკნებთან შედარებით ბევრად გაუარესებული საყოფაცხოვრებო და ჰიგიენური პირობებია.

²²⁴ *mutatis mutandis*, ადამიანის უფლებათა ევროპულის სასამართლოს გადაწყვეტილება ზიდერი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Khider v. France) app no. 56054/12, პარა.111. აღნიშნულ გადაწყვეტილებაში სასამართლომ მხედველობაში მიიღო ის გარემოებები, რომ გარემოს ხშირი შეცვლა პატიმარში შიშს იწვევდა და აიძულებდა ადაპტაციას, რომელიც მისთვის დამატებით სტრესს იწვევდა.

²²⁵ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ N8 დაწესებულებაში მყოფი უცხოელი პატიმრები დადებითად ახასიათებდნენ ერთ-ერთ უსაფრთხოების თანამშრომელს, რომელმაც ინგლისური იცის და პატიმრებს დახმარებას უწევს.

²²⁶ N8 დაწესებულებაში 2020 წლის 3-4 დეკემბერს განხორციელებული მონიტორინგის ვიზიტის დროის დამატებული იყო 2 ინგლისურენოვანი სატელევიზიო არხი, რაც მისასაღმებელია, თუმცა პატიმრებთან გასაუბრებისას ირკვევა, რომ დაწესებულების ბიბლიოთეკას უცხოენოვანი წიგნების ძალიან მწირი მარაგი აქვს.

²²⁷ საერთაშორისო ზარებისთვის N8 დაწესებულებაში კვირაში სამი დღეა განსაზღვრული.

პატიმრები საზღვარგარეთ ვერ რეკავენ. ამას ემატება აპარატების ნაკლებობაც, რის გამოც შესაძლოა პატიმრის საკნის რიგის დღემ ისე ჩაიროს, რომ პატიმარმა დარეკვა ვერ მოასწროს.²²⁸ გასაუბრებისას პატიმრები აღნიშნავენ, რომ შესაძლოა თვე ისე გავიდეს ოჯახის წევრებთან დარეკვა საერთოდ ვერ მოახერხონ. ამასთან, საზღვარგარეთ ზარის განხორციელება პატიმრებისთვის ფინანსურ ხარჯებთანაცაა დაკავშირებული, მითუმეტეს, რომ ზოგიერთი პატიმარი საერთოდ ვერ იღებს დახმარებას ოჯახის წევრებისგან. გეოგრაფიული სიშორისა და მაღალი საფოსტო ტარიფების მიზეზით უცხოელი პატიმრები ძალზედ იშვიათად აგზავნიან/იღებენ წერილებს და მოკლებული არიან ამანათების მიღების შესაძლებლობასაც. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, სახალხო დამცველი კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს ვიდეო პაემნების კანონმდებლობით იმგვარად რეგულირების აუცილებლობას, რომლის საშუალებითაც ვიდეოზარის განსახორციელებლად საჭირო აღარ გახდება პატიმრის ოჯახის წევრის დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს რომელიმე ტერიტორიულ ერთეულში გამოცხადება.²²⁹

წლების განმავლობაში გარე სამყაროსგან და ასევე დაწესებულების სხვა პატიმრებისგან გარიყული და იზოლირებული ცხოვრება, ენობრივი ბარიერით გამოწვეული პრობლემები და ზოგადად პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული დამთრგუნველი გარემო უცხოელ პატიმრებში უკიდურესად მძიმე სტრესს და უსუსურობის განცდას იწვევს. მათი ემოციური მდგომარეობა იმდენად მძიმეა, რომ სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებთან საუბრისას ბევრი მათგანი კანკალებს და ტირილს ვერ იკავებს. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებთან გასაუბრებისას, უცხოელ პატიმრებს ხშირად აღუნიშნავთ, რომ ენატრებათ ადამიანებთან საუბარი და რომ ეს ის იშვიათი შემთხვევაა, როდესაც მათ მეორე ადამიანთან ნორმალურად შეძლეს გასაუბრება და ემოციების გაზიარება. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ პენიტენციურ სისტემაში გატარდეს ეფექტიანი ღონისძიებები უცხოელ პატიმართა მძიმე ყოფის შესამსუბუქებლად.

წლების განმავლობაში გარე სამყაროსგან და ასევე დაწესებულების სხვა პატიმრებისგან გარიყული და იზოლირებული ცხოვრება, ენობრივი ბარიერით გამოწვეული პრობლემები და ზოგადად პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული დამთრგუნველი გარემო უცხოელ პატიმრებში უკიდურესად მძიმე სტრესს და უსუსურობის განცდას იწვევს. უცხოელი პატიმრები თავს უსაფრთხოდ არ გრძნობენ, აცხადებენ, რომ განიცდიან ჩაგვრას ქართველი პატიმრების მხრიდან, ვერ გრძნობენ მხარდაჭერას ადმინისტრაციის მხრიდან, და თვლიან რომ დისკრიმინაციულ პირობებში უწევთ სასჯელის მოხდა. უსაფრთხოების მიზეზით, ხშირად უწევთ საკნის შეცვლაც, რაც ერთობლიობაში შეიძლება დაკვალიფიცირდეს, როგორც არასათანადო მოპყრობა.

²²⁸ სახალხო დამცველის აპარატის არასამთავრობო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობის წესის შესაბამისად, ორგანიზაციების - ადამიანის უფლებათა ცენტრისა და ციხის საერთაშორისო რეფორმის მიერ მომზადებული "N8 პენიტენციური დაწესებულების მონიტორინგის ანგარიში" გვ.58. იხ. ბმული < <https://ombudsman.ge/res/docs/2021021915043953128.pdf> > [ბოლოს ნანახია:25.02.2021].

²²⁹ პატიმრობის კოდექსის მე-17¹ მუხლის მე-3 ნაწილი.

2.8.3. უვადო თავისუფლებაალკვეთილი მსჯავრდებულები

თავისუფლების აღკვეთა, თავისუფლების ხელახლა მოპოვების იმედის გარეშე, შეუთავსებელია ადამიანურ ღირსებასთან და, ეწინააღმდეგება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლს²³⁰. უვადო თავისუფლების აღკვეთა არის განუსაზღვრელი ხანგრძლივობის სასჯელი, რომელსაც სასამართლო აკისრებს უშუალოდ დანაშაულის ჩადენისათვის და მოითხოვს დამნაშავის თავისუფლების აღკვეთას მისი ბუნებრივი სიცოცხლის ბოლომდე ან გათავისუფლებამდე, რაც დამოკიდებულია ქვეყანაში არსებული გათავისუფლებისა და სასჯელის შემცირების მექანიზმებზე.²³¹ საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებულია უვადო თავისუფლებაალკვეთილ პირთა სასჯელის გადასინჯვა,²³² ამნისტია²³³ და შეწყალება²³⁴ პრეზიდენტის მიერ.

მინიმალური პერიოდი, რომელიც მსჯავრდებულმა უნდა გაატაროს დაწესებულებაში პირობით გათავისუფლებით პირველად სარგებლობამდე განსხვავდება ქვეყნების მიხედვით. ავსტრიაში, ბელგიაში, გერმანიაში და შვეიცარიაში უვადო თავისუფლებაალკვეთილ მსჯავრდებულს პირობით გათავისუფლებით სარგებლობა შეუძლიათ სასჯელის მოხდიდან 15 წლის შემდეგ, რაც კარგი პრაქტიკის მაგალითად მიიჩნევა.²³⁵ საქართველოში უვადო თავისუფლებაალკვეთილ მსჯავრდებულს პირობით ვადამდე გათავისუფლების მოთხოვნით სასამართლოსთვის მიმართვა შეუძლია მას შემდეგ, რაც მან ფაქტობრივად მოიხადა 20 წელი, ხოლო უვადო თავისუფლების აღკვეთის საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომით ან შინაპატიმრობით შეცვლისთვის 15 წლის გასვლის შემდეგ. სახალხო დამცველი წინადადებით მიმართავს საქართველოს პარლამენტს, საკანონმდებლო ცვლილების გზით უვადო თავისუფლება აღკვეთილი მსჯავრდებულისთვის პირობით ვადამდე გათავისუფლების მიზნით სასამართლოსთვის მიმართვის ვადა შემცირდეს რამდენიმე წლით.

უვადო თავისუფლებაალკვეთილი მსჯავრდებულებისთვის საზოგადოებაში დაბრუნების იმედთან ერთად, უაღრესად მნიშვნელოვანია გათავისუფლების გეგმის შემუშავება, რაც განაჩენის გამოტანისთანავე უნდა განისაზღვროს და შემდგომში რეგულარულად გადაიხედოს. ინდივიდუალური გეგმა პატიმარს მიზნის დასახვაში ეხმარება, რაც მისი წარმატებით გავლის მოტივაციას ქმნის. გათავისუფლების პერსპექტივის შექმნასთან ერთად უაღრესად მნიშვნელოვანია უვადო თავისუფლებაალკვეთილი

²³⁰ ვინტერი და სხვები გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Vinter and others v. The United Kingdom), ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-122664> [ბოლოს ნანახია: 10.01.21].

²³¹ იქვე.

²³² სისხლის სამართლის კოდექსი, 72¹-ე მუხლი, 73-ე მუხლის მეშვიდე ნაწილი.

²³³ იხილეთ იქვე, მუხლი 77.

²³⁴ იხილეთ იქვე, მუხლი 78.

²³⁵ ევროპის საბჭო წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის საწინააღმდეგო ევროპული კომიტეტი (CPT), უვადოდ თავისუფლებაალკვეთილ პირთა მდგომარეობა, ამონარიდი 25-ე საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (2016) 10], 2016 წლის აპრილი, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://rm.coe.int/16809534f2> [ბოლოს ნანახია: 11.01.21].

მსჯავრდებულებისთვის ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული რეჟიმის ჩამოყალიბება.²³⁶

პანდემიის ფონზე, პენიტენციურ დაწესებულებებში უკიდურესად შეზღუდული იყო სარეაბილიტაციო აქტივობები. რეაბილიტაციის კუთხით არსებული მძიმე ვითარება იმ დაწესებულებებსაც შეეხო, სადაც უვადოდ თავისუფლებააღკვეთილი მსჯავრდებულები არიან მოთავსებული. მართალია, 2020 წლის 12 მარტს იუსტიციის მინისტრის ბრძანებით დამტკიცდა რისკებისა და საჭიროებების შეფასებისა და ინდივიდუალური გეგმის შედგენის (შემთხვევის მართვის) წესი²³⁷, რომლის პირველ ეტაპზე დანერგვა გათვალისწინებული იყო უვადო თავისუფლებააღკვეთილი პირების შემთხვევაში, თუმცა, მისი განხორციელება შეჩერებული იყო პენიტენციურ დაწესებულებაში შემოღებული განსაკუთრებული პირობების გამო. პანდემიის პირობებში შეზღუდული იყო დაწესებულებაში სოციალური მუშაკების და ფსიქოლოგის შესვლა, ხოლო ინდივიდუალური გეგმების დისტანციურად შედგენა და დანერგვა არ განხორციელებულა. იმ პირობებში, როდესაც უვადო თავისუფლებააღკვეთილი პირებისთვის არ არის შემუშავებული სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმები, მათ არა აქვთ პრაქტიკული შესაძლებლობა, იმუშავონ მათ წინაშე არსებულ გამოწვევებზე.

უვადო თავისუფლებააღკვეთილი პირებისთვის ასევე არ არის დანერგილი ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული რეჟიმი. საქართველოს კანონმდებლობით უვადო თავისუფლებააღკვეთილ პირებს განსაზღვრული აქვთ მომეტებული საშიშროების რისკი, რაც განაპირობებს მათ დახურული ტიპის დაწესებულებაში მოთავსებას, სადაც მნიშვნელოვნად შეზღუდულია გარესამყაროსთან კომუნიკაციისა და სოციალიზაციის შესაძლებლობები²³⁸. კანონმდებლობა მათ სხვა მსჯავრდებულებთან ურთიერთობასაც უკრძალავს (გარდა თანამესაკნისა).²³⁹ დახურულ დაწესებულებაში ხანგრძლივი მოთავსება, ოჯახსა და მეგობრებთან ურთიერთობის ნაკლები შესაძლებლობა და გათავისუფლებისათვის მოუმზადებლობა მნიშვნელოვნად აზიანებს უვადო თავისუფლებააღკვეთილი პირების საზოგადოებაში რეინტეგრაციის შესაძლებლობას. მნიშვნელოვანია, რომ უვადო თავისუფლებააღკვეთილ პირებს მიეცეთ მეტი ხანმოკლე და ხანგრძლივი პაემანი, რაც ხელს შეუწყობს ოჯახის წევრებთან მყარი კავშირის შენარჩუნებასა და რეაბილიტაციას²⁴⁰. სახალხო დამცველი წლებია, რაც გასცემს

²³⁶ იქვე, პარა. 70.

²³⁷ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2020 წლის 12 მარტის N502 ბრძანებით დამტკიცებული „სრულწლოვან მსჯავრდებულთა და ყოფილ პატიმართა რესოციალიზაციისა და რეაბილიტაციის მიზნით რისკისა და საჭიროებების შეფასების, აგრეთვე, ინდივიდუალური გეგმის მომზადების, განხორციელებისა და მონიტორინგის წესი (შემთხვევის მართვის წესი)“.

²³⁸ პატიმრობის კოდექსი 64-ე მუხლი.

²³⁹ პატიმრობის კოდექსის 64-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, უვადო თავისუფლებააღკვეთილი პირი სასჯელს როგორც წესი იხდის დახურული ტიპის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში, სადაც პატიმრობის კოდექსის მე-12 მუხლის შესაბამისად, მსჯავრდებულები განთავსებული არიან სპეციალურ საკნებში.

²⁴⁰ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის ვიზიტი საქართველოში, (2015) ხელმისაწვდომია: <http://https://www.coe.int/en/web/cpt/home> [ბოლოს ნანახია: 12.01.2021].

რეკომენდაციას უვადო თავისუფლებაალკვეთილი მსჯავრდებულებისთვის ხანმოკლე და ხანგრძლივი პაემნების რაოდენობის გაზრდასთან დაკავშირებით.

აღსანიშნავია, რომ 2020 წლის განმავლობაში დახურული ტიპის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებიდან რამდენიმე უვადო თავისუფლებაალკვეთილი პირი გადაიყვანეს ნახევრად ღია ტიპის დაწესებულებაში. ეს სიახლე ძალიან მნიშვნელოვანია სეგრეგაციის დაუშვებლობისა და პროგრესირების პრინციპების რეალიზებისთვის²⁴¹. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ გამოკითხული უვადო თავისუფლებაალკვეთილი პირების უმეტესობისთვის უცნობი იყო შედარებით დაბალი რისკის დაწესებულებაში გადაყვანის კრიტერიუმები და პროცედურები. აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ ზოგიერთი მათგანი თავს იკავებს ნახევრად ღია ტიპის დაწესებულებაში გადასვლისგან, კრიმინალური სუბკულტურის წარმომადგენლებთან მოსალოდნელი კონფლიქტის გამო.

სახალხო დამცველი მნიშვნელოვნად მიიჩნევს, რომ პენიტენციურ სისტემაში არსებობდეს რისკებისა და საჭიროებების შეფასებისა და სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვის ერთიანი და გამჭვირვალე სისტემა, რომლის შესრულება უნდა იძლეოდეს პროგრესირებისა და უფლებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესების შესაძლებლობას. გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია, რომ ინდივიდუალური გეგმის წარმატებით შესრულება ინტეგრირებული იყოს სასჯელის გადახედვისა და გათავისუფლების შესაძლებლობებთან. სამწუხაროა, რომ პენიტენციურ სისტემაში წლების განმავლობაში არ იყო დანერგილი მსჯავრდებულთა რისკების შეფასებისა და სასჯელის დაგეგმვის ერთიანი სისტემა, რომლის ფარგლებშიც მოხდებოდა მსჯავრდებულთა პროგრესის შესახებ ანგარიშების შედგენა და მისი სასამართლოსთვის წარდგენა, რაც დაეხმარებოდა სასამართლოს გადაწყვეტილების მიღებაში. ამასთანავე, არც მსჯავრდებულებისთვის იყო ცნობილი ის კრიტერიუმები, რაც ფაქტიურად განსაზღვრავდა გათავისუფლების შესაძლებლობას.

სახალხო დამცველი მიესალმება 2021 წლის 11 იანვარს სისხლის სამართლის კოდექსსა²⁴² და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შეტანილ ცვლილებებს, რომლითაც უვადო თავისუფლებაალკვეთილი მსჯავრდებულების პირობით ვადამდე გათავისუფლების ან სასჯელის შეცვლის შესახებ სასამართლოს მხრიდან გადაწყვეტილების მიღების ერთ-ერთ აუცილებელ პირობად საქართველოს იუსტიციის მინისტრის მიერ დამტკიცებული უვადო თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებული პირის გათავისუფლებისათვის მომზადების პროგრამის წარმატებით გავლა და მის საფუძველზე მომზადებული შემაჯამებელი ანგარიში განისაზღვრა. სახალხო დამცველი იმედოვნებს, რომ აღნიშნული ცვლილებები ხელს შეუწყობს რისკებისა და საჭიროებების შეფასების და სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვის ერთიანი სისტემის ჩამოყალიბებას.

²⁴¹ ევროპის საბჭო წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის საწინააღმდეგო ევროპული კომიტეტი (CPT), უვადოდ თავისუფლებაალკვეთილ პირთა მდგომარეობა, ამონარიდი 25-ე საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (2016) 10], 2016 წლის აპრილი, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://rm.coe.int/16809534f2> [ბოლოს ნანახია: 11.01.21].

²⁴² საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, 72¹-ე მუხლის პირველი ნაწილი; 73-ე მუხლის მეშვიდე ნაწილი.

სასჯელის გადახედვის ერთჯერადი, დროებითი და განსაკუთრებული ღონისძიებაა ამნისტია, რომლის საფუძველზე, სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან თავისუფლებიან საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული ზოგიერთი დანაშაულის ჩადენისათვის ბრალდებული და მსჯავრდებული პირები, ასევე დანიშნული სასჯელი უმცირდებათ ან უფრო მსუბუქი სასჯელით ეცვლებათ ცალკეული დანაშაულების ჩადენისათვის მსჯავრდებულ პირებს.²⁴³ სამწუხაროა, რომ 2012 წელს გამოცემული ფართომასშტაბიანი ამნისტიის აქტი არ შეხებიდა უვადო თავისუფლება აღკვეთილ პირებს, რადგან მათი სასჯელის ვადა არ იყო განსაზღვრული.

2020 წლის 11 იანვარს, საქართველოს პარლამენტმა ამნისტიის აქტი მიიღო, რომელიც ძირითადად მოიცავს ნაკლებად მძიმე დანაშაულებს. ამნისტიის აქტი ჰუმანურობის აქტია და ასევე მნიშვნელოვანია პენიტენციური სისტემის განვითარებისთვის. ამნისტიის აქტი იმ უვადო თავისუფლება აღკვეთილ პირებსაც შეეხო, რომლებსაც ნარკოდანაშაულისთვის აქვთ შეფარდებული უვადო სასჯელი. ამნისტიით, მათ უვადო თავისუფლების აღკვეთა 20 წლიანი თავისუფლების აღკვეთით შეეცვალათ, რაც მისასალმებელია.

სასჯელისგან გათავისუფლების, სასჯელის შემცირების ან დანიშნული სასჯელის უფრო მსუბუქი სასჯელით შეცვლის ერთ-ერთი მექანიზმია შეწყალება, რომელიც საქართველოს პრეზიდენტისათვის საქართველოს კონსტიტუციით²⁴⁴ მინიჭებული ექსკლუზიური უფლებამოსილებაა. შეწყალება, როგორც წესი, გამოიყენება გამონაკლისის სახით. საქართველოს პრეზიდენტის მიერ შეწყალების უფლებამოსილების გამოყენება ეფუძნება ჰუმანიზმის პრინციპს, ასევე სახელმწიფო ინტერესს. 2019 წლის 26 ნოემბერს საქართველოს პრეზიდენტმა N556 ბრძანებულებით შეწყალების ახალი წესი დაამტკიცა, რომლითაც უვადო თავისუფლება აღკვეთილი მსჯავრდებულის მიერ ფაქტობრივად მოსახდელი სასჯელის ვადა გაიზარდა 15 წლიდან 20 წლამდე, რამაც კიდევ უფრო გაზარდა ის მინიმალური პერიოდი, რომელიც უვადო თავისუფლება აღკვეთილმა მსჯავრდებულმა უნდა გაატაროს დაწესებულებაში პრეზიდენტის შეწყალების უფლებით პირველად სარგებლობამდე. აღსანიშნავია, რომ ქვეყანაში არსებული სისხლის სამართლის პოლიტიკა არ არის მიმართული არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენებისკენ, ასევე ხარვეზებით მუშაობს პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემა. შესაბამისად, ამ პირობებში, სახალხო დამცველი მნიშვნელოვნად მიიჩნევს, რომ უვადო თავისუფლება აღკვეთილ პირთა შეწყალების უფლებამოსილების გამოყენების ვადად ისევ 15 წელი განისაზღვროს და პატიმრებისთვის გათავისუფლების დამატებითი შესაძლებლობები გაჩნდეს.

რეკომენდაციები:

ძალადობა

²⁴³ 2021 წლის 11 იანვრის კანონი ამნისტიის შესახებ.

²⁴⁴ საქართველოს კონსტიტუცია, 52-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ვ“ ქვეპუნქტი.

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს

- 2021 წელს ყველა დაწესებულებაში ეტაპობრივად განხორციელდეს უსაფრთხოებისა და სამართლებრივი რეჟიმის განყოფილებების თანამშრომლების გადამზადება ისეთ საკითხებში, როგორიცაა კონფლიქტის პრევენცია, მედიაცია და პენიტენციური სამსახურის მოსამსახურეთა ეთიკის პრინციპები
- მიღებულ იქნეს ყველა ზომა დაწესებულებაში მოთავსებული ძალადობის მსხვერპლი პატიმრების დასაცავად, მათ შორის, სხვა დაწესებულებებში გადაყვანის ან კრიმინალური სუბკულტურის მიმდევარ პატიმრებთან კონტაქტის არიდების გზით

დეესკალაციის ოთახებში და სამართო (უსაფრთხო) საკანებში პატიმრების მოთავსება, როგორც არასათანადო მოპყრობა

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს

- პენიტენციური დაწესებულებების დებულებებში შევიდეს ცვლილება და გაიწეროს, რომ დეესკალაციის ოთახში და სამართო (უსაფრთხო) საკანში პატიმრის მოთავსება შესაძლებელია განხორციელდეს, როგორც უკიდურესი ღონისძიება და ამ ღონისძიების გამოყენებისას დასაბუთდეს, თუ რატომ ჩაითვალა, რომ დეესკალაციის ოთახში და სამართო (უსაფრთხო) საკანში მოთავსება წარმოადგენს უალტერნატივო ღონისძიებას. ასევე, დებულებაში გაიწეროს, რომ დეესკალაციის ოთახის და სამართო (უსაფრთხო) საკანის გამოყენებამდე, დაწესებულების პერსონალმა უნდა გამოიყენოს სხვა, შედარებით ნაკლებად შემზღუდველი საშუალებები, როგორიც არის პერსონალის მიერ უშუალო მეთვალყურეობა და ელექტრონული საშუალებით მეთვალყურეობა
- დეესკალაციის ოთახში და სამართო (უსაფრთხო) საკანში მოთავსებისას უზრუნველყოფილ იქნეს ფსიქოლოგის, ფსიქიატრის, სოციალური მუშაკის, ექიმის და დაწესებულების სხვა სამსახურების თანამშრომლების ერთობლივი, მულტიდისციპლინური მუშაობა რისკების შესამცირებლად/აღმოსაფხვრელად
- დეესკალაციის ოთახებში და სამართო (უსაფრთხო) საკანებში შეიქმნას უსაფრთხო გარემო, მათ შორის, რბილი მასალით კედლებისა და იატაკის მოპირკეთებით
- დეესკალაციის ოთახში მოთავსების მაქსიმალურ ვადად განისაზღვროს 24 საათი და იმ შემთხვევაში, თუ 24 საათის შემდეგ არ აღმოიფხვრება დეესკალაციის ოთახში ან სამართო (უსაფრთხო) საკანში მოთავსების საფუძველი, პატიმარი დაუყოვნებლივ იქნას გადაყვანილი N18 სამკურნალო დაწესებულების ფსიქიატრიულ განყოფილებაში ან სხვა სამოქალაქო ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში, ადეკვატური ფსიქიატრიული დახმარების მისაღებად
- სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მონიტორინგის დეპარტამენტმა სისტემური შემოწმების ჩატარების გზით:

- უზრუნველყოს პენიტენციურ დაწესებულებებში ფსიქიკური პრობლემების მქონე პატიმრების დეესკალაციის ოთახებში და სამართო (უსაფრთხო) საკნებში ხანგრძლივად მოთავსების, ხელბორკილების გამოყენების და ფსიქიატრიული დახმარების მიუწოდებლობის პრაქტიკის შესწავლა და თანმდევი რეაგირება, პატიმრების არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიზნით
- უზრუნველყოს პენიტენციურ დაწესებულებებში დეესკალაციის ოთახებში და სამართო (უსაფრთხო) საკნებში სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე, დასჯის მიზნით პატიმრების გადაყვანის პრაქტიკის შესწავლა და თანმდევი რეაგირება, პატიმრების არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიზნით

პატიმრების ხანგრძლივი იზოლირება, როგორც არასათანადო მოპყრობა

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს

- 2021 წელს პენიტენციური დაწესებულებების დებულებებში ცვლილებების შეტანის გზით განისაზღვროს პატიმრების განცალკევების მაქსიმალური ვადა, ასევე, განცალკევების ღონისძიების გადასინჯვის ვალდებულება, ამ ღონისძიების გამოყენებიდან 14 დღის შემდეგ და შემდგომში, ამავე დროის ინტერვალით

პატიმრების სრული შემოწმების პრაქტიკა, როგორც არასათანადო მოპყრობა

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს

- ახალი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტის გამოცემის, ან პენიტენციური დაწესებულებების დებულებებში ცვლილების შეტანით განისაზღვროს სრული შემოწმების დროს რისკის ინდივიდუალური შეფასების, თანაზომიერების პრინციპების დაცვის ვალდებულება; განისაზღვროს პატიმრისთვის სრული შემოწმების ალტერნატიული მეთოდების (სკანერის) შეთავაზების ვალდებულება; აიკრძალოს სრული გაშიშვლებისას პირის სხეულის სხვადასხვა ნაწილის ერთდროულად გაშიშვლების მოთხოვნა

პენიტენციური დაწესებულებების გადატვირთულობა

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს

- პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული გადატვირთულობის პრობლემის დაძლევის გეგმაში გათვალისწინებულ იქნეს პატიმართა საცხოვრებელი კორპუსების ფლიგელებში მომუშავე რეჟიმის თანამშრომლების რაოდენობის გაზრდა იმგვარად, რომ 15 პატიმარზე მოდიოდეს წესრიგისა და უსაფრთხოების დაცვაზე პასუხისმგებელი მინიმუმ ერთი თანამშრომელი

- 2021 წელს უზრუნველყოს N2 და N8 დაწესებულებებში ბრალდებულთა მსჯავრდებულებისგან იზოლირება, სულ მცირე ერთმანეთისგან განცალკევებულ საკნებში
- პატიმართა საკნებში განთავსების დროს გათვალისწინებული იქნას ლინგვისტური, რელიგიური და კულტურული თავისებურებები; საკვების მომზადების დროს გათვალისწინებული იქნას სხვადასხვა რელიგიური კონფესიების წარმომადგენელთა საჭიროებები

პენიტენციური დაწესებულებების არაფორმალური მეთოდებით მმართველობა

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს

- პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული კრიმინალური სუბკულტურისა და არაფორმალური მმართველობის დაძლევის მიზნით, უზრუნველყოს კრიმინალური სუბკულტურის დაძლევის სტრატეგიის შემუშავება და მომზადებული დოკუმენტი მიაწოდოს საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატს საკუთარი მოსაზრებების წარმოსადგენად

პენიტენციური დაწესებულების პერსონალის სამუშაო და საცხოვრებელი პირობები პანდემიის ფონზე

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს

- პენიტენციური დაწესებულებების ყველა თანამშრომლისთვის ჩატარდეს პროფესიული გადაწვის ტრენინგი
- პენიტენციური დაწესებულებების ყველა თანამშრომელს აუნაზღაურდეს ზეგანაკვეთური სამუშაო
- პენიტენციური დაწესებულების ყველა თანამშრომელს მიეცეს შვებულების სრულყოფილად გამოყენების შესაძლებლობა
- ყაზარმულ რეჟიმზე მყოფი თანამშრომლების ოჯახის წევრებთან და ახლობლებთან დამოუკიდებლად და შეუფერხებლად დაკავშირების მიზნით, უზრუნველყოს შესაბამისი ტექნიკური შესაძლებლობები

არასათანადო მოპყრობის გამოვლენა და დოკუმენტირება

საქართველოს მთავრობას

- საქართველოს მთავრობამ შეიმუშაოს გეგმა, რომელიც მიზნად ისახავს სასამართლო სამედიცინო ექსპერტიზის ჩატარების დროს, სტამბოლის პროტოკოლით დადგენილი სახელმძღვანელო პრინციპების პრაქტიკაში განხორციელებას და მისი დროული ჩატარების უზრუნველყოფას

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს

- 2021 წელს პენიტენციური დაწესებულებების ყველა იმ ექიმს, რომელიც ახდენს დაზიანების დოკუმენტირებას საქართველოს იუსტიციის მინისტრის N633 ბრძანებით დამტკიცებული პენიტენციურ დაწესებულებებში შესაძლო წამების და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის შედეგად ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა დაზიანების აღრიცხვის წესის შესაბამისად, ჩაუტარდეს დაზიანების დოკუმენტირებისა და ფოტოგადაღების ტრენინგი
- წამებისა და არასათანადო მოპყრობის ფაქტების ეფექტიანი გამოვლენისა და ხარისხიანი დოკუმენტირებისთვის, შემუშავდეს სახელმძღვანელო პრინციპები, სადაც გაიწერება ექიმის მიერ ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა დაზიანების აღრიცხვის წესის შესაბამისად დოკუმენტირებისას საეჭვო დაზიანებების შერჩევის კრიტერიუმები

ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობა

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს

- დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნულ ცენტრთან თანამშრომლობით უზრუნველყოს დაწესებულებებში ინფექციის გავრცელების რისკების და ამ რისკების აღმოფხვრის კუთხით საჭიროებების შეფასება; ასევე შემუშავდეს პენიტენციურ დაწესებულებებში COVID-19-ის პრევენციისა და კონტროლის გეგმა
- ქრონიკული დაავადებების მქონე იმ პირებისა და ხანდაზმულების მიმართ, რომლებიც რეალურ საფრთხეს არ უქმნიან საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას აამოქმედონ სისხლის სამართლის კოდექსითა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული მექანიზმები, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს ხანდაზმულობის გამო მსჯავრდებულის სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან გათავისუფლება; იმ შემთხვევაში, თუ ეს ვერ ხერხდება, ეპიდემიოლოგიური თვალსაზრისით, განსაკუთრებული რისკ ჯგუფის პატიმარები მოთავსებული იქნან კეთილსაიმედო პირობებში, განსაკუთრებული სამედიცინო მეთვალყურეობის ქვეშ
- დაწესებულებების როგორც სამედიცინო, ასევე არასამედიცინო პერსონალს ჩაუტარდეს სწავლება ინფექციის კონტროლის (COVID-19-ზე განსაკუთრებული ფოკუსით), მათ შორის ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების გამოყენების საკითხებზე
- ყველა პატიმართა სახელმწიფოს ხარჯზე უზრუნველყოფილი იქნას პირადი ჰიგიენის დაცვის აუცილებელი საშუალებებით და განხორციელდეს მათი გამოყენების ეფექტური ზედამხედველობა
- დაწესებულებებში უზრუნველყონ, რომ პირბადეს იყენებდნენ ის მსჯავრდებულები, რომლებსაც აღენიშნებათ რესპირატორული დაავადებების სიმპტომები

- უზრუნველყოს კორონავირუსის გავრცელების პრევენციულ ზომებთან დაკავშირებული ინფორმაციის პატიმართათვის ხელმისაწვდომობა, როგორც საინფორმაციო პოსტერების გავრცელებით, ასევე საინფორმაციო ბუკლეტების პატიმრებისთვის გადაცემისა და ვიდეორგოლების გაშვებით
- უზრუნველყოს Covid-19-ზე პატიმართა პერიოდული ტესტირება
- უზრუნველყოს პენიტენციური დაწესებულების პერსონალისა და პატიმრების COVID-19 ზე ვაქცინაცია

ჯანმრთელობის დაცვა

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს

- შევიდეს ცვლილება პენიტენციური დაწესებულებების დებულებებში და განისაზღვროს, რომ სამედიცინო პერსონალის შეხვედრა პატიმრებთან კონფიდენციალურია, მესამე პირის დასწრების შემთხვევაში კი წერილობით დასაბუთდეს დასწრების მიზეზი
- უმოკლეს ვადებში შეივსოს სამედიცინო ნაწილში არსებული ვაკანტური ადგილები
- უზრუნველყოს დაწესებულებებში ექთნების რაოდენობის გაზრდა მინიმუმ ორჯერ
- ქვეყანაში არსებული ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის გათვალისწინებით, ინფექციის კონტროლის ყველა ზომის დაცვით, უზრუნველყოს დაწესებულებებში ექიმ სპეციალისტების ვიზიტების განახლება
- ქვეყანაში არსებული ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის გათვალისწინებით, ინფექციის კონტროლის ყველა ზომის დაცვით, უზრუნველყოს გეგმიური სამედიცინო რეფერალის განახლება
- დაწესებულებების სამედიცინო პერსონალისთვის უწყვეტი სამედიცინო განათლების ფარგლებში უზრუნველყოს პროფესიული ტრენინგებისა და სწავლებების ჩატარება
- სამედიცინო პერსონალისთვის და მთლიანად პენიტენციური სისტემისთვის, სამედიცინო დოკუმენტაციის წარმოებასთან დაკავშირებული ხარვეზების მაქსიმალურად აღმოსაფხვრელად, დაინერგოს ინფორმაციული ელექტრონული სისტემა
- შემუშავდეს ფსიქიკურ ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული სერვისების მიმწოდებლების მოზიდვის სტრატეგია
- პენიტენციურ დაწესებულებებში დაინერგოს პატიმართა ფსიქიკური ჯანმრთელობის პერიოდული სკრინინგი
- პენიტენციური დაწესებულებების თავისებურებებიდან გამომდინარე, კანონქვემდებარე ნორმატიულ დონეზე გაიწეროს ფსიქიატრიული მულტიდისციპლინური გუნდის შემადგენლობა, გუნდის თითოეული წევრის ფუნქციები და ფსიქიატრიული დახმარების ორგანიზებისა და მიწოდების პროცედურა

- მუდტიდისციპლინურმა გუნდმა შეაფასოს იმ ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემების მქონე პაციენტთა საჭიროებები, რომელთაც სტაციონარული მკურნალობა არ ესაჭიროებათ, გამოვლენილი საჭიროებების საფუძველზე შეიმუშაონ ბიო-ფსიქო-სოციალური დახმარების ინდივიდუალური გეგმა და გაუწიონ შესაბამისი დახმარება

კონტაქტი გარე სამყაროსთან

წინადადება საქართველოს პარლამენტს

- შევიდეს ცვლილება პატიმრობის კოდექსის მე-17 მუხლის მე-11 და მე-12 ნაწილებში და შესაძლებელი გახდეს ხანმოკლე პაემნის ვიდეოპაემნით ჩანაცვლება
- შევიდეს ცვლილება პატიმრობის კოდექსის მე-17² მუხლის მე-9 ნაწილში და შესაძლებელი გახდეს ხანგრძლივი პაემნის სატელეფონო ზარით და ვიდეოპაემნით ჩანაცვლება
- შევიდეს ცვლილება პატიმრობის კოდექსის მე-17³ მუხლში და შესაძლებელი გახდეს საოჯახო პაემნის სატელეფონო ზარით და ვიდეოპაემნით ჩანაცვლება
- შევიდეს ცვლილებები „პატიმრობის კოდექსში“ და განსაკუთრებული რისკის დაწესებულებებში და დახურულ დაწესებულებებში მოთავსებულ პატიმრებს გაეზარდოს პაემნებისა და სატელეფონო ზარების რაოდენობა
- შევიდეს ცვლილებები „პატიმრობის კოდექსში“ და განსაკუთრებული რისკის დაწესებულებებში მოთავსებულ პატიმრებს მიეცეთ ვიდეოპაემნით სარგებლობის უფლება
- შევიდეს ცვლილებები „პატიმრობის კოდექსში“ და გაუქმდეს დისციპლინური სახდელის სახით და უსაფრთხოების ღონისძიების გამოყენების დროს გარე სამყაროსთან კონტაქტის შეზღუდვა, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ასეთი კონტაქტი დანაშაულს უკავშირდება

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს

- გადაიხედოს ვიდეოპაემნის განხორციელების მოქმედი წესი, რათა მისი არსებულ გამოწვევებთან ადაპტირების გზით უზრუნველყოფილი იყოს ვიდეოპაემნის უფრო აქტიური და ხშირი გამოყენება, ასევე დაიწყოს მუშაობა ისეთი უსაფრთხო აპლიკაციის შექმნაზე, რომლითაც გამარტივდება ვიდეოპაემნების განხორციელება
- 2021 წელს N2, N3, N6, N10, N12 და N18 პენიტენციური დაწესებულებები პრიორიტეტულად აღიჭურვოს ვიდეოპაემნისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურით
- 2021 წელს, პანდემიასთან დაკავშირებული განსაკუთრებული პირობების მოქმედების პერიოდში მიიღოს დამატებითი ზომები პატიმართა გარე სამყაროსთან კონტაქტის შეზღუდული უფლებების საკომპენსაციოდ

- გაატაროს შესაბამისი ღონისძიებები პენიტენციურ დაწესებულებებში საჩივრების კონფიდენციალურად გაგზავნის შესაძლებლობის უზრუნველსაყოფად, მათ შორის კონფიდენციალური საჩივრების კონვერტები განათავსოს იმგვარად, რომ კონვერტის მიღება არ იყოს დაწესებულების თანამშრომელზე დამოკიდებული და არ მოხდეს კონვერტის მიმღები პატიმრის იდენტიფიცირება. ამასთან, ყველა პატიმრისთვის უფასოდ ხელმისაწვდომი იყოს მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებები (ფურცელი, კალამი, კონვერტი) და მიეცეთ შესაძლებლობა საკანში იქონიონ გარკვეული რაოდენობის კონვერტი
- იუსტიციის სამინისტროს გენერალურმა ინსპექციამ სისტემური შემოწმებისა და შესაბამისი რეაგირების გზით გამოავლინოს და შეისწავლოს N2, N3, N6 და N8 პენიტენციურ დაწესებულებებში საჩივრების კონფიდენციალურად გაგზავნის წესის დარღვევის შემთხვევები, საჩივრების შეტანის გამო პატიმრებზე განხორციელებული რეპრესიების ფაქტები და უზრუნველყოს პასუხისმგებელ პირთა სათანადო დასჯა

ფიზიკური გარემო

წინადადება საქართველოს პარლამენტს:

- 2021 წელს პატიმრობის კოდექსით განისაზღვროს ბრალდებულების 4 კვ.მ.-ის მინიმალური საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფის ვალდებულება

რეკომენდაციები იუსტიციის მინისტრს:

- სახალხო დამცველის აპარატს მიეცეს სამინისტროს მიერ მომზადებული მცირე დაწესებულებების კონცეფციის გაცნობისა და საკუთარი მოსაზრებების წარდგენის შესაძლებლობა
- გაუქმდეს N17 დაწესებულებაში ე.წ. „ბარაკის“ ტიპის საცხოვრებლები
- პენიტენციურ დაწესებულებებში თითოეულ პატიმარზე უზრუნველყოფილ იქნეს 4 კვ.მ. საცხოვრებელი ფართი
- უზრუნველყოს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის პენიტენციური დაწესებულებების მონიტორინგის ანგარიშებში ფიზიკური გარემოს კუთხით არსებული ხარვეზების შემოწმება და განხორციელოს შესაბამისი რეაგირება

დღის განრიგი და რუბილიტაცია

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს:

- ყველა პენიტენციური დაწესებულებაში დაუყოვნებლივ უზრუნველყოფილ იქნას განსაკუთრებულ პირობებში სარეაბილიტაციო აქტივობების ჩატარების ალტერნატიული შესაძლებლობების გამოყენება
- ინფექციის კონტროლის წესების მაქსიმალური დაცვით უზრუნველყოს სოციალური მუშაკების და ფსიქოლოგების პენიტენციურ დაწესებულებებში დაშვება, რათა მათ დაწესებულების შესაბამისი სამსახურების დახმარებით/ხელშეწყობით უზრუნველყონ ყველა პენიტენციურ დაწესებულებაში ახალი და მრავალფეროვანი სარეაბილიტაციო აქტივობების დანერგვა. გაიზარდოს სარეაბილიტაციო აქტივობებში მსჯავრდებულთა ჩართვის შესაძლებლობები
- 2021 წელს, დახურული და განსაკუთრებული რისკის დაწესებულებებში მყოფ პატიმრებს მიეცეთ 1 საათზე მეტი ხნით სუფთა ჰაერზე ყოფნის შესაძლებლობა
- N2 და N8 დაწესებულებებში მყოფ პატიმრებს მიეცეთ საშუალება ისარგებლონ გასეირნების უფლებით დღის განრიგით გათვალისწინებულ დროს
- 2021 წელს უზრუნველყოს პენიტენციურ დაწესებულებებში სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების რაოდენობის დაბალანსება პატიმართა რაოდენობასთან, სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების რაოდენობის გაზრდის გზით
- 2021 წლის განმავლობაში უზრუნველყოს იმ სოციალური მუშაკების გადამზადება, რომელთაც არ აქვთ სოციალური მუშაობის სფეროში ბაკალავრის, მაგისტრის/მაგისტრთან გათანაბრებული, ან დოქტორის აკადემიური ხარისხი
- 2021 წელს პატიმრებისთვის სხვადასხვა სარეაბილიტაციო აქტივობებში ჩართვის მოტივაციის შექმნის მიზნით დაიწყოს მუშაობა ისეთი მექანიზმის შემოღებაზე, რაც პირდაპირ გავლენას მოახდენს დარჩენილი სასჯელის ვადის შემცირებაზე ან სასჯელის სახის შეცვლაზე

არასრულწლოვნები

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს:

- უზრუნველყოს არასრულწლოვანთა ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული სარეაბილიტაციო აქტივობების განხორციელება
- N11 არასრულწლოვანთა სარეაბილიტაციო დაწესებულებაში განხორციელდეს არასრულწლოვან ბრალდებულთა ნაწილის მშენებლობა
- საქართველოს იუსტიციის მინისტრისა და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის ერთობლივი ბრძანების (N388–N01-18/6) მე-4 მუხლის I პუნქტში შევიდეს შესაბამისი ცვლილება, რომლის თანახმად, არასრულწლოვნები უზრუნველყოფილი იქნებიან ოთხჯერადი ჯანსაღი კვებით, რომელთაგან ერთ-ერთი უნდა იყოს სამ კომპონენტიანი სადილი, ასევე უზრუნველყოს არასრულწლოვანთა კვების მენიუში ცოცხალი ბოსტნეულის და ხილის დამატება

- უზრუნველყოს არასრულწლოვანთა მათთვის გასაგებ (მარტივ ენაზე) ინფორმირება უფლება-მოვალეობებისა და გასაჩივრების მექანიზმის თაობაზე; გაიზარდოს სოციალური მუშაკის როლი, რათა დაწესებულებაში მიღების შემდგომ სოციალურმა მუშაკმა დეტალურად აუხსნას არასრულწლოვანს მისი უფლებები და მოვალეობები, მოთხოვნის/საჩივრის შეტანისა და განხილვის პროცედურები; ასევე სათანადო პერიოდულობით ინდივიდუალურად ან ჯგუფურად იმუშაოს პატიმრებთან მათი უფლებებისა და მოვალეობების, მოთხოვნის/საჩივრის შეტანისა და განხილვის პროცედურის თემატიკაზე; მათ შორის, ზემოთაღნიშნული ინფორმაცია არასრულწლოვანისთვის გასაგებ (მარტივ) ენაზე შექმნილი ბროშურის სახით მიეწოდოს არასრულწლოვანს და გამოეკრას პატიმრისათვის ხელმისაწვდომ ადგილებში
- სპეციალური პენიტენციური სამსახურის საგამოძიებო ორგანომ უზრუნველყოს N8 დაწესებულებაში არასრულწლოვნების დეესკალაციის ოთახსა და უსაფრთხო საკანში მოთავსების და N8 და N11 პენიტენციურ დაწესებულებებში სრული შემოწმების ჩატარების არსებული პრაქტიკისა და შემთხვევების შესწავლა, ხოლო შესწავლის შედეგები კი აცნობოს საქართველოს სახალხო დამცველს
- მიიღოს ყველა ზომა იმისთვის, რომ უსაფრთხო საკნების ნაცვლად შექმნას სპეციალურად მოწყობილი დასამშვიდებელი ოთახები, რომელიც მხოლოდ უკიდურესი ზომის სახით უნდა გამოიყენებოდეს და მისი ხანგრძლივობა რამდენიმე საათს არ უნდა აღემატებოდეს, ამ დროის განმავლობაში, არასრულწლოვნებისთვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სათანადო ადამიანური კავშირი და მიმდინარეობდეს მულტიდისციპლინური მუშაობა მათი დამშვიდების, რისკებისა და საჭიროებების შეფასებისა და ქცევის კორექციისთვის აუცილებელი აქტივობების დაგეგმვის მიზნით

უცხოელები

წინადადება საქართველოს პარლამენტს

- შევიდეს ცვლილება პატიმრობის კოდექსში და იმ უცხო ქვეყნის მოქალაქე მსჯავრდებულებს, რომელთა ოჯახის საზღვარგარეთ ცხოვრების გამო ვერ სარგებლობენ ხანმოკლე და ხანგრძლივი პაემნებით, მიეცეთ საშუალება ისარგებლონ ვიდეოპაემნით

საქართველოს იუსტიციის მინისტრს:

- შეისწავლოს, თუ რა მიზეზით ვერ ხდება პატიმართა საკნებში განთავსების დროს მათი ლინგვისტური, რელიგიური და კულტურული თავისებურებების გათვალისწინება და შეიმუშავოს აღნიშნული პრობლემის გადაჭრის გეგმა
- ყველა უცხოენოვანი პატიმარი, საჭიროების შემთხვევაში, უზრუნველყოფილი იქნას თარჯიმნის მომსახურებით; მათ შორის, მათთვის გასაგებ ენაზე მიეწოდოთ ინფორმაცია დაწესებულებებში არსებული სერვისებისა და რეგულაციების შესახებ

- მონიტორინგის სამსახურმა შეისწავლოს N8 დაწესებულებაში უცხოელ პატიმართა მიერ საზღვარგარეთ დარეკვის უფლების განხორციელების ხელშემშლელი პრაქტიკა და მიიღოს ზომები, რათა უცხოელმა პატიმრებმა კანონმდებლობით დადგენილი წესით, შეუფერხებლად ისარგებლონ სატელეფონო საუბრის უფლებით
- მიიღოს ყველა ზომა, რათა უცხოელმა პატიმრებმა, ასევე საქართველოს იმ მოქალაქეებმა, რომელთა ოჯახი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ ცხოვრობს, შეძლონ საერთაშორისო ზარების განხორციელება შემცირებულ და მეტად ხელმისაწვდომ ფასად
- მიიღოს ყველა ზომა, რათა უცხოელ პატიმრებს, ასევე საქართველოს იმ მოქალაქეებს, რომელთა ოჯახი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ ცხოვრობს, პანდემიის პერიოდში ყოველთვიურად გამოეყოთ უფასო სასაუბრო დრო საერთაშორისო ზარების განსახორციელებლად
- პანდემიასთან დაკავშირებული განსაკუთრებული პირობების მოქმედების პერიოდში, უზრუნველყოს ქართული ენის შემსწავლელი დისტანციური კურსების დანერგვა უცხოელ პატიმრებისთვის და ასევე საქართველოს იმ მოქალაქეებისთვის, რომელიც არ ფლობენ სახელმწიფო ენას

უვადო თავისუფლებაალკვეთილი მსჯავრდებულები

წინადადება საქართველოს პარლამენტს:

- პატიმრობის კოდექსში ცვლილებების შეტანის გზით უვადოდ თავისუფლებაალკვეთილი მსჯავრდებულებისთვის გაიზარდოს ხანმოკლე და ხანგრძლივი პაემნების რაოდენობა
- სისხლის სამართლის კოდექსსა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილებების შეტანის გზით უვადო თავისუფლებაალკვეთილი მსჯავრდებულის პირობით ვადამდე გათავისუფლების მოთხოვნით სასამართლოსთვის მიმართვის ვადა შემცირდეს რამდენიმე წლით

საქართველოს პრეზიდენტს

- შევიდეს ცვლილებები შეწყალების წესის დამტკიცების შესახებ საქართველოს პრეზიდენტის 2019 წლის 26 ნოემბერის №556 ბრძანებულებაში და უვადო თავისუფლებაალკვეთილ პირთა შეწყალების უფლებამოსილების გამოყენების ვადად 15 წელი განისაზღვროს

3. შინაგან საქმეთა სამინისტრო

3.1. მონიტორინგის მეთოდოლოგია

წინამდებარე ანგარიში წარმოადგენს 2020 წელს დროებითი მოთავსების იზოლაციების, პოლიციის დაწესებულებების და შსს მიგრაციის დეპარტამენტის დროებითი განთავსების ცენტრის მონიტორინგის ანგარიშს. საქართველოში ახალი კორონავირუსით გამოწვეული ეპიდემიის ფონზე, 2020 წელს პრევენციის ეროვნულ მექანიზმს განსაკუთრებულ პირობებში მოუწია მონიტორინგის ვიზიტების განხორციელება. მონიტორინგის ვიზიტების განხორციელებამდე, სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მოახდინა სამუშაო მეთოდოლოგიის არსებულ გამოწვევებთან ადაპტირება. განისაზღვრა პანდემიის პირობებში უსაფრთხო მონიტორინგის ვიზიტის განხორციელების წესები და წევრებს მიეცათ შესაბამისი მითითებები. შეძენილ იქნა ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები და წევრებს განემარტათ მათი გამოყენების წესები. ამ ზომების მიღების მიზანია მონიტორინგის ვიზიტის განხორციელების დროს, ახალი კორონავირუსის გავრცელების რისკის მინიმიზაცია, თანამშრომლებისა და დაწესებულებაში მყოფი პირების დაცვა.²⁴⁵

წინამდებარე ანგარიშში წარმოდგენილი შეფასებები ეფუძნება შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობისა და საერთაშორისო სამართლებრივი აქტების, ასევე სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ მოპოვებული მოცულობითი ინფორმაციის ანალიზს. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის სამუშაო მეთოდოლოგია მოიაზრებს სხვადასხვა წყაროსგან ინფორმაციის მიღებას: დაკავებულებთან,²⁴⁶ იზოლაციების თანამშრომლებთან²⁴⁷, ექიმებთან²⁴⁸ და ადვოკატებთან²⁴⁹ გასაუბრებას; წინასწარ შემუშავებული ანკეტის მეშვეობით ამოღებული ინფორმაციის ანალიზს სტატისტიკური პროგრამის (SPSS)²⁵⁰ გამოყენებით; საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ადმინისტრაციის და დროებითი მოთავსების იზოლაციის მიერ მოწოდებულ სტატისტიკურ ინფორმაციას და სახალხო დამცველის აპარატთან წერილობით და ვერბალურ კომუნიკაციას; ადვოკატების მიერ შევსებულ ონლაინ კითხვარს;²⁵¹ არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ მოწოდებულ ინფორმაციას; სახალხო დამცველის აპარატში არსებულ მონაცემებს; შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ ოფიციალურად

²⁴⁵ ქვეყანაში ეპიდემიოლოგიური ვითარების დამძიმების კვალდაკვალ, სახალხო დამცველმა გაატარა რისკის მინიმიზაციის დამატებითი ღონისძიებები და სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებს დაწესებულებებში შესვლამდე უტარებოდათ PCR ტესტირება.

²⁴⁶ გასაუბრება ჩატარდა 58 დაკავებულ პირთან.

²⁴⁷ გასაუბრება ჩატარდა დროებითი მოთავსების იზოლაციის 26 თანამშრომელთან.

²⁴⁸ გასაუბრება ჩატარდა დროებითი მოთავსების იზოლაციაში დასაქმებულ 16 ექიმთან

²⁴⁹ გასაუბრება ჩატარდა ადვოკატების 5 ფოკუს ჯგუფთან (კახეთი, ქვემო ქართლი, სამეგრელო, გურია და აჭარა).

²⁵⁰ დამუშავდა 463 ანკეტა.

²⁵¹ სახალხო დამცველის აპარატს ნაყოფიერი კომუნიკაცია ჰქონდა საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციასთან. კერძოდ, საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის ტექნიკური დახმარებით, სპეციალური ონლაინ კვლევის კითხვარი შესავსებად გაეგზავნათ ასოციაციის წევრ ადვოკატებს. საქართველოს სახალხო დამცველი მადლობას უხდის საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციას თანამშრომლობისათვის.

გამოქვეყნებულ ინფორმაციას; დაწესებულებებში წარმოებულ დოკუმენტაციას, მათ შორის, სამედიცინო სახის ინფორმაციას. მონიტორინგი ასევე მოიცავდა პოლიციის დაწესებულებებში და დროებითი მოთავსების იზოლაციებში არსებულ ვითარებაზე და სამუშაო პროცესზე დაკვირვებას.

2020 წლის განმავლობაში სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მონიტორინგის ვიზიტი განახორციელა პოლიციის 62 სამმართველოსა და დეპარტამენტში, ასევე დროებითი მოთავსების 27 იზოლაციურში. მონიტორინგის ვიზიტი განხორციელდა 9 რეგიონში, კერძოდ, კახეთის; იმერეთის, რაჭა-ლეჩხუმის და ქვემო სვანეთის; ქვემო ქართლის; შიდა ქართლის; მცხეთა-მთიანეთის; სამცხე-ჯავახეთის; სამეგრელოს და გურიის რეგიონებში; ასევე აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში.

ანგარიშში მოყვანილი ფაქტები და გარემოებები წარმოდგენილია კონფიდენციალურობის პრინციპის სრული დაცვით. მონიტორინგის ფარგლებში მოპოვებული დოკუმენტაცია, ასევე მონიტორინგის ჯგუფის წევრთა ანგარიშები ინახება საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატში.

3.2. რეკომენდაციების შესრულების შეფასება

წინამდებარე ქვეთავის მიზანია მიმოიხილოს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში შინაგან საქმეთა სამინისტროს (შემდგომში - სამინისტრო) სისტემის მიმართ გაცემული რეკომენდაციები და მათი შესრულების მდგომარეობა²⁵². აღნიშნული საკითხების გარშემო დამატებითი ინფორმაცია წარმოდგენილია შესაბამის თემატურ ქვეთავებში. ქვეთავში ცალკეა მიმოიხილული შსს მიგრაციის დეპარტამენტის დროებითი განთავსების ცენტრში განხორციელებული საგანგებო მონიტორინგის შედეგად გაცემული რეკომენდაციების შესრულების მდგომარეობა²⁵³.

სახალხო დამცველი დადებითად აფასებს შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან არსებულ თანამშრომლობას. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მიგრაციის დეპარტამენტის დროებითი განთავსების ცენტრთან და დროებითი მოთავსების უზრუნველყოფის დეპარტამენტთან არსებული დიალოგი და მათი მხრიდან რეკომენდაციების შესრულების დადებითი მაჩვენებელი. სახალხო დამცველმა დროებითი განთავსების ცენტრში განხორციელებული საგანგებო მონიტორინგის ანგარიშში საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის მისამართით 11 რეკომენდაცია გასცა, საიდანაც შესრულდა 6 რეკომენდაცია, ნაწილობრივ შესრულდა 2 რეკომენდაცია, ხოლო არ შესრულდა 3 რეკომენდაცია.

²⁵²პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიში, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <<https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020033122424787329.pdf>> [ბოლოს ნანახია: 06.01.21].

²⁵³სახალხო დამცველის ანგარიში დროებითი განთავსების ცენტრში განხორციელებული საგანგებო მონიტორინგის თაობაზე, საგანგებო მონიტორინგის ვიზიტი განხორციელდა 2020 წლის 7 მაისს, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <<https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020071300060012151.pdf>> [ბოლოს ნანახია: 06.01.21].

საანგარიშო პერიოდში, მიგრაციის დეპარტამენტის დირექტორის ინიციატივით გაიმართა სამუშაო შეხვედრა, სადაც კონსტრუქციული დიალოგის რეჟიმში განხილულ იქნა დროებითი განთავსების ცენტრის მიმართ გაცემული რეკომენდაციები. შეხვედრაზე მიგრაციის დეპარტამენტის წარმომადგენლებმა პრევენციის ეროვნული მექანიზმის წარმომადგენლებს მიაწოდეს ინფორმაცია, როგორც შესრულებული რეკომენდაციების, ასევე რეკომენდაციების შესრულების მიზნით უახლოეს მომავალში დაგეგმილ აქტივობების შესახებ, რაც პოზიტიურ მაგალითს წარმოადგენს და მნიშვნელოვანია, რომ სამინისტროს სხვა მიმართულებებზეც გავრცელდეს.

ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებული პოლიციის სისტემის შექმნა წარმოუდგენელია საერთაშორისო სტანდარტების გათვალისწინების გარეშე. სამინისტროს მხრიდან სხვადასხვა მიმართულებით გადადგმული პოზიტიური ნაბიჯების მიუხედავად, პოლიციის კონტროლის ქვეშ მყოფი მოქალაქეები არ არიან უზრუნველყოფილნი წამებისა და არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის საკმარისი გარანტიებით. დასანანია, რომ წლების განმავლობაში შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიმართ გაცემული სისტემური რეკომენდაციების უმრავლესობა კვლავ შეუსრულებელია. სახალხო დამცველი მზადყოფნას გამოთქვამს, სამინისტროსთან მჭიდრო თანამშრომლობითა და კომუნიკაციით, შესაძლებელი გახადოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემაში არსებითი ცვლილებების განხორციელება ადამიანის უფლებების სტანდარტების ასამაღლებლად.

პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში, საქართველოს სახალხო დამცველმა შინაგან საქმეთა სამინისტროს პოლიციის დაწესებულებებში და დროებითი მოთავსების იზოლატორებში არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიზნით 12 რეკომენდაცია და 1 წინადადება გასცა. საქართველოს პარლამენტის მიმართ გაცემული ერთი წინადადება არ შესრულებულა. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიმართ გაცემული 12 რეკომენდაციიდან, ნაწილობრივ შესრულდა 3 რეკომენდაცია, ხოლო 9 რეკომენდაცია შეუსრულებელია.

პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში, სახალხო დამცველმა ადმინისტრაციულ პასუხისგებაში მიცემული პირის წამებისა და არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის გარანტიების გაძლიერების მიზნით, საქართველოს პარლამენტის მისამართით ერთი წინადადება მოამზადა. სახალხო დამცველი მოითხოვდა, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მსგავსად, ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსშიც მკაფიოდ განსაზღვრულიყო მოსამართლის როლი წამებისა და არასათანადო მოპყრობის პრევენციის კუთხით, რაც არ შესრულებულა. აღსანიშნავია, რომ კანონმდებლობა ნათლად არ ადგენს მოსამართლის უფლებამოსილებას მოახდინოს რეაგირება თუკი ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის საქმეზე მოსამართლის წინაშე წარდგება პირი, რომელსაც არასათანადო მოპყრობის კვალი აღენიშნება. სამწუხაროდ, პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ შესწავლილი საქმეებიდან ირკვევა, რომ ადმინისტრაციული სამართალდარღვევისთვის დაკავებული პირების მიმართ სავარაუდო

არასათანადო მოპყრობის შემთხვევები კვლავ ხშირია.²⁵⁴ შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიმართ გაცემული ხუთი რეკომენდაცია შეეხებოდა აუდიო-ვიდეო ჩანაწერების წარმოებას, როგორც არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის ერთ-ერთ გარანტიას.²⁵⁵ სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ აუდიო-ვიდეო ჩანაწერები წარმოადგენს როგორც არასათანადო მოპყრობის შემთხვევების გამოვლენის, ნეიტრალური მტკიცებულებების მოპოვების და ზოგადად პოლიციის კონტროლის ქვეშ მყოფი პირების უფლებების რეალიზების მდგომარეობაზე დაკვირვების, ასევე პოლიციის თანამშრომლების ცრუ ბრალდებებისგან დაცვის ეფექტიან საშუალებას.

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა, ცინცაბადის ჯგუფის საქმეებზე მიღებულ გადაწყვეტილებაში მოუწოდა საქართველოს მთავრობას, გააძლიეროს წამების პრევენციის გარანტიები, კერძოდ, განიხილოს აუდიო-ვიდეო ჩანაწერების გამოყენება დაკავებულებისა და თავისუფლება აღკვეთილი პირების, სამართალდამცავი ორგანოს წარმომადგენლებთან კომუნიკაციის დროს. მათ შორის, მათი გამოკითხვისა და დაკითხვის პროცესში.²⁵⁶

სახელმწიფო ინსპექტორის აპარატი, 2019 წლის ანგარიშში მთავარ გამოწვევებს შორის ასახელებს იმ გარემოებას, რომ სამსახურის საგამოძიებო დეპარტამენტი ვერ მოიპოვებს მნიშვნელოვან ნეიტრალურ მტკიცებულებებს, როგორცაა პოლიციელთა სამხრე კამერების, მათი ავტომატური ვიდეო რეგისტრატორისა და სამართალდამცავი ორგანოების ადმინისტრაციულ შენობებში განთავსებული ვიდეოკამერების ჩანაწერები.²⁵⁷

დასაწყისია, რომ აუდიო-ვიდეო ჩანაწერების წარმოებასთან დაკავშირებით სახალხო დამცველის მიერ წლების განმავლობაში გაცემული რეკომენდაციების მნიშვნელობის მიუხედავად, სამინისტრო წლიდან წლამდე შეცვლილი სხვადასხვა მიზეზებითა და ახალი პოზიციებით, უარს აცხადებს ამ რეკომენდაციების შესრულებაზე. ქვემოთ წარმოგიდგენთ სახალხო დამცველის რეკომენდაციებზე სამინისტროს მიერ წარმოდგენილ პასუხებს²⁵⁸.

სახალხო დამცველის მიერ გაცემული ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი რეკომენდაცია ეხებოდა პოლიციის დაწესებულებებში სათვალთვალო კამერების ყველა იმ ადგილას დამონტაჟებას, სადაც დაკავებულს და გასაუბრებაზე ნებაყოფლობით მიწვეულ პირს უწევთ ყოფნა.²⁵⁹ სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ განხორციელებული ვიზიტებით ირკვევა, რომ 2020 წელს პოლიციის რიგ დაწესებულებებში კვლავ პრობლემა

²⁵⁴ სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ შესწავლილი 2207 ადმინისტრაციულად დაკავებული პირის საქმიდან 16% (355 საქმე) მიჩნეულ იქნა საეჭვოდ (არსებობს ძალადობის განხორციელების ეჭვი), სისხლის სამართლის 3196 საქმიდან კი 3,4 % (108 საქმე).

²⁵⁵ დამატებითი ინფორმაციისთვის იხილეთ თავი: აუდიო და ვიდეო ჩანაწერები/დოკუმენტირება.

²⁵⁶ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის გადაწყვეტილება ცინცაბადე ჯგუფის საქმეებზე, მე-13 პუნქტი, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: < <https://bit.ly/3a5Q0jI> > [ბოლოს ნანახია: 08.01.21].

²⁵⁷ სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის საქმიანობის 2019 წლის ანგარიში, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://cutt.ly/pkEYfSL> [ბოლოს ნანახია: 06.01.21].

²⁵⁸ სახალხო დამცველის აპარატის 2020 წლის 11 ნოემბერს გაგზავნილ №03-3/11207 წერილზე 2020 წლის 3 დეკემბერს მიღებული MIA 8 20 02811658 პასუხი.

²⁵⁹ დამატებითი ინფორმაციისთვის იხილეთ თავი: აუდიო და ვიდეო ჩანაწერები.

იყო შიდა და გარე პერიმეტრის ვიდეოკამერებით სათანადოდ დაფარვა. ამასთანავე, კვლავ გრძელდებოდა დაკავებულთან ან დაწესებულებაში სხვა სტატუსით მყოფ პირთან გასაუბრებისთვის პოლიციის დაწესებულებების უფროსების და მათი მოადგილეების სამუშაო კაბინეტების აქტიური გამოყენება, სადაც არ მიმდინარეობს აუდიო-ვიდეო მეთვალყურეობა, რაც მნიშვნელოვნად ზრდის არასათანადო მოპყრობის რისკებს.²⁶⁰

სამინისტრო, სახალხო დამცველის აპარატში გამოგზავნილ პასუხში აღნიშნავს, რომ დაწესებულებების სამუშაო ოთახების ინფრასტრუქტურისა და გამოსაკითხი ოთახების სიმწირე, ხშირ შემთხვევაში არ იძლევა დაკავებულ ან/და ნებაყოფლობით მოწვეულ პირთან გასაუბრების კონფიდენციალურ გარემოში ჩატარების შესაძლებლობას. პასუხში აღნიშნულია, რომ საქმის გარემოებების გათვალისწინებით, ასეთ დროს გამოიყენება კონკრეტული პირების სამუშაო კაბინეტები, თუმცა იქვე მითითებულია, რომ მიუღებლად მიაჩნიათ ზემოაღნიშნულ ოთახებში ვიდეომეთვალყურეობის განხორციელებას რადგან საქართველოს კანონმდებლობა არ იძლევა კონკრეტული თანამშრომლების სამუშაო სივრცეში მუდმივი ვიდეომეთვალყურეობის განხორციელების შესაძლებლობას.

სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ ვიდეოკამერების განთავსება პოლიციის დაწესებულებებში, იმ ადგილებში, სადაც დაკავებულ პირს, მოწმეს ან გასაუბრებაზე ნებაყოფლობით მოწვეულ პირს უწევს ყოფნა, მათ შორის, სამუშაო ოთახებში, არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კანონმდებლობას და პოლიციელების პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების დარღვევად ვერ მიიჩნევა. კერძოდ, „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის მესამე პუნქტის თანახმად: „სამუშაო ადგილზე ვიდეოთვალთვალის სისტემის დაყენება შეიძლება მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში, თუ ეს აუცილებელია პირის უსაფრთხოებისა და საკუთრების დაცვის, საიდუმლო ინფორმაციის დაცვის და გამოცდის/ტესტირების მიზნებისათვის და თუ ამ მიზნების სხვა საშუალებით მიღწევა შეუძლებელია“. ცხადია, დაკავებული პირის უსაფრთხოება - წამებისა და არასათანადო მოპყრობისაგან მისი დაცვა - წარმოადგენს ლეგიტიმურ მიზანს, რომლითაც გამართლებულია ასეთ ადგილებში ვიდეოთვალთვალის სისტემის დაყენება.

სახალხო დამცველი აღნიშნავს, რომ ზემოაღნიშნული რეკომენდაციის გაცემის მიზანია, პოლიციის დაწესებულებებში არ მოხდეს დაკავებულის/გასაუბრებაზე ნებაყოფლობით მოწვეული პირის ისეთ სივრცეში გადაადგილება და ყოფნა, რომელიც არ არის დაფარული ვიდეო-მეთვალყურეობის სისტემებით. არსებული მოცემულობით, თანამშრომელთა კაბინეტები იმ სივრცეებს განეკუთნება, სადაც ვიდეო-მეთვალყურეობის არარსებობის მიუხედავად დაკავებულ პირებს უწევთ ყოფნა, რასაც არც სამინისტრო უარყოფს. შესაბამისად, სახალხო დამცველის სამინისტროს სთავაზობს, რომ აღმოიფხვრას თანამშრომლების კაბინეტში გასაუბრების პრაქტიკა და მის ნაცვლად, პოლიციის დაწესებულებებში ცალკე შეიქმნას ვიდეო-მეთვალყურეობის სისტემით აღჭურვილი ოთახები, სადაც შესაძლებელი იქნება დაკავებული ან/და ნებაყოფლობით მოწვეული

²⁶⁰ დამატებითი ინფორმაციისთვის იხილეთ თავი: არასათანადო მოპყრობა.

პირის გამოკითხვა. იმ შემთხვევაში, თუ ისევ გაგრძელდება გამოკითხვისთვის სამუშაო კაბინების გამოყენება, ისინი უნდა აღიჭურვოს ვიდეო-მეთვალყურეობის სისტემით.

სახალხო დამცველის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი რეკომენდაცია, ტერიტორიული ორგანოების თანამშრომლების გაუმჯობესებული შესაძლებლობის სამხრე კამერებით ეტაპობრივად აღჭურვას, მისი სავალდებულოდ გამოყენებასა და ჩანაწერების შენახვის ვადების განსაზღვრას მიემართებოდა. აღსანიშნავია, რომ სახალხო დამცველი წლებია, რაც ზემოაღნიშნული რეკომენდაციით მიმართვას სამინისტროს. 2018 წელს შინაგან საქმეთა სამინისტროდან ჩვენთვის მოწოდებულ ინფორმაციაში კარგად ჩანს, რომ სამინისტრო წინა წლებში იზიარებდა სახალხო დამცველის მიერ გაცემული რეკომენდაციის შინაარს. კერძოდ, სამინისტროდან გვეცნობა, რომ უბნის ინსპექტორ-გამომძიებლები და უბნის უფროსი ინსპექტორ-გამომძიებლები, სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების დროს სარგებლობდნენ სამხრე კამერებით, თუმცა წერილის თანახმად შსს კახეთის პოლიციის დეპარტამენტის დანაყოფები სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების დროს ვერ სარგებლობენ სამხრე კამერებით ტექნიკური ხარვეზების გამო.²⁶¹ შესაბამისად, სახალხო დამცველმა 2018 წელს აღნიშნული რეკომენდაცია შესრულებულად ჩათვალა და მოუწოდა სამინისტროს გაეგრძელებინა ტერიტორიული ორგანოების თანამშრომლების გაუმჯობესებული ტექნიკური შესაძლებლობების სამხრე კამერებით ეტაპობრივად აღჭურვის პროცესი, მათ შორის განესაზღვრა მისი სავალდებულოდ გამოყენება და ჩანაწერების შენახვის ვადები. 2019 წლის ანგარიშთან დაკავშირებით გამოგზავნილ პასუხში, სამინისტრომ ისევ აღიარა რეკომენდაციის შინაარსი და განაცხადა, რომ მიმდინარეობს მუშაობა შინაგან საქმეთა სამინისტროს ტერიტორიული ორგანოების ტექნოლოგიური შესაძლებლობების გაუმჯობესების საკითხზე, მათ შორის პოლიციელთა სამხრე ვიდეო კამერებით აღჭურვის კუთხით, რასაც სახალხო დამცველი მიესალმა.²⁶²

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სახალხო დამცველისთვის გაუგებარია სამინისტროს მიერ 2020 წელს გამოგზავნილი პასუხი, სადაც აღნიშნულია, რომ სამინისტროს მიზანშეუწონლად მიაჩნიათ სამხრე კამერების ტარების ვალდებულების დაწესება ტერიტორიული ორგანოების თანამშრომლებისთვის. სამინისტროს დასაბუთების ნაწილში საუბარია იმაზე, რომ ტერიტორიული ორგანოების თანამშრომლებს მუდმივად უწევთ საგამოძიებო მოქმედებების, ფარული საგამოძიებო მოქმედებებისა და ოპერატიული საქმიანობის განხორციელება, რა დროსაც სამხრე კამერების გამოყენებამ შესაძლოა ზიანი მიაყენოს გამოძიების ინტერესებს, ვინაიდან არსებობს გარკვეული რისკი როგორც სამართალდამცავი ორგანოებისთვის, ისე საზოგადოებისთვის. კერძოდ, ასეთ შემთხვევაში შესაძლებელია ჩანაწერში აღმოჩნდეს ინფორმაცია ოპერაციაში მონაწილე

²⁶¹ 18 წლის 10 დეკემბრის წერილი MIA 8 18 02975975. წერილის თანახმად, შსს კახეთის პოლიციის დეპარტამენტის დანაყოფები სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების დროს ვერ სარგებლობენ სამხრე კამერებით ტექნიკური ხარვეზების გამო.

²⁶² პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში, გვ. 92, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020033122424787329.pdf> [ბოლოს ნანახია: 05.01.21].

პირების ვინაობის შესახებ, ოპერაციის დეტალები/უსაფრთხოება, ოპერაციის ჩატარების მეთოდები/ ტაქტიკა და სხვა.

სახალხო დამცველი განმარტავს, რომ გაუმჯობესებული ტექნიკური შესაძლებლობების სამხრე კამერებით აღჭურვა და მოქალაქეებთან ურთიერთობის ვიდეოგადაღების ვალდებულება ტერიტორიული ორგანოების თანამშრომლებისათვის უნდა დაწესდეს ისეთ შემთხვევებში, როგორიცაა: პირის გამოკითხვა; პირის იდენტიფიკაცია; ზედაპირული შემოწმება და დათვალიერება; სპეციალური შემოწმება და დათვალიერება, პირის ან სატრანსპორტო საშუალების გადაადგილების ან ნივთის ფაქტობრივი ფლობის შეზღუდვა²⁶³ (მათ შორის, პირის დაკავებისა და ტრანსპორტირების მთელი პროცესის განმავლობაში).

სახალხო დამცველი რეკომენდაციით მოითხოვდა კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტით პატრულ-ინსპექტორების მოქალაქეებთან ურთიერთობის ვიდეოგადაღების ვალდებულებისა და გადაღებული ვიდეომასალის შენახვის წესისა და ვადების განსაზღვრას. სამინისტრო წლებია, რაც არ იზიარებს აღნიშნულ რეკომენდაციას. სამინისტროს მიერ 2019 წელს გამოგზავნილ პასუხში აღნიშნული იყო, რომ საპატრულო პოლიციის პატრულ-ინსპექტორი სტანდარტული სიტუაციისას ახორციელებს სამხრე-ვიდეოკამერით ვიდეოგადაღებას, ხოლო კონკრეტული გარემოებებიდან გამომდინარე შესაძლოა არსებობდეს მყისიერი რეაგირების განხორციელების საჭიროება და დაყოვნებამ ხელი შეუშალოს პატრულ-ინსპექტორს დანაშაულზე/სამართალდარღვევაზე რეაგირების განხორციელებაში, შესაბამისად მიზანშეწონილად არ მიაჩნდათ ვიდეოგადაღების ვალდებულების გათვალისწინება კანონმდებლობით.

სახალხო დამცველმა განუმარტა სამინისტროს, რომ პატრულ-ინსპექტორების მოქალაქეებთან ურთიერთობის ვიდეოგადაღების ვალდებულების განსაზღვრისას, შესაძლებელია მიეთითოს ისეთი გამონაკლისი შემთხვევები, როგორიცაა პატრულ ინსპექტორის მიერ დანაშაულზე/სამართალდარღვევაზე მყისიერი რეაგირება, იმ დანაწესით, რომ პატრულ ინსპექტორს ჰქონდეს ვალდებულება დაასაბუთოს, რომ მას არ ჰქონდა შესაძლებლობა განეხორციელებინა ვიდეო გადაღება. 2020 წლის გამოგზავნილ პასუხში, სამინისტრომ ახალი მიზეზი წარმოადგინა. კერძოდ, სამინისტროდან მიღებული პასუხში აღნიშნულია, რომ ვიდეო გადაღების მუდმივ რეჟიმში ფუნქციონირებამ და ჩანაწერზე სენსიტიური ინფორმაციის ასახვამ შესაძლოა გამოიწვიოს ადამიანის უფლებებით დაცულ სფეროში ჩარევა. პასუხში ასევე აღნიშნულია, რომ პოლიციის მხრიდან მოქალაქეებთან ურთიერთობის ვიდეოგადაღების ვალდებულების მიმართულებით არ არსებობს ერთგვაროვანი პრაქტიკა, ასევე პასუხში ნათქვამია, რომ არცერთი ქვეყნის კანონმდებლობა სავალდებულო წესით, ყველა ჯერზე მოქალაქესთან კომუნიკაციის დროს არ განსაზღვრავს ჩაწერის ვალდებულებას, არამედ დამოკიდებულია მთელ რიგ გარემოებებზე.

²⁶³ პოლიციის შესახებ კანონის მე-18 მუხლის „ა, ბ, დ. ე. და თ.“ ქვეპუნქტები.

სახალხო დამცველი განმარტავს, რომ რეკომენდაცია არ გულისხმობს სამხრე კამერების ყველა შემთხვევაში მუდმივად ჩართვას, თუმცა მნიშვნელოვანია, რომ ვიდეოგადაღების ვალდებულება დაწესდეს ისეთ შემთხვევებში როგორცაა: პირის გამოკითხვა; პირის იდენტიფიკაცია; ზედაპირული შემოწმება და დათვალიერება; სპეციალური შემოწმება და დათვალიერება, პირის ან სატრანსპორტო საშუალების გადაადგილების ან ნივთის ფაქტობრივი ფლობის შეზღუდვა²⁶⁴ (მათ შორის, პირის დაკავებისა და ტრანსპორტირების მთელი პროცესის განმავლობაში). რაც შეეხება ვიდეო-გადაღების შედეგად სენსიტიური ინფორმაციის ასახვასა და ადამიანის უფლებებით დაცულ სფეროში ჩარევას, ამ მხრივ, პრობლემებს ქმნის არა ლოჯისტიკურად გამართული და მკაფიო პროცედურებით დარეგულირებული სამხრე კამერების გამოყენების ვალდებულების განსაზღვრა, არამედ პოლიციის დანაყოფების მხრიდან კერძო სარგებლობაში არსებული მობილური ტელეფონებით ვიდეო-ჩანაწერების განხორციელების მანკიერი პრაქტიკა. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ სამინისტრომ შეისწავლოს თუ რამდენად სწორია ასეთი პრაქტიკა პერსონალური მონაცემების დაცვის კონტექსტში. სამინისტრო თავისივე გამოგზავნილ პასუხში, ერთ-ერთი რეკომენდაციის კონტექსტში, თვითონვე საუბრობს ამერიკის შეერთებული შტატების იუსტიციის დეპარტამენტის განმარტებაზე იმასთან დაკავშირებით, რომ სამხრე კამერები, როგორც წესი, გამოიყენება საზოგადოებაზე ორიენტირებული პოლიციისა და საგზაო მოძრაობის რეგულირების კონტექსტში. წლებია, რაც შინაგან საქმეთა სამინისტროს პრიორიტეტი საზოგადოებაზე ორიენტირებული პოლიციის შექმნაა, რომელიც ანგარიშვალდებული იქნება მოქალაქეებთან. შესაბამისად, სამხრე კამერების გამოყენების დანერგვას მნიშვნელოვანი როლი აქვს ამ პროცესში.

პოლიციელებისათვის ვიდეოგადაღების ვალდებულების დაწესების კონტექსტში მნიშვნელოვანია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, სადაც ჩაიწერა რომ 2021 ივლისიდან ვალდებულება ექნება საგამოძიებო ორგანოებს, რომ უკანონო ნივთის აღმოჩენის მიზნით ჩატარებული ჩხრეკისას მოახდინონ უწყვეტი ვიდეოგადაღება, რათა გამოირიცხოს უკანონო ქმედება პოლიციის მხრიდან.²⁶⁵

სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ ადვოკატებთან გასაუბრების შედეგად მიღებული ინფორმაციით დგინდება, რომ იმ ფონზე, როდესაც პატრულ ინსპექტორებისთვის არ არსებობს კანონმდებლობით გაწერილი ვალდებულება გამოიყენონ სამხრე კამერები, არის შემთხვევები, როდესაც პოლიციელთა მოქალაქეებთან ურთიერთობის ამსახველი, სამხრე კამერებით განხორციელებული, მცირე მონაკვეთიანი ჩანაწერები (რომელიც ერთიანობაში არ აჩვენებს სურათს და მხოლოდ პოლიციის თანამშრომელთა სასარგებლოდ მეტყველებს) ერთვის საქმეს, როგორც მტკიცებულება. საქმეზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენის მიზნით, მნიშვნელოვანია, რომ მოხდეს

²⁶⁴ პოლიციის შესახებ კანონის მე-18 მუხლის „ა, ბ, დ. ე. და თ.“ ქვეპუნქტები.

²⁶⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, გიორგი ქებურია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, საქმე N2/2/1276, 2020 წლის 25 დეკემბერი.

სრული ჩანაწერის განხორციელება და საგამოძიებო უწყებებისა და სასამართლოსთვის ნეიტრალური მტკიცებულების სახით წარდგენა.

სახალხო დამცველი რეკომენდაციით მოითხოვდა პილოტურ რეჟიმში, პოლიციის რამდენიმე დაწესებულებაში დაკავებული პირის გამოკითხვის პროცესის უწყვეტი აუდიო-ვიდეო ჩანაწერის უზრუნველყოფას. სამინისტრო წლებია, რაც არ იზიარებს აღნიშნულ რეკომენდაციას. სამინისტროს მიერ 2019 წელს გამოგზავნილ პასუხში აღნიშნული იყო, რომ რეკომენდაციის შესრულება მხოლოდ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში განხორციელებული ცვლილებით იყო შესაძლებელი, რაც სამინისტროს კომპეტენციას სცილდებოდა. სახალხო დამცველმა განუმარტა სამინისტროს, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა უშვებს გამოკითხვისას ხმის ან/და გამოსახულების ჩამწერი ტექნიკური საშუალებების გამოყენებას და ის, რომ²⁶⁶ არ არსებობდა აღნიშნული რეკომენდაციის პილოტურად განხორციელების შემაფერხებელი გარემოება.

2020 წლის გამოგზავნილ პასუხში, სამინისტრომ ახალი მიზეზი წარმოადგინა იმისთვის, რომ გაემართლებინა რეკომენდაციის შეუსრულებლობა. კერძოდ, სამინისტროს პასუხში აღნიშნულია, რომ სამინისტრო არ ეთანხმება კანონმდებლობაში გამოკითხვის ელექტრონულად ჩაწერის ვალდებულების დანერგვას და აღნიშნავს, რომ არ არსებობს საერთაშორისო აქტი, რომელიც რომელიმე სახელმწიფოს დაავალდებულებდა აღნიშნულს. ამასთანავე, პასუხში აღნიშნულია, რომ ჩაწერასთან დაკავშირებით ერთიანი მიდგომა არა თუ საერთაშორისო დონეზე, არამედ ქვეყნების შიგნითაც არ არსებობს და ჩაწერის ვალდებულების განსაზღვრა ხშირად დანაშაულის სახესა და ამსრულებელზეა დამოკიდებული.

საერთაშორისო კონვენციების საფუძველზე შექმნილ სახელშეკრულებო ორგანოებს, როგორცაა: წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი (CAT), წამების პრევენციის ქვეკომიტეტი (SPT) და ასევე ევროპის საბჭოს წამების პრევენციის ევროპულ კომიტეტი (CPT), გააჩნიათ მკაფიო პოზიცია აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით. წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი, წევრ სახელმწიფოებს რეკომენდაციით მიმართავს, აწარმოონ პოლიციის დაწესებულებებში დაკავებული პირის გამოკითხვის პროცესის უწყვეტი ელექტრონული (აუდიო ან/და ვიდეო) გადაღება, რაც წამებისა და არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დამატებითი გარანტიაა.²⁶⁷ ყველა დაკითხვის ვიდეოჩაწერის რეკომენდაცია გასცა ასევე წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა ქვეყნების მისამართით გამოქვეყნებულ დასკვნებში.²⁶⁸ აღნიშნულ საკითხს ეხება ასევე, გაეროს წამებისა და სხვა

²⁶⁶ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 113, მე-9 ნაწილი.

²⁶⁷ ანგარიში კვიპროსის მთავრობას, წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი, CPT/Inf (2018) 16, 26.04.2018, პარ.16, ანგარიში სერბეთის მთავრობას, წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი, CPT/Inf (2018) 21.06.18, პარ.41, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია შემდეგ ვებგვერდზე: < <https://rm.coe.int/16808b5ee7> > [ბოლოს ნანახია 04.02.2021];

²⁶⁸ საბოლოო დასკვნა რუსეთის ფედერაციის მიმართ, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, CAT/C/RUS/CO/6, 28.08.2018, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/JYvzY2> > [ბოლოს ნანახია 05.01.2021]; საბოლოო

სასტიკი, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის საკითხებზე სპეციალური მომხსენებლის წლიური ანგარიში, რომელიც წარდგენილ იქნა გენერალურ ასამბლეის წინაშე.²⁶⁹ რაც შეეხება საკითხისადმი ქვეყნებს შიგნითა და საერთაშორისო დონეზე არაერთგვაროვანი მიდგომის არსებობას, ბუნებრივია არსებობს ქვეყნები, სადაც არ არის განსაზღვრული აუდიო-ვიდეო ჩაწერის ვალდებულება, თუმცა, ის, რომ ამა თუ იმ ქვეყანაში არ არის დანერგილი აუდიო-ვიდეო ჩანაწერების წარმოება არ ნიშნავს იმას, რომ ის ქვეყანა კარგი პრაქტიკის მაგალითია. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დაკავებულ პირთა გამოკითხვის პროცესის აუდიო/ვიდეო ჩაწერა გაეროსა და ევროპის საბჭოს სახელმწიფოებო ორგანოების მიერ აღიარებული სტანდარტია, ხოლო გარანტიების შექმნის ვალდებულება წამებისა და სხვა სახის სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის ან დასჯის წინააღმდეგ კონვენციის მე-2 მუხლიდან გამომდინარეობს. დაკავებულებისა და თავისუფლება აღკვეთილი პირების, სამართალდამცავი ორგანოს წარმომადგენლებთან კომუნიკაციისას აუდიო-ვიდეო ჩანაწერების გამოყენებისკენ მოუწოდა საქართველოს მთავრობას ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა, ცინცაბადის ჯგუფის საქმეებზე მიღებულ გადაწყვეტილებაში.²⁷⁰

სახალხო დამცველი ერთ-ერთი რეკომენდაციით სამინისტროსგან მოითხოვდა პილოტურ რეჟიმში, პოლიციის რამდენიმე დაწესებულებაში პოლიციელთა მიერ დაკავებული პირისათვის უფლებების განმარტების შესახებ ინფორმაციის მიწოდების პროცესის ტექნიკური საშუალებებით (აუდიო-ვიდეო ჩანაწერებით) დაფიქსირებას. აღნიშნული რეკომენდაცია არ არის შესრულებული. სამინისტროდან მიღებულ პასუხში აღნიშნულია, რომ დაკავების ოქმი დღესდღეობით ითვალისწინებს დაკავებული პირისთვის უფლების განმარტების ნაწილს, რაც შემდგომ დასტურდება დაკავების ოქმზე დაკავებული პირის ხელმოწერით. შესაბამისად, სამინისტრო აღნიშნავს, რომ ამით დასტურდება ის ფაქტი, რომ დაკავებული პირი გაეცნო თავის უფლებებს. ამასთანავე, პასუხში აღნიშნულია, რომ სამინისტროს შესაბამის სტრუქტურულ ქვედანაყოფსა და ტერიტორიულ ორგანოებში, მიმდინარე წლის განმავლობაში, პოლიციის განყოფილებების საერთო სივრცეში, თვალსაჩინო ადგილას განთავსდა ადმინისტრაციული/სისხლის სამართლის წესით დაკავებული პირის უფლებათა ჩამონათვალის ამსახველი საინფორმაციო პოსტერები.²⁷¹

წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ დაკავების მომენტშივე ვერბალურად, ხოლო პირველივე შესაძლებლობისთანავე წერილობით უნდა

დასკვნა ესპანეთის მიმართ, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, CAT/C/ESP/CO/6, 29 May 2015, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/gCjR69> > [ბოლოს ნანახია 04.01.2021];

²⁶⁹ გაეროს წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის საკითხებზე სპეციალური მომხსენებლის წლიური ანგარიში გენერალურ ასამბლეის წინაშე, E/CN.4/2003/68, 17 დეკემბერი 2002, პარ. 26(გ).

²⁷⁰ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის გადაწყვეტილება ცინცაბადე ჯგუფის საქმეებზე, მე-13 პუნქტი, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: < <https://bit.ly/3a5Q0jT> > [ბოლოს ნანახია: 08.01.21].

²⁷¹ 2021 წლის 9 თებერვალს, სახალხო დამცველის აპარატში შემოსული შინაგან საქმეთა სამინისტროს წერილი MIA 8 21 00308117.

ეცნობოს დაკავებულს მისი უფლებები.²⁷² უფლებების განმარტება ასევე გარანტირებულია სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით,²⁷³ თუმცა სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ ჩატარებული ინტერვიუების შედეგად ირკვევა, რომ წინა წლების მსგავსად, პოლიციის მიერ დაკავებული პირის უფლებების შესახებ ინფორმირების პრაქტიკა კვლავ პრობლემურია. კერძოდ, უმეტეს შემთხვევებში არც დაკავებისას და არც გამოკითხვის წინ დაკავებულ პირებს ან საერთოდ არ უმარტავენ უფლებებს ან მხოლოდ ნაწილობრივ აწვდიან ინფორმაციას.²⁷⁴ შესაბამისად, იმისათვის, რომ ხელი შეეწყოს დაკავებული პირისთვის საქართველოს კანონმდებლობით მინიჭებული ფუნდამენტალური უფლების პრაქტიკაში აღსრულებასა და ამ პროცესზე დაკვირვებას, მნიშვნელოვანია, რომ განხორციელდეს პირისთვის უფლებების განმარტების პროცესის აუდიო-ვიდეო ჩანაწერებით დაფიქსირება. ამასთანავე საგულისხმოა, რომ აუდიო-ვიდეო ჩანაწერების წარმოება ასევე უნდა შედიოდეს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ინტერესებში, რადგანაც შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს პოლიციის თანამშრომლების ყალბი ბრალდებებისგან დაცვისა და სამინისტროს მხრიდან თანამშრომელთა პროფესიული უნარ-ჩვევების შეფასებისა და მათი შემდგომი ამაღლების მიზნით. რაც შეეხება პოლიციის დაწესებულებებში უფლებების შესახებ პოსტერების განთავსებას, სახალხო დამცველი აღნიშნულს დადებითად აფასებს.

შინაგან საქმეთა სამინისტრო არ იზიარებს სახალხო დამცველის რეკომენდაციას, რომელიც შეეხებოდა საპილოტე რეჟიმში დაკავებულ პირთა დაკავებისთანავე, პირდაპირ დროებითი მოთავსების იზოლაციაში გადაყვანის უზრუნველყოფას, როგორც წამებისა და არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის ერთ-ერთ გარანტიას. სამინისტროდან მიღებული ინფორმაციით ირკვევა, რომ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო აღნიშნულ რეკომენდაციას არ ეთანხმება, ვინაიდან აღნიშნული დაკავშირებულია მრავალ ლოჯისტიკურ, ინფრასტრუქტურულ, საპროცესო პრობლემასთან. სახალხო დამცველი განმარტავს, რომ აღნიშნული რეკომენდაციის გაცემის მიზანი იყო შეემცირებინა დაკავებულების პოლიციის კონტროლის ქვეშ ხანგრძლივი დაყოვნების შემთხვევები, რადგანაც ასეთ დროს მაღალია პოლიციის თანამშრომლების მხრიდან ფიზიკური ძალადობის და ფსიქოლოგიური ზეწოლის რისკი.²⁷⁵ ამასთანავე, აღნიშნული რეკომენდაცია განსაკუთრებით რელევანტურია იმ პირობებში, როდესაც შეუსრულებელია სახალხო დამცველის უმნიშვნელოვანესი რეკომენდაციები წამებისა და არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის გარანტიებთან დაკავშირებით. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს კანონმდებლობით დაკავებული პირებისთვის გათვალისწინებულ დაცვის მინიმალურ გარანტიებთან ერთად, არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიებს მიეკუთვნება პოლიციის დაწესებულებებში გადაყვანილი ყველა დაკავებული პირის რეგისტრაციის

²⁷² წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის 28-ე საერთო ანგარიში, 2019 წ., პარაგრაფი: 66, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე: <<https://rm.coe.int/16809420e3>>, [ბოლოს ნანახია: 08.02.2021].

²⁷³ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი: 38(2) და მუხლი 174(1).

²⁷⁴ დამატებითი ინფორმაციისთვის იხილეთ თავი: წამებისა და არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის გარანტიები.

²⁷⁵ დამატებითი ინფორმაციისთვის იხილეთ თავი: არასათანადო მოპყრობა.

ვალდებულება, აუდიო და ვიდეო ჩანაწერების წარმოება, მათ შორის, დაკავებულ პირთა დაკითხვის პროცესის ჩაწერა და სხვა.

სახალხო დამცველის ერთ-ერთი რეკომენდაცია შეეხებოდა პოლიციის დეპარტამენტებში, სამმართველოებსა და განყოფილებებში რეესტრების წარმოების გზით ყველა პირის აღრიცხვას, მათი სტატუსის, შენობაში შეყვანისა და გამოყვანის დროის მითითებით. ასევე, სახალხო დამცველი რეკომენდაციით მოითხოვდა პოლიციის დაწესებულებებში სისტემატიზებული, სტანდარტიზებული და უნიფიცირებული მონაცემთა ბაზების წარმოების დანერგვას, რომელიც ჩაანაცვლებდა დაწესებულებაში წარმოებულ ჟურნალებს.

სამინისტროს ზემოთაღნიშნული ორივე რეკომენდაციის პასუხად უწერია, რომ აღნიშნული რეესტრების შექმნა და დაწესებულებაში წარმოებული ჟურნალების ჩაანაცვლება საჭიროებს მნიშვნელოვან პროგრამულ უზრუნველყოფას და სამინისტროს სისტემაში არსებული შენობა-ნაგებობის ინფრასტრუქტურულ დიზაინში მნიშვნელოვანი ცვლილებების განხორციელებას, ამასთან, დამატებითი საჭირო ახალი სივრცეების (FRONT OFFICE) მოწყობა მოქალაქეებისთვის მომსახურების გასაწევად, რაც მნიშვნელოვან ფინანსურ დანახარჯებთან და დამატებით ადამიანური რესურსის მოძიებასთან არის დაკავშირებული, რისი განხორციელებაც ამ ეტაპზე შეუძლებელია.

დაკავებულთა შესახებ ინფორმაციის შემცველი სტანდარტიზებული ფაილური დოკუმენტაციის/ჩანაწერების წარმოების აუცილებლობაზე საუბრობს გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტი.²⁷⁶ ასეთი მექანიზმი, მონიტორინგის ორგანოებს მისცემს შესაძლებლობას, მიიღონ სარწმუნო ინფორმაცია პირის სტატუსის, პოლიციის დაწესებულებაში შესვლის და გამოყვანის დროის შესახებ და იქნებოდა არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის მნიშვნელოვანი დამატებითი გარანტია.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიმართ გაცემული ერთი რეკომენდაცია შეეხებოდა ადმინისტრაციული დაკავების დოკუმენტირების გაუმჯობესებას. კერძოდ, სპეციალური პრევენციული ჯგუფი მოითხოვდა ცვლილებების შეტანას და ადმინისტრაციული დაკავების გრაფებში შემდეგი ინფორმაციის დამატებას: ოქმის შედგენის დრო; დაკავებული პირის სხეულზე არსებული დაზიანებების აღწერა; რა ვითარებაში მოხდა დაკავება; ადგილი ჰქონდა თუ არა წინააღმდეგობის გაწევას; გამოყენებულ იქნა თუ არა იძულების ზომა და რა ფორმით. წარმოდგენილი რეკომენდაცია არ არის შესრულებული. სამინისტროდან მიღებული პასუხში აღნიშნულია, რომ არ არსებობდა ცვლილების განხორციელების საჭიროება. აღსანიშნავია, რომ დაკავებულების პოლიციის კონტროლის ქვეშ ყოფნის მთელი პერიოდის განმავლობაში პოლიციელს აქვს ვალდებულება ამტკიცოს, რომ მისი მხრიდან დაკავებულის მიმართ განხორციელებული მოპყრობა შეესაბამებოდა კანონმდებლობით გათვალისწინებულ

²⁷⁶ გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტის 2016 წლის 25-29 იანვრის ვიზიტი კვიპროსში ვიზიტის შემდგომი ანგარიში, CAT/OP/CYP/1, პარა: 21. ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე <<https://bit.ly/3dkjvqd>> [ბოლოს ნანახია: 03.01.2021].

მოთხოვნებს. შესაბამისად, პოლიციელის მიერ დაკავებულის მიმართ კანონმდებლობით გათვალისწინებული მოქმედებების დოკუმენტირება, განსაკუთრებით კი, ძალის ან სპეციალური საშუალების გამოყენების შემთხვევაში, ხელს შეუწყობს პოლიციელის მხრიდან მეტი პასუხისმგებლობის გამოჩენასა და კანონმდებლობით განსაზღვრული ვალდებულებების შესრულებაზე ზედამხედველობის განხორციელებას.

სახალხო დამცველი ერთ-ერთი რეკომენდაციით მოითხოვდა 2020 წელს იმ იზოლატორების რაოდენობის გაზრდას, რომლებშიც ფუნქციონირებს სამედიცინო პუნქტი, ხოლო იმ იზოლატორებში, სადაც დაკავებულთა მცირე რაოდენობიდან გამომდინარე არ იგეგმება სამედიცინო პუნქტების გახსნა, ვითხოვდით ექიმების ხელშეკრულების შესაბამისად დასაქმებას. რეკომენდაცია შესრულებულია ნაწილობრივ. სამინისტროდან მიღებული პასუხის შესაბამისად ირკვევა, რომ 2020 წელს, სამედიცინო პუნქტი გაიხსნა 5 დროებითი მოთავსების იზოლატორში - სენაკის, ჭიათურის, ოზურგეთის, სიღნაღის იზოლატორები, ასევე, ქ. თბილისში, გაიხსნა ადმინისტრაციული პატიმრებისთვის განკუთვნილი დაწესებულება (ქ. თბილისის N2 დროებითი მოთავსების იზოლატორი). პასუხში აღნიშნულია, რომ სამინისტრო გეგმავს სამედიცინო პუნქტების გახსნას უკლებლივ ყველა იზოლატორში. რაც შეეხება დარჩენილ 7 იზოლატორში სამედიცინო პერსონალის დასაქმებას, პასუხში საუბარია იმაზე, რომ სამინისტრომ ორჯერ გამოაცხადა კონკურსი, ბაღდათის, დუშეთის, ქობულეთის, ახალქალაქის, მესტიის, ლანჩხუთისა და ამბროლაურის იზოლატორებში არსებულ ექიმი-თერაპევტების ვაკანსიებზე, თუმცა კვლავ ვერ იქნა მოძიებული ხსენებულ იზოლატორებში დასაქმების მსურველი/შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე სამედიცინო პერსონალი.

სახალხო დამცველი ერთ-ერთი რეკომენდაციით ასევე ითხოვდა დროებითი მოთავსების იზოლატორებში დასაქმებულ ექიმებისთვის ტრენინგის ჩატარებას იზოლატორში მოთავსებულ პირთა სხეულზე არსებული დაზიანებების ფოტოგადაღების ინსტრუქციისა და გადაღებული ფოტომასალის შენახვის წესის შესახებ. რეკომენდაცია შესრულდა ნაწილობრივ. სამინისტროს მიერ გავრცელებული განცხადებით ირკვევა, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტროს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში დასაქმებული სამედიცინო პერსონალისთვის დაიწყო გადამზადების კურსი მოსათავსებელ/მოთავსებულ პირთა სხეულზე არსებული დაზიანებების ფოტოგრაფირებისა და ფოტომასალის შენახვის წესის შესახებ. აღნიშნულ საკითხებზე, შინაგან საქმეთა სამინისტროს აკადემიის ბაზაზე გადამზადდა ექიმების ორი ჯგუფი. გამოქვეყნებულ განცხადებაში ასევე აღნიშნულია, რომ დანარჩენი სამედიცინო პერსონალის გადამზადებას სამინისტრო უახლოეს მომავალში განახორციელებს.²⁷⁷

სახალხო დამცველი ერთ-ერთი რეკომენდაციით მოითხოვდა 2020 წელს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში არსებული საყოფაცხოვრებო პირობების კუთხით არსებული ხარვეზების აღმოფხვრას. სახალხო დამცველი დადებითად აფასებს 2020 წლის

²⁷⁷შინაგან საქმეთა სამინისტროს განცხადება ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://www.facebook.com/182742568494417/posts/3372279489540693/?d=n> [ბოლოს ნანახია: 26.03.21].

განმავლობაში ახალი დროებითი მოთავსების იზოლატორის და ადმინისტრაციული პატიმრებისთვის განკუთვნილი დაწესებულების გახსნას. ასევე, დადებითად აღსანიშნავია ახალი იზოლატორების მშენებლობა ბაკურიანსა და გურჯაანში. მისასალმებელია იზოლატორებში 2020 წელს ჩატარებული სარემონტო სამუშაოები, თუმცა კვლავ რჩება რიგი ინფრასტრუქტურული პრობლემები²⁷⁸, რაც მოგვარებას საჭიროებს. შესაბამისად, ზემოაღნიშნული რეკომენდაცია შესრულდა ნაწილობრივ.

3.3. არასათანადო მოპყრობა

დროებითი მოთავსების იზოლატორებში და პენიტენციურ დაწესებულებებში განხორციელებული მონიტორინგის ვიზიტების დროს სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მიიღო არაერთი ინფორმაცია პოლიციელების მიერ დაკავებისას არაპროპორციული, აშკარად გადამეტებული ძალის გამოყენების და დაკავების შემდეგ განხორციელებული არასათანადო მოპყრობის სავარაუდო ფაქტების შესახებ.²⁷⁹ ასე მაგალითად:

- დაკავებულის განმარტებით, შინაგან საქმეთა სამინისტროს ხონის რაიონული სამმართველოს თანამშრომლებმა დაკავების შემდეგ პირი ჩასვეს პოლიციის მანქანაში და წაიყვანეს საავტომობილო სადგურის მიმდებარე ტერიტორიაზე. მანქანაში ყოფნის დროს დაკავებულმა უთხრა პოლიციელებს, რომ ხელბორკილები უჭერდა და სთხოვა დახმარება, რის გამოც, პოლიციელებმა მას სიტყვიერი შეურაცხყოფა მიაყენეს. დაკავებულის განმარტებით, ის გაღიზიანდა და პოლიციელებს სიტყვიერი შეურაცხყოფით უპასუხა. დაკავებულმა განაცხადა, რომ მისი მხრიდან სიტყვიერი შეურაცხყოფის მიყენების შემდეგ, მანქანაში, ის სამმა პოლიციელმა გონების დაკარგვამდე ცემა. დროებითი მოთავსების იზოლატორის ექიმის მიერ შედგენილი დოკუმენტაციის თანახმად, იზოლატორში შესახლებისას დაკავებულს ორივე მაჯის არეში აღენიშნებოდა სიწითლე, რომელიც მიიღო დაკავების შემდეგ ხელბორკილის დადების შედეგად. შუბლის, ცხვირისა და მარცხენა ლოყის არეში აღენიშნებოდა სისხლნაჟღერებები, რომლებიც მიიღო დაკავების შემდეგ პოლიციის თანამშრომლების მხრიდან მანქანაში მუშტებით ცემის შედეგად. დაკავებულის განმარტებით, აღნიშნულ ფაქტთან დაკავშირებით, მას შეხვდა სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის გამომძიებელი და დაიწყო გამოძიება.
- დაკავებულის განცხადებით დაბა ბაკურიანში დაკავებისას საპატრულო პოლიციის ორმა თანამშრომელმა მას სახის არეში დაარტყეს მუშტი, დააგდეს მიწაზე და სათხილამურო ფეხსაცმელი ჩაარტყეს თავში. ცემის შედეგად, აღნიშნულმა პირმა გონება დაკარგა და დაზიანებები მიიღო მარცხენა ლოყის, თვალბუდის და ტუჩის

²⁷⁸ დამატებითი ინფორმაციისთვის იხილეთ თავი: დროებითი მოთავსების იზოლატორებში არსებული მდგომარეობა, ფიზიკური გარემო.

²⁷⁹ ჩატარებული შემოწმების შედეგად, სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა პოლიციის მხრიდან წამების და სხვა არასათანადო მოპყრობის სავარაუდო ფაქტის შესახებ 58 გამოკითხული პირისგან მიიღო 15 შეტყობინება.

არეში, რაც ექიმის მიერ დაფიქსირებულია დროებითი მოთავსების იზოლატორში მისი შესახლებისას. მიღებული დაზიანებების გამო, პირს სამედიცინო დახმარება დასჭირდა, რის გამოც პოლიციელებმა ჯერ სასწრაფო სამედიცინო დახმარება გამოძახეს და შემდეგ, ექიმის მითითებით, სამედიცინო დაწესებულებაში გადაიყვანეს. აღნიშნულ ფაქტთან დაკავშირებით, საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატს ეცნობა, რომ სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის საგამოძიებო დეპარტამენტში დაიწყო გამოძიება სისხლის სამართლის საქმეზე, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლების მხრიდან ხსენებული პირის მიმართ განხორციელებული სამსახურებრივი უფლებამოსილების ძალადობით გადამეტების ფაქტზე.²⁸⁰

- დაკავებული განმარტებით, ბათუმის საქალაქო სამმართველოს თანამშრომლებმა მის მიმართ გამოიყენეს აშკარად გადამეტებული, არაპროპორციული ძალა. კერძოდ, პოლიციელებმა ის წააქციეს და ათრიეს ასფალტზე, ცემეს ხელებით და ფეხებით და თავის არეში ურტყეს სამსახურებრივ იარაღი. დაკავებული აცხადებს, რომ ამის შემდეგ ის ჩასვეს პოლიციის მანქანაში, სადაც დაახლოებით 10 წუთის განმავლობაში ცემდნენ. დაკავებული განცხადებით, ძალადობის შედეგად მიიღო სხეულის დაზიანებები და გონება დაკარგა, რის გამოც საჭირო გახდა სასწრაფო სამედიცინო დახმარების გამოძახება. დაკავებულმა დაზიანებები მიიღო სახის, გულმკერდის და კიდურების მიდამოებში. დაკავებული დაზიანებები ექიმის მიერ აღწერილია დროებითი მოთავსების იზოლატორში მისი შესახლებისას. დაკავებული აცხადებს, რომ აღნიშნულ ფაქტთან დაკავშირებით, მას შეხვდა სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის გამომძიებელი და დაიწყო გამოძიება.
- დაკავებული პირის განმარტებით, მასთან სოფელში მივიდნენ ნინოწმინდის რაიონული სამმართველოს თანამშრომლები, რომლებმაც მიზეზის განმარტების გარეშე უთხრეს, რომ პოლიციაში მათთან ერთად უნდა წასულიყო, რაზეც უარი განაცხადა. ამის შემდეგ მას ხელბორკილები შუბლის არეში დაარტყეს და დააკავეს იძულების წესით. დაკავებული აცხადებს, რომ დროებითი მოთავსების იზოლატორში და შემდგომ პენიტენციურ დაწესებულებაში შესახლებისას დაზიანება აღენიშნებოდა შუბლის არეში, თუმცა მისივე განმარტებით, დაზიანების წარმოშობის რეალური მიზეზი ექიმს დაუმალა, რადგან პოლიციელების მხრიდან ანგარიშსწორების შეეშინდა.²⁸¹
- დაკავებულის განცხადებით, გურჯაანის რაიონული სამმართველოს თანამშრომლებმა მას დაკავების შემდეგ, ხელი დაარტყეს სახის არეში და მანქანაზე დაარტყმევინეს თავი. მას ასევე მჭიდროდ დაადეს ხელბორკილები, რის შედეგადაც განიცდიდა ტკივილს. აღნიშნული პირი მიიყვანეს გურჯაანის

²⁸⁰ საქართველოს სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის 2020 წლის 28 თებერვლის SIS 2 20 00003378 წერილი.

²⁸¹ დროებითი მოთავსების იზოლატორსა და პენიტენციურ დაწესებულებაში დოკუმენტაციის გადამოწმებისას დადგინდა, რომ დაკავებულს დაზიანება აღენიშნებოდა სახის არეში, რომელიც მიიღო დაკავებამდე და პოლიციის მიმართ პრეტენზია არ ჰქონდა.

რაიონული სამმართველოს შენობაში, სადაც მას აყენებდნენ სიტყვიერ შეურაცხყოფას. დროებითი მოთავსების იზოლატორში შესახლებისას, დაკავებულს აღენიშნებოდა ექსკორიაციები მარჯვენა მტევანსა და მარჯვენა წინამხარზე, ასევე, აღენიშნებოდა ჰიპერემია მარჯვენა მტევანზე და სისხლჩაქცევა თავის არეში. სამედიცინო დახმარების აღმოსაჩენად, ის გადაიყვანეს სამედიცინო დაწესებულებაში, სადაც დამატებით, ტვინის შერყევა დაუდგინდა. დაკავებულის განმარტებით, აღნიშნულ ფაქტთან დაკავშირებით, მას შეხვდა სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის გამომძიებელი და დაიწყო გამოძიება.

ზემოთ აღწერილი არასათანადო მოპყრობის სავარაუდო შემთხვევების გარდა, საგულისხმოა შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლების მიერ დაკავებული პირების მიმართ 2020 წელს განხორციელებული არასათანადო მოპყრობის თაობაზე სახალხო დამცველის აპარატის სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების დეპარტამენტის წარმოებაში არსებული საქმეები, სადაც განმცხადებლები პოლიციის მხრიდან სიტყვიერ და ფიზიკურ შეურაცხყოფაზე მიუთითებდნენ. ასე, მაგალითად:

- ერთ შემთხვევაში, ფოთის საქალაქო სამმართველოს თანამშრომლებმა პირი დააკავეს ადმინისტრაციული წესით, რა დროსაც, დაკავებულის განცხადებით, ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფა მიაყენეს. შეურაცხყოფა გაგრძელდა ტრანსპორტირების დროს და პოლიციის განყოფილებაშიც. დაკავებული დროებით მოთავსების იზოლატორში გადაიყვანეს, სადაც დათვალეირების შედეგად სხეულზე დაზიანებების აღმოჩენის შემდგომ, სავარაუდო ძალადობის ფაქტის შესახებ ეცნობა სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურს და ფაქტზე დაიწყო გამოძიება. განმცხადებლის განმარტებით, გამოძიების დაწყების შემდგომ, განმცხადებელს ტელეფონის მეშვეობით დაუკავშირდა მისთვის უცნობი პირი, რომელმაც 10 000 ლარის სანაცვლოდ პოლიციელების წინააღმდეგ საჩივრის გამოტანა მოსთხოვა. ხოლო მოგვიანებით, ფეხით გადაადგილებისას ავტომატურად გზა გადაუჭრა, საჭესთან მჯდომმა პირმა სიტყვიერი შეურაცხყოფა მიაყენა და საჩივრის გამოტანა მოსთხოვა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ფიზიკური ლიკვიდაციით დაემუქრა. ამის შემდგომ, რამდენიმე დღეში განმცხადებელს საცხოვრებელ სახლთან 2 უცნობი პირი ფიზიკურად გაუსწორდა, რა დროსაც ასევე უთხრეს, რომ „ეს გაფრთხილება იყო“. თავდასხმის შედეგად განმცხადებელს სამედიცინო დახმარება დასჭირდა. სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, მითითებულ ფაქტთან დაკავშირებით გამოძიება მიმდინარეობს სისხლის სამართლის საქმეზე, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლების მხრიდან ხსენებული პირის მიმართ განხორციელებული სამსახურებრივი უფლებამოსილების ძალადობით გადამეტების ფაქტზე.²⁸²

²⁸² საქართველოს სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის 2020 წლის 16 ივლისის SIS 2 20 00011072 წერილი.

- ერთ-ერთი განმცხადებლის განმარტებით, მეგობრებთან ერთად ავტომობილით გადაადგილდებოდა ტყიბული-ქუთაისის გზაზე, რა დროსაც პოლიციელებმა გააჩერეს, ძალის გამოყენებით ავტომობილიდან გადმოიყვანეს, სიტყვიერი და ფიზიკური შეურაცხყოფა მიაყენეს. ფიზიკური ძალადობის შემდეგ, დაკავებულები გადაიყვანეს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ტყიბულის პოლიციის სამმართველოს შენობაში, სადაც სამმართველოს უფროსის კაბინეტში კვლავ განაგრძეს მუქარა, ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფის მიყენება დანაშაულის აღიარების მიზნით. დაკავებულებს არ მისცეს უფლება დაერეკათ ოჯახის წევრებთან და ადვოკატთან. სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, მითითებულ ფაქტთან დაკავშირებით გამოძიება მიმდინარეობს.
- ერთ შემთხვევაში, სახალხო დამცველის აპარატს დაუკავშირდა არასრულწლოვანი პირი და განაცხადა, რომ სალამოს საათებში იგი არ დაემორჩილა საპატრულო პოლიციის მოთხოვნას და ავტომობილით სვლა განაგრძო თბილისიდან კახეთის მიმართულებით. საპატრულო პოლიცია მას საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის სოფელ ჩაილურთან დაეჭია და გზა გადაუღობა. განმცხადებლის თქმით, საპატრულო პოლიციის თანამშრომლებმა დააკავეს და წაიყვანეს გურჯაანის მუნიციპალიტეტის სოფელ ჩალაუბანში მდებარე საპატრულო პოლიციის შენობაში. განმცხადებელი განმარტავს, რომ დაკავებისას და დაკავების შემდეგ მას მიაყენეს ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფა, კერძოდ, ურტყამდნენ თავში, დააწვინეს მიწაზე და ურტყამდნენ ფეხებს, ხელბორკილი გაუკეთეს იმდაგვარად, რომ სტკიოდა ხელები. მოგვიანებით, განმცხადებელმა მიმართა სამედიცინო დაწესებულებას, სადაც მას თავის ტვინის შერყევა დაუდგინდა. სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, მითითებულ ფაქტთან დაკავშირებით მიმდინარეობს გამოძიება.

დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მონიტორინგის დროს, სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრები ამოწმებენ ვიზიტის დღემდე შესახლებული ყველა დაკავებულის პირად საქმეს, რომელშიც დაკავების გარემოებების, დაზიანების ლოკალიზაციის, რაოდენობის და ხასიათის მხედველობაში მიღებით, კონკრეტულ შემთხვევებში მონიტორინგის ჯგუფს ეჭვი გაუჩნდება პირის მიმართ სავარაუდო არასათანადო მოპყრობის თაობაზე.

აღნიშნული მეთოდით, 2020 წელს, სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა 463 საექვო შემთხვევა გამოავლინა.²⁸³ ეს შემთხვევები მოიცავს როგორც ადმინისტრაციული წესით დაკავებულთა, ისე სისხლის სამართლის საქმეებს. მონაცემების თანახმად, აღნიშნული 463 შემთხვევიდან 159 (34.3%) შემთხვევაში ადმინისტრაციული წესით დაკავებულმა პირებმა დაზიანება დაკავებისას ან/და დაკავების შემდეგ მიიღეს. რაც შეეხება დინამიკას წლების

²⁸³ შემოწმება ჩატარდა კახეთის, იმერეთის, რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის, გურიის, აჭარის, შიდა ქართლის, ქვემო ქართლის, სამცხე ჯავახეთის, მცხეთა მთიანეთისა და სამეგრელოს რეგიონებში არსებულ პოლიციის ტერიტორიულ ორგანოებში და დროებითი მოთავსების იზოლატორებში.

მიხედვით, 2016 წელს ადმინისტრაციული წესით დაკავებულმა პირებმა სხეულის დაზიანება დაკავებისას ან/და დაკავების შემდეგ მიიღეს სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ შესწავლილი საექვო შემთხვევების 12,8%-ში, 2017 წელს იგივე მაჩვენებელი - 26,4%, 2018 წელს - 26,8% და 2019 წელს - 31,8% იყო, ხოლო 2020 წელს მითითებული სტატისტიკური მაჩვენებელი წინა წელთან შედარებით მნიშვნელოვნად არ შეცვლილა (34,4%). სპეციალური პრევენციული ჯგუფის შეფასებით, 2017 წლიდან შენარჩუნებულია ადმინისტრაციული წესით დაკავებული პირების მიმართ მოპყრობის გაუარესების ტენდენცია.

აღსანიშნავია, რომ დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მოთავსებული პირების სხეულზე არსებული დაზიანებების შესახებ, შინაგან საქმეთა სამინისტროს 2020 წლის ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები გასულ წლებთან შედარებით, მნიშვნელოვნად არ შეცვლილა.²⁸⁴ 2020 წელს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მოთავსებული იყო 11891 პირი, რომელთაგან დაზიანება სულ 8761 პირს აღენიშნებოდა. ამათგან, 150 პირს დაზიანება მიღებული ჰქონდა დაკავების შემდეგ, რამაც დაზიანებით შესახლებული პირების საერთო რაოდენობის 1,7%-ს შეადგინა. რაც შეეხება წინა წლებს, 2019 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი 1,5%,²⁸⁵ 2018 წელს კი 1,4%²⁸⁶ შეადგენდა.

2020 წელს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მოთავსებულ 521 პირს დაზიანება მიღებული ჰქონდა დაკავებისას ან/და დაკავების შემდეგ, რაც დაზიანებით შესახლებული პირების 5,9%-ს შეადგენს. 2019 წელს აღნიშნული სტატისტიკური მონაცემი 6,3% (656 შემთხვევა), ხოლო 2018 წელს კი - 5,6% (467 შემთხვევა) იყო.

გარდა ამისა, 2020 წელს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მოთავსებულ 341 პირს პრეტენზია გააჩნდა პოლიციის მიმართ, მათ შორის 290 პირს ფიზიკურ შეურაცხყოფასთან დაკავშირებით, რაც შესაბამისად, იზოლატორებში მოთავსებულ პირთა საერთო რაოდენობის 2,8% და 2,4% შეადგენს. 2019 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი 2,8% (429 შემთხვევა) და 2,3% (343 შემთხვევა) ხოლო, 2018 წელს კი 2,3 % (303 შემთხვევა) და 2% (256 შემთხვევა) შეადგენდა.

შემოწმების ფარგლებში, სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ ასევე, გაანალიზდა პენიტენციურ დაწესებულებებში სხეულის დაზიანებით შესახლებული პირების შესახებ მონაცემები. სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2020 წელს პენიტენციურ დაწესებულებებში დაზიანებით შეასახლეს სულ 557 პირი, რომელთაგან 40 პირს (7,2%) დაზიანება მიღებული ჰქონდა დაკავებისას, ხოლო 37 პირს (6,6%) - დაკავების შემდეგ. საგულისხმოა, რომ 2019 წელთან შედარებით, 2020 წელს უმნიშვნელოდ შემცირდა იმ პირთა ხვედრითი წილი, რომელთაც დაკავების შემდეგ

²⁸⁴ ინფორმაცია ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <<https://info.police.ge/page?id=233>> [ბოლოს ნანახია 08.02.2021].

²⁸⁵ 2019 წელს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში სულ მოთავსებული იყო 15191 პირი, რომელთაგან დაზიანება აღენიშნებოდა 10348 პირს. მათგან დაკავების შემდეგ დაზიანება მიღებული ჰქონდა 155 პირს.

²⁸⁶ 2018 წელს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში სულ მოთავსებული იყო 12995 პირი, რომელთაგან დაზიანება 8320 პირს აღენიშნებოდა. ამათგან, დაკავების შემდეგ დაზიანება მიღებული ჰქონდა 116 პირს.

მიიღეს დაზიანება და ფაქტიურად არ შეცვლილა იმ პირთა ხვედრითი წილი რომელთაც დაკავების დროს მიიღეს დაზიანებები.²⁸⁷

გასული წლების მსგავსად, შენარჩუნებულია ტენდენცია, რომ სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ შესწავლილი და დამუშავებული შემთხვევების დაახლოებით ერთ მესამედში (2020 წელი - 26.3%, 2019 წელი - 30.7%, 2018 წელი - 27.6 %, 2017 წელი - 30.1%, 2016 წელი - 31,3%), დაკავების ოქმში არ არის მითითებული დაზიანება, რომელიც აღწერილია იზოლატორებში არსებულ სამედიცინო ჩანაწერებში. 2020 წელს დამუშავებული 463 შემთხვევიდან 122 შემთხვევაში იზოლატორში აღწერილი დაზიანებები არ იყო მითითებული პირის დაკავების ოქმში. ცხადია, ამ შემთხვევებში ჩნდება მყარი პრეზუმფცია, რომ შესაძლოა დაკავებული პირი პოლიციის კონტროლის ქვეშ დაექვემდებარა ფიზიკურ ძალადობას.²⁸⁸

გარდა ამისა, მონიტორინგის ვიზიტების დროს შესწავლილი საქმეებიდან 360 (77%) შემთხვევაში, დაკავების ოქმში მითითებულია, რომ ადგილი ჰქონდა პოლიციის თანამშრომლის მიმართ დაუმორჩილებლობას/წინააღმდეგობის გაწევას და სავარაუდოდ, ასეთ შემთხვევებში პოლიციას მოუწევდა ძალის/იძულების ღონისძიებების გამოყენება, თუმცა, დაკავების ოქმებში ძალის გამოყენების შესახებ მითითებულია მხოლოდ 120 (25.9%) შემთხვევაში.²⁸⁹ შესაბამისად, აღნიშნულ შემთხვევებში პოლიციის თანამშრომლებმა სავარაუდოდ ძალა გამოიყენეს, თუმცა ამის შესახებ არ მიუთითეს დაკავების ოქმში. ამასთან, იმ შემთხვევებიდან (სულ 120 შემთხვევა) სადაც მითითებულია, რომ ძალა იქნა გამოყენებული, ძალის გამოყენების მეთოდი მითითებულია 12 შემთხვევაში, საიდანაც მხოლოდ 1 შემთხვევაში იყო სრულყოფილად აღწერილი, ხოლო 11 შემთხვევაში - ნაწილობრივ. აღსანიშნავია, რომ 2019 წელსაც 64 შემთხვევიდან 12 შემთხვევაში იყო აღწერილი ძალის გამოყენების მეთოდი, 1 შემთხვევაში სრულად და 11 შემთხვევაში ნაწილობრივ. ეს გარემოებები დამატებით ადასტურებს იმას, რომ ოქმების შევსება არ ხდება ჯეროვნად.

სამართლიანობა მოითხოვს აღინიშნოს, რომ ჩანაწერებს შორის განსხვავება შეიძლება ნაწილობრივ გამოწვეული იყოს დაზიანებების შემოწმების არსებული ზოგადი პრაქტიკით. კერძოდ, პოლიციის თანამშრომელთა მხრიდან დაზიანებების არსებობის შემოწმება ზედაპირულია და არ მოიცავს სხეულის სრულად შემოწმებას, როგორც ეს

²⁸⁷ 2019 წელს დაზიანებით შესახლებული პირების 6.5% დაზიანება მიღებული ჰქონდა დაკავებისას, ხოლო 8.3% - დაკავების შემდეგ.

²⁸⁸ საქმეზე „სალმანი თურქეთის წინააღმდეგ“ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, რომ როდესაც სადავო შემთხვევები, მთლიანად ან ნაწილობრივ, წარმოადგენს შესაბამის ორგანოთა ექსკლუზიური ინფორმირებულობის სფეროს, როგორც ეს თავისუფლება შეზღუდული პირების შემთხვევაშია, ჩნდება ძლიერი ეჭვები მიღებულ დაზიანებებთან დაკავშირებით და, რასაკვირველია, მტკიცების ტვირთი ეკისრება შესაბამის ორგანოებს, რათა მათ წარმოადგინონ დამაჯერებელი განმარტება აღნიშნულთან დაკავშირებით. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2000 წლის 27 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე სალმანი თურქეთის წინააღმდეგ (Salman v. Turkey, N21986/93), პარ. 100.

²⁸⁹ აღსანიშნავია, რომ 2019 წელთან შედარებით, 2020 წელს გაზრდილია დაკავების ოქმში ძალის გამოყენების შესახებ ჩანაწერების რაოდენობა. 2019 წელს მხოლოდ 14% შემთხვევაში იყო მითითებული დაკავების ოქმში ძალის გამოყენების შესახებ.

იზოლაციებში ხდება. ამასთან, ადმინისტრაციული წესით დაკავების შემთხვევაში, შესაძლებელია ჩანაწერებს შორის განსხვავება ნაწილობრივ პოლიციის თანამშრომლების მხრიდან სხეულის დაზიანებების აღწერის ხარვეზებით იყოს განპირობებული, კერძოდ, ადმინისტრაციული დაკავების ოქმი საერთოდ არ შეიცავს გრაფას, სადაც პოლიციის თანამშრომელმა უნდა მიუთითოს დაკავებულის სხეულზე არსებული დაზიანებები, რაც არაერთგვაროვანი პრაქტიკის ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს - პოლიციის ზოგიერთი თანამშრომელი ადმინისტრაციული დაკავების ოქმში, შენიშვნის გრაფაში აღწერს დაზიანებებს, ხოლო ზოგიერთი - არა.

საგულისხმოა, რომ ზემოთ მითითებული 122 შემთხვევიდან (როდესაც იზოლაციაში აღწერილი დაზიანებები არ იყო მითითებული პირის დაკავების ოქმში) 101 პირი (82.8%) დაკავებული იყო ადმინისტრაციული წესით, ხოლო დანარჩენი 21 (17.2%) - სისხლის სამართლის წესით.²⁹⁰ საყურადღებოა, რომ ბრალდებულის დაკავების ოქმის ფორმაში არის სპეციალური გრაფა, სადაც უნდა მიუთითოს დაკავებულის ფიზიკური მდგომარეობა (სხეულის დაზიანებები) დაკავების მომენტში. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულ 21 შემთხვევაში პირს დაზიანება აღენიშნებოდა იზოლაციაში შესახლებისას, მათი დაკავების ოქმების შესაბამის გრაფაში მითითებული იყო, რომ დაზიანება არ აღენიშნებოდა. შესაბამისად მითითებულ 21 შემთხვევაში ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ოქმის შემდგენს გამორჩენოდა ხილული დაზიანებები და არის უფრო მყარი პრეზუმფცია, რომ პირი დაკავების შემდეგ, იზოლაციაში შესახლებამდე დაექვემდებარა არასათანადო მოპყრობას.

სპეციალური პრევენციული ჯგუფი განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაპყრობს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც დროებითი მოთავსების იზოლაციაში მიყვანილ დაკავებულს დაზიანებები აღენიშნება სახის არეში. 2020 წელს 463 საექვო შემთხვევიდან 15 შემთხვევაში დაკავებულს დაზიანება აღენიშნებოდა სახის არეში, დაკავების ოქმში კი მითითებული იყო, რომ დაკავებულს დაზიანება არ აღენიშნება.²⁹¹ გარდა ამისა 35 შემთხვევაში, სადაც დაკავებულს დაზიანება ასევე სახის არეში აღენიშნებოდა დაკავების ოქმში დაზიანების შესახებ ჩანაწერი არ იყო.²⁹² ცხადია, თუ დაკავებულ პირს დაკავების დროს აღენიშნებოდა დაზიანება სახის არეში, პოლიციის თანამშრომლებს ეს უნდა შეემჩნიათ და აღეწერათ დაკავების ოქმში.

რაც შეეხება დაკავებული პირების მიმართ პოლიციის თანამშრომლების მიერ განხორციელებული ფიზიკური ძალადობის მეთოდებს, 2019 წლის მსგავსად, 2020 წელს პოლიციის თანამშრომლების მიერ განხორციელებული ფიზიკური ძალადობის მეთოდებიდან ძირითადად იკვეთება ხელბორკილების მჭიდროდ დადება და ხელ-ფეხით

²⁹⁰ 2019 წელს ასეთი 138 შემთხვევიდან 125 (90.5%) პირი დაკავებული იყო ადმინისტრაციული წესით და 13 (9.5%) სისხლის სამართლის წესით.

²⁹¹ ამ 15 შემთხვევიდან 11-ში პირი დაკავებული იყო ადმინისტრაციული წესით, ხოლო 4 შემთხვევაში - სისხლის სამართლის წესით.

²⁹² ამ 35 შემთხვევაში პირი დაკავებული იყო ადმინისტრაციული წესით.

ცემის ფორმები. ამასთან, 2 შემთხვევაში დაკავებული უთითებდა ტკივილის მიყენების მიზნით თვალებზე თითების ძლიერად დაჭერაზე.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სახალხო დამცველი და სპეციალური პრევენციული ჯგუფი მიიჩნევს, რომ პოლიციის მხრიდან დაკავებული პირების მიმართ მოპყრობის კუთხით წინა წლებთან შედარებით, 2020 წელს მდგომარეობა არსებითად არ შეცვლილა და 2017 წლიდან შენარჩუნებულია ადმინისტრაციული წესით დაკავებული პირების მიმართ მოპყრობის გაუარესების ტენდენცია. გარდა ამისა, სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ დამუშავებული მონაცემები და დაკავებული პირების გამოკითხვის შედეგები ცხადყოფს, რომ პოლიციის მიერ დაკავებისას ძალის გადამეტება, დაკავების შემდეგ ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობა, ასევე, სხეულის დაზიანებების და ძალის გამოყენების არასრულყოფილი დოკუმენტირება კვლავ გამოწვევად რჩება. ამდენად, სახალხო დამცველს და სპეციალურ პრევენციულ ჯგუფს მიაჩნია, რომ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პოლიციის თანამშრომელთა საქმიანობაზე მკაცრი კონტროლის დაწესება და მათი ანგარიშვალდებულების გაზრდა. აუცილებელია, რომ პოლიციის თანამშრომლებმა ზემდგომი თანამდებობის პირებისგან მიიღონ მკაფიო გზავნილი, რომ ადამიანის უფლებების დარღვევა დაუსჯელი არ დარჩება.

3.4. წამებისა და არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიები

წინამდებარე თავში წარმოდგენილია ინფორმაცია, 2020 წლის მდგომარეობით რამდენად არის უზრუნველყოფილი შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემაში წამებისა და არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიები.

3.4.1. უფლებების განმარტება

მნიშვნელოვანია, დაკავების მომენტშივე კერბალურად, პირველივე შესაძლებლობისთანავე კი - წერილობით ეცნობოს დაკავებულს მისი უფლებების შესახებ.²⁹³ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით,²⁹⁴ დამკავებელმა მოხელემ დაკავებულ პირს გასაგები ფორმით უნდა განუმარტოს მისი საპროცესო უფლებები და დაკავების საფუძველი. დაკავებულ პირებთან სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ ჩატარებული ინტერვიუების შედეგად კვლავ იკვეთება, რომ უმეტეს შემთხვევებში არც დაკავებისას და არც გამოკითხვის წინ დაკავებულ პირებს ან საერთოდ არ უმარტავენ უფლებებს ან მხოლოდ ნაწილობრივ აწვდიან ინფორმაციას. სპეციალურ პრევენციულ ჯგუფთან გასაუბრებისას, ადვოკატებიც ამახვილებენ ყურადღებას ამ საკითხზე და აღნიშნავენ, რომ დაკავებულმა პირმა საკუთარი უფლებების თაობაზე ინფორმაცია პირველად ადვოკატისგან მიიღო.

²⁹³ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის 28-ე საერთო ანგარიში, 2019 წ. პარაგრაფი: 66, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე: <<https://rm.coe.int/16809420e3>>, [ბოლოს ნანახია: 08.02.2021].

²⁹⁴ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი: 38(2) და მუხლი 174(1).

სახალხო დამცველი მიესალმება დაკავებულთა უფლებების თაობაზე ინფორმირების დონის ამაღლების კუთხით პოსტერების განთავსებას პოლიციის დაწესებულებებში. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ 2020 წელს მონახულებულ პოლიციის დაწესებულებებისა და დროებითი მოთავსების იზოლატორების აბსოლუტურ უმრავლესობაში, შესასვლელებში განთავსებული იყო დიდი ზომის პოსტერები, რომელიც შეიცავს საპროცესო უფლებების შესახებ ინფორმაციას. თუმცა პოსტერების საშუალებით ინფორმირებასთან ერთად, რომლის წაკითხვა დაკავებულმა შეიძლება პირმა ვერც კი მოასწროს, მნიშვნელოვანია ზეპირად და გასაგები ენით დაკავებული პირისთვის საკუთარ უფლებებზე ინფორმაციის დროული მიწოდება. აქვე აღსანიშნავია, რომ დროებითი მოთავსების იზოლატორებში ხელმისაწვდომია საპროცესო უფლებების ჩამონათვალი სხვადასხვა ენაზე.²⁹⁵

3.4.2. ადვოკატის ხელმისაწვდომობა და ოჯახის ინფორმირება

ადვოკატის ხელმისაწვდომობა

პოლიციის მხრიდან დაკავებული პირის მიმართ არასათანადო მოპყრობის პრევენციისათვის უმნიშვნელოვანეს გარანტიას წარმოადგენს ადვოკატის დროული ხელმისაწვდომობა, ვინაიდან სწორედ დაკავების პირველ საათებში იმყოფება პირი ყველაზე მოწყვლად მდგომარეობაში.²⁹⁶ სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ სტატისტიკური პროგრამის გამოყენებით დამუშავებული მონაცემების მიხედვით, 2020 წელს, საგრძნობლად გაუმჯობესებულია პირველი 24 საათის განმავლობაში ადვოკატის საქმეში ჩართვის მაჩვენებელი. კერძოდ, 2020 წელს სისხლის სამართლის საქმეებში (სულ 430 საქმე) ადვოკატი პირველი 24 საათის განმავლობაში საქმეების 45%-ში ჩაერთო, 48 საათის განმავლობაში კი 29%-ში.²⁹⁷ 2020 წელს სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ გამოკითხულ დაკავებულთა ძალიან მცირე ნაწილს შეხვდა ადვოკატი პოლიციის დაწესებულებაში.²⁹⁸ 2020 წელს ჩატარებულ ფოკუს ჯგუფებში ადვოკატები აღნიშნავდნენ, რომ იშვიათია შემთხვევა, როდესაც პოლიციის დაწესებულებაში ხვდებიან დაკავებულ პირს. იგივე ტენდენციას ადასტურებს ადვოკატების ონლაინ გამოკითხვის

²⁹⁵ ქართულ, რუსულ, ინგლისურ, აზერბაიჯანულ, სომხურ, გერმანულ, ფრანგულ, არაბულ და თურქულ ენებზე.

²⁹⁶ SPSS პროგრამით დამუშავებული მონაცემების მიხედვით პოლიციის კონტროლის ქვეშ ყოფნის საშუალო ხანგრძლივობა 4,5 საათია, იშვიათ შემთხვევაში კი გამოვლინდა უფრო ხანგრძლივი დროით პოლიციის კონტროლის ქვეშ დაყოვნების შემთხვევები. კერძოდ: 8 საათი (4 შემთხვევაში), 9 საათი (8 შემთხვევაში), 10 საათი (6 შემთხვევაში), 11 საათი (1 შემთხვევაში), 12 საათი (1 შემთხვევაში), 13 საათი (2 შემთხვევაში), 14 საათი (2 შემთხვევაში), 15 საათი (1 შემთხვევაში), 16 საათი (1 შემთხვევაში), 17 საათი (1 შემთხვევაში) და 19 საათი (1 შემთხვევაში)

²⁹⁷ სტატისტიკა წლების მიხედვით პირველი 24 საათის განმავლობაში ადვოკატის ჩართვასთან დაკავშირებით: 2017 წელი -15%, 2018 წელი -11,9%; 2019 წელი - 24,6%.

²⁹⁸ 58 გამოკითხულიდან 5 პატიმარი აღნიშნავდა, რომ ადვოკატი პოლიციის დაწესებულებაშივე შეხვდა.

შედეგები.²⁹⁹ აქვე აღსანიშნავია, რომ დაკავებული პირის მიერ ადვოკატის მოთხოვნის ან დაკავშირების დრო კვლავ არ აღირიცხება.³⁰⁰

2020 წელს ფოკუს ჯგუფში მონაწილე ადვოკატები აღნიშნავდნენ, რომ ერთეულ შემთხვევებში, პოლიციის დაწესებულებაში მისვლის შემდეგ მათი შეხვედრა დაკავებულ პირთან ხელოვნურად შეფერხდა. ამ შემთხვევებში პოლიციის თანამშრომლები ეუბნებოდნენ, რომ არ იციან, დაკავებული იმყოფება თუ არა შენობაში ან თუ ნამდვილად სურს ადვოკატთან შეხვედრა.³⁰¹ 2020 წელს ფოკუს ჯგუფში მონაწილე ადვოკატები და ონლაინ გამოკითხული ადვოკატების ნახევარზე მეტი აღნიშნავდა, რომ იმ შემთხვევაში თუ უჭირთ დაკავებულის ადგილსამყოფელის დადგენა გენერალურ ინსპექციაში დარეკვის ნაცვლად, პირადი პროფესიული კავშირების გამოყენებით ამჯობინებენ ინფორმაციის მიღებას, ვინაიდან ფიქრობენ, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტროს გენერალური ინსპექცია ადეკვატურ რეაგირებას მაინც არ მოახდენს.

რაც შეეხება პოლიციის დაწესებულებებში და დროებითი მოთავსების იზოლატორებში დაკავებულ პირთან კონფიდენციალურ გარემოში შეხვედრის უზრუნველყოფას, ადვოკატები დადებითად ახასიათებდნენ დროებითი მოთავსების იზოლატორებში ცალკე (საგამოძიებო) ოთახებში შეხვედრის შესაძლებლობას. ადვოკატები აცხადებენ, რომ პოლიციის დაწესებულებებში დაკავებულთან კონფიდენციალური შეხვედრისათვის არ არის ხელსაყრელი გარემო.

ოჯახის ინფორმირება

სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ დამუშავებული მონაცემების მიხედვით, 2020 წელს, კანონმდებლობით დადგენილ 3 საათიან ვადაში³⁰² ოჯახთან დაკავშირება დამუშავებული სისხლის სამართლის საქმეების 84%-ში მოხდა. წინა წელთან შედარებით ამ კუთხით მდგომარეობა ოდნავ გაუარესებულია, თუმცა მთლიანობაში მაინც სტაბილურია.³⁰³ ამასთან, შინაგან საქმეთა სამინისტროს გენერალურმა ინსპექციამ უნდა შეისწავლოს ყველა ის შემთხვევა, როდესაც ოჯახისთვის შეტყობინება არ მომხდარა და დაადგინოს შეუტყობინებლობის მიზეზი. ვინაიდან ადმინისტრაციული დაკავებისას, დაკავებული პირის სურვილზეა დამოკიდებული, შეატყობინებს თუ არა დაკავების ფაქტის შესახებ მის მიერ მითითებულ ახლობელს³⁰⁴ და ვინაიდან შეტყობინების მოთხოვნის ფაქტი არსად აღირიცხება, რთულია იმის დადგენა, თუ რამდენად

²⁹⁹ ადვოკატების ონლაინ გამოკითხვის შედეგები: 28% აღნიშნავს, რომ ძირითადად პოლიციის დაწესებულებაში ხვდება; 62% პროცენტი აღნიშნავს, რომ ძირითადად იზოლატორში ხვდება დაკავებულს, 10 % სხვაგან.

³⁰⁰ იხილეთ რეკომენდაციების შესრულების თავი.

³⁰¹ ონლაინ გამოკითხული ადვოკატების 21% აღნიშნავს, რომ 2020 წელს ხშირად ან ძალიან ხშირად ვერ ადგენდნენ დაკავებულის ადგილსამყოფელს, 13% პროცენტი აცხადებდა, რომ 2020 წელს 1 შემთხვევა მაინც ჰქონია, როდესაც დაკავებულის ადგილსამყოფელს ვერ ადგენდა. იგივე ტენდენციას ადასტურებს ფოკუს ჯგუფში მონაწილე ადვოკატების ნახევარზე მეტი.

³⁰² საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 177-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი.

³⁰³ წლების მიხედვით დინამიკა შემდეგია: 2017 წელს -71%, 2018 წელს -86,8%. 2019 წელს - 94.4%

³⁰⁴ ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი, მუხლი 245, 1-ლი ნაწილი „გ“ ქვეპუნქტი.

უზრუნველყოფილია ეს უფლება ადმინისტრაციული წესით დაკავებული პირების შემთხვევაში. გარდა იმისა, რომ ოჯახის წევრისთვის შეტყობინება არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიაა, აღნიშნული პირდაპირ არის დაკავშირებული დაკავებულის ადვოკატთან ხელმისაწვდომობასთან. სპეციალურ ჯგუფთან გასაუბრებისას დაკავებულები და ადვოკატები აცხადებენ, რომ ძირითადად ადვოკატს ოჯახის წევრი/ახლობელი უკავშირებდება და არა პოლიციის თანამშრომელი.

3.4.3. სამედიცინო შემოწმება

მონიტორინგის შედეგები აჩვენებს, რომ პოლიციის კონტროლის ქვეშ ყოფნის პერიოდში დაკავებულებს სამედიცინო მომსახურება დროულად მიეწოდებოდათ, გარდა ერთი შემთხვევისა, როდესაც დაკავებულმა დაკავებისას წინააღმდეგობის გაწევის და პოლიციის მიერ ძალის გამოყენების დროს მიიღო არაერთი დაზიანება და გონება დაკარგა.³⁰⁵ პოლიციის თანამშრომლებმა იგი ამავე მდგომარეობაში გადაიყვანეს პოლიციის დაწესებულებაში და მხოლოდ მას შემდეგ გამოიძახეს სასწრაფო სამედიცინო დახმარება, როდესაც დაკავებული გონს მოვიდა.

დადებითად უნდა აღინიშნოს, რომ წლიდან წლამდე იზრდება იმ იზოლატორების რაოდენობა, სადაც ფუნქციონირებს სამედიცინო ოთახი,³⁰⁶ რაც დროული სამედიცინო დახმარების მიწოდებასთან ერთად, არასათანადო მოპყრობის შემთხვევების გამოვლენის და დოკუმენტირების მნიშვნელოვანი მექანიზმია. რაც შეეხება დაკავებული პირის და ექიმის კონფიდენციალურ გარემოში შეხვედრას, 2020 წელსაც არაერთი დაკავებული მიუთითებდა, რომ მის შეხვედრას ექიმთან ესწრებოდნენ დროებითი მოთავსების იზოლატორის თანამშრომლები. მსგავს შემთხვევას სპეციალურ პრევენციული ჯგუფის წევრები უშუალოდ შეესწრნენ ოზურგეთის დროებითი მოთავსების იზოლატორში. ექიმები აღნიშნავენ, რომ მეტი უსაფრთხოების განცდისთვის ზოგჯერ თვითონვე ითხოვენ თანამშრომლის დასწრებას ან კარს ღიას ტოვებენ. დანაებით უნდა აღინიშნოს, რომ არაკონფიდენციალურ გარემოში სამედიცინო შემოწმების ჩატარება დაკავებულ პირს უბიძგებს, შიშის გამო, დამალოს დაზიანების რეალური წარმომავლობა. აღნიშნული კი უარყოფითად აისახება შესაძლო დაზიანებების სრულყოფილად დოკუმენტირებაზე და საგამოძიებო ორგანოსათვის დროულ შეტყობინებაზე.

არასათანადო მოპყრობის ფაქტის გამოსავლენად, უმნიშვნელოვანესია, რომ ექიმმა დაადგინოს კავშირი დაკავებულის სხეულზე არსებულ დაზიანებებსა და დაკავებული პირის მიერ მითითებულ, დაზიანებების მიყენების მეთოდებს შორის.³⁰⁷ ექიმებმა უნდა გამოიჩინონ ძალისხმევა დეტალური, სარწმუნო ინფორმაციის მისაღებად, იმისთვის, რათა

³⁰⁵ „პოლიციის შესახებ“ საქართველოს კანონის 31-ე მუხლის მე-5 პუნქტით „პოლიციელი ვალდებულია პირველადი გადაუდებელი სამედიცინო დახმარება აღმოუჩინოს იძულების ღონისძიებების გამოყენებით დაზიანებულ პირს“.

³⁰⁶ 2018 -15; 2019 - 19; 2020 – 23.

³⁰⁷ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობისა და დასჯის ეფექტიანი გამოძიებისა და დოკუმენტირების სახელმძღვანელო („სტამბოლის პროტოკოლი“), პარ. 104.

მეტი სიზუსტით განსაზღვრონ დაკავებული პირის მიერ მითითებულ გარემოებას, შეეძლოთ თუ არა გამოეწვია პირის სხეულზე არსებული დაზიანება.

დროებითი მოთავსების იზოლატორების ექიმები დაკავებულის სხეულზე არსებულ დაზიანებებს კვლავ ხარვეზებით ადოკუმენტირებენ.³⁰⁸ მართალია, 2019 წელთან შედარებით შემცირებულია იმ შემთხვევების ხვედრითი წილი, სადაც დაზიანების მიღების გარემოებები არასრულყოფილად ან/და საერთოდ არ არის აღწერილი, მაგრამ ასეთი შემთხვევები კვლავ სტამბოლის პროტოკოლის მიხედვით შედგენილი ოქმით დოკუმენტირებული შემთხვევების ნახევარზე მეტია. 2020 წელს სტამბოლის პროტოკოლის მიხედვით შედგენილი ოქმით დოკუმენტირების 377 შესწავლილი შემთხვევიდან, სრულყოფილად დაზიანებები 157 (42%) შემთხვევაში არის აღწერილი, ხოლო არასრულყოფილად ან/და საერთოდ არ არის აღწერილი 220 (58 %) შემთხვევაში.³⁰⁹ სპეციალური პრევენციული ჯგუფისთვის საყურადღებოა ის გარემოება, რომ ექიმი ადგენს შესაბამისობას არსებულ დაზიანებასა და მისი მიღების გარემოებებს შორის, მაშინ როდესაც დაზიანების მიღების გარემოებები არასრულყოფილად ან საერთოდ არ აქვს აღწერილი.³¹⁰ ამის საპირისპიროდ, ექიმს შესაბამისობა დადგენილი არ აქვს იმ შემთხვევებზე, როდესაც დაზიანებების მიღების გარემოებები სრულყოფილად არის აღწერილი.³¹¹ აქედან გამომდინარე, სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ ექიმები სათანადო ყურადღებით არ ეკიდებიან დაზიანებების დოკუმენტირების საკითხს და სტამბოლის პროტოკოლის მოთხოვნების უგულვებელყოფით ახდენენ დოკუმენტირებას.

სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ დამუშავებული, სტამბოლის პროტოკოლის მიხედვით დოკუმენტირებული 377 შემთხვევიდან ფოტო გადაღებული იყო 67 (17.7%) შემთხვევაში. ჯგუფმა ნახა 50 ფოტო, რომელთაგან 4 გადაღებული იყო დამაკმაყოფილებლად, 46 შემთხვევაში კი ხარისხი არ იყო დამაკმაყოფილებელი, კერძოდ, პრობლემა იყო ფოკუსირებული ფოტოები, არასაკმარისი და არასათანადო განათება. ამასთან, დროებითი მოთავსების იზოლატორებში კვლავ არ არის დადგენილი სტამბოლის პროტოკოლის შესაბამისად გადაღებული ფოტოების შენახვის ერთიანი წესი.³¹²

წინა წლების მსგავსად, კვლავ არის შემთხვევები, როდესაც დაკავებულს აღენიშნებოდა დაზიანებები და სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურში შეტყობინება არ გაგზავნილა. 2020 წელს დამუშავებული 463 საქმიდან, 43 (9.3%) შემთხვევაში სახელმწიფო

³⁰⁸ 2020 წელს შესწავლილი 463 საქმიდან, 377 (84.1%) შემთხვევაში დაზიანებები დოკუმენტირებული იყო სტამბოლის პროტოკოლის მიხედვით შედგენილი ოქმით.

³⁰⁹ 2019 წელს სტამბოლის პროტოკოლის მიხედვით დოკუმენტირებული 351 შემთხვევიდან 275 (78%) შემთხვევაში გარემოებები სრულყოფილად არ იყო აღწერილი.

³¹⁰ 216 შემთხვევიდან, სადაც დაზიანების მიღების გარემოებები არასრულყოფილად არის აღწერილი, 85 შემთხვევაში (39%) ექიმს დადგენილი აქვს შესაბამისობა.

³¹¹ 157 შემთხვევიდან, სადაც დაზიანებები სრულყოფილად იყო აღწერილი ექიმს შესაბამისობა დადგენილი არ ჰქონდა 19 შემთხვევაში.

³¹² ფოტოები უმეტესად ინახება კომპიუტერის *desktop*-ზე განთავსებულ საქაღალდეში. ხშირად ფოტო დოკუმენტებს არ ეწერა სახელი, გვარი და თარიღი. იყო შემთხვევები, როდესაც ექიმებმა ვერ იპოვეს ფოტოები.

ინსპექტორთან შეტყობინება არ გაგზავნილა, მათ შორის, არის შემთხვევები, როდესაც დაკავებულს დაზიანებები აღენიშნება სახესა და თვალბუდეზე და დაზიანებების ხარისხი და ფერი მიაწინებს, რომ ახლად მიღებული დაზიანებებია. აღსანიშნავია, რომ ეს მონაცემი 2019 წელთან შედარებით შემცირებულია. 2019 წელს, სპეციალურ პრევენციული ჯგუფის მიერ დამუშავებული 449 საქმიდან, 98 (21,8 %) შემთხვევაში შეტყობინება არ იყო გაგზავნილი.

რაც შეეხება სასწრაფო დახმარების ექიმების მიერ დაკავებული პირის სამედიცინო შემოწმებას, დანაებით უნდა აღინიშნოს, რომ სასწრაფო დახმარების ექიმების მიერ შევსებულ სასწრაფო ფურცლებში ზედაპირულად არის აღწერილი დაკავებულ პირთა სხეულზე არსებული დაზიანებები და ძირითადად საერთოდ არ არის მითითებული დაზიანების წარმოშობის წყარო. 2020 წელს განხორციელებული პრევენციული ვიზიტების შედეგად გამოვლინდა სასწრაფო დახმარების ექიმების მიერ ხარვეზებით აღწერილი დაზიანებებიც. ასე მაგალითად, ახალქალაქის დროებითი მოთავსების იზოლატორში, სადაც სამედიცინო პუნქტი არ არის, სასწრაფო დახმარების ექიმებს სამედიცინო დოკუმენტაციის უმრავლესობაში მითითებული ჰქონდათ, რომ დაკავებულს დაზიანება არ აღენიშნებოდა და „სუფთა სახე“ ჰქონდათ. სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა შეამოწმა დროებითი მოთავსების იზოლატორში შესახლებისას იზოლატორის თანამშრომლების მიერ გადაღებული იმ დაკავებულების ფოტოები, რომელთა შესახებაც სასწრაფო სამედიცინო დახმარების ექიმებს მითითებული ჰქონდათ - „სუფთა სახე“ და აღმოჩნდა, რომ არაერთ დაკავებულს სახეზე ნაკაწრები, ნაჭდევები და სილურჯეები აღენიშნებოდათ. ცხადია, ეს არ მიუთითებს იმაზე, რომ ეს დაზიანებები დაკავებულებს აუცილებლად დაკავებისას ან დაკავების შემდეგ ჰქონდათ მიღებული, თუმცა ეჭვქვეშ დადგა სამედიცინო დოკუმენტაციაში არსებული ჩანაწერების სანდოობა. მონიტორინგის შედეგად კვლავ გამოვლინდა, რომ ის ჩანაწერები, რომელსაც სასწრაფო დახმარების ექიმები აკეთებენ, თან ერთვის დაკავებულის პირად საქმეს იმ დაწესებულებებშიც კი, სადაც სამედიცინო პუნქტი არსებობს. დაკავებული პირების სამედიცინო მონაცემების კონფიდენციალურობის დაცვის მიზნით, მნიშვნელოვანია, რომ იმ დაწესებულებებში, სადაც სამედიცინო პუნქტი ფუნქციონირებს, სასწრაფო დახმარების ექიმების მიერ შედგენილი ოქმები ინახებოდეს დროებითი მოთავსების იზოლატორის ექიმებთან.

3.4.4. აუდიო და ვიდეო ჩანაწერები

პოლიციასთან ურთიერთობის ელექტრონული ჩაწერა არის როგორც არასათანადო მოპყრობის პრევენციის გარანტი, ასევე მნიშვნელოვანი უპირატესობა თავად პოლიციელთათვის. ჩანაწერები უნდა იყოს დაცული, ინახებოდეს გონივრული დროით და ხელმისაწვდომი უნდა იყო დაკავებული პირისთვის, მისი ადვოკატისთვის და

შიდა/საერთაშორისო მონიტორინგის მექანიზმებისთვის, ისევე როგორც საგამოძიებო ორგანოებისთვის.³¹³

ვიდეოჩანაწერების საკითხი, როგორც არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტია, შეიძლება დაიყოს სამ კომპონენტად. 1. სამხრე კამერების გამოყენება დაკავებისას ან მოქალაქეებთან ურთიერთობისას; 2. ვიდეო ჩაწერა პოლიციის ავტომანქანებში და 3. ვიდეო ჩაწერა პოლიციის დაწესებულებებში.

სამხრე კამერების გამოყენება

სახალხო დამცველი წლებია რეკომენდაციით მიმართავს შინაგან საქმეთა სამინისტროს, კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტით განსაზღვროს პოლიციელთა (პატრულ ინსპექტორები/ცენტრალური კრიმინალური პოლიციის დეპარტამენტისა და ტერიტორიული ორგანოების თანამშრომლები) მოქალაქეებთან ურთიერთობისას ვიდეოგადაღების ვალდებულება, პოლიციის დაწესებულებებში დაკავებულ პირთა გამოკითხვის პროცესის აუდიო/ვიდეო ჩაწერის ვალდებულება და გადაღებული ვიდეომასალის შენახვის წესი და ვადები. ამ მხრივ 2020 წელს მდგომარეობა არ შეცვლილა და არცერთ ზემოთ მითითებულ შემთხვევაში არ არის გაწერილი ვიდეო გადაღების ვალდებულება. რაც შეეხება გადაღებული ვიდეო მასალის შენახვის ვადებს, მხოლოდ პატრულ ინსპექტორთა მიერ სამხრე კამერით³¹⁴ გადაღებული ვიდეო მასალის შენახვის ვადა არის დადგენილი.

სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მონიტორინგის შედეგები აჩვენებს, რომ პრაქტიკაში სამხრე კამერები იშვიათად გამოიყენება. გამოკითხული დაკავებულები აღნიშნავდნენ, რომ მათი დაკავებისას პატრულ-ინსპექტორებს სამხრე კამერა ჩართული არ ჰქონდათ.³¹⁵ იგივეს ადასტურებს ადვოკატებთან გასაუბრების და ონლაინ გამოკითხვის შედეგებიც. ადვოკატები აღნიშნავენ, რომ ჩანაწერების გამოთხოვის შემთხვევაში, როგორც წესი, აღმოჩნდება, რომ ან კამერა არ იყო ჩართული ან ჩანაწერი შემთხვევით წაიშალა.

პოლიციის ავტომანქანები

2020 წელს გამოკითხული არაერთი დაკავებული მიუთითებდა პოლიციის ავტომანქანაში (გაჩერებულ მდგომარეობაში ან ტრანსპორტირებისას) პოლიციის თანამშრომლების

³¹³ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის 28-ე საერთო ანგარიში, 2019 წ., პარაგრაფი: 81, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე: <<https://rm.coe.int/16809420e3>>, [ბოლოს ნანახია: 08.02.2021]. გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტის ანგარიში პოლონეთის მთავრობას, CAT/OP/POL/ROSP/1, 09.01.2020. პარა. 47, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე ინგლისურ ენაზე: <<https://bit.ly/2xXKrn7>> [ბოლოს ნანახია: 08.02.2021].

³¹⁴ „საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საპატრულო პოლიციის სამსახურის მიერ პატრულირების განხორციელების წესების შესახებ“ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე შსს-ს მინისტრის 2005 წლის 15 დეკემბრის N1310 ბრძანება, მუხლი 12¹.

³¹⁵ 58 დაკავებულიდან 3 დაკავებული აღნიშნავდა, რომ დაკავების პროცესს იღებდნენ, 4 დაკავებულს ზუსტად არ ახსოვდა მიმდინარეობდა თუ არა ვიდეოგადაღება სამხრე კამერით, 4 დაკავებულთან დაკავშირებით ინფორმაცია არ არის, დანარჩენ 47 შემთხვევაში დაკავებულები აღნიშნავდნენ, რომ ვიდეო გადაღება არ მიმდინარეობდა.

მხრიდან არასათანადო მოპყრობაზე, მათ შორის ცემაზე. სახელმწიფო ინსპექტორის 2019 წლის ანგარიშის თანახმად სავარაუდო დანაშაულთა 30%-ის ჩადენის ადგილად დასახელებულია პოლიციის ავტომანქანა, რომლის შიდა პერიმეტრი არ არის აღჭურვილი ვიდეოსათვალთვალო სისტემით.³¹⁶

აქედან გამომდინარე, სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ მნიშვნელოვანია, დაკავებული პირის პოლიციის ავტომანქანაში მოთავსების შემდეგ, პოლიციის თანამშრომელმა გააგრძელოს სამხრე კამერის გამოყენება პირის ავტომანქანაში ყოფნის პერიოდის დასასრულამდე ან/და ავტომანქანის გარე და შიდა პერიმეტრზე დამონტაჟდეს ვიდეო კამერა, რომელიც დაკავებულის ავტომანქანაში ყოფნის პერიოდში უწყვეტად იქნება ჩართული.

აუდიო/ვიდეო ჩანაწერები პოლიციის დაწესებულებებში

წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი ხაზს უსვამს სათანადო აუდიო და ვიდეო ჩანაწერის მნიშვნელობას პოლიციის თანამშრომლებთან ნებისმიერი გამოკითხვის (მათ შორის საუბრის დაწყების და დასრულების დროის და ჩანაწერში მონაწილე ყველა პირის სახელის და გვარის მითითებით).³¹⁷ 2020 წელს დაკავებულ პირებთან და ადვოკატებთან გასაუბრება აჩვენებს, რომ პოლიციის დაწესებულებებში კვლავ არ მიმდინარეობს დაკავებულ პირთა გამოკითხვის პროცესის აუდიო/ვიდეო ჩაწერა.³¹⁸

გარდა ამისა, პოლიციის დაწესებულებებში ვიდეო მეთვალყურეობით არ არის დაფარული ყველა ის სივრცე, სადაც დაკავებულს შესაძლოა უწევდეს ყოფნა. გაეროს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ პოლიციის დაწესებულებების ყველა შიდა და გარე პერიმეტრი, სადაც დაკავებულს შეიძლება უწევდეს ყოფნა უნდა აღიჭურვოს ვიდეო-მეთვალყურეობის სისტემით. ამ წესიდან გამონაკლისად ითვლება ისეთი შემთხვევები, როდესაც შესაძლებელია დაირღვეს დაკავებულის პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება ან ადვოკატთან და ექიმთან შეხვედრის კონფიდენციალურობა.³¹⁹

ვიდეო მეთვალყურეობის სისტემის დაფარვის არეალის კუთხით, შედარებით უკეთესი მდგომარეობაა ქობულეთის, ჩოხატაურის, ოზურგეთის, ამბროლაურის და ყვარლის რაიონულ სამმართველოებში, ასევე იმერეთის, რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის პოლიციის დეპარტამენტში. პოლიციის აღნიშნულ დაწესებულებებში შენობის უმეტესი ნაწილი აღჭურვილია ვიდეო მეთვალყურეობის სისტემით. რადიკალურად განსხვავებული მდგომარეობაა ხონის, ტყიბულისა და თერჯოლის, ბაღდათის და ვანის რაიონულ

³¹⁶ სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის 2019 წლის საქმიანობის ანგარიში გვ. 140. ხელმისაწვდომია < <https://bit.ly/2O2O8Qr> > [ბოლოს ნანახია: 06.02.2021].

³¹⁷ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის 28-ე საერთო ანგარიში, 2019 წ., პარაგრაფი: 81, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე: <<https://rm.coe.int/16809420e3>>, [ბოლოს ნანახია: 09.02.2021].

³¹⁸ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 287-ე მუხლის შესაბამისად საგამოძიებო მოქმედების დროს დასაშვებია ვიდეო და აუდიო ჩაწერა.

³¹⁹ საბოლოო დასკვნა რუსეთის ფედერაციის მიმართ, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, CAT/C/RUS/CO/6, 28.08.2018, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <<https://goo.gl/JYvzY2>> [ბოლოს ნანახია 08.02.2021].

სამმართველოებში, სადაც შიდა პერიმეტრზე მხოლოდ ერთი ვიდეო კამერა³²⁰ და ისიც მხოლოდ შესასვლელ კარს ფარავს. ქვემოთ მოცემული ცხრილი უჩვენებს, თუ რამდენად დაფარულია ვიდეო მეთვალყურეობით მონახულებული დაწესებულებების სხვადასხვა სივრცეები.

	სრულად აღჭურვილია	ნაწილობრივ აღჭურვილია	არ არის აღჭურვილი
დერეფნები	27	2	5
კიბის უჯრედები	28	7	13
სამუშაო სივრცეები*	46	7	8
დაკითხვის ოთახი	7	0	4

* დეტექტივ-გამომძიებლების ან/და უბნის ინსპექტორ-გამომძიებლების საერთო სამუშაო ადგილები; ინდივიდუალური სამუშაო ოთახები

ქვემოთ მოცემულ ცხრილში კი შედარებულია 2019 და 2020 წლებში, შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ მოწოდებული³²¹ მონაცემები კონკრეტულ სამმართველოებში/პოლიციის დეპარტამენტებში³²² შიდა და გარე პერიმეტრზე ვიდეო-კამერების რაოდენობის შესახებ.

N	პოლიციის დეპარტამენტები და სამმართველოები დეპარტამენტები	შიდა პერიმეტრზე არსებული ვიდეო- კამერები		გარე პერიმეტრზე არსებული ვიდეო- კამერები	
		2019 წელი	2020 წელი	2019 წელი	2020 წელი
აჭარა-გურია					
1	აჭარის ა. რესპუბლიკის პოლიციის დეპარტამენტი	19	19	5	5
2	ქობულეთის რაიონული სამმართველო	9	9	5	5

³²⁰ 2020 წლის 12 დეკემბრის MIA 3 20 02883195 წერილით მიღებული ინფორმაციის თანახმად, გარდა ჩამოთვლილი სამმართველოებისა კიდევ 12 სამმართველოში/განყოფილებაში არის შიდა ფასადზე მხოლოდ 1 ვიდეო-კამერა. ესენია: ქუთაისის საქალაქო სამმართველოს პოლიციის მე-6 განყოფილება, ქუთაისის საქალაქო სამმართველოს პოლიციის მე-7 განყოფილება, წყალტუბოს რაიონული სამმართველოს ფარცხანაყანების პოლიციის განყოფილება, წყალტუბოს რაიონული სამმართველოს ოფურჩხეთის პოლიციის განყოფილება, ზესტაფონის რაიონული სამმართველოს სვირის პოლიციის განყოფილება, სამტრედიის რაიონული სამმართველოს დიდი ჯიხაიშის პოლიციის განყოფილება, ტყიბულის რაიონული სამმართველოს გელათის პოლიციის განყოფილება, ხარაგაულის რაიონული სამმართველოს ბორითის პოლიციის განყოფილება, თერჯოლის რაიონული სამმართველოს ნახშირღელეს პოლიციის განყოფილება, ხონის რაიონული სამმართველოს გელავერის პოლიციის განყოფილება, ლენტეხის რაიონული სამმართველო, ქუთაისის რაიონული სამმართველო საგუშაგო (შაქშაქეთი),

³²¹ მონაცემები მიღებულ იქნა 2019 წლის 12 დეკემბრის MIA 3 19 03339730 და 2020 წლის 12 დეკემბრის MIA 3 20 02883195 წერილებით.

³²² ცხრილში მოცემულ სამმართველოებში/პოლიციის დეპარტამენტებში მონიტორინგების ვიზიტები განხორციელდა როგორც 2019, ასევე 2020 წელს.

3	შსს გურიის პოლიციის დეპარტამენტი და ოზურგეთის რაიონული სამმართველო	15	15	9	9
4	ლანჩხუტის რაიონული სამმართველო	7	7	7	7
5	ჩოხატაურის რაიონული სამმართველო	6	6	4	4
იმერეთი, რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი					
6	შსს იმერეთის, რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის პოლიციის დეპარტამენტი	12	12	4	4
7	ქუთაისის საქალაქო სამმართველო	10	10	4	4
8	წყალტუბოს რაიონული სამმართველო	10	10	5	4
9	ხესტაფონის რაიონული სამმართველო	8	8	8	8
10	სამტრედიის რაიონული სამმართველო	7	7	7	5
11	ბაღდათის რაიონული სამმართველო	1	1	3	3
12	ვანის რაიონული სამმართველო	1	1	4	4
13	საჩხერის რაიონული სამმართველო	9	9	7	7
14	ტყიბულის რაიონული სამმართველო	1	1	4	5
15	ხარაგაულის რაიონული სამმართველო	10	10	8	8
16	თერჯოლის რაიონული სამმართველო	1	1	4	4
17	ამბროლაურის რაიონული სამმართველო	8	8	2	3
18	ონის რაიონული სამმართველო	6	6	4	4
19	ჭიათურის რაიონული სამმართველო	10	10	6	6
კახეთი					
20	კახეთის პოლიციის დეპარტამენტი	9	8	4	4
21	თელავის რაიონული სამმართველო	9	11	4	4
22	ახმეტის რაიონული სამმართველო	5	5	3	3
23	ყვარლის რაიონული სამმართველო	7	7	6	6
24	ლაგოდეხის რაიონული სამმართველო	6	6	4	4
25	გურჯაანის რაიონული სამმართველო	6	3	4	4
26	დედოფლისწყაროს რაიონული სამმართველო	4	4	3	4
27	სიღნაღის რაიონული სამმართველო	3	3	3	3
28	საგარეჯოს რაიონული სამმართველო	5	4	5	5

მონაცემების შედარებით, იკვეთება, რომ მოცემულ სამმართველოებში/პოლიციის დეპარტამენტებში შიდა და გარე პერიმეტრზე ვიდეო-კამერების რაოდენობა წლიდან წლამდე ძირითადად არ იცვლება.

აქვე საგულისხმოა, რომ სამინისტროსგან მიღებული ინფორმაციის თანახმად³²³, შინაგან საქმეთა სამინისტროს 220 ობიექტიდან, 9 ადმინისტრაციულ შენობას³²⁴ ვიდეო-კამერა

³²³ 2020 წლის 12 დეკემბრის MIA 3 20 02883195 წერილი.

³²⁴ ძველი თბილისის N1 განყოფილება, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის პოლიციის დეპარტამენტის დანაყოფი, ჟახუნდერის პოლიციის განყოფილება, ქუთაისის რაიონული სამმართველო I განყოფილება (დიცი), ქუთაისის რაიონული სამმართველო II განყოფილება (ნიქოზი), ქუთაისის რაიონული სამმართველო III განყოფილება (კნოლევი), ქუთაისის რაიონული სამმართველო IV განყოფილება (ატოცი), ერედვის რაიონული სამმართველო II განყოფილება (ქვეში), ერედვის რაიონული სამმართველო III განყოფილება (მერეთი).

შიდა პერიმეტრზე საერთოდ არ აქვს, ხოლო გარე პერიმეტრზე 5 შენობას³²⁵. არც შიდა და არც გარე პერიმეტრზე არ აქვს ვიდეო-კამერა 3 შენობას³²⁶.

სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ მონახულებულ 61 პოლიციის დაწესებულებაში, დეპარტამენტის/სამმართველოს უფროსის და უფროსის მოადგილის არცერთ კაბინეტში არ მიმდინარეობდა აუდიო-ვიდეო მეთვალყურეობა, მაშინ როდესაც, ეს კაბინეტები აქტიურად გამოიყენება დაკავებულთან ან დაწესებულებაში სხვა სტატუსით მყოფ პირთან გასაუბრებისთვის. სპეციალურ პრევენციულ ჯგუფთან გასაუბრებისას, დაკავებულები და ადვოკატები აცხადებდნენ, რომ აღნიშნული სივრცეებში ზოგიერთ შემთხვევაში, ადგილი აქვს არასათანადო მოპყრობის ფაქტებს. სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ უნდა აღმოიფხვრას ზემოაღნიშნული კაბინეტებში დაკავებულ პირებთან და დაწესებულებაში სხვა სტატუსით მყოფ პირებთან გასაუბრების პრაქტიკა. ამასთან, მნიშვნელოვანია, ყველა პოლიციის დაწესებულების დერეფნები და დამაკავშირებელი სივრცეები აღიჭურვოს ვიდეო-მეთვალყურეობით.

3.4.5. დოკუმენტაციის წარმოება პოლიციის დაწესებულებებში

გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტი წევრ სახელმწიფოებს მოუწოდებს უზრუნველყონ დაკავებულთა შესახებ ინფორმაციის შემცველი სტანდარტიზებული ფაილური დოკუმენტაციის/ჩანაწერების წარმოება.³²⁷ სტანდარტიზებული და გამართული დოკუმენტაციის წარმოება მნიშვნელოვანია, რათა დეტალურად და დროში სინქრონულად აღირიცხოს დაკავებულ პირთან დაკავშირებული ყველა მოქმედება: დაკავება, დაწესებულებაში შემოყვანა და გაყვანა, სხეულის დათვალიერება, დაკავებულის მიერ ადვოკატთან/ექიმთან/ოჯახთან დაკავშირების მოთხოვნა და მისი უზრუნველყოფა, დაკავებულის გათავისუფლების ან სხვაგან გადაყვანის ზუსტი დრო და მიზეზები, ზუსტი ინფორმაცია, თუ სად იმყოფებოდა პირი იმ პერიოდში, როდესაც დაკავებული იყო და სხვა. ფაილური სახით დოკუმენტაციის წარმოება შექმნის არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის მეტ გარანტიას, ვინაიდან პოლიციის თანამშრომლები ვალდებული იქნებიან დროში სინქრონულად, სისტემაში შეიყვანონ ყველა ზემოაღნიშნული ინფორმაცია და ვერ შეძლებენ მის თვითნებურად შეცვლას და გადაკეთებას. თანამედროვე ტექნოლოგიების ეპოქაში ზემოაღნიშნული მექანიზმის დანერგვა დიდ დაბრკოლებებთან არ უნდა იყოს დაკავშირებული.³²⁸

³²⁵ ძველი თბილისის N1 განყოფილება, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის პოლიციის დეპარტამენტის დანაყოფი, ჟახუნდერის პოლიციის განყოფილება, მარტვილის რაიონული სამმართველოს დიდი ჭყონის განყოფილება, შსს ახალქალაქის რაიონული სამმართველო.

³²⁶ ძველი თბილისის N1 განყოფილება, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის პოლიციის დეპარტამენტის დანაყოფი, ჟახუნდერის პოლიციის განყოფილება.

³²⁷ გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტის 2016 წლის 25-29 იანვრის ვიზიტი კვიპროსში ვიზიტის შემდგომი ანგარიში, CAT/OP/CYP/1, პარა: 21. ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე < <https://bit.ly/3dkjiev> > [ბოლოს ნანახია: 08.02.2021].

³²⁸ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი მოუწოდებს საბერძნეთის მთავრობას, პოლიციის ყველა დაწესებულებაში დანერგოს დაკავებულების თაობაზე დოკუმენტაციის წარმოების ელექტრონული

გარდა დაკავებული პირებისთვის არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიების გასაძლიერებლად, ასევე, უკანონო დაკავების ან/და არასათანადო მოპყრობის შესახებ ცრუ ბრალდებებისგან პოლიციის დასაცავად, მნიშვნელოვანია დაკავების ოქმების და დაწესებულებაში წარმოებული დოკუმენტაციის ზედმიწევნით სწორად წარმოება.

დაწესებულებებში წარმოებული დოკუმენტაცია

რაც შეეხება პოლიციის დაწესებულებებში დოკუმენტაციის წარმოებას, წინა წლების მსგავსად, დაკავებულ პირთა აღრიცხვისათვის მატერიალური სახით იწარმოება ჟურნალები³²⁹ - ზონარგაყრილი დავთრები. გარდა იმისა, რომ ჟურნალების გრაფები არ მოიცავს ყველა მნიშვნელოვან საკითხს,³³⁰ ჟურნალებში არსებული გრაფების დასათაურება არის პრობლემური და პოლიციის თანამშრომლებს არ აქვთ მიცემული შესაბამისი ინსტრუქტაჟი, როგორ უნდა შეავსონ გრაფები.³³¹ არსებული სახით დოკუმენტაციის წარმოება ვერ უზრუნველყოფს დაკავებულის თაობაზე სრულყოფილი ინფორმაციის აღწერას.

წინა წლების მსგავსად, პოლიციის ტერიტორიულ ორგანოებში ზემოაღნიშნული ჟურნალები ხარვეზებით იწარმოება. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ მონახულებული 62 პოლიციის დაწესებულებიდან, 27 დაწესებულებაში ჟურნალების შევსების არსებითი ხარვეზები დაფიქსირდა.³³² კერძოდ, რიგ შემთხვევებში ვერ დგინდება პირის დაკავების თარიღი/დრო, გაურკვეველია დაკავებულის სამმართველოდან გაყვანის თარიღი/დრო, პირის დაკავების დროს წინ უსწრებს დროებითი მოთავსების იზოლატორში წაყვანის დრო, ასევე დაკავების დროს წინ უსწრებს პირის სამმართველოში შეყვანის დრო; რიგ შემთხვევებში არ არის მითითებული დაკავებული პირის იზოლატორში წაყვანის თარიღი და დრო ან დაკავებული პირის გათავისუფლების დრო. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ იმ პოლიციის დაწესებულებებში, სადაც სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა 2019 წელს

სისტემა. წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის 2020 წლის 6 ივლისის საბერძნეთში ვიზიტის შემდგომი ანგარიში, პარა. 25, ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/3jvY6Wd> > , [ბოლოს ნანახია: 08.02.2021].

³²⁹ „შინაგან საქმეთა ორგანოებში დაკავებულ პირთა აღრიცხვის წიგნი“ და „დროებითი მოთავსების იზოლატორში გადაყვანილ პირთა აღრიცხვის ჟურნალი“.

³³⁰ „შინაგან საქმეთა ორგანოებში დაკავებულ პირთა აღრიცხვის წიგნი“ აქვს შემდეგი გრაფები: სახელი/გვარი/მამის სახელი/დაბადების წელი და ადგილი; სამუშაო ადგილი; დაკავებულის დაწესებულებაში შემოყვანის/გაყვანის თარიღი და დრო; დაკავებულის დათვალიერების შედეგები; დაკავების თარიღი დრო; დაკავების მიზეზი და ადგილი; დამკავებელი პირი; სსკ მუხლი; საქმის ნომერი; „საპყრობილეში (დროებითი მოთავსების იზოლატორში) გადაყვანილ პირთა აღრიცხვის ჟურნალში“ აღირიცხება დაკავებული პირის დროებითი მოთავსების იზოლატორში შესახლების თარიღი და დრო.

³³¹ სპეციალურ პრევენციულ ჯგუფს მხოლოდ ერთ პოლიციის დაწესებულებაში მიაწოდეს ინფორმაცია, რომ ჟურნალებს აწარმოებდნენ წერილობითი ინსტრუქციის მიხედვით, დანარჩენ შემთხვევაში გრაფების დასათაურების მიხედვით ავსებდნენ.

³³² საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს გენერალური ინსპექციის მიერ მოწოდებული ინფორმაციით 2020 წლის 1 იანვრიდან - 2020 წლის 15 ნოემბრამდე ჟურნალის შეუვსებლობის ან არასწორად შევსების 41 ფაქტი გამოვლინდა. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს 2020 წლის 20 ნოემბრის წერილი MIA 5 20 02723536.

პრევენციული ვიზიტები განახორციელა, 2020 წელს ჟურნალები შედარებით უკეთ იყო წარმოებული.

სპეციალური პრევენციული ჯგუფისთვის ცნობილია, რომ ჟურნალების შევსება ხდება დაკავების ოქმში მითითებული მონაცემების შესაბამისად, დაკავების ოქმის შევსების დასრულების შემდეგ. აღნიშნული მარტივად შესამჩნევია ჟურნალების გრაფებში მოცემული ჩანაწერების და დაკავების ოქმის ჩანაწერების შედარებისას, სადაც სიტყვათა წყობაც კი იდენტურია. სპეციალური პრევენციული ჯგუფი პოლიციის 2 დაწესებულებაში, თავად შეესწრო შემთხვევას, როდესაც პოლიციის დაწესებულებაში იმყოფებოდა დაკავებული, რომელიც არ იყო რეგისტრირებული დაკავებულ პირთა აღრიცხვის ჟურნალში. ერთ-ერთ შემთხვევაში, თავად პოლიციის თანამშრომელმა დაადასტურა, რომ მას შემდეგ დაარეგისტრირებდა დაკავებულს, რაც დაკავების ოქმის შევსება დასრულდებოდა. დამკვირდებული პრაქტიკით, დოკუმენტაციის წარმოების კუთხით ძირითადად შემდეგი სურათი იხატება: დაკავების ოქმის შევსება დაკავების ადგილზე არ ხდება. დაკავებული მიჰყავთ პოლიციის დაწესებულებაში, სადაც არც შესვლისას და არც გასვლისას არ ხდება მორიგე ინსპექტორის მიერ მისი სხეულის დათვალიერება დაზიანებების დასაფიქსირებლად. ამის შემდეგ, ივსება დაკავების ოქმი, რა დროსაც პოლიციელების მიერ ხდება დაკავებულის სხეულზე არსებული დაზიანებების აღწერა. ამის შემდეგ, დაკავების ოქმი დაკავებულ პირთა აღრიცხვის წიგნში მონაცემების გადასაწერად გადაეცემა პოლიციის დაწესებულების მორიგე ინსპექტორს. აქედან გამომდინარე, დაკავებულ პირთა აღრიცხვის წიგნში არსებული გრაფები, რომელშიც უნდა აღიწეროს დაკავებულის სხეულზე არსებული დაზიანებები, როგორც დაწესებულებაში შემოსვლის დროს, ასევე გასვლის დროს, კარგავს თავის ფუნქციას და კერ ემსახურება არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვას.

დაწესებულებაში გასაუბრების მიზნით პირის მოწვევა

გარდა დაკავებულისა, პოლიციის კონტროლის ქვეშ შესაძლოა მოექცეს პირი, რომელიც პოლიციის დაწესებულებაში გასაუბრების მიზნით იქნება მოწვეული. „პოლიციის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 21-ე მუხლის თანახმად, პოლიციას უფლება აქვს მოიწვიოს პირი პოლიციის დაწესებულებაში გასაუბრებაზე. სამართლებრივად, ამ პროცედურის გამოყენებით მიწვეული პირის გამოცხადება პოლიციაში, ისევე როგორც პოლიციის დატოვება, ფორმალურად ნებაყოფლობითია. აღნიშნული პროცედურის ფარგლებში მოწვეულ პირთა მიმართ პოლიციის მხრიდან უფლებამოსილების გადამეტების, ზეწოლის ან ფიზიკური ძალადობის შემთხვევებში, მოქალაქეები არ არიან აღჭურვილნი არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის პროცედურული გარანტიებით. ადვოკატების მიერ მოწოდებული ინფორმაციით, 2020 წელსაც ხშირია „ნებაყოფლობით“ პირის მოწვევა პოლიციის დაწესებულებებში და ამ პერიოდში მისი გადაადგილების უფლების შეზღუდვა. შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ ეს არის *de facto* და უკანონო დაკავება. ადვოკატები აღნიშნული პრობლემის საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს საგამოძიებო სამსახურში არსებობაზეც საუბრობდნენ.

გარდა ამისა, 2020 წელსაც ხშირია შემთხვევა, როდესაც ხდება გასაუბრებაზე მოწვეული პირის დაკავება გასაუბრების დროს ან გასაუბრების დასრულებისთანავე. აღნიშნულს ადასტურებენ როგორც ადვოკატები, ასევე სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ შემოწმებულ დაწესებულებებში წარმოებული ჩანაწერები. დაკავებულ პირთა აღრიცხვის წიგნში, რომელშიც როგორც წესი მხოლოდ დაკავებულ პირებს უნდა არეგისტრირებდნენ, რიგ შემთხვევებში, მითითებულია, რომ დაწესებულებაში შემოსვლის დრო წინ უსწრებს პირის დაკავების დროს. აღნიშნული პრაქტიკა არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის კუთხით სარისკო პრაქტიკას წარმოადგენს, ვინაიდან ოფიციალურად დაკავებამდე, დასაკავებელ პირს არ აქვს შესაძლებლობა ისარგებლოს სამართლებრივი დაცვის გარანტიებით, მაშინ როდესაც დაკავებამდეც დე ფაქტო და უკანონოდ შეზღუდული ჰქონდა თავისუფლება. ევროკავშირის დირექტივა იურიდიული დახმარების შესახებ ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ როდესაც პოლიციასთან გასაუბრებისას იკვეთება, რომ პირი შესაძლოა იყოს სავარაუდო დანაშაულის ჩამდენი პირი და შესაძლოა საჭირო გახდეს მისი დაკავება, მასთან გასაუბრება დაუყოვნებლივ უნდა შეწყდეს. გასაუბრების გაგრძელება დასაშვებია იმ შემთხვევაში, თუ პირს ეცნობა, რომ იგი მოაზრება სავარაუდო დანაშაულის ჩამდენ პირად და რომ მას შეუძლია ისარგებლოს პროცედურული გარანტიებით.³³³

სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ ნებისმიერი პირი, რომელიც პოლიციაში იმყოფება, მიუხედავად მისი სტატუსისა, უნდა სარგებლობდეს დაცვის პროცედურული გარანტიებით.³³⁴ ამ მიზნით, მნიშვნელოვანია, მათ შორის, შეიქმნას ისეთი მექანიზმი, რომელიც მონიტორინგის ორგანოებს მისცემს შესაძლებლობას, მიიღონ სარწმუნო ინფორმაცია პირის სტატუსის, პოლიციის დაწესებულებაში შესვლის და გამოსვლის დროის შესახებ.

3.4.6. არასათანადო მოპყრობის სავარაუდო შემთხვევების გამოვლენა

სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურისთვის, შეტყობინებების მიღების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს დროებითი მოთავსების იზოლაციორები. დროებითი მოთავსების იზოლაციორიდან სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურში, შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლების მხრიდან განხორციელებული სავარაუდო ძალადობის თაობაზე 291 შეტყობინება შევიდა. აღსანიშნავია, რომ დროებითი მოთავსების იზოლაციორიდან სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურში შეტყობინებები შედის დაზიანებით შესახლებულ იმ პირებთან დაკავშირებითაც, რომლებიც მიუთითებენ, რომ დაზიანება დაკავებამდე მიიღეს და აღნიშნული დაზიანება დაკავებული პირის განმარტებით, არ არის დაკავშირებული სამართალდამცველთა მხრიდან რაიმე სახის უკანონო ქმედებასთან. ასეთ შემთხვევაშიც, სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის საგამოძიებო დეპარტამენტის წარმომადგენლები ატარებენ გასაუბრებას, რათა

³³³ ევროპარლამენტის და ევროსაბჭოს დირექტივა 2016/1919, პუნქტი 10. ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3ksCIXH>>, [ბოლოს ნანახია: 08.02.2021].

³³⁴ ანგარიში უკრაინის მთავრობას, წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი, CPT/Inf (2018)41, 06.09.2018, პარ.29, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია შემდეგ ვებგვერდზე: <<https://rm.coe.int/16808d2c2a>>, [ბოლოს ნანახია 08.02.2021].

დარწმუნდნენ, რომ პირის მიმართ არ განხორციელებულა არასათანადო მოპყრობა. შესაბამისად, რამდენიმე შემთხვევაში დროებით მოთავსების იზოლატორში დაზიანებით შესაზღუდული პირი საწყის ეტაპზე არ მიუთითებდა მის მიმართ ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური ძალადობის განხორციელების ფაქტზე, თუმცა, სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის თანამშრომლებთან გასაუბრებისას, დააფიქსირა პრეტენზია.³³⁵

წამებისა და არასათანადო მოპყრობის გამოძიებისას გასათვალისწინებელია სტამბოლის პროტოკოლის ის პრინციპები, რომლებიც წამების გამოძიებას ეხება. ამ მხრივ, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სავარაუდო მსხვერპლისა და სხვა მოწმეების გამოკითვა, რაც შესაბამისი პროცედურებით უნდა განხორციელდეს და მოიცავდეს ისეთ ღონისძიებებს როგორიცაა: მსხვერპლის თანხმობის მიღება და მისი დაცვის მიზნით ზომების გატარება; გამოძიების ჩატარების პირობების უზრუნველყოფა; მოწმეთა უსაფრთხოების დაცვა და სხვა.³³⁶ არასათანადო მოპყრობის ზუსტი სურათის დასადგენად, პირველ რიგში აუცილებელია სავარაუდო მსხვერპლის ნდობის მოპოვება, რაც გამოკითხვისთვის საკმარისი დროის დათმობას, კონფიდენციალური და უსაფრთხო გარემოს შექმნას საჭიროებს.

სახალხო დამცველმა დროებითი მოთავსების იზოლატორში არსებული მონაცემების დამუშავებთ შეისწავლა, როგორც სახელმწიფო ინსპექტორის გამომძიებელის დროებითი მოთავსების იზოლატორში დროულად გამოცხადების მაჩვენებელი ასევე, დაკავებულთან გასაუბრების ხანგრძლივობა და პირობები. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ დამუშავებული მონაცემების ანალიზის შედეგად ირკვევა, რომ სახელმწიფო ინსპექტორის გამომძიებელი დაკავებულს 274 შემთხვევაში შეხვდა. აქედან, დროებითი მოთავსების იზოლატორიდან შეტყობინების გაგზავნიდან სახელმწიფო ინსპექტორის გამომძიებელი დაკავებულს საშუალოდ 7 საათში ხვდებოდა, რაც არ არის ცუდი მაჩვენებელი, თუმცა მოცემული 274 შემთხვევიდან დაკავებულისა და ინსპექტორის შეხვედრის ხანგრძლივობა 1-3 საათს გრძელდებოდა 41 (15%-ში) შემთხვევაში, ნახვერი საათიდან 1 საათამდე 89 (32.5%), 21-30 წუთი 58 (21.2%) შემთხვევაში, 11-20 წუთი 59 (21.5%) შემთხვევაში, 0-10 წუთი კი 27 (9.8%) შემთხვევაში. აღნიშნული მონაცემები აჩვენებს, რომ ინსპექტორისა და დაკავებულის შეხვედრა ხშირად ძალიან მოკლეა, რაც კითხვებს აჩენს იმასთან დაკავშირებით, თუ რამდენად შესაძლებელია ასეთ მოკლე დროში დაკავებულისთვის მანდატის ახსნა, ნდობის მოპოვება, დაკავებულის ფიზიკური და ფსიქო-ემოციური მდგომარეობის შეფასება და სრულყოფილი გამოკითხვის ჩატარება, განსაკუთრებით კი დისტანციურ რეჟიმში.

დანაწევრებით უნდა აღინიშნოს, რომ დროებითი მოთავსების იზოლატორებში პრევენციული ვიზიტებისას მიღებული ინფორმაციით, 2020 წელს პანდემიიდან გამომდინარე

³³⁵ სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის 2020 წლის 8 დეკემბრის წერილი SIS 2 20 00020027.

³³⁶ გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისი, წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობისა და დასჯის ეფექტური გამოძიებისა და დოკუმენტირების სახელმძღვანელო (სტამბოლის პროტოკოლი), მესამე თავი: წამების ფაქტების სამართლებრივი გამოძიება, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: [ბოლოს ნანახია: 10.01.2021].

სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის გამომძიებლებთან შეხვედრა უმეტესად დისტანციურ რეჟიმში მიმდინარეობდა. გამომდინარე იქიდან, რომ დროებითი მოთავსების იზოლატორებში არ არის კარგად იზოლირებული ინფრასტრუქტურა და დაკავებულს დისტანციური შეხვედრების ოთახში მარტო არ ტოვებენ, დისტანციური ჩართვის დროს არ არის უზრუნველყოფილი კონფიდენციალური გარემო, რაც გავლენას ახდენს სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის გამომძიებელთან გულახდილად საუბარზე. გარდა ამისა, პირდაპირი შეხვედრა მნიშვნელოვანია გამომძიებლის მიერ დაკავებული პირისთვის სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის შესახებ ინფორმაციის უკეთ მიწოდებისთვის და ნდობის მოპოვებისათვის.

არასათანადო მოპყრობის შემთხვევების პრევენციის კუთხით, მოსამართლეებს მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლიათ. სწორედ ამ როლს აღიარებს გაეროს წამების წინააღმდეგ კონვენციის მე-2 მუხლის პირველი პუნქტი, რომელიც წამების პრევენციის მიზნით სასამართლო ზომების მიღების მნიშვნელობაზე მიუთითებს.³³⁷ ქართული კანონმდებლობით, თუ სისხლის სამართლის პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე მოსამართლეს გაუჩნდა ეჭვი, რომ ბრალდებულის/მსჯავრდებულის მიმართ განხორციელდა წამება, დამამცირებელი ან/და არაადამიანური მოპყრობა, ან თუ ამის შესახებ თავად ბრალდებულმა/მსჯავრდებულმა განუცხადა სასამართლოს, მოსამართლე რეაგირებისათვის მიმართავს შესაბამის გამომძიების ორგანოს.³³⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციით, მოსამართლემ 70-ჯერ მიმართა შესაბამის საგამომძიებო ორგანოს, ვინაიდან გაუჩნდა ეჭვი, რომ დაკავებულის მიმართ წამება, არაადამიანური ან/და დამამცირებელი მოპყრობა ან ამის შესახებ თავად განუცხადა დაკავებულმა.³³⁹

სასამართლოსთან დაკავშირებით, ყურადსაღებია დისტანციური სასამართლო პროცესების წარმართვის პრაქტიკა. პირველ რიგში, დისტანციური სასამართლო პროცესები, დროებითი მოთავსების იზოლატორში კონფიდენციალურ გარემოში არ მიმდინარეობს, რადგან თანამშრომლები დაკავებულს მარტო არ ტოვებენ. გარდა დროებითი მოთავსების იზოლატორის თანამშრომლებისა, დისტანციურ სასამართლო სხდომას ასევე ესწრებიან შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლები. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრები დროებითი მოთავსების იზოლატორებში ვიზიტებისას თავადაც შეესწრნენ დისტანციურ სასამართლო სხდომებს, სადაც დაკავებულთან ერთად შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლები იმყოფებოდნენ.³⁴⁰ დროებითი მოთავსების იზოლატორის თანამშრომლებიც ადასტურებენ, რომ ეს ჩვეული პრაქტიკაა. აქვე, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ დაკავებულის ადვოკატიც დისტანციურად ერთვება სასამართლო სხდომას, რაც დაკავებულს უქმნის განცდას, რომ უფლებადამცველის გარეშე იმყოფება. სახალხო

³³⁷ „თითოეული მხარე-სახელმწიფო ღებულობს ქმედით საკანონმდებლო, ადმინისტრაციულ, სასამართლო ან სხვა სახის ზომებს, რათა თავიდან აიცილოს წამების აქტები მისი იურისდიქციის ქვეშ მყოფ ნებისმიერ ტერიტორიაზე“, გაეროს წამების წინააღმდეგ კონვენცია, მუხ. 2(1).

³³⁸ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 191¹.

³³⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2021 წლის 8 თებერვლის წერილი 3-1996-20

³⁴⁰ ახალქალაქის, მცხეთის, მარნეულის და სენაკის დროებითი მოთავსების იზოლატორებში.

დამცველი მიიჩნევს, რომ ადვოკატის გარეშე და შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომელთა გარემოცვაში მყოფი დაკავებული ნაკლებად გაბედავს არასათანადო მოპყრობის ფაქტებზე საუბარს, რაც არასათანადო მოპყრობის სავარაუდო შემთხვევების ეფექტურ გამოვლენას აბრკოლებს.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რაც დისტანციურ სასამართლო სხდომებს უკავშირდება არის თავად მოსამართლის შეზღუდული შესაძლებლობა ვიზუალურად შეაფასოს დაკავებული პირის ფიზიკური და ფსიქო-ემოციური მდგომარეობა.³⁴¹ დისტანციური პროცესის მიმდინარეობისას უკიდურესად მცირეა ალბათობა, რომ მოსამართლე შეძლებს ამოიცნოს ან ეჭვი გაუჩნდეს, დაექვემდებარა თუ არა პირი არასათანადო მოპყრობას.³⁴²

3.5. დროებითი მოთავსების იზოლატორებში არსებული მდგომარეობა

3.5.1. ფიზიკური გარემო

საქართველოს სახალხო დამცველი/პრევენციის ეროვნული მექანიზმი მიესალმება 2020 წლის აგვისტოს თვეში, ქ. თბილისში ახალი დროებითი მოთავსების იზოლატორის და ადმინისტრაციული პატიმრებისთვის განკუთვნილი დაწესებულების გახსნას. ასევე, დადებითად აღსანიშნავია, რომ მიმდინარეობს ახალი იზოლატორების მშენებლობა ბაკურიანსა და გურჯაანში³⁴³. 2020 წელს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში ასევე ჩატარდა ინფრასტრუქტურისა და საცხოვრებელი პირობების გასაუმჯობესებელი სარემონტო სამუშაოები.³⁴⁴

³⁴¹ გასათვალისწინებელია ისიც, რომ დისტანციური სასამართლო სხდომების თაობაზე სახალხო დამცველის მონიტორინგის ანგარიში მიუთითებდა დისტანციური სასამართლო პროცესების მიმდინარეობისას არსებულ ტექნიკურ ხარვეზებზე. დაფიქსირდა შემთხვევები, როდესაც ბრალდებულის გამოსახულება ან საერთოდ არ ჩანდა ან ჩანდა ხარვეზებით და ბუნდოვნად. იხილეთ სახალხო დამცველის დისტანციური წესით ჩატარებული სისხლის სამართლის სხდომების მონიტორინგის ანგარიში, ხელმისაწვდომია < <https://bit.ly/3p8Z6Rx> >, [ბოლოს ნანახია: 10.02.2021].

³⁴² წამების პრევენციის საერთაშორისო ასოციაციამ, არასამთავრობო ორგანიზაციებთან ერთად საჩივრით მიმართა ადამიანის უფლებათა ინტერამერიკულ კომისიას ბრაზილიისთვის დისტანციურ რეჟიმში სასამართლო პროცესების გამართვის რეზოლუციის თაობაზე. წამების პრევენციის საერთაშორისო ასოციაცია მიიჩნევს, რომ პანდემიის პერიოდში მიღწევადია აღკვეთის ღონისძიების სხდომების გაიმართოს სხდომათა დარბაზში, რათა მოსამართლემ დაკვირვებით შეძლოს ამოიცნოს საეჭვო შემთხვევები. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <https://bit.ly/3a79BQK>, [ბოლოს ნანახია: 08.02.2021].

³⁴³ 2021 წლის 12 დეკემბრის შინაგან საქმეთა სამინისტროს დროებითი მოთავსების უზრუნველყოფის დეპარტამენტის NMIA62100068437 წერილი.

³⁴⁴ 2021 წლის 12 დეკემბრის შინაგან საქმეთა სამინისტროს დროებითი მოთავსების უზრუნველყოფის დეპარტამენტის NMIA62100068437 პასუხის თანახმად, სარემონტო სამუშაოები ჩატარდა ოზურგეთის, სენაკის, ჭიათურის და სიღნაღის იზოლატორებში, სადაც მოეწყო და ამოქმედდა სამედიცინო პუნქტები. ასევე ჩატარდა სხვადასხვა სახის მცირედი სარემონტო/კოსმეტიკური სამუშაოები 19 იზოლატორში: თელავის, საგარეჯოს, ყვარლის, გორის, ხაშურის, დუშეთის, მცხეთის, რუსთავის, მარნეულის, წალკის, ქუთაისის, ზესტაფონის, ბათუმის, ქობულეთის, ახალქალაქის, ახალციხის, ფოთის, მესტიის და ჩხოროწყუს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში. სარემონტო სამუშაოების ფარგლებში, ყველა ხსენებულ იზოლატორში სრულად გაიმართა განათების სისტემა, ხოლო სამტრედიისა და ხაშურის

მიუხედავად ჩატარებული სარემონტო სამუშაოებისა, რჩება რიგი ინფრასტრუქტურული პრობლემები, რაც გაუმჯობესებას და საერთაშორისო სტანდარტებთან მისადაგებას საჭიროებს. 2020 წლის მანძილზე განხორციელებული ვიზიტების³⁴⁵ შედეგად დადგინდა, რომ რიგი დროებითი მოთავსების იზოლატორები არ არის უზრუნველყოფილი სათანადო ბუნებრივი³⁴⁶ და ხელოვნური ვენტილაციითა³⁴⁷ და განათებით. ზოგიერთი იზოლატორი საჭიროებს კოსმეტიკური სარემონტო სამუშაოების ჩატარებას.³⁴⁸ 2020 წელს სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ შემოწმებულ არცერთ იზოლატორში არსებული გარემო არ იყო ადაპტირებული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებზე. კვლავ პრობლემურია დროებითი მოთავსების იზოლატორებში ნახევრად იზოლირებული³⁴⁹ სანიტარული კვანძის³⁵⁰ არსებობა 2 ან მეტ ადგილიან საკნებში, სადაც დაკავებულებს ბუნებრივი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება სხვა დაკავებულის/დაკავებულების თანდასწრებით უწევთ. საყურადღებოა ისიც, რომ რიგ საკნებში საპირფარეშოში არ არის ჩამრეცხი მოწყობილობა და მის ნაცვლად გამოიყენება საკნებში არსებული საკანალიზაციო ხვრელის ზემოთ, რამდენიმე სანტიმეტრში არსებული წყლის მილი. ამასთან, დაკავებულებს კვლავ უწევთ აღნიშნული მილის გამოყენება ხელ-პირის დასაბანად და სასმელი წყლის ასაღებად, რაც არაჰიგიენურია და დაკავებულთა სამართლიან უკმაყოფილებას იწვევს.

წინა წლების მსგავსად, კვლავ პრობლემურია იზოლატორებში³⁵¹ მყოფ დაკავებულთა არასრულფასოვანი კვების საკითხი, რაც მხოლოდ მშრალ სასურსათო ულუფას მოიცავს.³⁵² აღნიშნული საკვების 15 დღემდე ვადით მიღება უწევთ ადმინისტრაციულ პატიმრობა

იზოლატორებში დამატებით შეკეთდა/შეიცვალა გათბობის სისტემა. 7 იზოლატორში - თელავის, ყვარლის, საგარეჯოს, რუსთავის, მარნეულის, მცხეთის და ზესტაფონის იზოლატორებში განხორციელდა საკნებში არსებული დამატებითი საწოლების დემონტაჟი.

³⁴⁵ 2020 წელს ვიზიტები განხორციელდა საგარეჯოს, თელავის, ყვარლის, სიღნაღის, რუსთავის, მარნეულის, წალკის, მცხეთის, დუშეთის, გორის, ხაშურის, ახალციხის, ახალქალაქის, ბათუმის, ქობულეთის, ოზურგეთის, ლანჩხუთის, ფოთის, სენაკის, ზუგდიდის, ჩხოროწყუს, ქუთაისის, ბაღდათის, ზესტაფონის, სამტრედიის, ჭიათურის და ამბროლაურის დროებითი მოთავსების იზოლატორებში.

³⁴⁶ მცირე ზომის ფანჯრების გამო ბუნებრივი განათებისა და ვენტილაციის პრობლემაა საგარეჯოს, თელავის, ყვარლის, სიღნაღის, რუსთავის, მარნეულის, წალკის, მცხეთის, დუშეთის, გორის, ხაშურის, ახალციხის, ახალქალაქის, ბათუმის, ქობულეთის, ოზურგეთის, ლანჩხუთის, ფოთის, სენაკის, ზუგდიდის, ჩხოროწყუს, ქუთაისის, ბაღდათის, ზესტაფონის, სამტრედიის, ჭიათურის და ამბროლაურის დროებითი მოთავსების იზოლატორებში.

³⁴⁷ ხელოვნური ვენტილაცია არასაკმარისია ახალციხის, ბათუმის და ფოთის დროებითი მოთავსების იზოლატორების საკნებში.

³⁴⁸ ახალციხეში, ჩხოროწყუში და ბათუმში შეიმჩნევა ნესტის და ჭუჭყის კვალი, ზოგან კედლიდან ჩამოშლილია საღებავის ფენა.

³⁴⁹ იზოლატორის საკნებში არის ნახევრად იზოლირებული სანიტარული კვანძი. ეს განსაკუთრებით პრობლემურია ორ და მეტ ადგილიან საკნებში, სადაც შესაძლებელ პირს ბუნებრივი მოთხოვნილების დაკმაყოფილება სხვა პირის/პირთა თანდასწრებით უწევს.

³⁵⁰ ნახევრად იზოლირებული სანიტარული კვანძებია შემდეგ დროებითი მოთავსების იზოლატორების საკნებში: გორის, ხაშურის, მცხეთის, ზესტაფონის, ფოთის, ბათუმის, ლანჩხუთის, ქობულეთის და ამბროლაურის დროებითი მოთავსების იზოლატორები.

³⁵¹ გამონაკლისია და დადებითად აღსანიშნავია, ქ. თბილისში 2020 წელს გახსნილი ახალი დროებითი მოთავსების იზოლატორი და ადმინისტრაციული პატიმრებისთვის განკუთვნილი დაწესებულება, სადაც დაკავებულებისთვის ადგილზე მზადდება საკვები.

³⁵² საქონლის ხორცის კონსერვი, მშრალი სუპი, პაშტეტი და პური.

შეფარდებულ პირებს, რამაც შეიძლება მათ ჯანმრთელობას ზიანი მიაყენოს. იზოლატორში მყოფი დაკავებულებისთვის ასევე პრობლემას წარმოადგენს დიეტური საკვების არარსებობა.

3.5.2. ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობა

როგორც ყველა დახურულ დაწესებულებაში, დროებითი მოთავსების იზოლატორშიც, ინფექციის კონტროლის მიზნით გარკვეული ღონისძიებები გატარდა. დროებითი მოთავსების იზოლატორების თანამშრომლები უზრუნველყოფილი არიან დამცავი საშუალებებით, კერძოდ, ხელთათმანებით, ნიღბებითა და სახის დამცავი ფარებით. ასევე, ხელმისაწვდომია სადეზინფექციო საშუალებები. სამედიცინო და არასამედიცინო პერსონალი COVID-19-ზე ტესტირებას 2 კვირაში ერთხელ გადის. ამასთან, იზოლატორში შემსვლელ ყველა პირს თერმოსკრინინგი უტარდება.

რაც შეეხება დაკავებულს, დაწესებულებაში მიღებისას ხდება მისი თერმოსკრინინგი და ეპიდემიოლოგიური ანამნეზის³⁵³ შეკრება. იმ შემთხვევაში, თუ მიღებისას დაკავებულს ცხელება უფიქსირდება, იგი ცხელების ცენტრში გადაჰყავთ. დაკავებული ცხელების ცენტრში გადაჰყავთ იმ შემთხვევაშიც, თუ მას საკანში ყოფნის დროს დაუფიქსირდება ცხელება. სამედიცინო დოკუმენტაციის შემოწმების შედეგად დადგინდა, რომ იზოლატორების ნაწილში, სადაც ექიმი 24 საათის განმავლობაში იმყოფება, დაკავებულებს თერმოსკრინინგი უტარდებათ დღის განმავლობაში რამდენჯერმე. მნიშვნელოვანია, რომ დაკავებულთა რუტინული პერიოდული თერმოსკრინინგი მიმდინარეობდეს ყველა იზოლატორში, რაც საეჭვო შემთხვევის დროულ გამოვლენას შეუწყობს ხელს.

საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ცხელების ცენტრში გადაყვანის შემდეგ დროებითი მოთავსების იზოლატორების ექიმებს არ მიეწოდებათ ინფორმაცია გადაყვანილი პაციენტის ტესტირების პასუხის შესახებ. აღსანიშნავია, რომ დროებითი მოთავსების იზოლატორში უარყოფითი პასუხის შემთხვევაში სისხლის სამართლის წესით დაკავებული ბრალდებულები ბრუნდებიან. ადმინისტრაციული წესით დაკავებული პირები უმეტესად დაწესებულებაში აღარ ბრუნდებიან და მათი ტესტის პასუხი სამედიცინო პერსონალისთვის უცნობი რჩება. იმ შემთხვევაში თუ დაკავებულს ცხელება საკანში ყოფნის დროს დაუფიქსირდა, მისი გასვლის შემდეგ საკნის სპეციალური ხსნარით დამუშავება ხდება, იმ შემთხვევაში კი თუ ცხელება არ ჰქონდა და თავს კარგად გრძნობდა, საკნის დატოვების შემდეგ ისევე წესრიგდება დამლაგებლის მიერ როგორც გასულ წლებში.³⁵⁴ სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ ახალი კორონავირუსით ინფიცირების შემთხვევის დროული გამოვლენის მიზნით, მნიშვნელოვანია დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მოთავსებისას მოხდეს დაკავებულის ტესტირება სწრაფი ანტიგენის

³⁵³ ექიმის მიერ ავადმყოფის ან მისი ახლობლების გამოკითხვის შედეგად შეკრებილი ცნობები ავადმყოფობის შესახებ. იხ. ბმული < <https://bit.ly/3a3us7J> > [ბოლოს ნანახია: 10.02.2021].

³⁵⁴ წინა წლების მსგავსად დროებითი მოთავსების იზოლატორებში თვეში ერთხელ ტარდება დეზინფექცია და დეზინსექცია.

ტესტით. შესაბამისად აუცილებელი იქნება დროებითი მოთავსების იზოლაციის სამედიცინო პერსონალის გადამზადება ტესტირების ჩატარების საკითხებში.

3.5.3. ალკვეთის სინდრომის მართვა

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს დროებითი მოთავსების იზოლაციის მოთავსებულ პირთა სამედიცინო მომსახურების ინსტრუქციის³⁵⁵ მე-16 მუხლით უზრუნველყოფილია ჩანაცვლებით თერაპიაზე ხელმისაწვდომობა. ჩანაცვლებით თერაპიის უწყვეტობის მიზნით, მეტადონით და სუბოქსინით ჩანაცვლების პროგრამაში ჩართული პირები დროებითი მოთავსების იზოლაციიდან შესაბამის მიმწოდებელ დაწესებულებებში შეუფერხებლად გადაჰყავთ დღიური ულუფის მისაღებად. თუმცა, ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობიდან გამომდინარე, 2020 წლის 19 მარტს, „ნარკომანიის ჩანაცვლებითი სპეციალური პროგრამით მკურნალობის განხორციელების შესახებ“ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2014 წლის 3 ივლისის №01-41/6 ბრძანებაში შესული ცვლილებით მეტადონის პროგრამაში ჩართულთათვის დაშვებული იქნა გამონაკლისი და ხუთდღიან დოზას მათ სახლში ატანდნენ.³⁵⁶ შესაბამისად, მეტადონის ჩანაცვლებით თერაპიაზე მყოფი პირები იღებენ 5 დღის ულუფას, რომელსაც, რიგ შემთხვევაში, განსაზღვრული დღეების ნაცვლად უფრო ადრე მოიხმარენ ან შესაძლოა დაკავების დროს ჩამოერთვას მტკიცებულების სახით. ასეთ შემთხვევაში, თუ პირი დააკავეს და გადაიყვანეს დროებითი მოთავსების იზოლაციის, წინასწარ აღებული ულუფის დღეების გასვლამდე მისი გადაყვანა აღარ ხდება მეტადონის გამცემ კაბინეტში³⁵⁷ და მნიშვნელოვანია, რომ დროულად მოხდეს ამ პირების ალკვეთის სინდრომის მართვა.

საყურადღებოა დროებითი მოთავსების იზოლაციის მოთავსებულ პირთა სამედიცინო მომსახურების ალკვეთის სინდრომის³⁵⁸ მართვის საკითხი. არსებობს ალკვეთის სინდრომის მკურნალობის (დეტოქსიკაციის) სხვადასხვა მეთოდი - როგორც ნარკოტიკული ნივთიერებების გარეშე, ასევე ნარკოტიკების

³⁵⁵ დამტკიცებულია საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის 2016 წლის 8 დეკემბრის N691 ბრძანებით.

³⁵⁶ ბრძანების მე-7 მუხლს დაემატა 8¹ ნაწილი, რომელის თანახმად, ეპიდემიის, პანდემიის, ეპიდემიოლოგიური აფეთქების დროს, დაავადების გავრცელების ალკვეთის მიზნით, გამონაკლისის სახით, ჩანაცვლებითი პრეპარატის პაციენტის კუთვნილი ულუფის, მაქსიმუმ, 5 დღის ოდენობის მიწოდება/გაცემა ხორციელდება პროგრამის თანამშრომლის, ოჯახის წევრის, მინდობილი პირის ან კანონიერი წარმომადგენლის მიერ (უფლებამოსილი პირის განცხადებისა და სსკ-ის გადაწყვეტილების საფუძველზე). აღნიშნულ ბრძანებაში 2020 წლის 8 სექტემბერს შესული ცვლილების საფუძველზე აღნიშნული ჩანაწერი ამოღებული იქნა. 2020 წლის 22 ოქტომბრის ცვლილებების საფუძველზე კი მე-7 მუხლს დაემატა 8² ნაწილი და

³⁵⁷ მაგალითად, ერთ-ერთ შემთხვევაში პირს, რომელსაც წინასწარ ჰქონდა აღებული 5 დღის ულუფა, დაკავების დროს ჩამოერთვა მეტადონის მისი კუთვნილი დოზა და მტკიცებულების სახით დაილუქა. პაციენტმა მეტადონი ველარ მიიღო და ალკვეთის სინდრომი განუვითარდა. დროებითი მოთავსების იზოლაციის თანამშრომლების მიერ გამოძახებული იქნა ექიმი, რომელიც ადგილზე 15-20 წუთის შემდეგ მივიდა და პაციენტს მისცა 2 აბი „დიაზეპამი“.

³⁵⁸ სხვადასხვა შეხამებისა და სიმძიმის სიმპტომთა ჯგუფი, რომელიც აღმოცენდება იმ ფსიქოპათიური ნივთიერების მოხმარების შეწყვეტის ან შემცირებისას, რომელსაც, ჩვეულებრივ, მოიხმარდნენ დიდი ხნის განმავლობაში და/ან დიდი დოზებით. სინდრომს შესაძლებელია თან სდევდეს ფიზიოლოგიური დარღვევები. იხ. ბმული <<https://bit.ly/3aGshWM>> [ბოლოს ნანახია: 09.02.2021]

მეშვეობითაც. უნარკოტიკო მეთოდის გამოყენებისას ინიშნება სედაციური³⁵⁹ და ტკივილგამაყუჩებელი საშუალებები, ნეიროლეფსიური,³⁶⁰ ანტიკონვულსიური³⁶¹ პრეპარატები, მიორელაქსანტები³⁶² და ტრანკვილიზატორები.³⁶³ მათი მიღების სქემა იმაზეა დამოკიდებული, თუ რომელ ნივთიერებას, როგორი ოდენობით და რამდენ ხანს იღებდა წამალდამოკიდებული ადამიანი.³⁶⁴ განხორციელებული ვიზიტების შედეგად დადგინდა, რომ აღკვეთის სინდრომის არსებობისას პაციენტს მედიკამენტები ეძლევათ/უკეთდებათ სიმპტომურად, უმეტესად ტკივილგამაყუჩებელი ან/და დამამშვიდებელი მედიკამენტები. ზოგიერთ შემთხვევაში მედიკამენტების ეფექტი მცირე დროით გრძელდება და დღის განმავლობაში რამდენჯერმე უწევს ექიმს ტკივილგამაყუჩებლისა და დამამშვიდებელი მედიკამენტის გაკეთება,³⁶⁵ თუმცა პაციენტის სტაციონარში გადაყვანა არ ხდება. აღსანიშნავია, რომ სამედიცინო პერსონალს არ აქვს ერთიანი სახელმძღვანელო, თუ როგორ უნდა მართონ აღკვეთის სინდრომი. ამასთან, სამედიცინო დაწესებულებაში პაციენტის გადაყვანა უმეტესად მისი მდგომარეობის დამძიმების შემდეგ ხდება.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის მიხედვით,³⁶⁶ კონვენციის მესამე მუხლი (წამების აკრძალვა) სახელმწიფოს აკისრებს თავისუფლება შეზღუდული/აღკვეთილი პირების ფიზიკური კეთილდღეობის უზრუნველყოფის ვალდებულებას, მათ შორის ასეთი პირებისათვის საჭირო სამედიცინო დახმარების გაწევის გზით. დაკავებულ პირთათვის ადეკვატური მკურნალობის გაუწევლობა არაადამიანურ მოპყრობას უთანაბრდება.³⁶⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით, ნარკოტიკული ნივთიერების დეტოქსიკაციის პროცესი იწვევს იმგვარ ძლიერ ფიზიკურ და გონებრივ ტანჯვას და სტრესს, რომ ექცევა კონვენციის მე-3 მუხლში. სასამართლომ აღნიშნა, რომ სახელმწიფოს

³⁵⁹ სამკურნალო საშუალებები, რომლებიც ცენტრალურ ნერვულ სისტემაზე დამამშვიდებელ გავლენას ახდენენ.

³⁶⁰ ანტიფსიქოზური მედიკამენტები.

³⁶¹ კრუნჩხვის დამთრგუნველი მედიკამენტები.

³⁶² კუნთის მომადუნებელი მედიკამენტები.

³⁶³ დამამშვიდებელი მედიკამენტები.

³⁶⁴ დეტოქსიკაციის საშუალო ხანგრძლივობა ათი დღეა. პირველი 3-4 დღე კრიზისულია, მომდევნო დღეები კი - სამედიცინო რეაბილიტაციას ეთმობა. როდესაც მდგომარეობა შედარებით მსუბუქია ან ადამიანს ნარკოტიკისთვის თავი უკვე დანებებული აქვს და აწუხებს უძილობა, შფოთვა, დისკომფორტი, ამბულატორიული მკურნალობა დასაშვებია, მაგრამ თუ წამალდამოკიდებულება მძიმეა და ადამიანი დიდ დოზებს იღებს, მკურნალობა აუცილებლად სტაციონარში უნდა ჩატარდეს. იხ. ბმული: <<https://bit.ly/3aV3pvG>> [ბოლოს ნანახია: 09.02.2021].

³⁶⁵ მაგალითად ერთ-ერთ შემთხვევაში პაციენტმა სახსრების ტკივილისა და შფოთვის ჩივილით ერთი დღის 18:04 საათიდან მეორე დღის 14:42 საათამდე რვაჯერ მიმართა ექიმს, პაციენტს მონაცვლეობით უკეთებოდა სხვადასხვა ტკივილგამაყუჩებელი და დამამშვიდებელი მედიკამენტები, თუმცა მიუხედავად იმისა, რომ დაახლოებით 2 საათში ერთხელ სჭირდებოდა სამედიცინო დახმარება მისი სტაციონირება არ მომხდარა.

³⁶⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2008 წლის 2 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე დუბეკა ალბანეთის წინააღმდეგ (Dubeku v. Albania), პარ. 41.

³⁶⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2009 წლის 24 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე პოლოსიანი საქართველოს წინააღმდეგ (Poghosyan v. Georgia), პარ. 47-49.

ვალდებულებაა დაასაბუთოს, რომ ამ დროს დაკავებულ პირს ადეკვატური სამედიცინო მომსახურება გაეწია.³⁶⁸ იმისთვის, რომ მინიმუმადე იქნას დაყვანილი აღკვეთის სინდრომით გამოწვეული ტანჯვა პაციენტებში მნიშვნელოვანია, რომ სამედიცინო პერსონალს ჰქონდეს ერთიანი სახელმძღვანელო აღკვეთის სინდრომის დროებითი მოთავსების იზოლატორში მართვისთვის, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება დროებითი მოთავსების იზოლატორში დახმარების მოცულობა და მოცემული იქნება მკაფიო მითითება, თუ რა შემთხვევაში უნდა მოხდეს დაკავებულის სტაციონარში გადაყვანა.

3.6. შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიგრაციის დეპარტამენტის დროებითი განთავსების ცენტრი (რეკომენდაციების შესრულების მდგომარეობა)

წინამდებარე ქვეთავის მიზანია მიმოიხილოს მიგრაციის დეპარტამენტის დროებითი განთავსების ცენტრში (შემდგომში - ცენტრი) 2020 წლის 7 მაისს განხორციელებული საგანგებო მონიტორინგის შედეგად გაცემული რეკომენდაციების შესრულების მდგომარეობა.³⁶⁹ სახალხო დამცველი დადებითად აფასებს მიგრაციის დეპარტამენტის დროებითი განთავსების ცენტრის მიმართ გაცემული რეკომენდაციების დიდი ნაწილის შესრულებას. სახალხო დამცველმა დროებითი განთავსების ცენტრში განხორციელებული საგანგებო მონიტორინგის ანგარიშში³⁷⁰ საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის მისამართით 11 რეკომენდაცია გასცა, საიდანაც შესრულდა 6 რეკომენდაცია, ნაწილობრივ შესრულდა 2 რეკომენდაცია, ხოლო არ შესრულდა 3 რეკომენდაცია.

მისასალმებელია სახალხო დამცველის რეკომენდაციის შესრულება, რომელიც თანამშრომლებისთვის ინფექციის კონტროლისა და ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების გამოყენებასთან დაკავშირებით სპეციალური სწავლების ჩატარებას ითვალისწინებდა. მიგრაციის დეპარტამენტიდან მიღებული ინფორმაციით, 2020 წლის 24-25 ივნისს დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნულმა ცენტრმა მიგრაციის დეპარტამენტის თანამშრომლებისთვის (26 პირი) ინფექციის კონტროლთან და ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების გამოყენებასთან დაკავშირებული ონლაინ ტრენინგი ჩაატარა.³⁷¹

სახალხო დამცველი დადებითად აფასებს ცენტრში 24/7 საათიანი სამედიცინო მომსახურების უზრუნველყოფის მიზნით გაცემული რეკომენდაციის შესრულებას.

³⁶⁸ Wenner v. Germany (Application no. 62303/13), პარ 78-80.

³⁶⁹ 2021 წლის 19 თებერვალს, სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა რეკომენდაციების შესრულების შეფასების მიზნით ვიზიტი განხორციელა მიგრაციის დეპარტამენტის დროებითი განთავსების ცენტრში.

³⁷⁰ სახალხო დამცველის ანგარიში დროებითი განთავსების ცენტრში განხორციელებული საგანგებო მონიტორინგის თაობაზე, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <<https://bit.ly/3pWVr9C>> [ბოლოს ნანახია: 09.01.21].

³⁷¹ სახალხო დამცველის აპარატის 13 ნოემბრის №03-4/11357 წერილის პასუხად 2020 წლის 26 ნოემბერს მიღებული MIA 7 20 02758215 წერილი.

განხორციელებული ვიზიტის დროს დადგინდა, რომ მიგრაციის ცენტრში 2021 წლის 1 იანვრიდან დასაქმებული იყო 4 ექიმი, რომლებიც 24 საათი მორიგეობენ. შესრულებულია სახალხო დამცველის რეკომენდაცია, რომელიც ცენტრში მოთავსებული პირებისთვის სათანადო სამედიცინო კონსულტაციის გაწევასა და საჭირო მედიკამენტების მიწოდებას ითვალისწინებს. სამედიცინო პერსონალის განმარტებით, პირველად მოთავსებული პირის კონსულტაცია ხდება ექიმის მიერ, შემდეგ ჩივილების შესაბამისად. საჭიროების შემთხვევაში, კონსულტაციის მიზნით, შესაძლებელია განთავსებული პირის სამოქალაქო სექტორის კლინიკაში გადაყვანა სამედიცინო კონსულტაციის, გამოკვლევის ან/და მკურნალობის მიზნით.³⁷²

შესრულდა სახალხო დამცველის რეკომენდაცია, რომელიც პირველადი სამედიცინო შემოწმებისას გადამდები დაავადებების (ტუბერკულოზი, „B“ და „C“ ჰეპატიტები, აივ ინფექცია/შიდსი) შემოწმებას ითვალისწინებდა. ამასთანავე, ვიზიტის შედეგად დადგინდა, რომ ცენტრში მომუშავე ექიმებს ცალკე ინსტრუმენტი ფსიქიკური ჯანმრთელობის სკრინინგისთვის არ აქვთ, თუმცა საჭიროების შემთხვევაში შესაძლებელია ფსიქიატრის კონსულტაციის ჩატარება.³⁷³ პაციენტის სტაციონარში გადაყვანის აუცილებლობის შემთხვევაში, იძახებენ სასწრაფო დახმარების ბრიგადას, რომელიც უზრუნველყოფს პაციენტის ფსიქიატრიულ დაწესებულების სტაციონარში გადაყვანას. ამასთან, შესაძლებელია ადგილზე მედიკამენტებით მკურნალობა.³⁷⁴

სახალხო დამცველი დადებითად აფასებს ცენტრში სარეკრეაციო ოთახის შექმნასა და მისი დასვენებისთვის აუცილებელი საშუალებებით აღჭურვასთან დაკავშირებით გაცემული რეკომენდაციის შესრულებას. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის ვიზიტისას გაირკვა, რომ 2020 წელს „ა“ ბლოკში დამატებით გაკეთდა კიდევ ერთი სარეკრეაციო ოთახი („ა“ ბლოკში ამჟამად უკვე 2 ასეთი სარეკრეაციო ოთახია). აღნიშნულ ოთახში არის ტელევიზორი და ჭადრაკი.

ნაწილობრივ შესრულდა სახალხო დამცველის რეკომენდაცია, რომელიც ცენტრში განთავსებული პირების სუფთა ჰაერზე დღის განმავლობაში მაქსიმალური დროით ყოფნის უზრუნველყოფას და ეზოს სავარჯიშო ინვენტარით აღჭურვას ითვალისწინებდა. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის ვიზიტისას, ცენტრში მიმდინარეობდა ორი სასეირნო ეზოს მშენებლობა („ა“ და „ბ“ ბლოკებისთვის), კერძოდ, დასრულების ეტაპზე იყო ეზოების შემოღობვისა და გადახურვის სამუშაოები. სასეირნო ეზოებში შიდა სამუშაოები ჯერ არ იყო დაწყებული, თუმცა, ვიზიტის დროს, ადმინისტრაციისგან მიღებული ინფორმაციით ირკვევა, რომ პროექტი ითვალისწინებს ეზოების სავარჯიშო ინვენტარითა და სკამებით მოწყობას.

³⁷² 2020 წელს 19 შემთხვევა იყო განთავსებული პირის სამოქალაქო სექტორში გაყვანის.

³⁷³ ექიმ ფსიქიატრის მოწვევა ხდება „ფსიქიკური ჯანმრთელობისა და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრიდან“.

³⁷⁴ ექიმ ფსიქიატრის მიერ გაცემული კონსულტაციის საფუძველზე მიმართავენ შინაგან საქმეთა სამინისტროს სამედიცინო დეპარტამენტს დანიშნული მედიკამენტებით უზრუნველყოფის მიზნით.

მიგრანტთა დროებითი განთავსების ცენტრში 2020 წლის 7 მაისს განხორციელებული საგანგებო მონიტორინგის ვიზიტის შემდგომ ანგარიშში, საქართველოს სახალხო დამცველმა გასცა ორი რეკომენდაცია, რომელიც შეეხებოდა კვების მენიუს შედგენისას, ცენტრში მოთავსებული პირების პერიოდულად გამოკითხვას, მათი სურვილების და რელიგიურ-კულტურული თავისებურებების მაქსიმალური გათვალისწინებით, პროდუქტების ჩანაცვლების შესაძლებლობის შექმნას. აღნიშნული რეკომენდაციების შესრულების მდგომარეობასთან დაკავშირებით, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიგრაციის დეპარტამენტიდან მიღებული ინფორმაციის თანახმად, დეპარტამენტის შესაბამისი დანაყოფის მიერ ცენტრში განთავსებულ პირებს მიეწოდებათ ინფორმაცია რაციონში არსებული პროდუქტების, სხვა გვარეობითი პროდუქტით ჩანაცვლების შესაძლებლობაზე. ცენტრში განთავსებული უცხოელის მოთხოვნის საფუძველზე, რელიგიური და კულტურული თავისებურებების გათვალისწინებით, ხორციელდება კვების განსხვავებული რეჟიმის დაწესება. შესაბამისი მოთხოვნის შემთხვევაში, კალორიული ნორმების დაცვით, ხდება ხორც-პროდუქტებისა და ბურღულეულის ჩანაცვლება სხვა გვარეობითი პროდუქტით, მაგალითად ხორცის-თევზით, წიწიბურის-ბრინჯით და ა.შ.³⁷⁵ აღსანიშნავია, რომ 2021 წლის 18 თებერვალს მიგრაციის დეპარტამენტის დროებითი განთავსების ცენტრში განხორციელებული ვიზიტის დროს, სპეციალურ პრევენციულ ჯგუფთან გასაუბრებისას არცერთმა პირმა არ იცოდა შესაძლებელი იყო თუ არა კვების მენიუში არსებული პროდუქტების სხვა გვარეობითი პროდუქტების ჩანაცვლება. ვიზიტის დროს, ადმინისტრაციის წარმომადგენლებმა სპეციალურ პრევენციულ ჯგუფს განუმარტეს, რომ ზემოხსენებულ ინფორმაციას ცენტრში მოთავსებულ პირებს პერსონალი აწვდიდა სიტყვიერად, თუმცა აღნიშნულზე არ დგებოდა რაიმე დოკუმენტი. შესაბამისად, სახალხო დამცველი ამჟამად ვერ აფასებს მითითებული რეკომენდაციების შესრულების მდგომარეობას, რადგან სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა ადმინისტრაციისგან და მოთავსებული პირებისგან არსებითად ურთიერთსაწინააღმდეგო ინფორმაცია მიიღო და მისი გადამოწმება ვერ შეძლო სხვა წყაროებით (მაგ. დოკუმენტაციის გაცნობის შედეგად). სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ მნიშვნელოვანია, ცენტრში მოთავსებული პირების კვებითი საჭიროებები დადგინდეს მათი მოთავსებისთანავე, მათ უნდა მიიღონ ინფორმაცია დღის რაციონში გათვალისწინებული პროდუქტების და ამ პროდუქტების სხვა გვარეობითი პროდუქტებით ჩანაცვლების შესაძლებლობის შესახებ. ასევე, აუცილებელია მენიუს შედგენისას მაქსიმალურად იქნეს გათვალისწინებული მათი რელიგიურ-კულტურული თავისებურებები და სურვილები. ამასთან, აუცილებელია, რომ მოთავსებულ ყველა პირთან აღნიშნულ საკითხებზე გასაუბრება ფიქსირდებოდეს სათანადო დოკუმენტში, რასაც ხელმოწერით დაადასტურებს განთავსებული პირი.

არ შესრულებულა სახალხო დამცველის რეკომენდაცია, რომელიც 18 საათის შემდგომ სასადილოდან საცხოვრებელ ოთახებში კუთვნილი საკვების შეტანის აკრძალვის

³⁷⁵ სახალხო დამცველის აპარატის 13 ნოემბრის №03-4/11357 წერილის პასუხად 2020 წლის 26 ნოემბერს მიღებული MIA 7 20 02758215 წერილი.

გაუქმებას ან ალტერნატივის სახით, ფლიგელების ტერიტორიაზე სასადილო ოთახის მოწყობას ითვალისწინებდა.

არ შესრულებულა სახალხო დამცველის რეკომენდაცია, რომელიც ცენტრში 9 თვემდე მოთავსებული პირებისთვის სხვადასხვა ორგანიზებული აქტივობების (მაგალითად, ლექციები, ხელნაკეთობების შექმნისა და კულინარიის გაკვეთილები) შეთავაზებას ითვალისწინებდა. მიგრაციის დეპარტამენტიდან მიღებული ინფორმაციით, ქვეყანაში არსებული ეპიდსიტუაციის გაუმჯობესების შემდგომ, მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციასთან თანამშრომლობით იგეგმება განთავსებული პირების ინტერესებზე მორგებული აქტივობების დაგეგმვა ცენტრში 9 თვემდე ვადით მოთავსებული პირებისთვის.³⁷⁶

სახალხო დამცველი ერთ-ერთი რეკომენდაციით მოითხოვდა ცენტრის ტერიტორიაზე მაღაზიის ან თვითმომსახურების აპარატის ფუნქციონირების საკითხის განხილვას, სადაც ცენტრში მოთავსებული პირები ბარათების მეშვეობით მათთვის სასურველი პროდუქტების თუ ნებადართული ნივთების შეძენას შეძლებდნენ. აღნიშნული რეკომენდაცია შესრულებულია. ცენტრში განთავსებულ პირებს, სურვილის შემთხვევაში, უსასყიდლოდ გადაეცემათ საბანკო ბარათები, რომლითაც შესაძლებლობა აქვთ ცენტრის ტერიტორიაზე არსებულ კვების ობიექტში შეიძინონ სასურველი პროდუქტი.

მისასალმებელია მიგრაციის დეპარტამენტის მზადყოფნა, ჰქონდეს კონსტრუქციული დიალოგი სახალხო დამცველის აპარატთან. ვიმედოვნებთ, რომ აღნიშნული მჭიდრო თანამშრომლობა მომავალშიც გაგრძელდება, რაც ხელს შეუწყობს დროებითი განთავსების ცენტრში ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებული სტანდარტების დანერგვას.

წინადადება საქართველოს პარლამენტს

- შევიდეს ცვლილებები საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსში და განისაზღვროს, რომ თუ მოსამართლეს გაუჩნდა ეჭვი, რომ ადმინისტრაციულ პასუხისგებაში მიცემული პირის მიმართ განხორციელდა წამება, დამამცირებელი ან/და არაადამიანური მოპყრობა, ან თუ ამის შესახებ თავად ადმინისტრაციულ პასუხისგებაში მიცემულმა პირმა განუცხადა სასამართლოს, მოსამართლე რეაგირებისათვის მიმართავს შესაბამის გამოძიების ორგანოს.

რეკომენდაციები

საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრს:

ინფორმირება უფლებებზე

³⁷⁶ სახალხო დამცველის აპარატის 13 ნოემბრის №03-4/11357 წერილის პასუხად 2020 წლის 26 ნოემბერს მიღებული MIA 7 20 02758215 წერილი.

- პილოტურ რეჟიმში, პოლიციის რამდენიმე დაწესებულებაში უზრუნველყოს პოლიციელთა მიერ დაკავებული პირისათვის უფლებების განმარტების შესახებ ინფორმაციის მიწოდების პროცესის ტექნიკური საშუალებებით (აუდიო-ვიდეო ჩანაწერებით) დაფიქსირება

ადვოკატთან და ოჯახთან დაკავშირება

- განხორციელდეს დაკავებული პირის მხრიდან ოჯახის ან ადვოკატის შეტყობინების მოთხოვნის სათანადო დოკუმენტირება შესაბამისი რეესტრების წარმოების გზით

სამედიცინო შემოწმება

- 2021 წელს, გაიზარდოს იმ იზოლატორების რაოდენობა, რომლებშიც ფუნქციონირებს სამედიცინო პუნქტი; ამასთანავე, იმ იზოლატორებში, სადაც დაკავებულთა მცირე რაოდენობიდან გამომდინარე არ იგეგმება სამედიცინო პუნქტების გახსნა, განხორციელდეს ექიმების ხელშეკრულების შესაბამისად დასაქმება
- დროებითი მოთავსების იზოლატორებში დასაქმებულ ექიმებს ჩაუტარდეთ ტრენინგები იზოლატორში მოთავსებულ პირთა სხეულზე არსებული დაზიანებების ფოტოგადაღების ინსტრუქციისა და გადაღებული ფოტომასალის შენახვის წესის შესახებ
- დროებითი მოთავსების იზოლატორებში, სადაც სამედიცინო ოთახი ფუნქციონირებს, უზრუნველყოს სასწრაფო სამედიცინო დახმარების ექიმების მიერ შედგენილი ოქმების დროებითი მოთავსების იზოლატორის ექიმებთან შენახვა

აუდიო ვიდეო ჩანაწერები

- 2021 წელს, ტერიტორიული ორგანოების და კრიმინალური პოლიციის თანამშრომლები ეტაპობრივად აღიჭურვონ სამხრე კამერებით და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტით განისაზღვროს მოქალაქეებთან ურთიერთობის ვიდეოგადაღების ვალდებულება, ასევე, გადაღებული ვიდეომასალის შენახვის წესი და ვადები
- „საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საპატრულო პოლიციის სამსახურის მიერ პატრულირების განხორციელების წესების შესახებ“ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე შსს-ს მინისტრის 2005 წლის 15 დეკემბრის N1310 ბრძანებით განისაზღვროს პატრულ-ინსპექტორების მოქალაქეებთან ურთიერთობის ვიდეოგადაღების ვალდებულება. ვიდეოგადაღების ვალდებულება დაწესდეს შემდეგ შემთხვევებში: პირის იდენტიფიკაცია; ზედაპირული შემოწმება და დათვალიერება; სპეციალური შემოწმება და დათვალიერება, პირის ან სატრანსპორტო საშუალების გადაადგილების ან ნივთის ფაქტობრივი ფლობის შეზღუდვა, პირის დაკავება
- პოლიციის ავტომანქანები ეტაპობრივად აღიჭურვოს ავტომანქანის შიდა და გარე პერიმეტრის ვიდეო მეთვალყურეობის სისტემით
- ნორმატიული აქტით განისაზღვროს დაკავებული პირის პოლიციის ავტომანქანაში ყოფნის დროს უწყვეტი ვიდეო გადაღების ვალდებულება ავტომანქანის გარე და

შიდა პერიმეტრის ვიდეოკამერით ან მისი არარსებობის შემთხვევაში სამხრე კამერით

- პოლიციის დეპარტამენტებში, სამმართველოებსა და განყოფილებებში სათვალთვალო კამერები დამონტაჟდეს ყველა იმ ადგილას, სადაც დაკავებულს და გასაუბრებაზე ნებაყოფლობით მიწვეულ პირს უწყვეტ ყოფნა
- აღმოიფხვრას დაკავებული პირის პოლიციის უფროსების და უფროსის მოადგილეების კაბინეტებში შეხვედრის პრაქტიკა და მათთან შეხვედრა განხორციელდეს მხოლოდ ვიდეო მეთვალყურეობით აღჭურვილ სივრცეში.
- პილოტურ რეჟიმში პოლიციის რამდენიმე დაწესებულებაში უზრუნველყოს დაკავებული პირის დაკითხვის პროცესის უწყვეტი აუდიო-ვიდეოგადაღება

დოკუმენტაციის წარმოება

- შევიდეს ცვლილება 2014 წლის 15 აგვისტოს საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის N625-ე ბრძანებაში და N9 დანართით დამტკიცებული ადმინისტრაციული დაკავების ოქმის ფორმაში ჩაემატოს გრაფები შემდეგი ინფორმაციის შესატანად: ოქმის შედგენის დრო; დაკავებული პირის სხეულზე არსებული დაზიანებების აღწერა; რა ვითარებაში მოხდა დაკავება; ადგილი ჰქონდა თუ არა წინააღმდეგობის გაწევას; გამოყენებულ იქნა თუ არა იძულების ზომა და რა ფორმით
- რეესტრის წარმოების გზით, უზრუნველყოს პოლიციის დეპარტამენტებში, სამმართველოებში და განყოფილებებში მიყვანილი ყველა პირის აღრიცხვა, მათი სტატუსის, შენობაში შეყვანისა და გამოყვანის დროის მითითებით
- პოლიციის დაწესებულებებში დაინერგოს ელექტრონული, სისტემატიზებული, სტანდარტიზებული და უნიფიცირებული მონაცემთა ბაზების წარმოება, რომელიც ჩაანაცვლებს დაწესებულებაში წარმოებულ ჟურნალებს.
- ელექტრონული მონაცემთა ბაზის დანერგვამდე, უზრუნველყოს პოლიციის თანამშრომლებისთვის ინსტრუქტაჟის ჩატარება დაწესებულებებში წარმოებული ჟურნალების შევსების თაობაზე, ასევე მიეწოდოს ჟურნალის შევსების სახელმძღვანელო ინსტრუქცია

არასათანადო მოპყრობის საკარაუდო შემთხვევების გამოვლენა

- უზრუნველყოს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში დაკავებულ პირსა და სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის გამომძიებელს შორის შეხვედრების (მათ შორის დისტანციური შეხვედრების) კონფიდენციალურ გარემოში ჩატარება
- უზრუნველყოს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში დისტანციური სასამართლო სხდომის კონფიდენციალურ გარემოში ჩატარება, შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლების დასწრების გარეშე.

ფიზიკური გარემო

- უზრუნველყოს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2020 წლის ანგარიშში დროებითი მოთავსების იზოლატორებში არსებული საყოფაცხოვრებო კუთხით არსებული ხარვეზების შემოწმება და განახორციელოს შესაბამისი რეაგირება

ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობა

- დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მოთავსებისას, ინფიცირების შემთხვევის დროული გამოვლენის მიზნით, უზრუნველყოს დაკავებულთა COVID-19-ზე ტესტირება და აღნიშნულის უზრუნველსაყოფად გადამზადდეს სამედიცინო პერსონალი;
- ყველა დროებითი მოთავსების იზოლატორში, საეჭვო შემთხვევის დროული გამოვლენისთვის, უზრუნველყოს დაკავებული პირების პერიოდული თერმოსკრინინგი

აღკვეთის სინდრომის მართვა

- შეიმუშაოს სამედიცინო პერსონალისთვის ერთიანი სახელმძღვანელო დროებითი მოთავსების იზოლატორში აღკვეთის სინდრომის მართვისთვის, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება დროებითი მოთავსების იზოლატორში დახმარების მოცულობა და მოცემული იქნება მკაფიო მითითება, თუ რა შემთხვევაში უნდა მოხდეს დაკავებულის სტაციონარში გადაყვანა.
- უზრუნველყოს ნივთიერებებზე დამოკიდებული დაკავებული პირების დროული რეფერირება სამედიცინო დაწესებულებაში

რეკომენდაცია სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურს

- მაქსიმალურად უზრუნველყოს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში დაკავებულ პირებთან პირისპირ შეხვედრები

4. ფსიქიატრიული დაწესებულებები

4.1. შესავალი

2020 წლის განმავლობაში, სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა 3 ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში 5 პრევენციული ვიზიტი განახორციელა. სპეციალური პრევენციული ჯგუფი იმყოფებოდა შპს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრში“³⁷⁷, შპს „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“³⁷⁸ და შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“³⁷⁹. სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მონიტორინგის ვიზიტი განახორციელა ასევე ბათუმში მდებარე 24 ბენეფიციარზე გათვლილ საცხოვრისში.³⁸⁰

აღსანიშნავია, რომ უშუალოდ მონიტორინგის ვიზიტების განხორციელებამდე, სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მოახდინა სამუშაო მეთოდოლოგიის არსებულ გამოწვევებთან ადაპტირება. განისაზღვრა პანდემიის პირობებში უსაფრთხო მონიტორინგის ვიზიტის განხორციელების წესები და წევრებს მიეცათ შესაბამისი მითითებები. შეძენილ იქნა ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები და წევრებს განემარტათ მათი გამოყენების წესები. ამ ზომების მიღების მიზანია მონიტორინგის ვიზიტების განხორციელების დროს ახალი კორონავირუსის გავრცელების რისკის შემცირება, თანამშრომლებისა და დაწესებულებაში მყოფი პირების დაცვა. აქვე აღსანიშნავია, რომ ფსიქიატრიული დაწესებულებები ხელს უწყობდნენ მონიტორინგის ჯგუფებს საქმიანობის უსაფრთხოდ და გაუმართლებელი შეზღუდვების გარეშე განხორციელებაში.

2020 წელს განხორციელებული ვიზიტების ერთერთი ძირითადი ფოკუსი პაციენტების ეპიდემიისგან დაცულ გარემოში მკურნალობა და ეპიდემიის პრევენციის მიზნით გატარებული ღონისძიებების მათ უფლებებზე გავლენის შესწავლა იყო. ამასთან, სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მეთოდურად, თემატურად შეისწავლა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში პაციენტების უფლებების დაცვის მდგომარეობა, კერძოდ, პაციენტთა დაცვა ძალადობისგან, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობისგან; შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების პრაქტიკა; სანიტარიულ-ჰიგიენური პირობები; უსაფრთხო და თერაპიული გარემო; ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაცია; სამართლებრივი დაცვის გარანტიები; პაციენტთა სომატური და ფსიქიკური ჯანმრთელობა; კონტაქტი გარე სამყაროსთან და სხვა. სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა ვიზიტებისას შეისწავლა დაწესებულებებში წარმოებული დოკუმენტაცია და

³⁷⁷ მონიტორინგის ვიზიტები განხორციელდა 2020 წლის 7 მაისს და 12 ივნისს. პირველი ვიზიტის დროისთვის დაწესებულებაში 99, ხოლო მეორე ვიზიტისას 94 პაციენტი იმყოფებოდა.

³⁷⁸ მონიტორინგის ვიზიტი განხორციელდა 2020 წლის 30 ივლისს. ვიზიტის დროისთვის დაწესებულებაში 15 პაციენტი იმყოფებოდა.

³⁷⁹ მონიტორინგის ვიზიტები განხორციელდა 2020 წლის 15-16 სექტემბერს. ვიზიტების დროისთვის, დაწესებულებაში 210 პაციენტი იმყოფებოდა.

³⁸⁰ მონიტორინგის ვიზიტები განხორციელდა 2020 წლის 12-13 ივლისს.

ფიზიკური გარემო, ჩატარდა ინდივიდუალური და ჯგუფური ინტერვიუ როგორც პაციენტებთან, ასევე დაწესებულების პერსონალთან.

ქვემოთ მოცემულ ანგარიშში, სისტემურად არის აღწერილი დაწესებულებებში არსებული მდგომარეობა, გაანალიზებულია მონიტორინგის ვიზიტებისას გამოვლენილი პრობლემები და მათი გამომწვევი მიზეზები. შეფასებულია ნორმატიული ჩარჩო და 2019 წელს სახალხო დამცველის მიერ გაცემული რეკომენდაციების შესრულების პროგრესი.

4.2. რეკომენდაციების შესრულების მდგომარეობა

წინამდებარე ქვეთავის მიზანია მიმოიხილოს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ანგარიშში გაცემული რეკომენდაციები და მათი შესრულების მდგომარეობა. აღნიშნული საკითხების გარშემო დამატებით წარმოდგენილია ინფორმაცია შესაბამის თემატურ ქვეთავებში.

პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიშში, საქართველოს სახალხო დამცველმა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიზნით 20 რეკომენდაცია გასცა. მათგან საქართველოს პარლამენტის დადგენილებაში აისახა 18 და სახელმწიფო უწყებებს მიეცათ შესაბამისი დავალებები³⁸¹.

საქართველოს პარლამენტის მიმართ გაცემულ იქნა ერთი წინადადება, რომელიც შესრულდა. საქართველოს მთავრობის მიმართ გაცემული ერთი რეკომენდაცია შესრულდა ნაწილობრივ. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს (შემდგომში „სამინისტრო“) მიმართ გაცემული 18 რეკომენდაციიდან, ნაწილობრივ შესრულდა 2, ხოლო 16 რეკომენდაცია ამ ეტაპზე შესრულებულია.

მისასალმებელია ის ფაქტი, რომ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილებების შეტანისას გათვალისწინებულ იქნა სახალხო დამცველისა და წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის რეკომენდაციები. კერძოდ, განისაზღვრა, რომ ნებაყოფლობით მკურნალობაზე მყოფი პაციენტის მიმართ შეზღუდვის მეთოდის გამოყენებისას, სავალდებულოა პაციენტის სამართლებრივი სტატუსის გადახედვა.³⁸² აღნიშნული წარმოადგენს მნიშვნელოვან გარანტიას იმისათვის, რომ ნებაყოფლობით მკურნალობაზე მყოფი პაციენტები არ დაექვემდებარონ დაუსაბუთებელ შეზღუდვებს და დაცულნი იყვნენ პერსონალის თვითნებობისაგან.

წინადადებულ ნაბიჯად უნდა შეფასდეს ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონში შეტანილი ცვლილებები, რომლითაც საკანონმდებლო დონეზე ფსიქიკური ჯანდაცვის სფეროში პაციენტთა უფლებების დაცვისა და მომსახურების

³⁸¹ საქართველოს პარლამენტის დადგენილება „2019 წელს საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“ საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიშის თაობაზე.

³⁸² მუხლი 16, პუნქტი 8.

ხარისხის შეფასების მონიტორინგის მექანიზმი განისაზღვრა.³⁸³ ცვლილებების მიხედვით, მონიტორინგი გულისხმობს ადგილზე შემოწმების განხორციელებას, რეკომენდაციების შემუშავებას, ანგარიშის საჯაროდ გამოცემას და დაინტერესებულ მხარეებთან კომუნიკაციას, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული რეკომენდაცია ნაწილობრივ შესრულდა, რადგან მონიტორინგის მექანიზმი არ ითვალისწინებს პაციენტებისგან და სხვა დაინტერესებული პირებისგან კონფიდენციალური/ღია საჩივრების მიღების შესაძლებლობას. გარდა ამისა, სამინისტროს 2020 წლის 1 სექტემბრამდე უნდა განესაზღვრა მონიტორინგის საფუძვლები, რაც ამ ეტაპამდე არ შესრულებულა.

მიუხედავად სახალხო დამცველის რეკომენდაციისა, 2020 წელს არ განხორციელებულა სახელმწიფო ზედამხედველობისა და კონტროლის ერთ-ერთი კომპონენტი, რაც სამედიცინო და ფარმაცევტული საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების სააგენტოს მიერ დაწესებულებების სანებართვო პირობების შესრულების შეფასებას გულისხმობდა.

სამწუხაროა, რომ 2020 წელს, სახალხო დამცველის მიერ გაცემული სისტემური რეკომენდაციების აბსოლუტური უმრავლესობა არ შესრულებულა. დასაძინია, რომ არ შესრულებულა სახალხო დამცველის მრავალკომპონენტიანი რეკომენდაციები, რომლებიც ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის გარანტიების გაძლიერებისკენ იქნებოდა მიმართული. სამინისტროსგან მიღებული ინფორმაციით ირკვევა, რომ საფრანგეთის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს ტექნიკური დახმარების ფარგლებში, მიმდინარეობს ფსიქიკური ჯანმრთელობის საკანონმდებლო აქტების გადახედვის, განახლების და ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაციის პროცესი, თუმცა, იქვე აღნიშნულია, რომ ეს პროცესი ვერ დასრულდებოდა 2020 წელს ახალი კორონავირუსის პანდემიის გამო. სამწუხაროდ, ჯერ არ არის შემუშავებული ნორმატიული აქტები პაციენტთა შორის ძალადობის პრევენციისა და უსაფრთხოების დაცვის მიზნით გასატარებელი ღონისძიებების თაობაზე. გარდა ამისა, ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში არ არის დანერგილი პაციენტის მიმართ განხორციელებული შესაძლო ძალადობის დოკუმენტირებისა და საგამოძიებო უწყებაში შეტყობინების გაგზავნის სამართლებრივი მექანიზმი. ასევე, 2020 წელს სამედიცინო და ფარმაცევტული საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების სააგენტოს ფორმალურად ნებაყოფლობითი ფსიქიატრიული დახმარების მიმღები პაციენტების რეალურად ნების საწინააღმდეგოდ ჰოსპიტალიზაციის შემთხვევების შესწავლა არ განუხორციელებია.

პაციენტთა უფლებების დაცვისთვის უმნიშვნელოვანესია, რომ დაწესებულებებში ფუნქციონირებდეს საჩივრების განხილვისა და უკუკავშირის ერთიანი ჰოსპიტალშიდა პროცედურა, რომელიც უნდა იყოს ადამიანის უფლებებთან შესაბამისი, ხელმისაწვდომი, მარტივი, სამართლიანი და გამჭვირვალე. აღსანიშნავია, რომ სახალხო დამცველის მიერ გაცემული რეკომენდაციის მიუხედავად, „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“

³⁸³ საქართველოს კანონი „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილების შეტანის თაობაზე, თავი VII¹, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4900468?publication=0> [ბოლოს ნანახია: 03.01.21].

საქართველოს კანონი კვლავ არ არეგულირებს საჩივრების განხილვისა და უკუკავშირის პროცედურებს.

კანონის დონეზე ასევე დაკონკრეტდა ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდები. მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, საკანონმდებლო რეგულირების მიღმა რჩება შეზღუდვის პროცედურებთან დაკავშირებული მთელი რიგი მნიშვნელოვანი საკითხები. კერძოდ, „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ კანონში დეესკალაციის მეთოდებად კვლავ მხოლოდ სიტყვიერი დამშვიდება და მედიკამენტური მკურნალობა არის მითითებული,³⁸⁴ მაშინ როდესაც არსებობს დეესკალაციის სხვა მრავალი ეფექტიანი მეთოდი. გარდა ამისა, არ შესულა ცვლილებები ფიზიკური შეზღუდვის განხორციელების შესახებ ინსტრუქციაში, სადაც გაიწერებოდა სპეციალური რეესტრის/ჟურნალის შემუშავების ვალდებულება; შეზღუდვის განხორციელების ადგილი და გარემოებები; გამოყენებული სპეციალური საშუალებების კონკრეტული მახასიათებლები; დაზიანების დოკუმენტირების ვალდებულება და პერსონალის პაციენტთან გასაუბრების ვალდებულება.

სახალხო დამცველი წლებია საუბრობს ხანგრძლივი ჰოსპიტალიზაციის პრობლემაზე და თვლის, რომ დაუყოვნებლივ უნდა გატარდეს ღონისძიებები ამ პრობლემის მოსაგვარებლად. ის პირველი რიგის ამოცანად მიიჩნევს ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში 6 თვეზე მეტი ხნით მოთავსებული პაციენტების საჭიროებების შეფასებას მათი დაწესებულებიდან გაწერისა და სათემო სერვისებზე გადამისამართების მიზნით, ასევე საცხოვრისების შექმნის გეგმის შემუშავებას საცხოვრისების მომავალ ბენეფიციართა რაოდენობის გათვალისწინებით. სამწუხაროდ, ეს არ განხორციელებულა საანგარიშო წელში. სამინისტრომ წერილით გვაცნობა, რომ საფრანგეთის განვითარების სააგენტოს ტექნიკური დახმარებით, მიმდინარეობს სერვისების გეოგრაფიული განლაგების კვლევა, რომელიც საფუძვლად დაედება ფსიქიკური ჯანმრთელობის სერვისების დეინსტიტუციონალიზაციის გეგმის შემუშავებას.

სახალხო დამცველი ერთ-ერთი რეკომენდაციით მოითხოვდა 2020 წელს ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში დეინსტიტუციონალიზაციის მიზნით პაციენტთა შეფასებას და იმ ბენეფიციართა ოჯახურ გარემოსთან მიახლოებულ მომსახურებებში გადაყვანას, რომლებიც არ საჭიროებენ სტაციონარში მკურნალობას. აღნიშნული რეკომენდაცია შესრულდა ნაწილობრივ. აღსანიშნავია, რომ 2019 წელს, ბათუმში ამოქმედდა 24 ბენეფიციარზე გათვლილი გრძელვადიანი ტიპის საცხოვრისი. ამასთანავე, სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციით 2021-2022 წელს კიდევ აშენდება 4 საცხოვრისი ქ. ქუთაისში, ქ. ფოთსა და სენაკში.

სახალხო დამცველი მიესალმება სამინისტროს აქტივობებს და აქვე აღნიშნავს, რომ საცხოვრისის შექმნის კუთხით გასატარებელი ღონისძიებები დაფუძნებული უნდა იყოს საჭიროებების კვლევაზე და მტკიცებულებებზე. ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ ერთი

³⁸⁴ ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ კანონი, 16-ე მუხლის პირველი პუნქტი.

ინსტიტუცია არ შეცვალოს მეორე, ახლად შექმნილმა ინსტიტუციამ, რადგანაც ინსტიტუციები არ არის თავსებადი დეინსტიტუციონალიზაციის პოლიტიკასთან. იმისათვის, რომ სერვისის მომხმარებელნი გახდნენ დამოუკიდებელნი და ჰქონდეთ შესაძლებლობა ჩაერთონ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, მნიშვნელოვანია, რომ სახელმწიფომ პრიორიტეტად მიიჩნიოს დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესის დაჩქარება, განჭვრეტად დროით პერსპექტივაში დასახოს დიდი ზომის დაწესებულებების დახურვის გეგმა და გამოყოს ფინანსური რესურსი თემზე დაფუძნებული სერვისების განსაკუთრებლად.

შეუსრულებელია სახალხო დამცველის რეკომენდაციები ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში პაციენტთა უფლებების პატივისცემაზე დაფუძნებული, ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის სერვისების მიწოდებასთან დაკავშირებით.

საანგარიშო პერიოდში არ მომხდარა ფსიქიატრიულ სტაციონარებში დასაქმებული ყველა იმ სოციალური მუშაკის გადამზადება, რომლებსაც არ აქვთ სოციალური მუშაობის სფეროში ბაკალავრის, მაგისტრის/მაგისტრთან გათანაბრებული, ან დოქტორის აკადემიური ხარისხი.

დაწესებულებებში კვლავ მოქმედებს შეზღუდვები პაციენტების მხრიდან სატელეფონო კომუნიკაციებით სარგებლობასთან დაკავშირებით. სამედიცინო და ფარმაცევტული საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების სააგენტოს არ შეუსწავლია ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ანტიფსიქოზური მედიკამენტების გამოყენებისა და თანმდევი გვერდითი ეფექტების მართვის პრაქტიკა. არ შესრულებულა სახალხო დამცველის რეკომენდაცია, რომელიც ყველა ფსიქიატრიული დაწესებულებისთვის მოითხოვდა სავალდებულოდ განსაზღვრულიყო სწრაფი ტრანკვილიზაციის აუცილებლობის დასაბუთება; ტრანკვილიზირებაზე პაციენტის თანხმობის ფაქტის წერილობით დოკუმენტირება, ფიზიკური მონიტორინგის კლინიკური პრაქტიკის ეროვნული რეკომენდაციების (გაიდლაინების) შესაბამისად განხორციელება და ამ მონიტორინგის შედეგების სამედიცინო დოკუმენტაციაში ასახვა. სახალხო დამცველის რეკომენდაციების მიუხედავად, დაწესებულებებში კვლავ არ ხდება ბენეფიციარების ფიზიკური ჯანმრთელობის პრობლემების სრულფასოვანი მკურნალობა. არ შესულა ცვლილებები ფსიქიკური ჯანმრთელობის პროგრამაში, რათა გათვალისწინებული ყოფილიყო ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსებული პაციენტების სომატური ჯანმრთელობის პრობლემების მკურნალობის საკითხი. გარდა ამისა, არ შესულა ცვლილებები ფსიქიკური ჯანმრთელობის პროგრამაში, რათა ქვეყანაში არსებული გაიდლაინების შესაბამისად გათვალისწინებული ყოფილიყო მედიკამენტების გვერდითი ეფექტების მართვა შესაბამისი გამოკვლევებისა და კონსულტაციების გზით.

იმისათვის, რომ დაცული იყოს სერვისის მომხმარებელთა უფლება ისარგებლონ ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობის დაცვის უმაღლესი ხელმისაწვდომი

სტანდარტით³⁸⁵, მნიშვნელოვანია კომპლექსური და სისტემური ხასიათის საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ხასიათის ცვლილებების გატარება, რაც უპირველესად თემზე დაფუძნებული სერვისების განვითარებას, ფსიქო-სოციალური მოდელის დანერგვასა და სხვა ფუნდამენტურ რეფორმებს მოითხოვს. სახალხო დამცველი იმედოვნებს, რომ სამინისტრო გადადგამს აქტიურ ნაბიჯებს სისტემური რეკომენდაციების შესასრულებლად.

4.3. პაციენტთა დაცვა ძალადობისგან, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობისგან

ფსიქიატრიული დაწესებულებების პაციენტები არ არიან დაცული ძალადობის, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობისაგან. არასათანადო მოპყრობის ფაქტები ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში სხვადასხვა ფორმებით, მასშტაბებით და სიმწკავით ვლინდება.

2020 წელს კვლავ დაფიქსირდა გადატვირთულ ფსიქიატრიული დაწესებულებებში თანამშრომელთა მხრიდან პაციენტების მიმართ ფიზიკური ძალადობის და სიტყვიერი შეურაცხყოფების შემთხვევები. ასე მაგალითად: შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ ჩატარებული მონიტორინგის ვიზიტისას, პაციენტები საუბრობდნენ ცემაზე, უხეშ მოპყრობასა და გულგრილ დამოკიდებულებაზე. ვიზიტისას, სპეციალური პრევენციული ჯგუფი თავადაც შეესწრო შემთხვევებს, როდესაც პერსონალი პაციენტებს უყვიროდა, უხეშად მიმართავდა და პასუხობდა. შპს „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრი“ პაციენტებს არ უსაუბრიათ პერსონალის მხრიდან ფიზიკურ ძალადობაზე, თუმცა არაეთიკური და უხეში მიმართვები აქაც პრობლემად რჩება. პერსონალის არასაკმარისი კვალიფიკაცია და რაოდენობა არასათანადო მოპყრობის ძირითადი გამომწვევი მიზეზი ხდება, რაც კიდევ უფრო ნათლად იკვეთება გადატვირთულ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში. ამასთან, სახელმწიფოს მხრიდან არასათანადო ზედამხედველობის პირობებში, მაღალია დაწესებულების მხრიდან თვითნებობის რისკი.

სახალხო დამცველი კიდევ ერთხელ აღნიშნავს, რომ სახელმწიფო ვალდებულია განახორციელოს სათანადო ზედამხედველობა,³⁸⁶ პროაქტიულად გამოავლინოს და აღკვეთოს პერსონალის მხრიდან პაციენტებზე ძალადობის ფაქტები, რადგან ეს მის პოზიტიურ ვალდებულებას განეკუთვნება.³⁸⁷ ახალი საკანონმდებლო ცვლილებებით საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის ჯანმრთელობის და

³⁸⁵ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენცია, მუხლი 25.

³⁸⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2018 წლის 1-ლი თებერვლის გადაწყვეტილება ვ.ს. იტალიის წინააღმდეგ (V.C. v. Italy) no. 54227/14, პარა-89-95, ხელმისაწვდომია <<https://bit.ly/2Lq2skO>>, [ბოლოს ნანახია: 29.12.2020]. იხილეთ ასევე ოსმანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Osman v. the United Kingdom).

³⁸⁷ „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ გაეროს 2006 წლის კონვენცია, მუხლი 14.2.

სოციალური დაცვის სამინისტროს განესაზღვრა ვალდებულება პროაქტიული მონიტორინგის გზით შეისწავლოს ფსიქიატრიული დახმარების სფეროში პაციენტთა უფლებების დაცვისა და მომსახურების ხარისხი.³⁸⁸ სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ არ არის მიღებული ამავე უწყების მინისტრის ბრძანება, რომელსაც მონიტორინგის/შეფასების წესი, პირობები და მონიტორინგის ჯგუფის შემადგელობა უნდა დაემტკიცებინა.³⁸⁹

ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ადგილი აქვს ასევე პაციენტთა შორის კონფლიქტების და ძალადობის შემთხვევებს, რაც მეტი სიმწვავეთ ვლინდება დიდი ზომის ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში, სადაც ქაოტური, არათერაპიული გარემო, გადატვირთულობა და არასათანადო საყოფაცხოვრებო პირობებია. მდგომარეობას ართულებს პერსონალის არასაკმარისი რაოდენობა, რომელიც არამხოლოდ კონფლიქტის პრევენციას ვერ ახდენს, არამედ, პაციენტების შორის ძალადობის შემთხვევებზეც სწრაფად ან საერთოდ ვერ რეაგირებს.³⁹⁰ ასე მაგალითად: შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრი“ პაციენტები აღნიშნავდნენ, რომ როდესაც ერთი პაციენტი მეორეს სცემდა, პერსონალი მათ დასახმარებლად გვიან მივიდა, ერთ შემთხვევაში კი საერთოდ არ მივიდა. პრობლემის ერთ-ერთი გამომწვევი მიზეზი არის ის, რომ დაწესებულებებს არ გააჩნიათ პაციენტებს შორის კონფლიქტების პრევენციის სტრატეგია და პერსონალი ვერ ახდენს პაციენტთაგან მომდინარე საფრთხეების იდენტიფიცირებას.

კონფლიქტების პრევენციის სტრატეგიის ერთ-ერთ მთავარ კომპონენტს წარმოადგენს ძალადობის შემთხვევებზე რეაგირება. ფსიქიატრიული დაწესებულებები, პრაქტიკულად რეაგირების გარეშე ტოვებენ უკვე მომხდარ კონფლიქტებს. დაწესებულებებს არ აქვთ ვალდებულება სპეციალურ ჟურნალში მოახდინონ ძალადობის შემთხვევის დოკუმენტირება და მიიღონ შესაბამისი ზომები, იმისათვის, რომ აღარ განმეორდეს მსგავსი შემთხვევა. ძალადობის მსხვერპლ პაციენტებს არ ეწევათ შესაბამისი ფსიქოლოგიური დახმარება. პაციენტთა შორის კონფლიქტების და ძალადობის შემთხვევების უყურადღებოდ დატოვება, ზრდის კონფლიქტების განმეორების რისკებს. უსაფრთხო და თერაპიული გარემოს უზრუნველსაყოფად, მნიშვნელოვანია, კონფლიქტების და ძალადობის პრევენციის ინსტრუმენტთან ერთად, დაწესებულებებს გააჩნდეთ სტრატეგია, თუ რა ღონისძიებები უნდა გაატარონ კონფლიქტებისა და ძალადობის შემთხვევაში.

არასათანადო მოპყრობად უნდა შეფასდეს ის საცხოვრებელი პირობებიც, რაშიც პაციენტებს უწევთ ცხოვრება და მკურნალობა. ამ მხრივ, 2020 წელს განხორციელებული ვიზიტებისას, განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობა აღმოჩნდა შპს „ნარკომანიის

³⁸⁸ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის 26¹ მუხლი.

³⁸⁹ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის 28² მუხლი.

³⁹⁰ ფსიქიატრიული დაწესებულების პერსონალის ვალდებულებაა პაციენტებზე ზრუნვა, რაც ასევე მოიცავს პაციენტების დაცვას სხვა პაციენტებისგან მომდინარე საფრთხეებისგან. წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის საქართველოში ვიზიტის შესახებ ანგარიში (CPT/Inf (2019) 16), პარ.108, 2018 წლის 10-21 სექტემბრის ვიზიტი, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: <<https://rm.coe.int/1680945eca>> [ბოლოს ნანახია: 30.12.20]

პრევენციის და ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“. გადატვირთული პალატები, გაუმართავი და მოძველებული სველი წერტილები, არაჰიგიენური მდგომარეობა, მით უმეტეს იმ ფონზე, როდესაც პაციენტებს სუფთა ჰაერზე გასვლის ან სხვა საინტერესო აქტივობით დაკავების საშუალება არ ეძლევათ, ქმნის განსაკუთრებულად დამთრგუნველ და მძიმე გარემოს.

ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში თვითნებობის მაღალი რისკის შემცველია აღზნებული პაციენტის ქცევის კონტროლის მეთოდები და იძულებითი სამედიცინო ინტერვენციები დანიშნულების შესასრულებლად. თვითნებობის რისკი იზრდება იმ ფონზე, როდესაც არ დოკუმენტირდება, როგორ დანიშნული ინექციის იძულებით გაკეთების შემთხვევები, ასევე პაციენტის ქცევის კონტროლის მიზნით, მისი ნების საწინააღმდეგოდ შესრულებული სწრაფი ტრანკვილიზება.³⁹¹ მათ შესახებ ინფორმაციის მოპოვება შესაძლებელია მხოლოდ პაციენტთან გასაუბრებით ან უშუალოდ ფაქტის შესწრებით.³⁹² შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ პაციენტები აღნიშნავდნენ, რომ ხშირია ინექციების იძულებით გაკეთება და ამ პროცესში სხვა პაციენტების მონაწილეობა. გამოვლინდა ქალი პაციენტებისთვის ინექციების იძულებით გაკეთების პროცესში კაცი პაციენტების მონაწილეობის შემთხვევებიც. პაციენტები ასევე საუბრობდნენ მათი ნების საწინააღმდეგოდ, ძალის გამოყენებით დაფხვნილი სახით მედიკამენტების მიღებაზე.³⁹³

სახალხო დამცველის შეფასებით, სათანადო დასაბუთებისა და სამართლებრივი დაცვის გარანტიების გარეშე, პაციენტის ნების საწინააღმდეგოდ სწრაფი ტრანკვილიზაციის დამკვიდრებული პრაქტიკა, რომელიც იწვევს პაციენტის ცნობიერებისა და რეფლექსების სრულად ან ნაწილობრივ დათრგუნვას და გადაჭარბებულ სედაციას, ხელყოფს პაციენტის ფიზიკურ ხელშეუხებლობას³⁹⁴ და კვალიფიცირდება პაციენტისადმი არაადამიანურ და დამამცირებელ მოპყრობად. წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის თანახმად, სწრაფად მოქმედი დამამშვიდებელი ინექციების გაკეთება არის ქიმიური შეზღუდვის ფორმა, რომელიც მნიშვნელოვან ზიანს აყენებს პაციენტის ჯანმრთელობას. სწრაფი ტრანკვილიზაციის გამოყენება დასაშვებია მხოლოდ მკაცრად განსაზღვრული პროტოკოლის შესაბამისად, შესაბამისი სამართლებრივი გარანტიების პირობებში.³⁹⁵ „შიზოფრენიის მკურნალობა და მართვა მოზრდილებში“ - კლინიკური პრაქტიკის ეროვნული რეკომენდაციის (გაიდლაინის) მიხედვით, დასაშვებია სწრაფი

³⁹¹ იძულებითი ინექციის შემთხვევაში სამედიცინო დოკუმენტაციაში ფიქსირდება მხოლოდ ფაქტი, რომ პაციენტს გაუკეთდა ინექცია დანიშნულების მიღმა.

³⁹² შპს „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ სპეციალური პრევენციული ჯგუფი უშუალოდ შეესწრო პაციენტისათვის იძულებითი ინექციის გაკეთების ფაქტს.

³⁹³ მედიკამენტების ხშირად დაფხვნილი სახით მიცემის ფაქტი დაადასტურა დაწესებულების სამედიცინო პერსონალმა.

³⁹⁴ „შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ გაეროს 2006 წლის კონვენციის მე-17 მუხლი განამტკიცებს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა ფიზიკურ ხელშეუხებლობას.

³⁹⁵ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის პორტუგალიაში ვიზიტის შესახებ ანგარიში (CPT/Inf (2020) 33), პარ.101, 2019 წლის 3-12 დეკემბრის ვიზიტი, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: <<https://rm.coe.int/1680a05953>> [ბოლოს ნანახია: 30.12.2020].

ტრანკვილიზაციის მეთოდის გამოყენება უკიდურეს შემთხვევებში, როდესაც ამოწურულია დამშვიდების სხვა მეთოდები და პაციენტი უარს ამბობს მედიკამენტის მიღებაზე.³⁹⁶ თუმცა, საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე აქტების დონეზე არ რეგულირდება არც ქიმიური შეზღუდვის და არც სწრაფი ტრანკვილიზაციის პროცედურა, რაც სამედიცინო პერსონალს საშუალებას აძლევს უგულებელყოს გაიდლაინში გაწერილი სტანდარტები და ყოველგვარი სამართლებრივი გარანტიების გარეშე განახორციელოს პაციენტის ნების საწინააღმდეგოდ მისი სწრაფი ტრანკვილიზება.

4.4. შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების პრაქტიკა

ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში აღზნებული ან/და აგრესიული პაციენტის ქცევის სამართავად შეზღუდვის მეთოდები კვლავ აქტიურად გამოიყენება, თუმცა ყველა შემთხვევის დოკუმენტირება არ ხდება. 2020 წლის 23 ივნისს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის ახალი რედაქციით ჩამოყალიბების შემდეგ, ფიზიკური შეზღუდვის ორ მეთოდს - იზოლაციას და მექანიკურ შეზღუდვას გამოეყო მესამე მეთოდი - პაციენტის მანუალური შეზღუდვა, რომელსაც მექანიკური შეზღუდვისგან განასხვავებს ის, რომ ამ დროს, პაციენტის შებოჭვა ხდება ხელით, სპეციალური საშუალებების გარეშე.³⁹⁷ მიუხედავად ამ ცვლილებისა, არ განახლებულა ინსტრუქცია (შემდგომში: შეზღუდვის მეთოდების შესახებ ინსტრუქცია) რომელიც შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების პროცესს დეტალურად მოაწესრიგებს.³⁹⁸

ცვლილებამდე და ცვლილების შემდეგაც, ფსიქიატრიული დაწესებულებები ადოკუმენტირებენ მხოლოდ მექანიკურ შეზღუდვას, რომლისთვისაც იყენებენ ე.წ. „ფიქსაციის ჟურნალებს“. ამასთან, როგორც ზემოთ აღინიშნა, არ ხდება სწრაფი ტრანკვილიზების ფაქტების სათანადო დოკუმენტირება, რომელიც თავისი არსით ქიმიური შეზღუდვაც შეიძლება იყოს და რომლის დროსაც პერსონალი იყენებს მანუალური შეზღუდვის მეთოდს პაციენტისთვის იძულებითი ინექციის გასაკეთებლად.

„ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონით შეზღუდვის მეთოდი არის უსაფრთხოების უკიდურესი, გამონაკლისი ზომა და მისი გამოყენება დასაშვებია მხოლოდ მაშინ, როდესაც პაციენტი საფრთეს უქმნის საკუთარ ან სხვის ჯანმრთელობას და საფრთხის თავიდან აცილება სხვაგვარად გარდაუვალია.³⁹⁹ დაწესებულებებში წარმოებული „ფიქსაციის ჟურნალების“, „ექთნის დღიურების“ და სამედიცინო ბარათების შემოწმებისას დგინდება, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში კრიზისული შემთხვევების სამართავად კვლავ აქტიურად გამოიყენება მექანიკური შეზღუდვა. შპს

³⁹⁶ „მიზოფრენიის მკურნალობა და მართვა მოზრდილებში“ - კლინიკური პრაქტიკის ეროვნული რეკომენდაცია (გაიდლაინი) პარა. 7.3.3. ხელმისაწვდომია <<https://bit.ly/3bgMtAi>> [ბოლოს ნანახია: 30.12.2020].

³⁹⁷ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-16 მუხლის მე-2 პუნქტი.

³⁹⁸ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2007 წლის 20 მარტის N992/ნ ბრძანება „ფსიქიკური აშლილობის მქონე პაციენტისათვის ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების წესისა და პროცედურების შესახებ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე.“

³⁹⁹ საქართველოს კანონი „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ მუხლის 16(1).

„ნარკომანიის პრევენციის და ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ მექანიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების ზრდის ტენდენციაც კი შეინიშნება.⁴⁰⁰ ამასთან, როგორც წესი, ფიზიკური შეზღუდვა ქიმიურ შეზღუდვასთან კომბინირებულად გამოიყენება, რაზეც მიაწინებს „ფიქსაციის ჟურნალებში“ მითითებული მედიკამენტების დოზირება. გამოიყენება ასევე შეზღუდვის კიდევ ერთი მეთოდი - იზოლაცია, თუმცა მისი დოკუმენტირება არ ხდება. შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ პაციენტებთან გასაუბრებით, გამოვლინდა პაციენტის ხანგრძლივი დროით პალატაში იზოლაციის სავარაუდო შემთხვევა.

შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების პრაქტიკა აიხსენება იმით, რომ დაწესებულებებს არ გააჩნიათ კრიზისული შემთხვევების პრევენციისა და არაძალისმიერი (დეესკალაციის)⁴⁰¹ მეთოდებით მართვის პოლიტიკა, რომელმაც საბოლოო ჯამში უნდა აღმოფხვრას შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების პრაქტიკა. დაწესებულებების მართვის პოლიტიკა არ არის მიმართული იმისაკენ, რომ მინიმუმადე დაიყვანონ სიტუაციის ესკალაციის რისკები და შესაბამისად საჭირო აღარ გახდეს შეზღუდვის მეთოდების გამოყენება. ამასთან, მნიშვნელოვანია, პერსონალის კვალიფიკაციის ამაღლება, რათა შეძლონ როგორც პაციენტის კერბალური ან ფსიქიატრიაში აღიარებული სხვა თანამედროვე მეთოდებით დამშვიდება, ასევე პაციენტის დარწმუნება და დაყოლიება მკურნალობის პროცესის უზრუნველსაყოფად. ამის საპირისპიროდ, პერსონალი არ ცდილობს გაარკვიოს სერვისის მომხმარებლებთან კრიზისის გამომწვევი შესაძლო მიზეზები და კრიზისის დროს მათი უპირატესი საჭიროებები. არაკვალიფიციურ პერსონალს კრიზისის მართვის და საკუთარი სიმშვიდის უზრუნველსაყოფად, ყველაზე ხანმოკლე და მარტივ გზად ესახება პაციენტის ფიზიკური და ქიმიური შეზღუდვა, რაც დაუშვებელია⁴⁰² და წარმოადგენს პაციენტის უფლებების უხეშ დარღვევას.

პერსონალის მხრიდან თვითნებობის რისკს ზრდის შემთხვევის არასრული და დაუსაბუთებელი დოკუმენტირება.⁴⁰³ დაწესებულებები სხვადასხვა ფორმატით აწარმოებენ „ფიქსაციის ჟურნალებს“. ასე მაგალითად, შპს „ნარკომანიის პრევენციის და ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ არცერთ შემთხვევაში არ იყო მოცემული დასაბუთება, თუ რატომ იქნა გამოყენებული შეზღუდვა. ხოლო შპს „თბილისის

⁴⁰⁰ 2019 წლის პირველი 5 თვის მონაცემებით დაწესებულებაში ფიქსირდებოდა ფიზიკური შეზღუდვის 64 შემთხვევა, მაშინ როდესაც, 2020 წლის პირველი 5 თვის მონაცემებით დაფიქსირებულია 79 შემთხვევა.

⁴⁰¹ დე-ესკალაციის ტექნიკის შემადგენელი ელემენტებია: პოტენციური კრიზისის დაუყოვნებელი შეფასება და სწრაფი ჩარევა; პრობლემის-გადაჭრაზე ორიენტაცია; ემპათიურობა და დამარწმუნებლობა; სტრესის მართვის ან რელაქსაციის ტექნიკების ფლობა, როგორიცაა სუნთქვითი ვარჯიშები; პირისთვის სივრცის გამოყოფა; არჩევანის შეთავაზება; ფიქრისთვის დროის მიცემა.

⁴⁰² წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის სტანდარტები „ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ზრდასრულთა შეზღუდვის მეთოდების თაობაზე“. სტანდარტი 1.6. აღნიშნავს, რომ დაუშვებელია შეზღუდვის მეთოდის დასჯის სახით ან პერსონალის კომფორტისთვის გამოყენება და მას არ ამართლებს პერსონალის ნაკლებობა. ხელმისაწვდომია: < <https://rm.coe.int/16807001c3> > [ბოლოს ნანახია: 30.12.2020].

⁴⁰³ ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ საქართველოს კანონის მე-16 მუხლის 1-ლი პუნქტის მიხედვით შეზღუდვის მეთოდი წარმოადგენს უსაფრთხოების ზომას და გამოიყენება უკიდურეს შემთხვევაში, როდესაც პაციენტი საკუთარ თავს ან გარშემომყოფთ უქმნის საფრთხეს.

ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ ზოგიერთ ჩანაწერში სათანადოდ არა არის აღწერილი, რამდენად საფრთხის შემცველი იყო პაციენტის ქცევა საკუთარი თავის ან/და გარშემომყოფთა მიმართ. 2020 წელს მონიტორინგისას შესწავლილ არცერთ ფიქსაციის ჟურნალში არ იყო მოცემული ინფორმაცია, მოხდა თუ არა შეზღუდვამდე დეესკალაციის მეთოდების გამოყენება.⁴⁰⁴

დაწესებულებებში ადგილი აქვს პაციენტების ფიზიკური და ქიმიური შეზღუდვის პროცესში სპეციალური კვალიფიკაციის არმქონე, არასამედიცინო პერსონალის ან პაციენტების მონაწილეობას, რაც ეწინააღმდეგება შეზღუდვის მეთოდების შესახებ ინსტრუქციას,⁴⁰⁵ რომლის მიხედვითაც, ფიზიკურ შეზღუდვას უნდა ახორციელებდეს დაწესებულების შინაგანაწესით განსაზღვრული შესაბამისი პერსონალი, რომელსაც გააჩნია საჭირო კვალიფიკაცია და გამოცდილება ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების საკითხებში. დაწესებულებების სამედიცინო და დამხმარე პერსონალის მიერ წარმოებულ დოკუმენტაციაში⁴⁰⁶ არა არის მითითებული, ვინ ახორციელებს შეზღუდვას, რა საშუალებით და რა ადგილას. გამონაკლის შემთხვევებში კი მითითებულია, რომ პერსონალმა შეზღუდვის პროცესში დაიხმარა პატრულ-ინსპექტორები და სხვა განყოფილების თანამშრომლები.⁴⁰⁷ შეზღუდვის პროცესში არასამედიცინო, სპეციალური ცოდნის არმქონე პერსონალის მონაწილეობის პრაქტიკა, არამარტო საფრთხის შემცველია პაციენტის ჯანმრთელობისათვის, არამედ ძლიერი მასტიგმატიზებული გამოცდილებაა, მითუმეტეს თუ შეზღუდვაში მონაწილეობს ან ესწრება სხვა პაციენტი. ზოგადი გამონაკლისია მხოლოდ შემთხვევა, როდესაც პაციენტი თავად ითხოვს სხვა პაციენტის დასწრებას.⁴⁰⁸

4.5. სამართლებრივი დაცვის გარანტიები

გარდა კანონით განსაზღვრული შემთხვევებისა, ფსიქიატრიული სტაციონარული დახმარება ნებაყოფლობითია.⁴⁰⁹ ნაბაყოფლობითობა გულისხმობს პაციენტის მიერ

⁴⁰⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება მ.ს. ხორვატიის წინააღმდეგ (M.S. v. Croatia (No. 2)) (no. 75450/12), პარა. 106, ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/3q2HSWv> >, [ბოლოს ნანახია: 30.12.2020]. სასამართლომ მე-3 მუხლის დარღვევა დაადგინა, როდესაც შეისწავლა შეზღუდვის მეთოდების თაობაზე წარმოებული დოკუმენტაცია, რომელიც ნათლად არ უჩვენებდა, თუ რატომ გახდა მექანიკური შეზღუდვის გამოყენება აუცილებელი და არ იყო მითითებული, გამოყენებული იყო თუ არა პაციენტის მიმართ ალტერნატიული, არაძალისმიერი მეთოდები, რომელიც უშედეგო აღმოჩნდა.

⁴⁰⁵ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის №92/ნ ბრძანება „ფსიქიკური აშლილობის მქონე პაციენტისათვის ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების წესისა და პროცედურების შესახებ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე.“ პუნქტი 8. ასევე, წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის სტანდარტები „ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ზრდასრულთა შეზღუდვის მეთოდების თაობაზე“. სტანდარტი 3.2. და 3.6. ხელმისაწვდომია: < <https://rm.coe.int/16807001c3> > [ბოლოს ნანახია: 30.12.2020].

⁴⁰⁶ „ფიქსაციის ჟურნალები“, „ექთნის დღიურები“ და სამედიცინო ბარათები.

⁴⁰⁷ შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრის“ ფიქსაციის ჟურნალის ჩანაწერები.

⁴⁰⁸ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის სტანდარტები „ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ზრდასრულთა შეზღუდვის მეთოდების თაობაზე“. სტანდარტი 3.5. ხელმისაწვდომია: < <https://rm.coe.int/16807001c3> > [ბოლოს ნანახია: 30.12.2020].

⁴⁰⁹ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-15 მუხლის 1-ლი პუნქტი.

ნამდვილი ნების გამოხატვას, რომ მას სურს ფსიქიატრიული დახმარების მიღება დაწესებულებაში. კანონმდებლობა ითვალისწინებს სტაციონარში მოთავსებისა და მკურნალობის შესახებ პაციენტის ინფორმირებული თანხმობის მიღების აუცილებლობას, რომელიც დადასტურებული უნდა იყოს სამედიცინო დოკუმენტაციაში.⁴¹⁰ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის მიხედვით, თანხმობა მხოლოდ მაშინ ითვლება თავისუფალი ნების გამოვლენად, თუ იგი ეფუძნება პაციენტისთვის სრული, ზუსტი და ყოვლისმომცველი ინფორმაციის მიწოდებას შეთავაზებული დახმარების თაობაზე.⁴¹¹

კვლავ პრობლემურია საქართველოში პაციენტის ნების თავისუფალი გამოხატვა როგორც სტაციონარში მოთავსებისას, ასევე მკურნალობის თაობაზე. შემოწმებულ სამედიცინო დოკუმენტაციაში ხელმოწერილი ინფორმირებული თანხმობის ფორმები ყველგან მოიპოვებოდა, რადგან ეს ადმინისტრაციებს სტაციონარში პირის არანებაყოფლობით⁴¹² მოთავსების პროცედურას თავიდან აცილებს.⁴¹³ სინამდვილეში, პაციენტების უმეტესობა დაწესებულებაში შემოსვლისას ინფორმირებული თანხმობის ფორმას გაუცნობიერებლად ან იძულებით აწერს ხელს. პაციენტების მნიშვნელოვანი ნაწილი მოჰყავს სასწრაფო სამედიცინო დახმარების ბრიგადას, პოლიციის თანამშრომლებისა და ოჯახის წევრის თანხლებით, პაციენტის ნების საწინააღმდეგოდ. პაციენტები აცხადებენ, რომ არ იციან ხელი რას მოაწერეს, ზოგიერთი ვერ იხსენებს ხელმოწერის ფაქტსაც. შპს „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ სპეციალური პრევენციული ჯგუფის წევრებს გაუჩნდათ საფუძვლიანი ეჭვი, რომ ინფორმირების ერთ-ერთ ფორმაზე არსებული ხელმოწერა ეკუთვნოდა ექიმს და არა - პაციენტს.⁴¹⁴ გაცნობიერებული თანხმობის არსებობას ეჭვქვეშ აყენებს ასევე „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრის“ მაგალითიც, როდესაც „ინფორმირებულ თანხმობაზე“ ხელმოწერიდან, 15-30 წუთის ინტერვალში, 19 პაციენტის მიმართ შეზღუდვის მეთოდია გამოყენებული.

სტაციონარში მოთავსებისას პაციენტის ნების გამოვლენასთან დაკავშირებული გამოწვევები ჯაჭვური რეაქციით მოყვება მკურნალობის პროცესს. პაციენტებს არ მიეწოდებათ ინფორმაცია მათი მკურნალობის მეთოდისა და დანიშნულებაში

⁴¹⁰ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-17 მუხლის მე-2 პუნქტი.

⁴¹¹ წამების პრევენციის კომიტეტის სტანდარტები. პარა. 41. ხელმისაწვდომია <<https://rm.coe.int/16806cd43e>>, [ბოლოს ნანახია: 30.12.2020].

⁴¹² ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში 2020 წელს განხორციელებული მონიტორინგების დროს არანებაყოფლობითი ფსიქიატრიული დახმარება მხოლოდ ერთეულ პაციენტებს გაეწოდათ.

⁴¹³ საქართველოს კანონი „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ პირის სტაციონარში არანებაყოფლობით მოთავსებას არეგულირებს მე-18 მუხლით, რომლის მიხედვით, იმ შემთხვევაში თუ მორიგე ექიმი გადაწყვეტს პირის სტაციონარში არანებაყოფლობით მოთავსების აუცილებლობას, მოთავსებიდან 48 საათში უნდა შედგეს ექიმ-ფსიქიატრთა კომისია, რომელიც ხმათა უმრავლესობით იღებს დასაბუთებულ გადაწყვეტილებას და მიმართავს სასამართლოს. სასამართლო მიმართვიდან 24 საათის განმავლობაში განიხილავს და წყვეტს პაციენტის არანებაყოფლობითი სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარების საკითხს, რომელიც არ უნდა აღემატებოდეს 6 თვეს. ამასთან, ექიმ-ფსიქიატრთა კომისია ვალდებულია ყოველთვე განიხილოს არანებაყოფლობითი სტაციონირების გაგრძელების მიზანშეწონილობის საკითხი. თითოეული მიღებული გადაწყვეტილება უნდა იყოს სათანადოდ დასაბუთებული.

⁴¹⁴ თანხმობის ფორმაზე არსებული ხელმოწერა (ასობის მოხაზულობა) პრაქტიკულად ექიმის ხელნაწერის იდენტური იყო.

ცვლილებების თაობაზე, რათა მკურნალობის ტაქტიკის ყოველი ცვლილებისას გამოხატონ გაცნობიერებული თანხმობა და მაქსიმალურად იყვნენ ჩართული ამ პროცესში. აღიშნული განპირობებულია პირველ რიგში იმით, რომ ნორმატიულ დონეზე არაა განსაზღვრული სტაციონარში მოთავსებისა და მკურნალობისთვის ცალ-ცალკე ინფორმირებული თანხმობების მიღების ვალდებულება. წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის სტანდარტების შესაბამისად, არანებაყოფლობითი ფსიქიატრიული დახმარების შემთხვევაშიც კი, პაციენტის არანებაყოფლობითი სტაციონირება ავტომატურად არ განაპირობებს მის არანებაყოფლობით მკურნალობას.⁴¹⁵ მნიშვნელოვანია, რომ როგორც სტაციონარში მოთავსების საწყის ეტაპზე, ასევე შემდგომ პერიოდში პაციენტებს მიეწოდებოდა ინფორმაცია მათი უფლებების, მკურნალობის არსის, მეთოდებისა და ხანგრძლივობის შესახებ.⁴¹⁶ მკურნალობის თაობაზე პაციენტის ინფორმირებული თანხმობა გადამწყვეტია, ვინაიდან საქმე ეხება ძლიერ ფსიქოტროპულ მედიკამენტებს, რომელთა გამოყენებამ შესაძლოა ტანჯვა გამოიწვიოს და მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენოს ინდივიდის ჯანმრთელობას. თანხმობის გარეშე პაციენტის მკურნალობამ შესაძლოა წამებისა და არასათანადო მოპყრობის ზღვარსაც კი მიაღწიოს.⁴¹⁷

პაციენტების ნებაყოფლობით მოთავსებისა და მკურნალობის ფორმალური და ილუზორული ხასიათი დასტურდება იმითაც, რომ პაციენტები დაწესებულებებს საკუთარი ნებით ვერ ტოვებენ. ნებაყოფლობითობის არსი თავის თავში გულისხმობს იმასაც, რომ პაციენტს ნებისმიერ დროს უნდა შეეძლოს სტაციონირებაზე ინფორმირებული თანხმობის უკან გამოთხოვა და ფსიქიატრიული დაწესებულების დატოვება. „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-17 მუხლის 1-ლი „ბ“ პუნქტის თანახმად, ნებაყოფლობით მკურნალობაზე მყოფ პაციენტს ნებისმიერ ეტაპზე შეუძლია სტაციონარიდან გაწერა. გამონაკლისია, შემთხვევა, როდესაც პაციენტის მდგომარეობა შეიცვალა და უარს აცხადებს მკურნალობაზე, რა დროსაც საჭიროა მისი სამართლებრივი სტატუსის გადასინჯვა.⁴¹⁸ დაწესებულებები, ფორმალური პროცედურების დაცვის გკერდის ავლით, დე ფაქტო თავისუფლების შეზღუდვის პირობებში ამყოფებენ პაციენტებს. შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრის“ ხელმძღვანელობის განმარტებით, ვერ დაუშვებენ პაციენტების თავისუფლად გაწერას, ოჯახის წევრის გარეშე იმ მიზეზით, რომ თუ გარეთ გასული პაციენტის სიცოცხლე ან ჯანმრთელობა საფრთხის წინაშე დადგება,

⁴¹⁵ ამონარიდი წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის მე-8 ზოგადი ანგარიშიდან - „არანებაყოფლობით მოთავსება ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში“ პარა. 41. ხელმისაწვდომია: < <https://rm.coe.int/16806cd43e> > [ბოლოს ნანახია: 30.12.2020].

⁴¹⁶ „ყველა პაციენტს, მიუხედავად მათი სტატუსისა, უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა უარი თქვას მკურნალობაზე ან სხვა სამედიცინო ჩარევაზე და ნებისმიერი გამონაკლისი ამ პრინციპიდან უნდა იყოს კანონით განსაზღვრული და ნათელი“. ამონარიდი წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის მე-8 ზოგადი ანგარიშიდან - „არანებაყოფლობით მოთავსება ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში“ პარა. 41. ხელმისაწვდომია: < <https://rm.coe.int/16806cd43e> > [ბოლოს ნანახია: 30.12.2020].

⁴¹⁷ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის საკითხებზე სპეციალური მომხსენებლის შუალედური ანგარიში გენერალურ ასამბლეის წინაშე, A/63/175, 2008 წლის 28 ივლისი, პარა. 63, ხელმისაწვდომია, < <https://digitallibrary.un.org/record/635981?ln=en> >, [ბოლოს ნანახია: 30.12.2020].

⁴¹⁸ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-17 მუხლის მე-4 პუნქტი.

პასუხისმგებლობა დაწესებულებას დაეკისრება.⁴¹⁹ სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ დაუყოვნებლივ უნდა მოხდეს ფორმალურად ნებაყოფლობითი ფსიქიატრიული დახმარების მიმღები იმ პაციენტების სტაციონარიდან გაწერა, რომლებიც ამას ითხოვენ და რომელთა მიმართაც არ არსებობს არანებაყოფლობითი ფსიქიატრიული დახმარების პროცედურის გამოყენების სამართლებრივი საფუძველი. სახალხო დამცველი არაერთ რეკომენდაციაში მიუთითებდა საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტროს, შეესწავლა ფორმალურად ნებაყოფლობითი ფსიქიატრიული დახმარების მიმღები პაციენტების რეალური ნების საწინააღმდეგოდ ჰოსპიტალიზაციის შემთხვევები. ამის საპირისპიროდ, სსიპ „სამედიცინო და ფარმაცევტული საქმიანობის რეგულირების სააგენტო 2020 წლის სარევიზიო აქტით, შპს „ქუთაისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრი“ (ამჟამად შპს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრი“) დააჯარიმა იმ საფუძველით, რომ ნებაყოფლობით მკურნალობაზე მყოფი პაციენტის გაწერა მოხდა ექიმ-ფსიქიატრთა კომისიის გადაწყვეტილების გარეშე.⁴²⁰ ექიმ-ფსიქიატრთა კომისიის გადაწყვეტილება ნებაყოფლობით მკურნალობაზე მყოფი პაციენტის გაწერის ერთ-ერთი საფუძველია „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-17 მუხლის მე-3 პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტით, თუმცა ეს არ გულისხმობს მის სავალდებულოებას, თუ სახეზეა მე-17 მუხლის მე-3 პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი - პაციენტის მოთხოვნა.

კანონმდებლობის თანახმად, გარდა სტაციონარიდან ნებისმიერ დროს გაწერის უფლებისა, ნებაყოფლობით მკურნალობაზე მყოფ პაციენტებს უფლება აქვთ სტაციონარიდან გაწერის გარეშე ხანმოკლე დროით დატოვონ სტაციონარი.⁴²¹ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში პაციენტები საერთოდ ვერ სარგებლობენ აღნიშნული უფლებით. დაწესებულებების განყოფილებებში შესასვლელი კარები ჩაბრუნებულია და პაციენტები ვერც ეზოში და ვერც ეზოს გარეთ ვერ გადიან, ისე რომ არ არსებობს ექიმის მიერ ამ უფლების უკიდურესი აუცილებლობის გამო შეზღუდვის თაობაზე მიღებული გადაწყვეტილება.⁴²²

⁴¹⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ფერნანდეს დე ოლივეირა პორტუგალიის წინააღმდეგ (*Fernandes de Oliveira v. Portugal*) no. 78103/14, 2019 წლის 31 იანვარი. პარა. 124-132. დიდმა პალატამ სახელმწიფოს არ დააკისრა პასუხისმგებლობა სიცოცხლის უფლების დარღვევის გამო, ნებაყოფლობით მკურნალობაზე მყოფი პაციენტის ფსიქიატრიული დაწესებულებიდან გაქცევის და სუიციდის გამო. გადაწყვეტილებაში აღინიშნა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ პაციენტები მოწყვლად მდგომარეობაში იმყოფებიან, როდესაც არ არსებობს რეალური და გარდაუვალი საფრთხე, მით უმეტეს ნებაყოფლობით მკურნალობაზე მყოფი პირის შემთხვევაში, დაწესებულებას/სახელმწიფოს არ ეკისრება პასუხისმგებლობა და არ მიიჩნევა პოზიტიური ვალდებულების დარღვევად. ასევე, წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის 2020 წლის ანგარიშში (CPT/Inf (2020) 27) მოლდოვაში ჩატარებული ვიზიტის შესახებ, მოლდოვის ხელისუფლებას მოუწოდებს, შეწყვიტოს პრაქტიკა, როდესაც დაწესებულებიდან გასული ან „გაქცეული“ პაციენტის მიერ დანაშაულის ჩადენის გამო იწყებს გამოძიებას დაწესებულების პერსონალის მიმართ. ანგარიშში აღნიშნულია, რომ მსგავსი მიდგომა კიდევ უფრო ამძიმებს პაციენტების გადაადგილებაზე დაწესებულ შეზღუდვებს. პარა. 143 ხელმისაწვდომია: < <https://rm.coe.int/16809f8fa8> >, [ბოლოს ნანახია: 30.12.2020].

⁴²⁰ სსიპ სამედიცინო და ფარმაცევტული საქმიანობის რეგულირების სააგენტოს 2020 წლის 16 ივლისის სარევიზიო აქტი Nრ/რ-794-154.

⁴²¹ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე- 15 მუხლის მე-2 „დ“ ქვეპუნქტი.

⁴²² „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე- 15 მუხლის მე-3 პუნქტი.

გადატვირთულ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში, პაციენტებს შეზღუდული აქვთ ტელეფონით სარგებლობის უფლება. შპს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრში“,⁴²³ ასევე, შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ პაციენტებს ჩამორთმეული ჰქონდათ მობილური ტელეფონები.⁴²⁴ პაციენტებს თვითნებურად აქვთ შეზღუდული ტელეფონით სარგებლობის უფლება, კანონით გათვალისწინებული წერილობითი დასაბუთების გარეშე.⁴²⁵ დაწესებულებების თანამშრომლები ტელეფონის ჩამორთმევას თავს იმართლებენ იმით, რომ პაციენტის ოჯახი წუხდება განხორციელებული ზარებით, რაც სრულიად დაუშვებელია და კანონმდებლობის უხეშ დარღვევას წარმოადგენს, ვინაიდან პაციენტის უფლების შეზღუდვა ლეგიტიმურ მიზანს უნდა ემსახურებოდეს და არა პაციენტის ოჯახის წევრებისთვის კომფორტის შექმნას. მნიშვნელოვანია, პაციენტებს დაუბრუნდეთ მათი კუთვნილი ტელეფონები, ხოლო მათი არქონის შემთხვევაში შეძლონ დღეში მინიმუმ 1 ზარის განხორციელება დაწესებულების ტელეფონით.⁴²⁶ პაციენტი არ უნდა იყოს დამოკიდებული პერსონალის კეთილ ნებაზე დაუთმოს საკუთარი ტელეფონი. მითუმეტეს, პანდემიასთან დაკავშირებული შეზღუდვის პირობებში, როდესაც პაციენტებს ოჯახის წევრებთან კონტაქტი კიდევ უფრო შეზღუდული აქვთ.

ცალკე განსახილველი საკითხია ექიმისთვის „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-15 მუხლის მე-3 პუნქტით მინიჭებული უფლებამოსილება, წერილობითი გადაწყვეტილებით, უკიდურესი აუცილებლობისას, უსაფრთხოების მიზნით პაციენტს შეუზღუდოს სხვადასხვა უფლებები. ამ უფლებებს შორისაა: ტელეფონით სარგებლობის უფლება; სტაციონარის ხანმოკლე დროით დატოვების უფლება; წერილების, ამანათების და მნახველების მიღების უფლება; პირადი ნივთების ქონის უფლება; აუდიო-ვიზუალური ინფორმაციის მიღების უფლება და ასევე საკუთარი ჯანმრთელობის მდგომარეობის თაობაზე ინფორმაციისა და სამედიცინო დოკუმენტაციის გაცნობის უფლება.

პირველ რიგში, სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ მინიმუმამდე უნდა შემცირდეს იმ უფლებების ჩამონათვალი, რომელთა შეზღუდვაც დასაშვებია. ასე მაგალითად: საკუთარი

⁴²³ აქვე, დადებითად უნდა აღნიშნოს, რომ შპს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრში“ პაციენტებს ჰქონდათ შესაძლებლობა ესარგებლათ სოციალური მუშაკის ოთახში განკუთვნილი კომპიუტერით და ინტერნეტით.

⁴²⁴ გასაუბრებისას პაციენტებიდან მხოლოდ ერთს ჰქონდა საკუთარი ტელეფონი. პაციენტების დიდი ნაწილი აღნიშნავდა, რომ შემოყვანისას ჩამოართვეს ტელეფონი და მხოლოდ დარეკვის დროს აძლევდნენ. რამდენიმე პაციენტის განცხადებით, დარეკვას თანამშრომლების კუთვნილი ტელეფონებით ახერხებდნენ. დარეკვისას დაწესებულების თანამშრომლები არ ტოვებდნენ პაციენტებს და კონფიდენციალურად საუბარი შეუძლებელია. იყვნენ პაციენტები, რომელთაც დიდი ხანია, არ უსარგებლიათ ტელეფონით. ერთმა პაციენტმა აღნიშნა, რომ ერთი წელია იმყოფება დაწესებულებაში და ამ ხნის განმავლობაში არ უსარგებლია ტელეფონით.

⁴²⁵ საქართველოს კანონი „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“, მე-15 მუხლის მე-2 პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი და მე-15 მუხლის მე-3 პუნქტი.

⁴²⁶ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის ბულგარეთში ვიზიტის შესახებ ანგარიში (CPT/Inf (2020) 39), პარ. 53, 2020 წლის 10-21 აგვისტოს ვიზიტი, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: < <https://rm.coe.int/1680a090b7> > [ბოლოს ნანახია: 30.12.20]

ჯანმრთელობის მდგომარეობის თაობაზე ინფორმაციის და სამედიცინო დოკუმენტაციის გაცნობის უფლების შეზღუდვას ვერ ექნება გამართლება. მართალია, „პაციენტის უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონშიც დაშვებულია გამონაკლისი, არ მიეწოდოს პაციენტს სრული ინფორმაცია, თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ ეს მის ჯანმრთელობას სერიოზულ ზიანს მიაყენებს,⁴²⁷ თუმცა კანონმდებლობა აქვე უბრუნდება კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებას და აღნიშნავს რომ თუ პაციენტი ამას დაჟინებით მოითხოვს, მას ინფორმაცია უნდა მიეწოდოს. თეორიულად ძნელად აღსაქმელია, ასევე რა კავშირი აქვს უსაფრთხოებას აუდიო-ვიზუალური ინფორმაციის მიღების უფლებასთან. იგივე შეიძლება ითქვას, ტელეფონით სარგებლობის უფლებაზეც. ტელეფონით სარგებლობის უფლების შეზღუდვა შესაძლოა გამართლებული იყოს ზარის მიმღების მუქარის ან/და ფსიქოლოგიური ძალადობისგან დაცვით, თუმცა აქვე შესაძლებელია პრევენციული ღონისძიებების იმგვარად გატარება, რომ პაციენტს სრულიად არ შეეზღუდოს ტელეფონით სარგებლობის უფლება.

მეორე საკითხი, რასაც სახალხო დამცველი ხაზს უსვამს, არის უფლების შეზღუდვის პროცედურის დაკონკრეტება. ბუნდოვანია, რას გულისხმობს უსაფრთხოების მიზნით უფლების შეზღუდვა და გაურკვეველია, რა სახის უსაფრთხოებაზე და ვის უსაფრთხოებაზეა აქ მითითება. გარდა ამისა, კანონში მითითებული არ არის, რა მაქსიმალური ხანგრძლივობით არის დასაშვები შეზღუდვა. შესაბამისად, ექიმების მხრიდან, თვითნებური გადაწყვეტილებების მიღების პრევენციისთვის, მნიშვნელოვანია, რომ თითოეულ უფლებასთან მიმართებაში, მკაფიოდ გაიწეროს პროცედურა და კრიტერიუმები და თითოეულ უფლებასთან მიმართებით დაკონკრეტდეს ამ უფლების შეზღუდვის განმაპირობებელი გარემოებები. ასევე, გაიწეროს პროცედურა, თუ როგორ შეიძლება ექიმის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების სწრაფად და ეფექტიანად გასაჩივრება.

ექიმებისა და დაწესებულებებისათვის განუსაზღვრელი უფლებამოსილებების მინიჭება პაციენტებს შეუზღუდონ უფლებები, მათ ნაცვლად მიიღონ გადაწყვეტილებები, როგორც მკურნალობის, ასევე სხვა საკითხებში, ძალათა კიდევ უფრო დიდ დისბალანსს ქმნის პაციენტსა და პერსონალს შორის⁴²⁸ და ეწინააღმდეგება გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების კონვენციას, რომლის ძირითადი მიდგომაა, რომ პაციენტები არიან უფლების მატარებლები და არა მოწყალეების მიმღებნი. პატერნალისტური მეთოდებით პაციენტის მკურნალობა დაწესებულებებში, არამხოლოდ არაეფექტურ შედეგს იძლევა, არამედ, წარმოადგენს უხეშ ჩარევას პაციენტთა ავტონომიაში და პირად ცხოვრებაში. იმისათვის, რომ პაციენტებმა შეძლონ საკუთარი ცხოვრების დამოუკიდებლად წარმართვა და უფლებების რეალიზება, მნიშვნელოვანია დაწესებულებაში შესვლისთანავე გასაგები ფორმით მიეწოდოთ ინფორმაცია მათი

⁴²⁷ „პაციენტის უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 18(2).

⁴²⁸ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის საკითხებზე სპეციალური მომხსენებლის ანგარიში გენერალურ ასამბლეის წინაშე, A/HRC/35/21, 2017 წლის 28 მარტი, პარა. 22, ხელმისაწვდომია, < <https://bit.ly/38mYWR4> > [ბოლოს ნანახია: 07.01.2021].

უფლებების შესახებ. ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში, პაციენტებთან გასაუბრებისას დგინდება, რომ მათ არ აქვთ არანაირი ინფორმაცია საკუთარ უფლებებზე. ვერ იხსენებენ წერილობით ან/და ვერბალურად მათთვის უფლებების თაობაზე ინფორმაციის მიწოდების შემთხვევებს. ასევე, დაწესებულებებში არ არის ხელმისაწვდომი იურიდიული კონსულტაცია და პაციენტებს არ აქვთ ინფორმაცია გასაჩივრების მექანიზმებზე.

პაციენტის არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის უმნიშვნელოვანეს გარანტიას წარმოადგენს პაციენტებისათვის ხელმისაწვდომი, მარტივი და კონფიდენციალური გასაჩივრების მექანიზმის დანერგვა, როგორც ფსიქიატრიული დაწესებულების შიგნით ასევე მის გარეთ.⁴²⁹ მართალია, კანონმდებლობა ითვალისწინებს პაციენტის უფლებას შეიტანოს საჩივარი და განცხადება სასამართლოსა და სხვა სახელმწიფო დაწესებულებებში,⁴³⁰ თუმცა ნორმატიულ დონეზე არ არის გაწერილი პროცედურა, როგორ უნდა იყოს უზრუნველყოფილი პაციენტის მიერ ამ მექანიზმების გამოყენება. ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში გასაჩივრების პროცედურების შესახებ ინფორმაცია, მათ შორის, სახალხო დამცველის ცხელი ხაზის ნომერი, არ არის განთავსებული პაციენტებისთვის ხელმისაწვდომ ადგილებში. ამასთან, ტელეფონის არ ქონის და კონფიდენციალურ გარემოში საუბრის შეუძლებლობის გამო, ტელეფონის საშუალებით პრაქტიკულად შეუძლებელია სახელმწიფო დაწესებულებასთან ან სახალხო დამცველის აპარატთან დაკავშირება. მდგომარეობა არ გაუმჯობესებულა არც გასაჩივრების ჰოსპიტალშიდა მექანიზმების დანერგვის მხრივ. „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონი არ განსაზღვრავს ფსიქიატრიული დაწესებულების ვალდებულებას შეიმუშავოს პაციენტთა საჩივრების განხილვის ჰოსპიტალშიდა მექანიზმი და არც ფსიქიატრიული დაწესებულებები ზრუნავენ საკუთარი ინიციატივით ამ მექანიზმის დანერგვასა და განვითარებაზე.⁴³¹ შპს „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ განთავსებულია შიდა საჩივრების ყუთი, თუმცა უფუნქციოდ, ვინაიდან პაციენტებს არ აქვთ ინფორმაცია გასაჩივრების პროცედურების შესახებ.

4.6. თერაპიული და უსაფრთხო გარემო

ფსიქიატრიულმა დაწესებულებებმა უნდა უზრუნველყონ პაციენტების მკურნალობა უსაფრთხო, თერაპიულ და მათი ღირსების დაცვის პირობებში.⁴³² 2020 წელს ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში განხორციელებული მონიტორინგების ვიზიტებისას, კვლავ თვალშისაცემია, რომ არსებული ინფრასტრუქტურა, საყოფაცხოვრებო პირობები და

⁴²⁹ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-13 მუხლი.

⁴³⁰ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლის 1 „ზ“ პუნქტი.

⁴³¹ 2019 წელს შპს „აკად. ბ. ნანეიშვილის სახელობის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრის“ მონიტორინგის თემატური ანგარიშში სახალხო დამცველი მიესალმებოდა პაციენტის საჩივრების განხილვის კომისიის დანერგვას, რომელიც სწავლობს პაციენტების მიერ ზეპირად ან წერილობით გამოთქმულ წინადადებებსა და პრეტენზიებს. იხილეთ სახალხო დამცველის სპეციალური ანგარიში შპს „აკად. ბ. ნანეიშვილის სახელობის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრის“ მონიტორინგის თაობაზე. გვ. 10. ხელმისაწვდომია : <<https://bit.ly/3slxe9H>>, [ბოლოს ნანახია: 21.01.2021].

⁴³² ამონარიდი წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის ერთიანი ანგარიშიდან CPT/Inf(98)12-part. პარა. 32.

სანიტარულ-ჰიგიენური მდგომარეობა ვერ უზრუნველყოფს პაციენტთა მკურნალობას მათი ღირსების დაცვის პირობებში. ამასთან, სტაციონარებში არ არის უზრუნველყოფილი უნივერსალური დიზაინი და გონივრული მისადაგების პრინციპი.⁴³³

2020 წლის განმავლობაში შემოწმებულ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში პაციენტების საცხოვრებელი პირობები არ გაუმჯობესებულა. საგულისხმოა, რომ სტაციონარების ინფრასტრუქტურა, სრულად ან ნაწილობრივ არ არის ადაპტირებული მობილობისა და სენსორული შეზღუდვის მქონე პირებისთვის. ასე მაგალითად: შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ არ არის ლიფტი, ხოლო კიბე მე-3 და მე-4 სართულებს შორის არის ამორტიზებული, რაც წაქცევის რისკს ქმნის. შპს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრში“ ლიფტი ფუნქციონირებს, შპს „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრი“ კი აღჭურვილია პანდუსებით, თუმცა ორივე დაწესებულებაში სანიტარულ-ჰიგიენური კვანძები არა არის მორგებული მობილობის შეზღუდვის მქონე პაციენტთა საჭიროებებს.

მოდკლებულია და განახლებას საჭიროებს როგორც შენობები, ასევე საყოფაცხოვრებო ინვენტარი. შპს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრში“ და შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ ზოგიერთ პალატაში 4, 5 და 6 პაციენტი ცხოვრობს, რის გამოც შეუძლებელია სტანდარტით დადგენილი მინიმალური საცხოვრებელი ფართის უზრუნველყოფა.⁴³⁴ გარდა ამისა, შპს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრში“ დარღვეულია საწოლებს შორის მინიმალური დაშორების სტანდარტი⁴³⁵ და მცირე ზომის პალატებში საწოლები პრაქტიკულად ერთმანეთის გვერდით არის განლაგებული. პირადი სივრცის არარსებობა, მითუმეტეს პალატის გარეთ თავშესაქცევი საქმიანობით დაკავების შეუძლებლობის ფონზე, უარყოფითად აისახება პაციენტების ჯანმრთელობაზე. პალატებში ყველა პაციენტს არ აქვს პირადი ნივთების შესანახი სათავსო. არსებული სათავსოები კვლავ არ იკეტება გასაღებით და ნივთის დაკარგვა ხშირად ხდება პაციენტთა შორის კონფლიქტის მიზეზი.

⁴³³ „შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ გაეროს 2006 წლის კონვენციის მე-4 მუხლი.

⁴³⁴ საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 17 დეკემბრის N385 დადგენილებით დამტკიცებული სამედიცინო საქმიანობის ლიცენზიისა და სტაციონარული დაწესებულების ნებართვის გაცემის წესისა და პირობების თანახმად, ფართობი პალატაში ერთ პაციენტზე – უნდა იყოს არანაკლებ 8 კვ.მ-ისა.

⁴³⁵ საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 17 დეკემბრის N385 დადგენილებით დამტკიცებული სამედიცინო საქმიანობის ლიცენზიისა და სტაციონარული დაწესებულების ნებართვის გაცემის წესისა და პირობების თანახმად, დაშორება საწოლებს შორის უნდა იყოს არანაკლებ 1,5 მეტრი.

შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრი“ საცხოვრებელი პალატები

დაწესებულებებში პრობლემურია პირადი ჰიგიენის სათანადო დაცვა. ჰიგიენის დაცვის კუთხით გამოწვევაა როგორც დაზიანებული ინფრასტრუქტურა, ასევე პერსონალის მიერ პირადი ჰიგიენის დაცვის ორგანიზებისა და ხელშეწყობის პრობლემა. შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ და შპს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრში“ არსებული საშხაპეები და ტუალეტები საჭიროებს დაზიანებული ონკანების შეკეთებას და უნიტაზებზე თავსახურების დამონტაჟებას. ზემოაღნიშნულ დაწესებულებებში პაციენტებს არ აქვთ ჰიგიენის ჯეროვანი დაცვისათვის შხაპის საკმარისი სიხშირით მიღების შესაძლებლობა.⁴³⁶ გარდა ამისა, შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ დადგინდა, რომ პერსონალი პირადი ჰიგიენის საშუალებებს⁴³⁷ რეგულარულად არ არიგებს და ისინი პაციენტებს გადაეცემათ მხოლოდ მოთხოვნის შემთხვევაში. ამავე დაწესებულებაში ზოგიერთ პაციენტს არ აქვს პირადი მოხმარების საპონი და ქალი პაციენტებისთვის პრობლემურია მენსტრუალური პროდუქტის მიწოდება. ზოგიერთმა პაციენტმა არ იცის, საჭიროების შემთხვევაში, როგორ და ვისთან მოითხოვოს ჰიგიენის დაცვის საშუალებები.

დაწესებულებებში პაციენტებს არ აქვთ ინდივიდუალური მოხმარების ტანსაცმელი და თეთრეული.⁴³⁸ პაციენტების ტანსაცმლის გარეცხვა ხდება ერთიანად და ამავე დროს, პაციენტებს ეძლევათ სხვისი გამოყენებული ტანსაცმელი, წინდები, საცვლები და თეთრეული (გარეცხილ მდგომარეობაში), რაც სახალხო დამცველის შეფასებით, ქმნის გადამდები დაავადებების გავრცელების საფრთხეს. ზემოაღნიშნულ პირობებში გართულებულია პაციენტთა დაცვა სხვადასხვა ინფექციებისა და პარაზიტებისგან. შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ გავრცელებულია პაციენტთა დატილიანება. დაწესებულება აღნიშნული პრობლემის მოგვარებას, ტილების საწინააღმდეგო ხსნართან ერთად, პაციენტების თმის გადაპარსვითაც ცდილობდა.

⁴³⁶ შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ პაციენტებს კვირაში მხოლოდ ერთხელ ეძლევათ შხაპის მიღების შესაძლებლობა.

⁴³⁷ საპონი, შამპუნი, კბილის ჯაგრისი და პასტა, ჰიგიენური საფენები.

⁴³⁸ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის სტანდარტებით, ინდივიდუალური ტანსაცმელი თერაპიული მიზნებისთვის მნიშვნელოვანი კომპონენტია. ამონარიდი წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის ერთიანი ანგარიშიდან CPT/Inf(98)12-part. პარა. 32.

სახალხო დამცველის შეფასებით, თმის გადაპარსვა შესაძლოა შეურაცხყოფელი იყოს პაციენტისთვის და უარყოფითად იმოქმედოს მის თვითშეფასებაზე.

4.7. კვება

ფსიქიატრიულ დაწესებულებებს ფსიქიკური ჯანმრთელობის სახელმწიფო პროგრამით აღებული აქვთ პაციენტების კვებით უზრუნველყოფის ვალდებულება.⁴³⁹ თუმცა, ფსიქიატრიული დაწესებულებებისთვის არ არის შემუშავებული კვების ერთიანი სტანდარტი, სადაც დეტალურად გაიწერება დაწესებულების ვალდებულება შესაბამისი პროდუქტით და კალორაჟით უზრუნველყონ პაციენტები. შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ და შპს „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ არაერთი პაციენტი გამოთქვამდა უკმაყოფილებას, საკვების გემოს, ხარისხისა და რაოდენობის შესახებ. ამასთან დაწესებულებების მენიუში ხილი მცირე რაოდენობით ან საერთოდ არ შედის.

ადეკვატური კვების სასიცოცხლო მნიშვნელობის გათვალისწინებით, სახალხო დამცველს მიაჩნია, რომ უნდა შემუშავდეს ერთიანი სტანდარტი, რომელიც უზრუნველყოფს პაციენტების ასაკის, ჯანმრთელობის მდგომარეობისა და კულტურული/რელიგიური თავისებურებების გათვალისწინებით, მათ ჯანსაღ და მრავალფეროვან კვებას.

4.8. ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობა

მონიტორინგის შედეგად დადგინდა, რომ დაწესებულებებში ახალი კორონავირუსის გავრცელების პრევენციის მიზნით, გარკვეული ზომები იყო მიღებული. პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ აიკრძალა პაციენტებისა და მნახველების შეხვედრა. მნიშვნელოვანია, რომ იმ შემთხვევაში, თუ პაციენტთა მონახულება დაშვებული იქნება, პაციენტი და მნახველი აღჭურვილი იყვნენ ინდივიდუალური დაცვის საშუალებებით და დაცული იქნას დისტანცია.⁴⁴⁰ შპს „ნარკომანიის პრევენციისა და ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ განისაზღვრა გარედან შემოტანილი ნივთების დეზინფექციის წესი, ასევე გამოიყო ექიმისა და ოჯახის წევრების/მხარდამჭერის შეხვედრების ოთახი.⁴⁴¹

სახალხო დამცველის შეფასებით, დაწესებულებების სანიტარულ-ჰიგიენური მდგომარეობა, გადატვირთულობა, დისტანციის დაცვის შეუძლებლობა და პერსონალის მიერ ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების არასრულყოფილი გამოყენება ზრდის ინფექციის გავრცელების რისკს. საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ უგულებელყოფილი იყო უსაფრთხოების დაცვის მინიმალური

⁴³⁹ საქართველოს მთავრობის 2019 წლის 31 დეკემბრის №674 დადგენილება. ფსიქიკური ჯანმრთელობა, (პროგრამული კოდი 27.03.03.01) მუხლი 6 (ა.დ.ა.) ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/2Lb1hGa>>, [ბოლოს ნანახია: 07.01.2021]

⁴⁴⁰ „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ სპეციალურმა პრევენციული ჯგუფის წევრებმა ნახეს ვიზიტორი, რომელიც პაციენტთან შეხვედრაზე იყო მისული. შეხვედრის მიმდინარეობისას არც პაციენტს და არც მნახველს პირბადე არ ეკეთა.

⁴⁴¹ ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრის გენერალური დირექტორის 2020 წლის 14 აპრილის წერილი OL-5047/შ-1282//4/20.

წესები. შემსვლელ პირებს არ უტარდებოდათ თერმოსკრინინგი და პერსონალის უმეტესობას არ ეკეთა პირბადე. აღსანიშნავია, რომ სპეციალური პრევენციული ჯგუფის ვიზიტის დროისთვის (2020 წლის 15-16 სექტემბერი) დაწესებულების თანამშრომლებს COVID-19-ზე ტესტირება არ უტარდებოდათ.

რაც შეეხება პაციენტის სტაციონარში მოთავსებას, მიღებისას ხდებოდა პაციენტის თერმოსკრინინგი და ეპიდემიოლოგიური ანამნეზის შეკრება. სამედიცინო პერსონალთან გასაუბრებით დადგინდა, რომ თუ მიღების დროს პაციენტს არ დაუფიქსირებოდა ცხელება, იგი სტაციონარში თავსდებოდა. იმ შემთხვევაში კი, თუ პაციენტს ცხელება დაუფიქსირებოდა, მისი ცხელების ცენტრში გადაყვანა ხდებოდა.⁴⁴² პაციენტების განყოფილებაში მოთავსებამდე COVID-19-ზე ტესტირებასთან დაკავშირებით სამინისტროდან მიღებული წერილობითი პასუხის თანახმად, საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2020 წლის 1 აპრილის #1-144/ო ბრძანებით დამტკიცებული „ახალი კორონავირუსით (SARS-COV-2) გამოწვეული ინფექციის (COVID-19) ლაბორატორიული დიაგნოსტიკის ალგორითმი“ ითვალისწინებს სტაციონარულ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ლაბორატორიული ტესტირების მეთოდებს და პირობებს.⁴⁴³ ზემოაღნიშნული ალგორითმით, სტაციონარულ მომსახურებაზე მყოფი პაციენტის ტესტირება გათვალისწინებულია მხოლოდ სიმპტომების შემთხვევაში. სახალხო დამცველის შეფასებით, აღნიშნული ვერ უზრუნველყოფს ახლად შემოყვანილი, შესაძლო ინფიცირებული, უსიმპტომო პაციენტის ეფექტურ გამოვლენას და მნიშვნელოვანია, ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში მოთავსებისას ყველა პაციენტს ჩაუტარდეს ხსენებული ტესტი. აღნიშნული ალგორითმი ასევე არ შეესაბამება კლინიკური პრაქტიკის რეკომენდაციას,⁴⁴⁴ რომელიც ფსიქიატრიულ დაწესებულებებს უთითებს, დანერგონ პრეტრიაჟის⁴⁴⁵ და ტრიაჟის⁴⁴⁶ ეტაპები. „ტრიაჟის“ ეტაპზე ყველა პაციენტის რეფერირება დაწესებულების „ფილტრაციის ზონაში“ უნდა მოხდეს, სადაც შესვლისთანავე ჩაუტარდებათ COVID-19-ზე ტესტირება. ამ მიზნით, მნიშვნელოვანია, რომ დაწესებულებებში მოეწყოს ორი იზოლირებული პალატა ინდივიდუალური სველი

⁴⁴² „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ ვიზიტისას დადგინდა, რომ თუ პაციენტს ცხელება დაუფიქსირებოდა დაწესებულების მორიგე ექიმის მიერ და არა სასწრაფო დახმარების ექიმის მიერ, სასწრაფო სამედიცინო დახმარების ბრიგადა, რომელმაც პაციენტი დაწესებულებაში მიიყვანა, უარს ამბობდა პაციენტის ცხელების ცენტრში გადაყვანაზე. აღნიშნულის მიზეზად ცხელების ცენტრში ადგილების არარსებობას ასახელებდა და ამის გამო დაწესებულებას თავად უწევდა პაციენტის გადაყვანა. იმ შემთხვევაში კი, თუ სასწრაფო სამედიცინო დახმარების ბრიგადის მიერ პაციენტს ცხელება დაუფიქსირებოდა, მას ცხელების ცენტრში გადაიყვანდნენ და სტაციონარში მას შემდეგ მოათავსებდნენ, რაც COVID-19-ზე ჩატარებული ტესტის პასუხი უარყოფითი იქნებოდა.

⁴⁴³ საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2020 წლის 3 აგვისტოს წერილი № 01/8992.

⁴⁴⁴ „ფსიქიკური ჯანმრთელობა და COVID-19“; იხ. ბმული < <https://bit.ly/2JwFkiY> > [ბოლოს ნანახია 31.12.2020].

⁴⁴⁵ პრეტრიაჟის ეტაპზე ხდება პაციენტების პირველადი შეფასება. თუ გამოკითხვისას „COVID-19-ის საეჭვო შემთხვევა“ გამოვლინდა, ხდება პაციენტის რეფერალი ცხელების კლინიკაში და/ან COVID-19-ის მიმღებ დაწესებულებაში. პრეტრიაჟის ეტაპი ხორციელდება დაწესებულებაში მიღებამდე.

⁴⁴⁶ თუ პაციენტს პრეტრიაჟის ეტაპზე არ აღმოაჩნდა საეჭვო სიმპტომები, იგი გადადის ტრიაჟის ეტაპზე, რომელიც ხორციელდება დაწესებულებაში არსებულ ფილტრაციის ზონაში, სადაც პაციენტს უტარდება COVID-19-ზე ტესტირება. თუ პაციენტს არ დაუდასტურდა COVID-19, ის გოვებს ფილტრაციის ზონას და მკურნალობის გასაგრძელებლად გადადის ფსიქიატრიულ სტაციონარში/განყოფილებაში ან ეწერება ბინაზე სამკურნალოდ.

წერტილებით, სადაც COVID-19-ის ტესტის პასუხამდე შესაძლებელი იქნება პაციენტის იზოლირება. აღნიშნული მნიშვნელოვნად შეამცირებს დაწესებულებაში ინფექციური დაავადების გავრცელების რისკს და ამასთან პაციენტის იზოლირება მხოლოდ ტესტის პასუხის მიღებამდე იქნება აუცილებელი.

სამინისტროდან მიღებული პასუხის თანახმად,⁴⁴⁷ 2020 წლის 22 ოქტომბრიდან COVID-19-ზე ტესტირებას ექვემდებარებიან სტაციონარში მოთავსებული პაციენტები. განხორციელებული ვიზიტებისას დადგინდა, რომ მიუხედავად სამინისტროდან მიღებული პასუხისა სხვადასხვა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოებში განსხვავებული მიდგომაა. მაგალითად, "ბათუმის სამედიცინო ცენტრში" მოთავსებულ ყველა პაციენტს PCR ტესტირება უტარდება⁴⁴⁸ ამის საპირისპიროდ კი "სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში"⁴⁴⁹ ტესტირება არ უტარდებათ პაციენტებს. მნიშვნელოვანია, რომ ყველა ფსიქიატრიულ სტაციონარში ერთნაირი მიდგომა იყოს და უზრუნველყოფილი იქნას სტაციონირებისას პაციენტთა ტესტირება, რაც მნიშვნელოვნად შეამცირებს დაავადების გავრცელების რისკს.

ვიზიტების შედეგად დადგინდა, რომ თუ სტაციონარში მყოფ პაციენტს აღენიშნებოდა ცხელება, მართვა ხდებოდა ადგილზე, ექიმი თერაპევტის მიერ, მისი COVID-19-ზე ტესტირება კი მხოლოდ იმ შემთხვევაში ხდებოდა, თუ მკურნალობის დასრულების შემდეგ კვლავ ფიქსირდებოდა ცხელება. მნიშვნელოვანია, რომ პანდემიის პირობებში, ცხელების არსებობის შემთხვევაში დროულად მოხდეს პაციენტის იზოლირება და მისთვის ტესტირების ჩატარება.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, მნიშვნელოვანია დაწესებულებაში მომუშავე პერსონალის ტესტირებაც. სამინისტროსგან 2020 წლის 12 ნოემბერს მიღებულ წერილში აღნიშნულია, რომ „საქართველოს მთავრობის 15 ივლისის N975 დადგენილებით, კორონავირუსით (SARS-CoV-2) გამოწვეულ ინფექციაზე (COVID-19) სავალდებულო ტესტირებას დაქვემდებარებულ პრიორიტეტულ პირებს განეკუთვნებიან სამედიცინო პერსონალი, რომელიც ჩართულია სტაციონარული და ამბულატორიული სამედიცინო სერვისების მიწოდებაში. საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 21 ოქტომბრის №2025 განკარგულების მე-12 პუნქტის საფუძველზე დაწესებულებაში ვირუსის დადასტურების შემთხვევაში, ხდება კონტაქტში მყოფი პირების ტესტირება, რასაც სახალხო დამცველი მიესალმება.

ვიზიტის დროისთვის დაწესებულებებში ახალ კორონავირუსთან დაკავშირებული საინფორმაციო პოსტერები არც პაციენტთა მოსასვენებელ ოთახებში და არც პალატებში არ იყო გამოკრული.⁴⁵⁰ სადებიზინფექციო ხსნარები კი ისეთ სივრცეებში იყო, სადაც პაციენტებს

⁴⁴⁷ საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2021 წლის 10 თებერვლის N01/1877 პასუხი.

⁴⁴⁸ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დაცვის დეპარტამენტის მიერ 2021 წლის 2 თებერვალს განხორციელებული ვიზიტი.

⁴⁴⁹ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დაცვის დეპარტამენტის მიერ 2021 წლის 5 თებერვალს განხორციელებული ვიზიტი.

⁴⁵⁰ ნარკომანიის პრევენციისა და ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრსა და სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში საინფორმაციო პოსტერები გამოკრული იყო განყოფილებების ფლიგელებში,

ხელი არ მიუწვდებოდათ. აღსანიშნავია, რომ ახალი კორონა ვირუსის პრევენციის მიზნით განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ხელების ჰიგიენას, თუმცა ხელის დაბანის წესები არ იყო განთავსებული ხელსაბან ნიჟარებთან. ამასთან, ზოგიერთ შემთხვევაში სანიტარულ კვანძებში არ იყო საპონი. პაციენტებთან გასაუბრებით კი დადგინდა, რომ ხშირ შემთხვევაში მათ არ ჰქონდათ საპონი და ხელის დაბანა მხოლოდ წყლით შეეძლოთ.

4.9. ფსიქიატრიული დახმარება

4.9.1. ანტიფსიქოზური მედიკამენტებით მკურნალობა

ფსიქიატრიულ სტაციონარებში ფსიქიატრიული დახმარება არ ატარებს ბიოფსიქოსოციალურ ხასიათს და პრაქტიკულად ფარმაცოთერაპიამდეა დაყვანილი. სახალხო დამცველის შეფასებით, სათანადო ფსიქიატრიული დახმარების უზრუნველსაყოფად მნიშვნელოვანია ბიოფსიქოსოციალური მიდგომა, რაც ფარმაცოთერაპიასთან ერთად, პაციენტის საჭიროებების გათვალისწინებით, მის ფსიქოსოციალურ რეაბილიტაციასაც გულისხმობს. ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის კუთხით არსებული გამოწვევების ფონზე⁴⁵¹ იზრდება ფარმაცოდატვირთვა. ამასთან, პაციენტები არ არიან სათანადოდ ჩართული ფსიქიატრიული დახმარების მიწოდების პროცესში, მათმა ნაწილმა არ იცის დიაგნოზისა და დანიშნული მედიკამენტების დასახელება. ასევე არ აქვთ ინფორმაცია დანიშნული მედიკამენტების ძირითადი და მოსალოდნელი გვერდითი ეფექტების შესახებ.

2020 წელს კვლავ პრობლემას წარმოადგენდა ერთდროულად რამდენიმე ანტიფსიქოზური მედიკამენტის დანიშვნა. „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრსა“ და „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ სამედიცინო ბარათების შესწავლით დგინდება, რომ რამდენიმე შემთხვევაში პაციენტებს ერთდროულად ორი, სამი ან მეტი ანტიფსიქოზური მედიკამენტი ჰქონდათ დანიშნული, მათ შორის, ზოგიერთ შემთხვევაში მედიკამენტი „ზოპინთან“ („კლოზაპინი“) ერთად.⁴⁵² ქვეყანაში მოქმედი, კლინიკური პრაქტიკის ეროვნული რეკომენდაციების შესაბამისად,⁴⁵³ პაციენტების უმეტესობისთვის, განსაკუთრებული გარემოებების გარდა, ერთი ანტიფსიქოზური მედიკამენტის დანიშვნაა რეკომენდირებული. მნიშვნელოვანია რომ QT ინტერვალის⁴⁵⁴ გახანგრძლივებისა და

სადაც პერსონალის სამუშაო ოთახებია განთავსებული. თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში საინფორმაციო პოსტერები გამოკრული იყო მხოლოდ სასადილოში.

⁴⁵¹ იხ. ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის ქვეთავი.

⁴⁵² ერთ-ერთ პაციენტს დანიშნული ჰქონდა „ბენზექსოლი“ 2 მგ. „სედარექსი“ 2 მგ. 1 აბი სამჯერ დღეში, „ამიტრიფტილინი“ 1/2 აბი 3 ჯერ დღეში, „აზალეპტინი“ 0.1 1/4 აბი და ჰალოპერიდოლი 5 მგ.; ერთ-ერთ პაციენტს დანიშნული ჰქონდა „ოლზაპი“ 10 მგ., „ამიტრიფტილინი“ 25 მგ., „ტრუქსალი“ 50 მგ. „კარბამაზეპინი“ 0,2, „ტრიფტაზინი“ 5 მგ. და ბენზექსოლი 2 მგ.; ასევე ერთ-ერთ პაციენტს დანიშნული ჰქონდა „სედარექსი“ 6 მგ., „ტიზერცინი“ 25 მგ. „კეტილეპტი“ 200 მგ. „ჰალოპერიდოლი დეკანოატი“; მეორე პაციენტს კი დანიშნული ჰქონდა „ჰალოპერიდოლი 20 მგ. „ზოპინი“ 200 მგ. და „კლოპიქსოლ დეპო“.

⁴⁵³ კლინიკური პრაქტიკის ეროვნული რეკომენდაცია (გაიდლაინი) – „შიზოფრენიის მკურნალობა და მართვა მოზრდილებში“, გვ. 46.

⁴⁵⁴ გულის რითმის დარღვევა, რომელიც პოტენციურად იწვევს სწრაფ, ქაოსურ გულისცემას.

უეცარი კარდიალური სიკვდილის რისკის შესამცირებლად უარი ითქვას პოლიფარმაციაზე.⁴⁵⁵

სახალხო დამცველი არაერთ ანგარიშში უთითებს,⁴⁵⁶ რომ საყურადღებოა მედიკამენტ „ზოპინის“ (აქტიური ნივთიერება „კლოზაპინი“) გამოყენება, როგორც სხვა ანტიფსიქოზურ და განსხვავებული ჯგუფის ფსიქოტროპულ მედიკამენტებთან ერთად, ასევე მონოთერაპიის სახით. ამასთან, წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი თავის ანგარიშში⁴⁵⁷ ხაზს უსვამს „კლოზაპინის“ დანიშვნის დროს სისხლის ანალიზის რეგულარულად ჩატარების აუცილებლობას. მათი რეკომენდაციით საქართველოს ხელისუფლებამ დაუყოვნებლივ უნდა უზრუნველყოს ყველა ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში სავალდებულო გახდეს „კლოზაპინის“ გამოყენების შემთხვევაში სისხლის ანალიზის რეგულარული ჩატარება. ასევე, დაწესებულების თანამშრომლებს ჩაუტარდეთ სწავლება, რათა მათ შეძლონ, ამოიცნონ „კლოზაპინის“ გვერდითი ეფექტები, რომელთაც შესაძლოა ლეტალური შედეგი გამოიწვიონ.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სპეციალური პრევენციული ჯგუფი ასკვნის, რომ არ ხდება ფსიქიატრიული შემთხვევის ადეკვატური მართვა. გაწეული მომსახურება არ არის ორიენტირებული გამოჯანმრთელებაზე/აღდგენაზე (recovery) და არ არის დაფუძნებული პიროვნული ავტონომიის პატივისცემაზე. უფრო მეტიც, რიგ შემთხვევებში, განხორციელებული ინტერვენცია პაციენტს მნიშვნელოვან ზიანს აყენებს.

4.9.2. ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაცია

ფსიქიატრიული დახმარების განუყოფელი ნაწილია ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაცია.⁴⁵⁸ „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ გაეროს 2006 წლის კონვენცია ავალდებულებს წევრ სახელმწიფოებს უზრუნველყონ ყოვლისმომცველი სარეაბილიტაციო და სააბილიტაციო სამსახურებისა და პროგრამების დანერგვა ჯანდაცვისა და სოციალური მომსახურების სფეროში იმგვარად, რომ აღნიშნული პროგრამები განხორციელდეს მაქსიმალურად ადრეულ ეტაპზე, ეფუძნებოდეს ინდივიდის საჭიროებებისა და ძლიერი მხარეების მულტიდისციპლინურ შეფასებას და ხელს

⁴⁵⁵ ავტორთა უმრავლესობა პოლიფარმაციად მიიჩნევს 5-დან 10-მდე მედიკამენტის მოხმარებას ან, რაოდენობის მიუხედავად, ერთი და იგივე ჯგუფის სხვადასხვა პრეპარატის ერთდროულად გამოყენებას ან თუნდაც ერთი წამლის არასწორი დანიშნულებით მიღებას. იხ. ბმული: <<https://bit.ly/35h14YY>> [ბოლოს ნანახია 30.12.2020].

⁴⁵⁶ პრევენციის ევროპული მექანიზმის 2019 წლის ანგარიში, გვ. 78, იხ. ბმული: <https://bit.ly/38nTDAV> [ბოლოს ნანახია 30.12.2020].

⁴⁵⁷ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი 2018 წლის 10-21 სექტემბერს საქართველოში განხორციელებული ვიზიტის შესახებ ანგარიშში. იხ. ბმული: <<https://rm.coe.int/1680945eca>> [ბოლოს ნანახია 30.12.2020].

⁴⁵⁸ ამონარიდი წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი საერთო ანგარიშიდან CPT/Inf(98)12, პარა. 37. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე Rooman v. Belgium (რუმანი ბელგიის წინააღმდეგ), კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის დადგენისას, ერთ-ერთ ფაქტორად მხედველობაში მიიღო, რომ განმცხადებელი არ იყო უზრუნველყოფილი სათანადო ფსიქო-სოციალური თერაპიული კომპონენტით, რადგან ენის არცოდნის გამო კონტაქტს ვერ ამყარებდა დაწესებულების პერსონალთან. ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/399eAPs>> [ბოლოს ნანახია: 28.12.2020].

უწყობდეს საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში მათ ჩართულობას.⁴⁵⁹ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის განვითარების სტრატეგიული დოკუმენტის და 2015-2020 წლის სამოქმედო გეგმის“ მიხედვით, ფსიქიატრიის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად მიიჩნევა ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაცია, რომელიც გულისხმობს პაციენტის „მოვლისა და მხარდაჭერის სამსახურების მრავალგოლიანი ქსელის განვითარებას, რომელიც ფსიქიკური პრობლემების მქონე პირებს საზოგადოებაში დამოუკიდებელი ცხოვრების ოპტიმალური დონის მიღწევაში შეუწყობს ხელს.“⁴⁶⁰ ამასთან, ფსიქიკური ჯანმრთელობის სახელმწიფო პროგრამის თანახმად, ფსიქიატრიული სტაციონარული მომსახურების მიმწოდებელი ვალდებულია განახორციელოს ფსიქოსოციალურ რეაბილიტაციური ინტერვენცია გრძელვადიანი მკურნალობის დროს.⁴⁶¹

2020 წელს განხორციელებული მონიტორინგის შედეგები ცხადყოფს, რომ ფსიქიატრიული დაწესებულებები ვერ აკმაყოფილებენ ქვეყანაში მოქმედ ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის მინიმალურ სტანდარტებს⁴⁶² და სახელმწიფო ვერ ასრულებს საერთაშორისო ხელშეკრულებებით ნაკისრ ვალდებულებებს. დაწესებულებებში არ არის თერაპიული გარემო და პაციენტები მთელ დროს ძირითადად პალატებში ან დერეფნებში უსაქმოდ ატარებენ.

ფსიქო-სოციალური ინტერვენციის კუთხით ყველაზე მძიმე ვითარებაა შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“. მიუხედავად იმისა, რომ საშტატო განრიგის მიხედვით მულტიდისციპლინური გუნდის წევრად გათვალისწინებულია 4 სპეციალისტი (ფსიქოლოგი-არტ-თერაპევტი; ფსიქოლოგი⁴⁶³; ერგო-თერაპევტი; სოციალური მუშაკი), პერსონალთან და პაციენტებთან გასაუბრების შემდეგ ირკვევა, რომ დასახელებული გუნდის არსებობა მხოლოდ ფორმალურ ხასიათს ატარებს და არ ხდება სერვისის მიმღებთა ინდივიდუალური საჭიროებების განსაზღვრა, პრობლემის იდენტიფიცირება/შეფასება, მისი გადაჭრის რეალური გზის დასახვა და შესაბამისი მეთოდის შერჩევა. ამას ადასტურებს ის ფაქტიც, რომ შედგენილი არ არის ინდივიდუალური რეაბილიტაციის გეგმები და არ არსებობს ინდივიდუალური ჩანაწერები. სარეაბილიტაციო აქტივობების არარსებობის და მძიმე საყოფაცხოვრებო პირობების გამო, პაციენტები იძულებული არიან, რომ სიგარეტის და სხვა საკვების სანაცვლოდ დაასუფთაონ დაწესებულების საერთო

⁴⁵⁹ „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ გაეროს 2006 წლის 13 დეკემბერის კონვენცია, მუხლი 26.

⁴⁶⁰ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის განვითარების სტრატეგიული დოკუმენტის და 2015-2020 წლის სამოქმედო გეგმის“ დამტკიცების შესახებ საქართველოს მთავრობის დადგენილება #762 31/12/2014, ხელმისაწვდომია: < <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2667876> > [ბოლოს ნანახია: 28.12.2020].

⁴⁶¹ საქართველოს მთავრობის №674 დადგენილებით დამტკიცებული ფსიქიკური ჯანმრთელობის სახელმწიფო პროგრამა (პროგრამული კოდი 27 03 03 01), მუხლი 6, ა.დ.ბ. ქვეპუნქტი. ხელმისაწვდომია: < http://ssa.gov.ge/files/01_GEO/JAN_PROG/SXVA-JAN-PROG/674.pdf > [ბოლოს ნანახია: 28.11.2020].

⁴⁶² საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2007 წლის 2 აპრილის ბრძანება №112/ნ ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის სტანდარტების დამტკიცების შესახებ. < <https://bit.ly/3s6rR3G> > [ბოლოს ნანახია: 28.12.2020].

⁴⁶³ პაციენტები აღნიშნავენ, რომ ფსიქოლოგს მხოლოდ დაწესებულებაში შემოსვლისას შეხვდნენ, პირველადი ფსიქო-დიაგნოსტიკის მიზნით.

სივრცეები. აღნიშნულ აქტივობას თერაპიული მიზანი არ აქვს და შესაძლოა შრომით ექსპლუატაციაზეც კი მიანიშნებდეს.

შედარებით უკეთესი მდგომარეობაა შპს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრში“⁴⁶⁴ სადაც სარეაბილიტაციო აქტივობები მწირად, თუმცა მაინც მიმდინარეობდა.⁴⁶⁵ გამოწვევაა მწირი ინფრასტრუქტურა, რომელიც, მითუმეტეს პანდემიის პირობებში, ხელს უშლის ყველა პაციენტის ჩართვას ჯგუფურ თერაპიებში.

შპს „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ არ მიმდინარეობს მულტიდისციპლინური მუშაობა და მწირია სარეაბილიტაციო აქტივობები.⁴⁶⁶ დაწესებულებაში დასაქმებულია ფსიქოლოგი, თუმცა იგი პაციენტებს მხოლოდ სტაციონარში მოთავსებისას, ფსიქოდიაგნოსტიკის მიზნით ხვდება. ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის არარსებობა აიხსნება იმითაც, რომ დაწესებულებიდან პაციენტების გაწერა მცირე ვადებში ხდება. ფსიქიკური ჯანმრთელობის სახელმწიფო პროგრამა კი მხოლოდ გრძელვადიან მკურნალობაზე მყოფი პაციენტებისთვის ითვალისწინებს ფსიქო-სოციალურ რეაბილიტაციას.⁴⁶⁷ სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ მნიშვნელოვანია ფსიქიკური ჯანმრთელობის სახელმწიფო პროგრამამ მოკლევადიან მკურნალობაზე მყოფი პაციენტებისთვისაც დაფაროს ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის კომპონენტი, ვინაიდან ზემოაღნიშნული საერთაშორისო სტანდარტები არ მიემართება მხოლოდ გრძელვადიან მკურნალობაზე მყოფ პაციენტებს. ამასთან, ბიო-ფსიქო-სოციალური ფსიქიატრიული დახმარების მკურნალობის ყველა ეტაპზე მიწოდება, ხელს შეუწყობს პაციენტის გამოჯანმრთელებას, რაც თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს სტაციონარების განტვირთვას.

გამოწვევად რჩება ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის კუთხით დასაქმებული პერსონალის კვალიფიკაცია. აღნიშნული საკითხი სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა სიღრმისეულად შეისწავლა შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ განხორციელებული მონიტორინგის ვიზიტისას და აღმოჩნდა, რომ კვალიფიკაციის დამადასტურებელი დოკუმენტების მიხედვით, ფსიქოლოგებს ბოლო პერიოდში გავლილი არ აქვთ შესაბამისი გადამზადების კურსები და მათ პირად საქმეებში დაცული სერტიფიკატები თარიღდება 2011-2012 წლებით. რაც შეეხება სოციალურ მუშაკს, მის პირად საქმეში არ მოიძებნა სოციალური მუშაობის სფეროში ბაკალავრის, მაგისტრის/მაგისტრთან გათანაბრებული ან დოქტორის აკადემიური ხარისხის დამადასტურებელი დოკუმენტი და სოციალური მუშაკისთვის საჭირო უნარ-ჩვევების ტრენინგის გავლის შესაბამისი სერტიფიკატი.

⁴⁶⁴ ვიზიტის დროს, დაწესებულებაში დასაქმებული იყო 2 ფსიქოლოგი.

⁴⁶⁵ მიმდინარეობს ინდივიდუალური ფსიქოთერაპია, ერგოთერაპია და არტთერაპია.

⁴⁶⁶ პაციენტები ხანდახან ხატავენ ან ფილმს უყურებენ.

⁴⁶⁷ საქართველოს მთავრობის №674 დადგენილებით დამტკიცებული ფსიქიკური ჯანმრთელობის სახელმწიფო პროგრამა (პროგრამული კოდი 27 03 03 01), მუხლი 6, ა.დ.ბ. ქვეპუნქტი. ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/3opyADP> > [ბოლოს ნანახია: 28.12.2020].

ძლიერი ფარმაკოთერაპიის ფონზე, ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის გარეშე დამორგუნველ გარემოში მყოფ პაციენტებს სუფთა ჰაერზე გასვლის შესაძლებლობაც კი შეზღუდული აქვთ. სამივე მონახულებულ დაწესებულებაში, პაციენტები სასეირნო ეზოში თავისუფლად ვერ ჩადიოდნენ. შპს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრი“ მიზეზად ასახელებდა ეპიდემიოლოგიურ მდგომარეობას და აღნიშნავდა, რომ ეზოში ჩაყვანა ზრდის ინფექციის გადადების რისკებს. გადატვირთულ დაწესებულებაში, სადაც საწოლები ერთმანეთის გვერდით დგას, გაუგებარია, რატომ უნდა იყოს სუფთა ჰაერზე ყოფნა მეტი რისკის შემცველი. ამასთან, კლინიკური პრაქტიკის რეკომენდაციაში ხაზგასმულია, რომ სასურველია გაიზარდოს პაციენტების დაწესებულების ეზოში ყოფნის ხანგრძლივობა.⁴⁶⁸ შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ მხოლოდ რამდენიმე ადმინისტრაციასთან დაახლოებულ პაციენტს ეძლეოდა შესაძლებლობა ჩასულიყო სასეირნო ეზოში. პაციენტების განცხადებით, მათი გარეთ გასვლა დამოკიდებულია პერსონალის კეთილ ნებაზე. დაწესებულებაში იყვნენ პაციენტები, რომლებიც აღნიშნავდნენ, რომ სურვილის მიუხედავად არ ხდება მათი სუფთა ჰაერზე გაყვანა. ანალოგიური მდგომარეობაა შპს „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“, სადაც დირექტორის სურვილზეა დამოკიდებული, როდის გაიყვანენ პაციენტებს სასეირნოდ. ამასთან, დირექტორის არყოფნის დროს პერსონალს პაციენტები არ გაყავს სასეირნო ეზოში.

ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის კუთხით არსებული გამოწვევები ყველაზე მძიმედ აისახება იმ პაციენტებზე, რომლებიც აქტიურ მკურნალობას არ საჭიროებენ, მაგრამ სათემო სერვისების სიმწირის გამო და იმის გამო, რომ წასასვლელი არსად აქვთ, დაწესებულებას ვერ ტოვებენ. შესაბამისად, სპეციალური პრევენციული ჯგუფი მიიჩნევს, რომ მოკლევადიან პერსპექტივაში უნდა მოხდეს ასეთი პაციენტების საჭიროებების სრულყოფილი შესწავლა მათი გაწერისა და ჰოსპიტალგარე სერვისებზე გადამისამართების მიზნით. შპს „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ 2020 წლის 16 სექტემბრისთვის დაწესებულებაში 6 თვეზე მეტი ხნის განმავლობაში იმყოფებოდა 71 პაციენტი (24 კაცი და 47 ქალი), რომელთაგან 5 პაციენტი 1 წელზე მეტი ხნით იყო მოთავსებული. დაწესებულებაში არიან ისეთი პაციენტები, რომლებიც 2008, 2014, 2015, 2016, 2017 წლებიდან არიან მოთავსებული ფსიქიატრიულ სტაციონარში. შპს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრში“ 2020 წლის 12 ივნისისთვის დაწესებულებაში 6 თვეზე მეტი ხნის განმავლობაში იმყოფებოდა 12 პაციენტი, რომელთაგან 5 პაციენტი 1 წელზე მეტი ხნით იყო მოთავსებული. მათ შორის არიან ისეთი პაციენტები, რომლებიც 2011 წლიდან იმყოფებიან ფსიქიატრიულ სტაციონარში.

2020 წელს, ბათუმის სამედიცინო ცენტრის დაქვემდებარებაში ფუნქციონირება დაიწყო 24 ბენეფიციარისთვის გათვლილმა საცხოვრისმა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს დაფინანსებით. 2020 წლის ივლისში, სპეციალურმა პენიტენციურმა ჯგუფმა საგანგებო ვიზიტი განახორციელა

⁴⁶⁸ „კლინიკური პრაქტიკის ეროვნული რეკომენდაცია - „ფსიქიკური ჯანმრთელობა და Covid-19“, პარა: 2.7. ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3eH1yK6> [08.01.2021].

ზემოაღნიშნულ საცხოვრისში. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის ვიზიტისას, ბენეფიციარები ბათუმის გარეუბანში, კერძო სახლის ტიპის სასტუმროში ცხოვრობდნენ.⁴⁶⁹ ბენეფიციარებთან და პერსონალთან გასაუბრების შედეგად გაირკვევა, რომ ბენეფიციარები საცხოვრისში ბევრად უკეთ გრძნობენ თავს ვიდრე სტაციონარში, რასაც სახალხო დამცველი მიესაღმება. თუმცა, საცხოვრისის ფსიქიატრიული სტაციონარისგან განასხვავებს მხოლოდ ის ფაქტი, რომ გაუმჯობესებული, ოჯახურ გარემოსთან შედარებით მიახლოებული საცხოვრებელი პირობებია და ბენეფიციარებს აქვთ საცხოვრისის შიდა ეზოში შეუზღუდავი გადაადგილების შესაძლებლობა. სახალხო დამცველის შეფასებით აღნიშნული საცხოვრისი წარმოადგენს მცირე ზომის, დახურული ტიპის ინსტიტუციას,⁴⁷⁰ სადაც ბენეფიციარებს ისევე აქვთ შეზღუდული თავისუფლება, როგორც სტაციონარში მოთავსებულ პირებს. კერძოდ, ბენეფიციარებს არ აქვთ უფლება საცხოვრისი დატოვონ დამოუკიდებლად, მიმდინარეობს უწყვეტი ზედამხედველობა და კონტროლი როგორც პერსონალის, ასევე ვიდეოკამერების საშუალებით. ბენეფიციარებს არ აქვთ პრივატული გარემო და არ აქვთ უფლება დაკეტონ საკუთარი საძინებლის კარი. ვალდებული არიან დაემორჩილონ საცხოვრისის რუტინას და რეჟიმს, ვერ სარგებლობენ ტელეფონით დამოუკიდებლად და არ მიმდინარეობს იმგვარი სარეაბილიტაციო მუშაობა, რომელიც საბოლოო ჯამში ბენეფიციარებს დამოუკიდებელი ცხოვრებისთვის საჭირო უნარ-ჩვევებს ჩამოუყალიბებს. სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ ერთი ინსტიტუციიდან მეორე, ახლად შექმნილ ინსტიტუციაში ბენეფიციარების გადაყვანა არ არის თავსებადი დეინსტიტუციონალიზაციის პოლიტიკასთან და ამიტომ, ბენეფიციართა გადამისამართება უნდა მოხდეს ისეთ ჰოსპიტალგარე სერვისებზე, რომელიც მაქსიმალურად შეუწყობს ხელს შშმ პირთა დამოუკიდებელ ცხოვრებას.

4.10. სომატური (ფიზიკური) ჯანმრთელობა

პაციენტები, რომლებიც ხანგრძლივად იღებენ ანტიფსიქოზურ მედიკამენტებს, უნდა გადიოდნენ ფიზიკური ჯანმრთელობის რეგულარულ სამედიცინო შემოწმებას.⁴⁷¹

⁴⁶⁹ საცხოვრისის გახსნის დღიდან (2020 წლის 6 იანვრიდან), 24 ბენეფიციარი განთავსებული იყო გონიოში, ერთ-ერთ სასტუმროში, სადაც 7 თვე დაჰყვეს. სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა მოინახულა გონიოში მდებარე სასტუმროს ინფრასტრუქტურა. უნდა აღინიშნოს, რომ სასტუმროს არ ჰქონდა იზოლირებული სასეირნო ეზო და ბენეფიციარებს არ ჰქონდათ სუფთა ჰაერზე დამოუკიდებლად, სურვილისამებრ გასვლის შესაძლებლობა. ასევე, ამჟამინდელი საცხოვრისისგან განსხვავებით, გონიოს სასტუმრო არ ქმნიდა ოჯახური გარემოს განცდას.

⁴⁷⁰ გაეროს შშმ პირთა უფლებების კონვენციის მე-19 მუხლის N5 ზოგადი კომენტარის (CRPD/C/18/1) მიხედვით, მიუხედავად იმისა, რომ ინსტიტუციები შესაძლებელია სახელწოდებით, ზომით და მოწყობით განსხვავდებოდეს ერთმანეთისგან, მაინც არსებობს ინსტიტუციის იდენტიფიცირების რამდენიმე ელემენტი, მათ შორის იზოლაცია და სეგრეგაცია დამოუკიდებელი ცხოვრებისაგან, პატერნალისტური დამოკიდებულება სერვისის მიწოდებისას. შესაძლებელია ინსტიტუციამ გარკვეული დამოუკიდებლობის ხარისხი უზრუნველყოს ბენეფიციარებისათვის, თუმცა ეს დამოუკიდებლობა ფარგლებშია მოქცეული და ინსტიტუციის სეგრეგაციულ ბუნებას განამტკიცებს. CRPD Committee (2017), General Comment No. 5 – Article 19: Living independently and being included in the community, CRPD/C/18/1, 29 August 2017, para. 16 (c).

⁴⁷¹ შიზოფრენიის მკურნალობა და მართვა მოზრდილებში კლინიკური პრაქტიკის ეროვნული რეკომენდაცია (გაიდლაინი), თავი 4.2.

შიზოფრენიის მართვის ეროვნულ გაიდლაინში⁴⁷² ხაზგასმულია ანტიფსიქოზური მედიკამენტების მონიტორინგის მნიშვნელობა სომატური პრობლემების ადრეული გამოვლენის, სიმძიმის შეფასების და ანტიფსიქოზური მკურნალობის სტრატეგიის სწორი შერჩევისთვის. იქვე არის მოცემული პაციენტთა ფიზიკური და ბიოქიმიური პარამეტრების კვლევის საგარაუდო სიხშირის ცხრილი.

სტაციონარში მოთავსებისას პაციენტებს უტარდებათ სისხლის და შარდის საერთო, „C“ ჰეპატიტის და გლუკოზის ანალიზები, საჭიროების შემთხვევაში კი ეს ანალიზები უტარდებათ განმეორებით. მხოლოდ სისხლისა და შარდის საერთო ანალიზების ჩატარება ვერ უზრუნველყოფს გვერდითი ეფექტების სათანადო მართვას და მნიშვნელოვანია მედიკამენტების გვერდითი მოვლენების მართვის მიზნით, უზრუნველყოფილი იქნას აგრანულოციტოზის, ნივთიერებათა ცვლის პროცესების განვითარების რისკის კლინიკურ-ლაბორატორიული, დინამიკური შეფასება და კონტროლი. ⁴⁷³ დადებითად უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ „ნარკომანიისა და ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრს“, „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრს“ და „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრს“ ხელშეკრულებით ჰყავს დასაქმებული თერაპევტი⁴⁷⁴ თერაპევტის მუშაობა დაწესებულებებში კონსულტაციითა და სიმპტომური მკურნალობით შემოიფარგლება. ამასთან საყურადღებოა, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში⁴⁷⁵ პაციენტს თერაპევტის მიერ დანიშნული მკურნალობა ან არ ჩატარებია ან ნაწილობრივ ჩაუტარდა. აღნიშნული კი ვერ უზრუნველყოფს პაციენტთა სომატური (ფიზიკური) ჯანმრთელობის პრობლემების სრულფასოვან მკურნალობას. იმ შემთხვევაში, თუ პაციენტს დამატებითი გამოკვლევები და ხანგრძლივი მკურნალობა ესაჭიროება თავად უნდა უზრუნველყოს აღნიშნული,⁴⁷⁶ რაც განსაკუთრებით პრობლემურია იმ პაციენტებისთვის, რომლებიც ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსებული არიან ხანგრძლივად და დაწესებულების დამოუკიდებლად დატოვების შესაძლებლობა არ აქვთ.

ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსებული პაციენტები ჩართული არიან საყოველთაო ჯანმრთელობის დაცვის პროგრამაში. მიუხედავად ამისა, პაციენტები ვერ სარგებლობენ პროგრამით განსაზღვრული გეგმიური სამედიცინო მომსახურებით, რადგან იგი თანადაფინანსებას ითვალისწინებს, ეს კი პაციენტებისთვის დამატებით ხარჯს

⁴⁷² შიზოფრენიის მკურნალობა და მართვა მოზრდილებში - კლინიკური პრაქტიკის რეკომენდაცია (გაიდლაინი), თავი 4.7.

⁴⁷³ შიზოფრენიის მკურნალობა და მართვა მოზრდილებში - კლინიკური პრაქტიკის ეროვნული რეკომენდაცია (გაიდლაინი)

⁴⁷⁴ „სენაკის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრს“ და „ნარკომანიის პრევენციისა და ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ პაციენტებს თერაპევტის კონსულტაცია უტარდებათ რუტინულად დაწესებულებაში მოთავსებისას. „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“ კი თერაპევტის კონსულტაცია არ ატარებს რუტინულ ხასიათს და მხოლოდ საჭიროებისას ხდება აღნიშნული კონსულტაციის ჩატარება.

⁴⁷⁵ „თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში“.

⁴⁷⁶ მაგალითად, ერთ-ერთ პაციენტს ხანგრძლივად აღენიშნებოდა არტერიული ჰიპერტენზია და სიმპტომურად ეძლეოდა წნევის დამწვევი საშუალება, თუმცა დამატებითი გამოკვლევები ჰიპერტენზიის გამომწვევ მიზეზებთან დაკავშირებით არ ჩატარებია.

წარმოადგენს, ამასთან, დგება პაციენტის ტრანსპორტირების პრობლემაც, მათ შორის, სტომატოლოგიური მომსახურების მისაღებად, რაც ასევე დამატებით ხარჯებთან და ადამიანურ რესურსთან არის დაკავშირებული. ფსიქიატრიული დაწესებულებები აცხადებენ, რომ ფსიქიატრიული სტაციონარის მწირი დაფინანსებიდან დამატებითი სახსრების გამოძებნა დაწესებულების დონეზე ფიზიკური ჯანმრთელობისა და საჭირო ლაბორატორიული გამოკვლევების უზრუნველყოფისთვის პრაქტიკულად შეუძლებელია. ხშირ შემთხვევაში, ფსიქიატრიულ სტაციონარში პაციენტები მოთავსებული არიან ხანგრძლივად ისე, რომ არ აქვთ დაწესებულების დატოვების საშუალება. ასევე, არ აქვთ ფინანსური შესაძლებლობა და მათთვის სამედიცინო მომსახურების მიწოდება მნიშვნელოვან ხარჯებთანაა დაკავშირებული. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, რომ სამინისტრომ მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, რათა სომატური ჯანმრთელობის პრობლემების არსებობისას ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსებული პაციენტებისთვის ხელმისაწვდომი იყოს გეგმიური სამედიცინო მომსახურება.⁴⁷⁷

რეკომენდაციები:

არასათანადო მოპყრობა

რეკომენდაციები საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს:

- სამინისტრომ შეიმუშავოს და დანერგოს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-15 და მე-16 მუხლებში მითითებული ქმედებების (წამების ან სასტიკი, არაჰუმანური, დამამცირებელი მოპყრობისა ან სასჯელის, ექსპლუატაციის, ძალადობისა და შეურაცხყოფის) ფაქტების გამოვლენის, დოკუმენტირებისა და საგამოძიებო და მონიტორინგის დამოუკიდებელი ორგანოებისთვის შეტყობინების გაგზავნის წესი
- სამინისტრომ შეიმუშავოს და დანერგოს პაციენტებს შორის კონფლიქტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების სტრატეგია, სადაც ასევე გათვალისწინებული იქნება ძალადობის შემთხვევების სპეციალურ ჟურნალში დოკუმენტირებისა და ძალადობის მსხვერპლი პაციენტებისთვის შესაბამისი ფსიქოლოგიური დახმარების გაწევის ვალდებულება
- სამინისტრომ ფსიქიატრიული დაწესებულებებში მონიტორინგის განხორციელების გზით გამოავლინოს და აღკვეთოს პერსონალის მხრიდან პაციენტებზე ძალადობის ფაქტები, მათ შორის, ინექციებისა და მედიკამენტების, ძალით, ნების საწინააღმდეგოდ გაკეთება

⁴⁷⁷ აღნიშნულ პრობლემაზე ასევე უთითებს წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი 2018 წლის 10-21 სექტემბერს საქართველოში განხორციელებული ვიზიტის შესახებ ანგარიშში კომიტეტისთვის მიუღებელია სტაციონარში მოთავსებულმა ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემების მქონე პაციენტებმა, რომელთაც არ აქვთ ფინანსური შესაძლებლობა, იზრუნონ თავის სომატურ ჯანმრთელობაზე და სახელმწიფოს მოუწოდებს დაუყოვნებლივ მიიღოს ზომები ამ პრობლემის აღმოსაფხვრელად. წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის საქართველოში ვიზიტის შესახებ ანგარიში (CPT/Inf (2019) 16), პარ. 128, 2018 წლის 10-21 სექტემბრის ვიზიტი.

- სამინისტრომ შეიმუშავოს და დანერგოს ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში პერსონალის პაციენტებთან ურთიერთობის დეტალური ინსტრუქცია, რომელიც უნდა მოიცავდეს პაციენტის უფლებების დაცვისა და ხარისხიანი ფსიქიატრიული დახმარების გაწევის სტანდარტებს
- ფსიქიატრიული დაწესებულებების პერსონალს ჩაუტარდეს სწავლება, სულ მცირე, შემდეგ საკითხებზე: მულტიდისციპლინური მუშაობა, დეესკალაციის ტექნიკა, პაციენტთა უფლებები და ეთიკის სტანდარტები, აღდგენაზე დაფუძნებული მიდგომა და თანამედროვე ფსიქიატრია, განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმოს პერსონალის მიერ ფსიქიატრიული დახმარების ბიო-ფსიქო-სოციალური მოდელის მნიშვნელობის გააზრებას და პრაქტიკაში განხორციელებისათვის საჭირო უნარ-ჩვევების გამომუშავებას

შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების პრაქტიკა

წინადადება საქართველოს პარლამენტს:

- „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილებების შეტანის გზით განისაზღვროს, რომ პაციენტის მიმართ იძულებითი სწრაფი ტრანკვილიზებისას, უნდა გავრცელდეს „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-16 მუხლში (პაციენტის მიმართ შეზღუდვის გამოყენება) მოცემული მოთხოვნები და გარანტიები
- „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონით განისაზღვროს, საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის მიერ, ფსიქიატრიული დაწესებულებებისთვის სავალდებულო, კრიზისული შემთხვევების პრევენციისა და მართვის შიდა სახელმძღვანელო დოკუმენტის შემუშავების და დამტკიცების ვალდებულება, რათა დაწესებულებებმა მინიმუმადე დაიყვანონ სიტუაციის ესკალაციის რისკები და შესაბამისად, საჭირო აღარ გახდეს უკიდურესი ზომების მიღება

რეკომენდაციები საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს:

- შემუშავდეს და დაინერგოს ფსიქიატრიული დაწესებულებებისთვის სავალდებულო, კრიზისული შემთხვევების პრევენციისა და მართვის შიდა სახელმძღვანელო დოკუმენტი იმისთვის, რომ დაწესებულებებმა მინიმუმადე დაიყვანონ სიტუაციის ესკალაციის რისკები და შესაბამისად, საჭირო აღარ გახდეს უკიდურესი ზომების მიღება
- მონიტორინგის გზით შეისწავლოს შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების კანონიერება და დასაბუთებულობა, ასევე, ფორმალურად ნებაყოფლობით

მკურნალობაზე მყოფი პაციენტების მიმართ შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების შემდგომ სტატუსის გადასინჯვის საკითხი ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში

- სახალხო დამცველის აპარატთან და შშმ პირთა ორგანიზაციებთან კონსულტაციის გზით განახლდეს ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების წესისა და პროცედურების შესახებ ინსტრუქცია

სამართლებრივი დაცვის გარანტიები

წინადადებები საქართველოს პარლამენტს:

- „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილებებით უზრუნველყოს უსაფრთხოების მიზნით ექიმის მიერ პაციენტის უფლებების შეზღუდვის მკაფიო პროცედურა სამართლებრივი დაცვის გარანტიების არსებობის პირობებში (განისაზღვროს, თითოეული უფლების შეზღუდვა რა კრიტერიუმების არსებობის შემთხვევაში არის დასაშვები, რა ვადით დაიშვება თითოეული უფლების შეზღუდვა და როგორ შეიძლება ამ გადაწყვეტილების გასაჩივრება)
- „ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილების განხორციელების გზით მკაფიოდ გაიმიჯნოს სტაციონარში მოთავსების თაობაზე ინფორმირებული თანხმობა და მკურნალობის თაობაზე ინფორმირებული თანხმობა

რეკომენდაციები საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს:

- შეისწავლოს ფორმალურად ნებაყოფლობითი ფსიქიატრიული დახმარების მიმღები პაციენტების რეალური ნების საწინააღმდეგოდ ჰოსპიტალიზაციის შემთხვევები და მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, რათა დაუყოვნებლივ მოხდეს იმ პაციენტთა სტაციონარიდან გაწერა, რომელთა მიმართაც არ არსებობს არანებაყოფლობითი ფსიქიატრიული დახმარების პროცედურის გამოყენების სამართლებრივი საფუძველი
- შემუშავდეს და მინისტრის ბრძანებით დამტკიცდეს ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსებაზე თანხმობის ერთიანი ფორმა, სადაც გასაგები ფორმით მოცემული იქნება სრული, ზუსტი და დეტალური ინფორმაცია ფსიქიატრიული დახმარების არსისა და პაციენტთა უფლებების შესახებ; ამასთან, ბრძანებით განისაზღვროს ფსიქიატრიული დაწესებულების ვალდებულება, გადასცეს პაციენტს ინფორმირებული თანხმობის ასლი, ისევე როგორც ინფორმაცია, ვის მიმართოს, თუ არ სურს სტაციონარში დარჩენა;
- ცვლილებები შევიდეს მინისტრის ბრძანებაში,⁴⁷⁸ რათა პაციენტის მკურნალობის დაწყების, გაგრძელებისა და მკურნალობის სქემის შეცვლის ყველა ეტაპზე სავალდებულო გახდეს საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური

⁴⁷⁸ ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსების წესის დამტკიცების შესახებ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის ბრძანება №87/ნ, 2007 წლის 20 მარტი ქ. თბილისი.

დაცვის მინისტრის №108/ნ ბრძანებით დამტკიცებული (№IV-300-12/ა) ფორმის შევსება;

- შემუშავდეს და მინისტრის ბრძანებით დამტკიცდეს ფსიქიატრიული დაწესებულების ვალდებულება სტაციონარში მოთავსებისთანავე და შემდგომ რეგულარულად უზრუნველყოს პაციენტის გასაგები ენით ზეპირი და წერილობითი ინფორმირება სტაციონარის შინაგანაწესის, პაციენტის უფლებების და სტაციონარის პოლიტიკის თაობაზე
- შემუშავდეს და მინისტრის ბრძანებით დამტკიცდეს ფსიქიატრიული დაწესებულებებისთვის სავალდებულო, განცხადების/საჩივრის გაგზავნის ხელმისაწვდომი, მარტივი და კონფიდენციალური ჰოსპიტალგარე პროცედურები
- შემუშავდეს და მინისტრის ბრძანებით დამტკიცდეს დაწესებულებებისთვის სავალდებულო, განცხადების/საჩივრის გაგზავნის ხელმისაწვდომი, მარტივი და კონფიდენციალური ჰოსპიტალშიდა პროცედურები
- ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ საქართველოს კანონის შესაბამისად, უზრუნველყოს პაციენტების მხრიდან ტელეფონებითა და სხვა საკომუნიკაციო საშუალებებით სარგებლობა
- ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ საქართველოს კანონის შესაბამისად და ეპიდემიოლოგიური მოთხოვნების სრული დაცვით უზრუნველყოს პაციენტების მხრიდან სტაციონარის ხანმოკლე ვადით დატოვების შესაძლებლობა, სტაციონარიდან გაწერის გარეშე, პაციენტის ფსიქიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით

თერაპიული და უსაფრთხო გარემო

რეკომენდაციები საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს:

- ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში შეისწავლოს სამედიცინო საქმიანობის ლიცენზიისა და სტაციონარული დაწესებულების ნებართვის გაცემის წესისა და პირობების შესაბამისად პაციენტის მინიმალური საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფის საკითხი
- შეისწავლოს ფსიქიატრიული დაწესებულებების ინფრასტრუქტურის ადაპტირებულობა მობილობის და სენსორული შეზღუდვის მქონე პირთა საჭიროებებთან
- შემუშავდეს და მინისტრის ბრძანებით დამტკიცდეს კვების ერთიანი სტანდარტი ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში, რომლითაც უზრუნველყოფილი იქნება ჯანსაღი და მრავალფეროვანი კვება, რომლის კვებითი ღირებულება შეესაბამება პირის ასაკს, ჯანმრთელობის მდგომარეობასა და კულტურულ/რელიგიურ თავისებურებებს და ყოველდღიურ რაციონში გათვალისწინებულ იქნას ხილი.

ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობა

რეკომენდაციები საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს:

- ხელი შეუწყოს ფსიქიატრიული სტაციონარების ხელმძღვანელობას, რათა მათ უზრუნველყონ დაწესებულებაში არანაკლებ ორი იზოლირებული პალატის მოწყობა ინდივიდუალური სველი წერტილებით, სადაც COVID-19-ის ტესტის პასუხამდე შესაძლებელი იქნება პაციენტის იზოლირება
- შეისწავლოს დაწესებულებების მიერ „ფსიქიკური ჯანმრთელობა და COVID-19“ კლინიკური პრაქტიკის რეკომენდაციით (გაიდლაინი) დადგენილი რეკომენდაციების შესრულება

ანტიფსიქოზური მედიკამენტებით მკურნალობა

რეკომენდაციები საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს:

- დაავადოს შესაბამის ორგანოს შეისწავლოს, მიეწოდება თუ არა პაციენტებს მკურნალობის შესახებ ინფორმაცია რეგულარულად მათთვის გასაგებ ენაზე
- დაავადოს სამედიცინო და ფარმაცევტული საქმიანობის რეგულირების სააგენტოს, შეისწავლოს ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ანტიფსიქოზური მედიკამენტების გამოყენებისა და თანმდევი გვერდითი ეფექტების მართვის პრაქტიკა

ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაცია

რეკომენდაციები საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს:

- შეისწავლოს ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის სერვისის უზრუნველყოფის კუთხით არსებული საჭიროებები და ფსიქიატრიულ დაწესებულებებთან ურთიერთანამშრომლობით უზრუნველყონ ასეთი სერვისების დანერგვა
- უზრუნველყოს ფსიქიატრიულ სტაციონარებში დასაქმებული ყველა იმ სოციალური მუშაკის გადამზადება, რომელსაც არ აქვს სოციალური მუშაობის სფეროში ბაკალავრის, მაგისტრის/მაგისტრთან გათანაბრებული, ან დოქტორის აკადემიური ხარისხი
- შევიდეს ცვლილება ფსიქიკური ჯანმრთელობის პროგრამაში, რათა მოკლევადიან მკურნალობაზე მყოფი პაციენტებისთვისაც ხელმისაწვდომი გახდეს ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის კომპონენტი

- უზრუნველყოს სტაციონარში 6 თვეზე მეტი ხნით მოთავსებული პაციენტების საჭიროებების შეფასება, მათი დაწესებულებიდან გაწერის და სათემო სერვისებზე გადამისამართების მიზნით

სომატური ჯანმრთელობა

რეკომენდაციები საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს:

- მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, რათა სომატური ჯანმრთელობის პრობლემების არსებობისას ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსებული პაციენტებისთვის ხელმისაწვდომი იყოს გეგმიური სამედიცინო მომსახურება
- შევიდეს ცვლილება ფსიქიკური ჯანმრთელობის პროგრამაში და ქვეყანაში არსებული გაიდლაინების შესაბამისად გათვალისწინებული იქნას მედიკამენტების გვერდითი ეფექტების მართვა შესაბამისი გამოკვლევებისა და კონსულტაციების გზით
- სტომატოლოგთან დროულად ტრანსპორტირების გზით უზრუნველყოს დროული და ადეკვატური სტომატოლოგიური მომსახურების მიწოდება.

5. ახალი კორონავირუსის (COVID-19) წინააღმდეგ მიმართული საკარანტინე ღონისძიებებით გამოწვეული თავისუფლების შეზღუდვის ადგილები

5.1. შესავალი

„საქართველოში ახალი კორონავირუსის შესაძლო გავრცელების აღკვეთის ღონისძიებებისა და ახალი კორონავირუსით გამოწვეული დაავადების შემთხვევებზე ოპერატიული რეაგირების გეგმის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 28 იანვრის N164 განკარგულებით განისაზღვრა ახალი კორონავირუსის დადასტურებულ შემთხვევასთან კონტაქტში მყოფი პირების და საქართველოში უცხო ქვეყნებიდან შემომსვლელი პირებისათვის საიზოლაციო ღონისძიებების გამოყენება და ფიზიკური პირების საკარანტინე სივრცეებში განთავსება. შედეგად, სასტუმროებში შეიქმნა სპეციალური საკარანტინე სივრცეები, სადაც ფიზიკურ პირებს მოქმედი რეგულაციებით დადგენილი პერიოდით უწევდათ საკარანტინე პერიოდის გავლა. საკარანტინე ღონისძიების აღსრულებას უზრუნველყოფდა შინაგან საქმეთა სამინისტრო და პირებს არ ჰქონდათ უფლება საკუთარი სურვილით დაეტოვებინათ ზემოაღნიშნული სივრცე, ვინაიდან ყოველი ასეთი მცდელობა აღკვეთილი იქნებოდა სამართალდამცავი უწყების მიერ.

სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ ახალი კორონავირუსის გავრცელების პრევენციის მიზნით პირის საკარანტინე სივრცეში მოთავსება წარმოადგენს ადამიანის დე ფაქტო თავისუფლების შეზღუდვას. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიდგომით კარანტინისა და იზოლაციის საკანონმდებლო დეფინიცია გულისხმობს პირის განცალკევებას, კონკრეტული ადგილის დატოვების აკრძალვას და არა მისი ქვეყნის თავისუფლებაში ჩარევას ამა თუ იმ მექანიზმის გამოყენებით და ამიტომ ეს ღონისძიება მიმოსვლის თავისუფლების შეზღუდვას მიეკუთვნება,⁴⁷⁹ ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო ინსტრუმენტების შესაბამისად ინფექციური დაავადების გავრცელების მიზნით პირის განცალკევება და კონკრეტული ადგილის დატოვების აკრძალვა წარმოადგენს ადამიანის დე ფაქტო თავისუფლების შეზღუდვას, შესაბამისად უნდა გავრცელდეს სამართლებრივი დაცვის ქმედითი გარანტიები.⁴⁸⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი საშუალებას

⁴⁷⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 11 თებერვლის №1/1/1505,1515,1516,1529 გადაწყვეტილება საქმეზე „პაატა დიასამიძე, გიორგი ჩიტიძე, ედუარდ მარიკაშვილი და ლიკა საჯაია საქართველოს პარლამენტის და საქართველოს მთავრობის წინააღმდეგ“, II-21.

⁴⁸⁰ გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის თვითნებურ დაკავებაზე მომუშავე ჯგუფი N11 დასკვნა - თავისუფლების თვითნებური შეზღუდვის პრევენცია საზოგადოებრივ ჯანმრთელობასთან დაკავშირებით მიღებული საგანგებო ზომების დროს, პარა: 5 და 8, ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3dnWFWb>> [ბოლოს ნანახია 16.02.2021]. „გაეროს წამების და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და ღირსების შემლახავი მოპყრობის პრევენციის ქვეკომიტეტის 2020 წლის 25 მარტის რჩევა წევრ სახელმწიფოებს და პრევენციის ეროვნულ მექანიზმებს კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებით“, პარა: 10(5), ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/2Mg8QjY>> [ბოლოს ნანახია: 16.02.2021].

იძლევა გარკვეულ გარემოებებზე დაკვირვებით დადგინდეს ჰქონდა თუ არა ადგილი ადამიანის თავისუფლების შეზღუდვას. კერძოდ, მხედველობაში მიიღება ერთიანობაში აღებული სიტუაცია - მისი სახე, ხანგრძლივობა და მიღებული შეზღუდვის ზომის განხორციელების თავისებურება. აქ გასათვალისწინებელია ამ ელემენტების ხარისხი და ინტენსივობა.⁴⁸¹ შესაბამისად, სასამართლო ითვალისწინებს იძულების ხარისხს, მათ შორის პოლიციის მიერ გამოყენებული იძულების ზომის ხარისხს შეზღუდვის სისრულეში მოსაყვანად. აქედან გამომდინარე, საკარანტინე სივრცე, სადაც პირი გარკვეული პერიოდით თავსდება და მიმდინარეობს უწყვეტი კონტროლი სამართალდამცავი უწყების მიერ, იმ მიზნით, რომ მან არ დატოვოს ეს სივრცე, უნდა ჩაითვალოს თავისუფლების შეზღუდვად.

აქედან გამომდინარე, სპეციალური პრევენციული ჯგუფი 2020 წლის მარტიდან ყურადღებით აკვირდებოდა სპეციალურ საკარანტინე სივრცეში ფიზიკური პირების მოთავსების სამართლებრივ ასპექტებს, საკარანტინე სივრცეებში არსებული პირობებს, ჯანმრთელობის დაცვის სერვისების ხელმისაწვდომობის საკითხებს და საკარანტინე სივრცეში მოთავსებულ პირთა უფლებების დაცვის ზოგად მდგომარეობას. ამ მიზნით, მარტი - მაისის თვეში სპეციალურმა პრევენციულმა ჯგუფმა განახორციელა საკარანტინე სივრცეების დისტანციური მონიტორინგი და გამოქვეყნდა სპეციალური ანგარიში.⁴⁸²

5.2. სამართლებრივი დაცვის გარანტიები

თავისუფლების შეზღუდვის პირობებში უმნიშვნელოვანესია, უზრუნველყოფილი იყოს თვითნებური თავისუფლების შეზღუდვისა და არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის სამართლებრივი გარანტიები.

5.2.1. გამოყენებული ღონისძიების თანაზომიერება და გასაჩივრების მექანიზმები

ადამიანის თავისუფლების შემზღუდავი საკარანტინე ღონისძიების გამოყენებისას, განხილულ უნდა იქნას ყველა შესაძლო ალტერნატიული, ნაკლებად შემზღუდავი ზომა, რომლითაც იგივე მიზანი მიიღწევა.⁴⁸³ პანდემიის დასაწყისში საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 28 იანვრის N164 განკარგულებით, ყველა პირი, ვინც მაღალი რისკის ქვეყნებიდან მოემგზავრებოდა საქართველოში ან წარმოადგენდა კოვიდინფიცირებული პირის კონტაქტს, ავტომატურად ექვემდებარებოდა 14 დღიან იზოლაციას (საკარანტინე

⁴⁸¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ოსტინი და სხვები გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ, (Austin and others v. UK) (no. 39692/09) პარა:57. ასევე იხ გადაწყვეტილებები; Engel and Others, § 59; Guzzardi, §§ 92-93; Storck, § 71; Medvedyev and Others v. ..France [GC], no. 3394/03, § 73.

⁴⁸² სახალხო დამცველის „ახალი კორონავირუსის (COVID-19) წინააღმდეგ მიმართული საკარანტინე ღონისძიებებით გამოწვეული თავისუფლების შეზღუდვის ადგილების მონიტორინგის ანგარიში“ ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3do0zRr> [ბოლოს ნანახია: 16.02.2021].

⁴⁸³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ენჰორნი შვედეთის წინააღმდეგ (Enhorn v. Sweden), no. 56529/00, პარა: 44

სივრცეში ან თვითიზოლაციაში).⁴⁸⁴ 2020 წლის აგვისტოს თვიდან ეტაპობრივად დაიწყო სავალდებულო იზოლაციის ღონისძიებების შემსუბუქება. იზოლაციის ხანგრძლივობა შემცირდა 12 დღემდე და თავდაპირველად 5 ქვეყნის და შემდეგ კი სხვა ქვეყნების მოქალაქეებს საქართველოში შემოსვლისას, სავალდებულო იზოლაციის ალტერნატივად შესთავაზეს PCR ტესტის წარმოდგენა და მომდევნო 12 დღის განმავლობაში, ყოველ 72 საათში, საკუთარი ხარჯით ტესტირების ჩატარება.⁴⁸⁵ აღნიშნული წესი არ ვრცელდებოდა საქართველოს მოქალაქეებზე და 12 დღიანი სავალდებულო იზოლაცია (საკარანტინე სივრცეში მოთავსება) უალტერნატივოდ რჩებოდა.⁴⁸⁶ საქართველოს მოქალაქეებისთვის შემზღუდავი რეგულაციების არსებობა აჩენდა კითხვის ნიშნებს არა მხოლოდ დისკრიმინაციის კუთხით,⁴⁸⁷ არამედ ღონისძიების თანაზომიერების კუთხითაც.⁴⁸⁸ 2020 წლის 21 ოქტომბრიდან საქართველოს მოქალაქეებისთვის საკარანტინე სივრცეში მოთავსების ნაცვლად 8 დღიანი თვითიზოლაცია გახდა სავალდებულო,⁴⁸⁹ მოგვიანებით კი 8 დღიანი თვითიზოლაციის ალტერნატივად განისაზღვრა 3 დღიანი თვითიზოლაცია და მე-3 დღეს საკუთარი ხარჯით PCR ტესტირების ჩატარება.⁴⁹⁰

2021 წლის თებერვლის მდგომარეობით, 12 დღით საკარანტინე სივრცეში სავალდებულო მოთავსებას ექვემდებარებიან მხოლოდ ის პირები, რომელთაც გაერთიანებულ სამეფოში მოგზაურობის ისტორია აქვთ.⁴⁹¹ მიუხედავად იმისა, რომ ამჟამად სავალდებულო იზოლაციის ხანგრძლივობა შემცირებულია⁴⁹² და საკარანტინე სივრცეში მოთავსება მხოლოდ გაერთიანებული სამეფოდან მგზავრობის შემთხვევაში ხდება, თვითიზოლაციის

⁴⁸⁴ „საქართველოში ახალი კორონავირუსის შესაძლო გავრცელების აღკვეთის ღონისძიებებისა და ახალი კორონავირუსით გამოწვეული დაავადების შემთხვევებზე ოპერატიული რეაგირების გეგმის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 28 იანვრის N164 განკარგულება.

⁴⁸⁵ საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 12 აგვისტოს დადგენილება №495, ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3upP7Lg>>, [ბოლოს ნანახია: 25.02.2021].

⁴⁸⁶ თვითიზოლაცია დასაშვებია იყო მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში, რომელიც არასრულწლოვანობასთან ან ჯანმრთელობის მდგომარეობასთან იყო დაკავშირებული.

⁴⁸⁷ გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის თვითნებურ დაკავებაზე მომუშავე ჯგუფი N11 დასკვნა - „თავისუფლების თვითნებური შეზღუდვის პრევენცია საზოგადოებრივ ჯანმრთელობასთან დაკავშირებით მიღებული საგანგებო ზომების დროს“ 26-ე პარაგრაფში პირდაპირ მიუთითებს, რომ პანდემიის პრევენციასთან დაკავშირებით მიღებული ზომები არ უნდა იყოს დისკრიმინაციული მოქალაქეობის მიხედვით.

⁴⁸⁸ საქართველოს სახალხო დამცველმა აღნიშნულთან დაკავშირებით სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებით მიმართა თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოქალაქე თორნიკე კუბლაშვილის მიერ წარდგენილ სარჩეოზე და სამართლოს მოუწოდა ემსჯელა რამდენად გამოსადეგია განსხვავებული - უფრო მსუბუქი ან მკაცრი რეგულაციების დაწესება მხოლოდ მოქალაქეობის მიხედვით. ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/2ZOPqRP>> [ბოლოს ნანახია: 18.02.2021].

⁴⁸⁹ საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 21 ოქტომბრის დადგენილება №637 ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/2ZVAGjX>> [ბოლოს ნანახია: 23.02.2021].

⁴⁹⁰ საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 29 იანვრის დადგენილება №40 ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3pUMA8k>> [ბოლოს ნანახია: 23.02.2021].

⁴⁹¹ საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 29 იანვრის დადგენილება №40 ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3kqgHwO>>, [ბოლოს ნანახია: 23.02.2021].

⁴⁹² ამჟამად, კოვიდინფიცირებულთან კონტაქტის შემთხვევაში სავალდებულოა 12 დღე იზოლაცია, საქართველოს მოქალაქეების ქვეყანაში შემოსვლის შემთხვევაში კი სავალდებულოა 8 დღე იზოლაცია ან 3 დღის შემდეგ საკუთარი ხარჯით PCR ტესტირება.

შესაძლებლობა 2020 წლის განმავლობაში საკმაოდ პრობლემური საკითხი იყო. 2020 წლის 10 აპრილიდან 2020 წლის 2 ივნისამდე, იზოლაციას დაქვემდებარებულ პირებს არ ეძლეოდათ თვითიზოლაციის შესაძლებლობა, მიუხედავად იმისა, რომ თვითიზოლაციაში გასასვლელად იმჟამად მოქმედი რეგულაციებით რაიმე განსაკუთრებული წინაპირობა, გარდა იზოლირებული საცხოვრებელი ფართისა, არ იყო დადგენილი. 2020 წლის 1 ივნისიდან N322 დადგენილებამ⁴⁹³ ნორმატიულ დონეზე დაარეგულირა საკითხი⁴⁹⁴ და დაკონკრეტდა კრიტერიუმები, რასაც უნდა აკმაყოფილებდეს პირი თვითიზოლაციაში გადასაყვანად.⁴⁹⁵ კერძოდ, დაემატა ჯანმრთელობის მდგომარეობიდან გამომდინარე აუცილებელი სამედიცინო საჭიროებები; შშმ პირის სტატუსი; არასრულწლოვნობა და მსგავსი განსაკუთრებული გარემოებები. მიუხედავად ამისა, სახალხო დამცველის აპარატში კვლავ შემოდიოდა შეტყობინებები იმის თაობაზე, რომ ზემოაღნიშნული კრიტერიუმების გათვალისწინება არ ხდებოდა და გაურკვეველი მიზეზებით და პირებს არ ეძლეოდათ საკარანტინო სივრციდან თვითიზოლაციაში გადასვლის შესაძლებლობა. 2020 წლის 21 ოქტომბრიდან, იზოლაციას დაქვემდებარებული პირი თავად აკეთებს არჩევანს საკარანტინო სივრცეში გადაყვანასა და თვითიზოლაციას შორის, ვინაიდან თვითიზოლაციაში გადასასვლელად ფიზიკური პირები აღარ საჭიროებენ ზემოაღნიშნული განსაკუთრებული კრიტერიუმების დაკმაყოფილებას. თუმცა ყურადსაღებია, ის გარემოება, რომ გაერთიანებულ სამეფოში მოგზაურობის ისტორიის მქონე პირებისთვის უალტერნატივოდ განისაზღვრა საკარანტინო სივრცეში მოთავსება და ნორმატიულ დონეზე განსაკუთრებულ პირობების არსებობაც აღარ იძლევა თვითიზოლაციაში გადაყვანის შესაძლებლობას. სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ ნებისმიერ პირს, რომელიც იზოლაციას ექვემდებარება, უნდა ჰქონდეს ალტერნატიული ღონისძიების მოთხოვნის საშუალება თუ სხვა ღონისძიებით, როგორცაა თვითიზოლაცია ან PCR ტესტირება იგივე მიზანი მიიღწევა.

კანონქვემდებარე აქტების ხშირი ცვლილებები და სხვადასხვა პირობების დაწესება, ხარვეზიანად არეგულირებს საკარანტინო სივრცეში პირის მოთავსებასთან დაკავშირებულ საკითხებს, რაც კიდევ უფრო ნათელს ხდის იზოლაციას დაქვემდებარებული პირებისთვის ქმედითი და დროული გასაჩივრების მექანიზმების აუცილებლობას,⁴⁹⁶ რომლითაც პირები შემჭიდროვებულ ვადებში გაასაჩივრებენ არა მხოლოდ გამოყენებული ღონისძიების

⁴⁹³ საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 1 ივნისის დადგენილება №344, <<https://bit.ly/3pMSGI0>>, [ბოლოს ნანახია: 25.02.2021].

⁴⁹⁴ სახალხო დამცველის აპარატში შემოვიდა არაერთი განცხადება თვითიზოლაციაში გადაყვანის მოთხოვნაზე გაურკვეველი მიზეზებით უარის თქმის თაობაზე, რის შედეგადაც სახალხო დამცველმა წერილობითი კომუნიკაციით და რეკომენდაციით მიმართა საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტროს და სთხოვა, რომ კომპეტენციის ფარგლებში, მოეხდინა საზოგადოების სწორი ინფორმირება თვითიზოლაციაში გადასვლის შესაძლებლობასთან დაკავშირებით. საქართველოს სახალხო დამცველის 2020 წლის 19 მაისის წერილი N 04-2/5350 საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის მინისტრს.

⁴⁹⁵ 2020 წლის 23 მაისის საქართველოს მთავრობის N322 დადგენილების მე-11 მუხლის 7¹ და 7² პუნქტები.

⁴⁹⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-13 მუხლი განამტკიცებს სამართლებრივი დაცვის ქმედითი საშუალების უფლებას.

კანონიერებას და დასაბუთებულობას, არამედ გამოყენებული ღონისძიების სახეს ან ალტერნატიული საშუალებით (PCR ტესტირებით) იზოლაციის ღონისძიებების ჩანაცვლებას.

“საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის შესახებ” საქართველოს კანონის თანახმად ფიზიკურ პირს უფლება აქვს საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით გაასაჩივროს მის მიმართ მიღებული გადაწყვეტილება საკარანტინე სივრცეში მოთავსების თაობაზე⁴⁹⁷ თუმცა, კანონი კვლავ არ ითვალისწინებს საჩივრის განხილვის და გადაწყვეტილების მიღების დაჩქარებულ პროცედურებს, რათა პირმა სწრაფად და ეფექტურად შეძლოს გადაწყვეტილების გასაჩივრება და სამართლებრივი შედეგის იმ დრომდე მიღება, სანამ საიზოლაციო ღონისძიების ვადა ამოიწურება. გასაჩივრების დროული და ეფექტური ქმედითი მექანიზმების მნიშვნელობა განსაკუთრებით გამოიკვეთა მოწყვლად პირებთან მიმართებით. ასე მაგალითად, მონიტორინგის შედეგად გამოვლინდა, რომ მცირეწლოვან ბავშვებთან ერთად მოთავსებული პირები, მათ შორის, აუტისტური სპექტრის მქონე ბავშვებთან ერთად მოთავსებული ოჯახები, ვერ ახერხებდნენ სამართლებრივი შედეგის დროულად მიღებას და საკარანტინე სივრცის ნაცვლად თვითიზოლაციაში გადასვლას.

5.2.2. არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიები

მნიშვნელოვანია, რომ თავისუფლება შეზღუდულ პირს მისთვის გასაგებ ენაზე განემარტოს შეზღუდვის საფუძველი და მისი უფლებები; მიეცეს შესაძლებლობა, დაუკავშირდეს მის მიერ მითითებულ პირს და დაუყონებლივ მიუწვდებოდეს ხელი ადვოკატზე/იურიდიულ დახმარებაზე. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ 2020 წლის მარტი-მაისის თვეში ჩატარებული მონიტორინგის შედეგად გამოვლინდა, რომ საკარანტინე სივრცეში მოთავსებულ პირებს არ ჰქონდათ მათი უფლებების შესახებ ინფორმაცია. 2020 წლის 22 მაისიდან შევიდა დროებითი ცვლილება „საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონში და სახალხო დამცველის რეკომენდაციის შესაბამისად გარდამავალ დებულებებში 45³ მუხლით განისაზღვრა, რომ პირის იზოლაციის ან/და კარანტინში გადაყვანის შემთხვევაში, მას გასაგები ფორმით უნდა განემარტოს ზემოაღნიშნული გარანტიები. მიუხედავად ამ დამატებისა, N322 დადგენილებაში არ ასახულა უფლებების ამგვარად განმარტების ვალდებულება. ასევე, გარანტირებულ უფლებებს შორის არ გვხვდება არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის ისეთი გარანტია, როგორიცაა პირის უფლება მოითხოვოს დამოუკიდებელი სამედიცინო კონსულტაცია.⁴⁹⁸

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ ეს გარანტიები, მათ შორის დამოუკიდებელი სამედიცინო კონსულტაცია, გარდამავალი

⁴⁹⁷ “საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის შესახებ” საქართველოს კანონი, მუხლის 11(2).

⁴⁹⁸ დამოუკიდებელი სამედიცინო კონსულტაციის მიღების უფლების მინიჭებაზე გასაკუთრებულ აქცენტს აკეთებს „გაეროს წამების და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და ღირსების შემლახავი მოპყრობის პრევენციის ქვეკომიტეტის 2020 წლის 25 მარტის რჩევა წევრ სახელმწიფოებს და პრევენციის ეროვნულ მექანიზმებს კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებით“, პარა: 16, ხელმისაწვდომია: < <https://bit.ly/2ZZxZiW> > [ბოლოს ნანახია: 21.02.2021].

დებულებების ნაცვლად მუდმივად უნდა განმტკიცდეს „საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონში.“ ზემოაღნიშნული გარანტიების კანონში ინტეგრირება მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ახალი კორონავირუსის პრევენციის ფარგლებში მიღებული ღონისძიებების დროს, არამედ სხვა შესაძლო ეპიდემიების დროსაც.

5.3. საკარანტინე სივრცეში პირის ღირსეულ პირობებში მოთავსება

სახელმწიფო ვალდებულია საკარანტინე სივრცეებში მოთავსებული პირები უზრუნველყოს ღირსეული საცხოვრებელი პირობებით, მათ შორის შესაბამისი ფართობის საკარანტინე სივრცით, უსაფრთხო და ადეკვატური საკვებით და წყლით, ჰიგიენის დაცვის საშუალებებით, სანიტარული პირობებით და გარე სამყაროსთან კონტაქტის შესაძლებლობებით.⁴⁹⁹ ადეკვატური და ღირსეული პირობები უზრუნველყოფილი უნდა იყოს არა მხოლოდ საკარანტინე სივრცეებში, არამედ ტრანსპორტირებისას და საზღვრის კვეთის შემთხვევაში მოსაცდელ ადგილებშიც. სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ ჩატარებული მონიტორინგის შედეგები ცხადყოფს, რომ საკარანტინე სივრცეებში გადაყვანის პროცესი ძირითადად კარგად იყო ორგანიზებული.⁵⁰⁰

საქართველოში საკარანტინე სივრცეებად განისაზღვრა სასტუმროები, რომლებიც სტუმარმასპინძლობის სფეროში ძირითადად კარგი რეპუტაციით სარგებლობენ. შესაბამისად, სპეციალური პრევენციული ჯგუფის მიერ 2020 წლის მარტი-მაისის თვეში ჩატარებული დისტანციური მონიტორინგის შედეგებით, გამოკითხული პირები ძირითადად დადებითად ახასიათებდნენ საკარანტინე სივრცეებში არსებულ საყოფაცხოვრებო და ჰიგიენურ პირობებს. თუმცა, გამოვლინდა ერთეული შემთხვევები, როდესაც რესპონდენტები უკმაყოფილებას გამოხატავდნენ კვებასთან,⁵⁰¹ დღის აქტივობებთან⁵⁰² და სასტუმროში არსებულ პირობებთან დაკავშირებით, რაც უკავშირდებოდა ოთახის მოწყობას, არასათანადო სანიტარულ-ჰიგიენურ მდგომარეობას, არასაკმარის ხელოვნურ განათებას.⁵⁰³ მონიტორინგის შედეგად გამოვლინდა, რომ რამდენიმე შემთხვევაში, საკვების მომზადების დროს არ იყო გათვალისწინებული

⁴⁹⁹ „გაეროს წამების და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და ღირსების შემლახავი მოპყრობის პრევენციის ქვეკომიტეტის 2020 წლის 25 მარტის რჩევა წევრ სახელმწიფოებს და პრევენციის ეროვნულ მექანიზმებს კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებით“, პარა: 10(4), ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/2Mg8QjY>> [ბოლოს ნანახია: 16.02.2021]. იხილეთ ასევე. ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის 2020 წლის 19 მარტის რეკომენდაცია კორონავირუსის პანდემიის პირობებში ინდივიდების მიმართ საკარანტინე ღონისძიებების შესახებ. ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3aOU9cy>> [ბოლოს ნანახია: 21.02.2021].

⁵⁰⁰ იხილეთ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის „ახალი კორონავირუსის (COVID-19) წინააღმდეგ მიმართული საკარანტინე ღონისძიებებით გამოწვეული თავისუფლების შეზღუდვის ადგილების მონიტორინგის ანგარიში“. გვ.23-24. ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3sr91nj>> [ბოლოს ნანახია: 25.02.2021].

⁵⁰¹ კვების პრობლემები უკავშირდებოდა საკვების სიმცირეს, ხარისხს, დიეტური ან ბავშვთა საკვების მიუწოდებლობას.

⁵⁰² გამოკითხული 112 პირიდან 56-ს შეეძლო ესარგებლა მათივე ოთახის აივნით. რაიმე სხვა სახის აქტივობები საკარანტინე სივრცეებში მყოფი პირებისთვის არ იყო უზრუნველყოფილი.

⁵⁰³ იხილეთ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის „ახალი კორონავირუსის (COVID-19) წინააღმდეგ მიმართული საკარანტინე ღონისძიებებით გამოწვეული თავისუფლების შეზღუდვის ადგილების მონიტორინგის ანგარიში“. გვ.25-26, ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3uvJ47U>> [ბოლოს ნანახია: 25.02.2021].

ბავშვთა კვების სპეციალური საჭიროებები. აღსანიშნავია, რომ სპეციალური ანგარიშის გამოქვეყნების შემდეგ⁵⁰⁴ სახალხო დამცველის აპარატში 2020 წლის 19 ოქტომბრის ჩათვლით გაგრძელდა მომართვიანობა საკარანტინე სივრცეებში არსებულ არასათანადო პირობებთან დაკავშირებით, მათ შორის ბავშვთა კვების სპეციალური საჭიროებების გაუთვალისწინებლობის საკითხებზე.⁵⁰⁵ სახალხო დამცველის ჩართულობით და შესაბამის უწყებებთან კომუნიკაციით მოხერხდა განმცხადებლების პრობლემების მოგვარება.⁵⁰⁶

5.4. საკარანტინე სივრცეში მოთავსებულ პირთა ჯანმრთელობის დაცვა

5.4.1. სომატური ჯანმრთელობა

ჯანმრთელობის უფლება განეკუთვნება ფუნდამენტურ უფლებებს და სახელმწიფო ვალდებულია, უზრუნველყოს ყოველი ინდივიდისათვის ამ უფლების ადეკვატური დაცვა.⁵⁰⁷ საკარანტინე სივრცეში მოთავსებული პირები იმყოფებიან სახელმწიფოს წარმომადგენლების ეფექტური კონტროლის ქვეშ და შესაბამისად სახელმწიფო ვალდებულია უზრუნველყოს შესაბამისი და დროული სამედიცინო მომსახურება. მონიტორინგის შედეგად გაირკვა, რომ საკარანტინე სივრცეში მოთავსებისას რესპონდენტების უმეტესობას მიაწოდეს ინფორმაცია საკარანტინე სივრცეში ექიმის ყოფნისა და საჭიროების შემთხვევაში მასთან დაკავშირების შესაძლებლობის შესახებ. თუმცა, გამოკითხული პირებიდან არცერთი არ ფლობდა ინფორმაციას, რა სამედიცინო სერვისების მიღება შეეძლოთ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რესპონდენტების უმეტესობამ სამედიცინო მომსახურება (ექიმის კონსულტაცია, მედიკამენტები, სამედიცინო რეფერალი) დროულად მიიღო.⁵⁰⁸

⁵⁰⁴ იხილეთ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის „ახალი კორონავირუსის (COVID-19) წინააღმდეგ მიმართული საკარანტინე ღონისძიებებით გამოწვეული თავისუფლების შეზღუდვის ადგილების მონიტორინგის ანგარიში“. ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3uvJ47U>> [ბოლოს ნანახია: 25.02.2021].

⁵⁰⁵ აღნიშნულზე 2020 წლის 30 ივნისიდან 19 ოქტომბრის ჩათვლით სახალხო დამცველის აპარატში სულ 29 მომართვა განხორციელდა. 17 შემთხვევაში მოქალაქეები უჩიოდნენ საკარანტინე სასტუმროებში კვების პრობლემას, 9 შემთხვევაში პრობლემური იყო საკარანტინე სივრცეების საძინებლებში ბუნებრივი და ხელოვნური ვენტილაცია, ხოლო 12 შემთხვევაში სანიტარულ-ჰიგიენური მდგომარეობა არ იყო დამაკმაყოფილებელი.

⁵⁰⁶ 29 შემთხვევიდან 12 შემთხვევაში ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის დახმარებით განმცხადებლებს საკარანტინე სივრცეებში არსებული პრობლემები მოუგვარდათ. 1 შემთხვევაში განმცხადებელს არ მოუგვარდა პრობლემები, 3 შემთხვევაში განმცხადებლებს პრობლემები ტურიზმის ეროვნული სააგენტოს ჩარევის გარეშე მოუგვარდათ. 13 შემთხვევაში ვერ მოხერხდა იმის გადამოწმება, რამდენად მოუგვარდათ განმცხადებლებს პირობებთან დაკავშირებული პრობლემები.

⁵⁰⁷ საერთაშორისო პაქტი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ, მე-14 ზოგადი კომენტარი „ჯანმრთელობის უფლების უმაღლესი ხელმისაწვდომი სტანდარტი“ UN Doc. E/C.12/2000/4, პარა.1.

⁵⁰⁸ იხილეთ პრევენციის ეროვნული მექანიზმის „ახალი კორონავირუსის (COVID-19) წინააღმდეგ მიმართული საკარანტინე ღონისძიებებით გამოწვეული თავისუფლების შეზღუდვის ადგილების მონიტორინგის ანგარიში“. გვ.28-30, ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3uvJ47U>> [ბოლოს ნანახია: 25.02.2021].

5.4.2. ფსიქიკური ჯანმრთელობა

გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტი წევრ სახელმწიფოებს მოუწოდებს უზრუნველყონ საკარანტინე სივრცეში მოთავსებული პირების სათანადო ფსიქოლოგიური მხარდაჭერა, როგორც საკარანტინე პერიოდში, ასევე მის შემდგომ. კვლევები ადასტურებს, რომ დაინფიცირების შიში, სოციალური იზოლაცია, და პანდემიასთან დაკავშირებული სხვა პრობლემები უაღრესად სტრესულ გარემოს ქმნის მოსახლეობის უდიდესი ნაწილისთვის. შესაბამისად მოსახლეობის დიდ ნაწილში ვლინება შფოთვითი აშლილობისა და დეპრესიის სიმპტომები.⁵⁰⁹ განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს საკარანტინე სივრცეები, სადაც ინდივიდების უმეტესობა მოთავსებულია განმარტებით. მონიტორინგის შედეგად იკვეთებოდა, რომ საკარანტინე სივრცეში მოთავსებულ პირებს არ ჰქონდათ შეთავაზებული დღის განმავლობაში რაიმე სახის აქტივობები, არ ჰქონდათ ოთახის დატოვების შესაძლებლობა და რიგ შემთხვევაში არ ჰქონდათ აივანიც კი. ასეთი მდგომარეობა პანდემიასთან დაკავშირებულ ზოგად შფოთვასთან ერთად, საკარანტინე სივრცეებში მოთავსებულ პირებში იწვევდა სტრესს და ამდენად, უკიდურესად მნიშვნელოვანი იყო მათთვის ხელმისაწვდომი ყოფილიყო შესაბამისი ფსიქოლოგიური დახმარება. სამწუხაროდ, გასაუბრებისას მხოლოდ ერთმა რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ ფსიქოლოგიური დახმარების სერვისით სარგებლობის შესაძლებლობის შესახებ წერილობით მიაწოდეს ინფორმაცია. სხვა რესპონდენტების განმარტებით კი, საკარანტინე სივრცეში მოთავსებისას მათთვის ფსიქოლოგიური დახმარების სერვისის შესახებ ინფორმაცია არ მიუწოდებიათ.

სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ მნიშვნელოვანია საკარანტინე სივრცეში მოთავსებულ პირს მიეწოდოს ინფორმაცია არსებული ფსიქოლოგიური დახმარების სერვისების შესახებ, რათა საჭიროების შემთხვევაში პირმა შეძლოს ამ სერვისით სარგებლობა. რესპონდენტებთან გასაუბრებისას ნათელი გახდა, რომ თუ ისინი ინფორმირებულები იქნებოდნენ ასეთი სერვისის არსებობის შესახებ, ისინი აუცილებლად ისარგებლებდნენ ამ სერვისით.

კვლევის დროს ბავშვის უფლებების კუთხით ორი საყურადღებო შემთხვევა გამოვლინდა. ორივე შემთხვევაში, კარგად ჩანს ის ზიანი, რაც ბავშვს შეიძლება მიაღწეს საკარანტინე სივრცეში მოთავსებით და სპეციალური საჭიროებების გაუთვალისწინებლობით. ერთ შემთხვევაში საკარანტინე სივრცეში ქალი მოთავსებული იყო ორ ბავშვთან ერთად, რომელთაგან ერთ ბავშვს აღენიშნებოდა მუდმივი გაღიზიანება, ემინოდა უცხო სივრცეში ყოფნის და ტიროდა გამუდმებით, რაც მეორე ბავშვში დამატებით სტრესს იწვევდა. მეორე შემთხვევაშიც ქალი საკარანტინე სივრცეში მოთავსებული იყო ორ ბავშვთან და ოჯახის ერთ-ერთ წევრთან ერთად. ერთ ბავშვს აღენიშნებოდა აუტისტური სპექტრის აშლილობა, რის გამოც დახურულ სივრცეში ყოფნა მისთვის რთული იყო, ხშირად ხმაურობდა და მეორე ბავშვის ძილის რეჟიმის დარღვევას იწვევდა. პირველ შემთხვევაში, დედას

⁵⁰⁹ იხილეთ კვლევის ნარკვევი COVID-19 და ფსიქიკური ჯანმრთელობა საქართველოში. < <https://bit.ly/2NPG9pS> >, [ბოლოს ნანახია: 23.02.2021].

დამხმარედ საკარანტინე სივრცეში ოჯახის წევრი შეუყვანეს, ხოლო მეორე შემთხვევაში, სახალხო დამცველის რწმუნებულის მიერ ინფორმაციის ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციისთვის მიწოდების შემდეგ, სასტუმრომ ოჯახს დამატებითი ოთახი გამოუყო. ორივე ოჯახს თვითიზოლაციაში გადაყვანაზე უარი ეთქვათ, რაც დაკმაყოფილების შემთხვევაში, ბავშვების მდგომარეობაზე დადებითად აისახებოდა.

სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ საკარანტინე სივრცეში მოთავსებული მშობლებისთვის და მათთან ერთად მყოფი ბავშვებისთვის, რომელთაც აღენიშნებათ აუტისტური სპექტრის აშლილობები, სხვა ქცევითი დარღვევები და გარკვეული ფსიქოლოგიური პრობლემები, უნდა იქნას უზრუნველყოფილი დროული და ადეკვატური ფსიქო-სოციალური სერვისების მიწოდება.

წინადადება საქართველოს პარლამენტს

- „საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილების შეტანის გზით, უზრუნველყოს საკარანტინე ღონისძიების გამოყენების თაობაზე გადაწყვეტილების სწრაფი და ეფექტიანი გასაჩივრების მექანიზმის დანერგვა გადაწყვეტილების მიმღებ ზემდგომ ორგანოში ან პირდაპირ სასამართლოში გასაჩივრების ალტერნატიული მექანიზმის შეთავაზებით. ზემდგომი ადმინისტრაციული ორგანოსადმი და სასამართლოსადმი მიმართვის შემდეგ, საქმის განხილვის და გადაწყვეტილების მიღების ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 72 საათს
- საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის შესახებ საქართველოს კანონის მე-11 მუხლით განსაზღვრულ იზოლაციაში/კარანტინში გადასაყვანი პირისათვის ისეთი სამართლებრივი დაცვის გარანტიები როგორიცაა: პირის ინფორმირება იზოლაციაში/კარანტინში გადაყვანის საფუძვლებზე; ადვოკატის უფლებაზე; მის მიერ მითითებული პირის ინფორმირების უფლებაზე; ექიმის დამოუკიდებლად მოწვევის და კონსულტაციის მიღების უფლებაზე და გასაჩივრების მექანიზმებზე. ზემოაღნიშნული უფლებები პირს განემარტოს თავისუფლების შეზღუდვისთანავე

რეკომენდაციები

საქართველოს მთავრობას

- საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 23 მაისის N322 დადგენილებით, სავალდებულო იზოლაციას დაქვემდებარებული ყველა პირის შემთხვევაში, გათვალისწინებული იქნას საკარანტინე სივრცეში გადაყვანის ალტერნატიული ღონისძიებები

ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების მინისტრს:

- უზრუნველყოს საკარანტინე სივრცეებში არსებული პირობების პროაქტიული მონიტორინგი; შეიმუშაოს მონიტორინგის ფორმა, რომლის დახმარებითაც

სწრაფად და ეფექტურად მოახდენს საკარანტინე სივრცეში მყოფი პირების საჩივრებზე რეაგირებას

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს:

- უზრუნველყოს კარანტინში მოთავსებული პირების ინფორმირება მათთვის ხელმისაწვდომი სამედიცინო სერვისების შესახებ, მათ შორის, საინფორმაციო ბუკლეტების შემუშავებითა და დარიგებით
- უზრუნველყოს კარანტინში მოთავსებული პირების ინფორმირება მათთვის ხელმისაწვდომი ფსიქოლოგიური სერვისების შესახებ, მათ შორის საინფორმაციო ბუკლეტების შემუშავებითა და დარიგებით.

6. სახალხო დამცველის მოსაზრებები წამებასთან ბრძოლის 2021-2022 წლების სამოქმედო გეგმასთან დაკავშირებით

წინამდებარე თავში წარმოგიდგენთ საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის მოსაზრებებს ადამიანთა წამების, არაჰუმანური, სასტიკი ან პატივისა და ღირსების შემლახავი მოპყრობის ან დასჯის წინააღმდეგ მიმართული ღონისძიებების განმახორციელებელი უწყებათაშორისო საკოორდინაციო საბჭოს მიერ დამტკიცებულ 2021-2022 წლების ადამიანთა წამების, არაჰუმანური, სასტიკი ან პატივისა და ღირსების შემლახავი მოპყრობის ან დასჯის წინააღმდეგ ბრძოლის სამოქმედო გეგმასთან დაკავშირებით.

წამებასთან ბრძოლის 2021-2022 წლების სამოქმედო გეგმას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ქვეყანაში წამებასთან ბრძოლის კუთხით არსებული კანონმდებლობის და პრაქტიკის დახვეწის და საერთაშორისო სტანდარტებთან ჰარმონიზაციის პროცესში. სამოქმედო გეგმის შემუშავებისას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება პროცესის ინკლუზიურობას, გეგმის შინაარსს და ანგარიშვალდებულების მექანიზმების გაძლიერებას. ეს დოკუმენტი არის სახელმწიფოს ქმედებების ერთობლიობა ყველა იმ პრობლემის გამოსასწორებლად, რომლებიც წამების აკრძალვის მიმართულებით არსებობს. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ეს დოკუმენტი ზუსტად პასუხობდეს რეალურ გამოწვევებს და გათვალისწინებული აქტივობები ხარვეზების ეფექტური აღმოფხვრისკენ იყოს მიმართული.

პროცესის ინკლუზიურობის კონტექსტში მნიშვნელოვანია, რომ გეგმის შემუშავებისას უზრუნველყოფილი იყოს დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობა სამუშაო ფორმატში და კონსტრუქციული დიალოგი. ამ მიზნით, გამოყოფილი უნდა იყოს საკმარისი დრო. დასაწინაა, რომ გეგმაზე მუშაობა ნაჩქარევად წარიმართა და მხოლოდ რამდენიმე ფორმალური ეტაპით შემოიფარგლა. სახალხო დამცველის აპარატს შემჭიდროებულ ვადებში მოუწია სამოქმედო გეგმასთან დაკავშირებით თავისი პოზიციების წერილობით ჩამოყალიბება.

კერძოდ, 2020 წლის 25 იანვარს საუწყებათაშორისო საკოორდინაციო საბჭოს სამდივნომ გამოგვიგზავნა სამოქმედო გეგმის პროექტი, სადაც სამდივნოს მიერ უკვე ასახული იყო სახალხო დამცველის რიგი რეკომენდაციები და გვთხოვა, დამატებით წარმოგვედგინა ჩვენი მოსაზრებები 2020 წლის 28 იანვრამდე. მართალია, სახალხო დამცველის აპარატის მოთხოვნის შემდეგ ეს ვადა 10 დღემდე გახანგრძლივდა, თუმცა მნიშვნელოვანი იქნებოდა სახალხო დამცველი საწყისი ეტაპიდანვე ჩართული ყოფილიყო აღნიშნულ პროცესში.

შემჭიდროვებული ვადების მიუხედავად, სახალხო დამცველმა, მაინც გამოიყენა დამატებითი მოსაზრებების წარდგენის შესაძლებლობა და სამდივნოს 40-მდე მნიშვნელოვანი, სისტემური რეკომენდაცია მიაწოდა. დასაწინაა, რომ სახალხო დამცველის მიერ წარდგენილი რეკომენდაციებიდან, მხოლოდ 2 რეკომენდაცია⁵¹⁰ იქნა

⁵¹⁰ 1) ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში 6 თვეზე მეტი ხნით მოთავსებული გრძელვადიანი სტანციონარული პაციენტებისა და გონებრივი განვითარების დარღვევის მქონე პაციენტების ხვედრითი

გათვალისწინებული გეგმის საბოლოო პროექტში. სამწუხაროა, რომ სახალხო დამცველის აპარატს არც იმაზე მიუღია პასუხი, თუ რატომ არ იქნა უწყებების მიერ სახალხო დამცველის რეკომენდაციების დიდი ნაწილი გაზიარებული (გარდა საბჭოს სხდომაზე წარმოდგენილი რამდენიმე არგუმენტისა). ამასთანავე, გეგმაზე მუშაობის პროცესში არ შექმნილა ერთობლივი სამუშაო ჯგუფები, სადაც სახალხო დამცველს სხვადასხვა უწყებების, საერთაშორისო და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან ერთად მიეცემოდა შესაძლებლობა დეტალურად განეხილა, როგორც მისი რეკომენდაციები ასევე წამების პრევენციის კუთხით არსებული საერთაშორისო სტანდარტები.

გეგმის აქტივობები მაქსიმალურად უნდა პასუხობდეს ქვეყანაში არსებულ გამოწვევებს. მნიშვნელოვანია, რომ სამოქმედო გეგმა საერთაშორისო ორგანიზაციების, სახალხო დამცველისა და ადგილობრივი ორგანიზაციების ანგარიშებზე, კვლევებზე, რეზოლუციებზე, რეკომენდაციებსა და სხვა დოკუმენტებზე იყოს დაფუძნებული. სახალხო დამცველი დადებითად აფასებს სამოქმედო გეგმაში პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ გაცემული რიგი რეკომენდაციების ასახვას, თუმცა, დასაწყისია, რომ არ იქნა გათვალისწინებული რიგი მნიშვნელოვანი, სისტემური რეკომენდაციები, მათ შორის, სახალხო დამცველის ისეთი რეკომენდაციები, რომლებიც გაეროს, ევროპის საბჭოს და სხვა საერთაშორისო და რეგიონალური სახელმწიფოებო ორგანოების მიერ გაცემული რეკომენდაციების შესაბამისად გაიცა.

სახალხო დამცველის მოადგილემ, სამოქმედო გეგმის დამტკიცების მიზნით ჩატარებულ საუწყებათაშორისო საკოორდინაციო საბჭოს დისტანციურ სხდომაზე, გეგმაში შესული აქტივობების ნაწილი პროგრესულად შეაფასა და სამდივნოსთან მჭიდრო თანამშრომლობის სურვილი გამოთქვა. მიუხედავად ამისა, სახალხო დამცველის მოადგილემ თავი შეიკავა აღნიშნული სამოქმედო გეგმის მხარდაჭერისგან, რადგანაც სახალხო დამცველის რიგი მნიშვნელოვანი რეკომენდაციები საბჭოს მიერ არ იქნა გათვალისწინებული. ქვემოთ წარმოგიდგენთ იმ რეკომენდაციების ნაწილს, რომლებიც უდიდესი მნიშვნელობის მუხედავად, სამწუხაროდ, გეგმაში არ იქნა ასახული.

ანგარიშვალდებულების მექანიზმების გაძლიერების კონტექსტი მნიშვნელოვანია, რომ ახალი სამოქმედო გეგმის შემუშავებამდე მოხდეს წინა გეგმის შესრულების შეფასების ანგარიშის წარმოდგენა და მათი უწყებათაშორისო საკოორდინაციო საბჭოს წევრებისთვის გაცნობა. აღნიშნული მექანიზმი მნიშვნელოვანია, როგორც ანგარიშვალდებულების კონტექსტში, ასევე იმის შესაფასებლად, თუ რამდენად მოხდა წინა სამოქმედო გეგმასთან დაკავშირებული რეკომენდაციების გათვალისწინება, ხარვეზების გამოსწორება და გაუმჯობესება.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ გეგმით გათვალისწინებული ამოცანების და აქტივობების გარკვეული ნაწილი, წინა წლების სამოქმედო გეგმებით შესაბამისი სახელმწიფო

წილი, რომლებიც გადაყვანილია თავშესაფარში, გაზრდილია 10% პროცენტით ; 2) პენიტენციურ სისტემაში სოციალური მუშაკის მიერ ბრალდებულ/მსჯავრდებულისაგან წერილის მიღება-ჩაბარების დამადასტურებელი ფორმის დანერგვა.

უწყებებისადმი დაკისრებული საქმიანობების იდენტურია ან სხვაგვარადაა ფორმულირებული. 2021-2022 წლების სამოქმედო გეგმა იმეორებს 2019-2020 წლების ადამიანთა წამების, არაჰუმანური, სასტიკი ან პატივისა და ღირსების შემლახავი მოპყრობის ან დასჯის წინააღმდეგ ბრძოლის სამოქმედო გეგმით განსაზღვრულ რიგ საქმიანობებს. ასე მაგალითად: 2019-2020 წლის გეგმაში მოცემული იყო აქტივობა - არასათანადო მოპყრობის ნიშნების შესახებ შეტყობინების ვალდებულებებთან დაკავშირებით, არსებული შიდაუწყებრივი რეგულაციებისა და მონიტორინგის მექანიზმების შემდგომი დახვეწის შესახებ. აღნიშნული აქტივობა გადმოტანილია 2020-2021 წლის სამოქმედო გეგმაშიც. ეს ნიშნავს იმას, რომ სახელმწიფომ ვერ შეძლო წინა წლების სამოქმედო გეგმით გათვალისწინებული ამოცანების შესრულება. ასევე, 2020-2021 წლის სამოქმედო გეგმიდან ამოღებულია ან გამარტივებულია რიგი აქტივობები, რომელიც სახალხო დამცველის ინფორმაციით შესრულებული არ არის. ასევე მაგალითად: 2019-2020 წლის გეგმით შინაგან საქმეთა სამინისტროს სამართალდარღვევის აღკვეთისა და მასზე შემდგომი რეაგირების მიზნით საპატრულო პოლიციის მიერ სამხრე ვიდუოკამერის გამოყენების წესი უნდა შეემუშავებინა. 2021-2020 წლის სამოქმედო გეგმაში კი, შინაგან საქმეთა სამინისტროს ამ კუთხით მხოლოდ საერთაშორისო პრაქტიკის შესწავლა ევალება. შესაბამისად, იმისათვის, რომ მიმდინარე 2021-2022 წლების სამოქმედო გეგმა იყოს რეალისტური და განხორციელებადი, საჭიროა, საკოორდინაციო საბჭომ შეისწავლოს, თუ რატომ ვერ შესრულდა წინა წლების სამოქმედო გეგმებით აღებული ვალდებულებები და შესწავლის შედეგები 2021-2022 წლების სამოქმედო გეგმაში უნდა გაითვალისწინოს. აღნიშნული მიდგომით შესაძლებელია, დადგინდეს გარემოებები, რომლებმაც წინა წლებში დაგეგმილი საქმიანობების განხორციელებას შეუშალა ხელი და შესაბამისად, მიმდინარე სამოქმედო გეგმაში უნდა აისახოს ის საქმიანობები, რაც ხელისშემშლელი გარემოებების აღმოფხვრისკენ იქნება მიმართული.

6.1. პენიტენციური სისტემა

სამოქმედო გეგმის ერთ-ერთი აქტივობა ეხებოდა პრევენციის ეროვნული მექანიზმის საქმიანობის მხარდაჭერას და არსებული თანამშრომლობის გაძლიერებას. სახალხო დამცველის მოსაზრებით, უმჯობესი იქნებოდა, თუ იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახურის პრევენციის ეროვნულ მექანიზმთან ურთიერთობის და დიალოგის წარმართვის საკითხი წამოიწევდა გეგმის შინაარსში, რადგან ბოლო წლებია, იუსტიციის სამინისტრო სახალხო დამცველის მიერ გაცემული რეკომენდაციების შესრულების მიზნით კონსტრუქციულ დიალოგს არ აწარმოებს, რაც ქვეყნის მიერ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატური ოქმით ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევას წარმოადგენს⁵¹¹. დასაძინია, რომ აღნიშნული საკითხი არ იქნა გათვალისწინებული სამოქმედო გეგმაში.

⁵¹¹ წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის წინააღმდეგ კონვენციის ფაკულტატური ოქმის 22-ე მუხლი.

სამოქმედო გეგმის ერთ-ერთი აქტივობა ეხებოდა თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებებში განთავსებულ პირთა შორის ძალადობის პრევენციის ღონისძიებების გაძლიერებას, თუმცა არაა მოცემული კონკრეტული აქტივობები, თუ როგორ უნდა გაძლიერდეს ძალადობის პრევენციის ღონისძიებები. სახალხო დამცველის მოსაზრებით, მნიშვნელოვანი იქნებოდა სამოქმედო გეგმის აქტივობებში ისეთი რეკომენდაციების გათვალისწინება როგორებიცაა: პენიტენციურ დაწესებულებებში არსებული კრიმინალური სუბკულტურისა და არაფორმალური მმართველობის დაძლევის სტრატეგიის შემუშავება და ძალადობის მსხვერპლი პატიმრების დაცვა, მათ შორის, სხვა დაწესებულებებში გადაყვანის ან კრიმინალური სუბკულტურის მიმდევარ პატიმრებთან კონტაქტის არიდების გზით. ზემოაღნიშნული რეკომენდაციები ასევე გაცემული აქვს წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტს საქართველოში 2018 წელს განხორციელებულ ვიზიტის შემდგომ ანგარიშში.⁵¹² გარდა ამისა, ისინი ასახულია 2020 წლის პარლამენტის დადგენილებაში.⁵¹³ დასაძინა, რომ აღნიშნული რეკომენდაციები და პარლამენტის დავალება არ იქნა გათვალისწინებული სამოქმედო გეგმაში.

სამოქმედო გეგმის ერთ-ერთი აქტივობა ეხებოდა პენიტენციურ დაწესებულებაში განთავსებული პირების რეაბილიტაციის, საკნის გარეთ აქტივობებითა და გარე სამყაროსთან კონტაქტის უზრუნველყოფისათვის ზომების გაძლიერებას. სახალხო დამცველის მოსაზრებით, პენიტენციურ დაწესებულებებში რეაბილიტაციის კომპონენტის გაძლიერების მიზნით, მნიშვნელოვანი იქნებოდა გეგმის აქტივობაში ასახულიყო რეკომენდაცია №2, №8, №14 და №15 პენიტენციურ დაწესებულებებში სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების რაოდენობის გაზრდით მათი რაოდენობის პატიმართა რაოდენობასთან დაბალანსების შესახებ. გარდა ამისა, სახალხო დამცველი მოითხოვდა აქტივობის დონეზე ასახულიყო რეკომენდაცია დახურული ტიპის და განსაკუთრებული რისკის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში მყოფი პატიმრებისთვის 1 საათზე მეტი ხნით სუფთა ჰაერზე ყოფნის შესაძლებლობის მიცემასთან დაკავშირებით. ზემოაღნიშნული რეკომენდაციები ასევე ასახულია 2020 წლის პარლამენტის დადგენილებაში და გაცემულია შესაბამისი დავალება. დასაძინა, რომ აღნიშნული საკითხები არ იქნა გათვალისწინებული სამოქმედო გეგმაში.

საერთო ჯამში შეიძლება ითქვას, რომ სამოქმედო გეგმაში მოცემული აქტივობები, ისევე როგორც აქტივობების შედეგის ინდიკატორები საკმაოდ ზოგადი ხასიათისაა, ამიტომ მნიშვნელოვანი იქნებოდა აქტივობების შედეგის ინდიკატორად მაინც განსაზღვრულიყო სახალხო დამცველის რეკომენდაციები, რომელიც კონკრეტულად განუსაზღვრავდა სპეციალურ პენიტენციურ სამსახურს რა ზომების მიღება იქნებოდა საჭირო ამოცანის

⁵¹² წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის საქართველოში ვიზიტის შესახებ ანგარიში (CPT/Inf (2019) 16), პარ. 100, 2018 წლის 10-21 სექტემბრის ვიზიტი, ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე შემდეგ მისამართზე: <<https://rm.coe.int/1680945eca>> [ბოლოს ნანახია: 20.01.21].

⁵¹³ საქართველოს პარლამენტის დადგენილება „2019 წელს საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“ საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიშის თაობაზე.

შესასრულებლად და შემდგომში შესაძლებელი იქნებოდა გეგმის შესრულების უფრო ზუსტი შეფასება.

6.2. ფსიქიატრიული დაწესებულებები

სამოქმედო გეგმის ერთ-ერთი აქტივობა ეხებოდა არასათანადო მოპყრობის ნიშნების გამოვლენის, დოკუმენტირებისა და შეტყობინების ვალდებულებებთან დაკავშირებით, არსებული შიდაუწყებრივი რეგულაციებისა და მონიტორინგის მექანიზმების შემდგომ დახვეწას. სახალხო დამცველის მოსაზრებით, მნიშვნელოვანი იქნებოდა გეგმის აქტივობაში ასახულიყო შემდეგი რეკომენდაციები: არასათანადო მოპყრობის ფაქტების ეფექტური გამოვლენისა და დოკუმენტირების მიზნით სამინისტრომ შეიმუშავოს და დაინერგოს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-15 და მე-16 მუხლებში მითითებული ქმედებების (წამების ან სასტიკი, არაჰუმანური, დამამცირებელი მოპყრობისა ან სასჯელის, ექსპლუატაციის, ძალადობისა და შეურაცხყოფის) გამოვლენის, დოკუმენტირებისა და საგამოძიებო და მონიტორინგის დამოუკიდებელი ორგანოებისთვის შეტყობინების გაგზავნის წესი.

სახალხო დამცველი წლებია გასცემს რეკომენდაციას, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ძალადობის შემთხვევების პრევენციის მიზნით სამინისტრომ უნდა შეიმუშავოს და დაინერგოს პაციენტებს შორის კონფლიქტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების სტრატეგია, სადაც ასევე გათვალისწინებული იქნება ძალადობის შემთხვევების სპეციალურ ჟურნალში დოკუმენტირებისა და ძალადობის მსხვერპლი პაციენტებისთვის შესაბამისი ფსიქოლოგიური დახმარების გაწევის ვალდებულება; ასევე, ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში კრიზისული შემთხვევების პრევენციის მიზნით, მნიშვნელოვანია, შემუშავდეს და დაინერგოს ფსიქიატრიული დაწესებულებებისთვის სავალდებულო, კრიზისული შემთხვევების პრევენციისა და მართვის შიდა სახელმძღვანელო დოკუმენტი იმისთვის, რომ დაწესებულებებმა მინიმუმადე დაიყვანონ სიტუაციის ესკალაციის რისკები და შესაბამისად, საჭირო აღარ გახდეს უკიდურესი ზომების მიღება. გარდა ამისა, ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში შეზღუდვის საშუალებების გამოყენების შემცირებისა და საბოლოო აღმოფხვრის მიზნით მნიშვნელოვანია, სახალხო დამცველის აპარატთან და შშმ პირთა ორგანიზაციებთან კონსულტაციის გზით განახლდეს ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების წესისა და პროცედურების შესახებ ინსტრუქცია. დასაწინაა, რომ აღნიშნული საკითხები არ იქნა გათვალისწინებული სამოქმედო გეგმაში.

გეგმის ერთ-ერთი აქტივობა ეხებოდა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ხარისხიანი და ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სტანდარტის შესაბამისი სამედიცინო მომსახურების უზრუნველყოფას. სახალხო დამცველის მოსაზრებით, მნიშვნელოვანი იქნებოდა გეგმის აქტივობაში ასახულიყო რეკომენდაცია სომატური ჯანმრთელობის პრობლემების არსებობისას ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსებული პაციენტებისთვის გეგმიური სამედიცინო მომსახურების უზრუნველყოფის შესახებ. ზემოაღნიშნული

რეკომენდაციები ასევე ასახულია 2020 წლის პარლამენტის დადგენილებაში. დასანანია, რომ აღნიშნული საკითხი არ იქნა გათვალისწინებული სამოქმედო გეგმაში.

6.3. შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემა

დასანანია, რომ დაკავებული პირების არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის გარანტიებთან დაკავშირებით გეგმაში, სახალხო დამცველის მიერ გაცემული რეკომენდაციების დანერგვის ნაცვლად, საერთაშორისო პრაქტიკის შესწავლის საჭიროება განისაზღვრა. სახალხო დამცველის მოსაზრებით, მნიშვნელოვანი იქნებოდა გეგმის აქტივობაში პირდაპირ ასახულიყო დაკავებული პირების დაცვის ისეთი გარანტიები, როგორიცაა: პოლიციის დაწესებულებებში გადაყვანილი ყველა დაკავებული პირის რეგისტრაციის ვალდებულება, აუდიო და ვიდეო ჩანაწერების წარმოება, მათ შორის, დაკავებულ პირთა დაკითხვის პროცესის ჩაწერა და სხვ. ამასთანავე, გეგმის აქტივობებიდან საერთოდ ამოღებულ იქნა დაკავებული პირის მიერ ადვოკატის მოთხოვნისა და ადვოკატთან დაკავშირების დროის აღრიცხვის მექანიზმის შემუშავებისა და დანერგვის საკითხი.